

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
Кафедра теорії держави та права
Український державний університет фінансів та міжнародної торгівлі
Кафедра теорії, історії держави та права
Київська міська організація союзу юристів України

МАТЕРІАЛИ
V-их наукових читань присвячених
пам'яті академіка В.В. Копсичикова
(Київ, 17 листопада 2015 року)

Київ – 2015

УДК 342 (477) (063)

Редакційна колегія:

Завальний А.М. –кандидат юридичних наук,доцент

Лазнюк Н.В. –кандидат юридичних наук

Тихомиров Д.О. - кандидат юридичних наук

ТЕКСТ ПОДАЄТЬСЯ У АВТОРСЬКІЙ РЕДАКЦІЇ

**Матеріали V-их Наукових читань присвячених пам'яті академіка В.В.Копейчикова /
Редкол.: А.М. Завальний, Н.В. Лазнюк, Д.О. Тихомиров.– К.: НАВС, 2015. – с.127.**

АНОТАЦІЯ

У збірнику опубліковані результати наукових пошуків курсантів, здобувачів вищої освіти, фахівців теорії держави та права та інших галузевих наук, які звернули свою увагу на права і свободи людини та громадянина, механізму їх реалізації. Частина робіт присвячена характеристиці окремих галузей та інститутів права, проблемам громадянського суспільства і правової держави, інноваціям в юридичній освіті, методології сучасного правознавства. Опубліковані матеріали можуть бути використані у навчальному процесі, науковій діяльності для проведення подальших наукових пошуків окреслених проблем, є доступними для широкого загалу і сприяють формуванню високого рівня правової культури та свідомості населення в цілому.

ЗМІСТ

1. Авакян Т.А. ІСТОРИОГРАФІЧНІ НАРИСИ ЩОДО ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ВНУТРІШНІХ СПРАВ.....	6-7
2. Андрощюк Богдан курсант1курсу ЦСП НАВС ОСОБЛИВОСТІ ТЕОРІЙ ПОХОДЖЕННЯ ДЕРЖАВИ (Науковий керівник:Лазнюк Н.В)	8-10
4. Балашова Ірина Олександрівна, курсант2курсу ННПФПСКМ НАВС ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВООХОРОННОЇ ФУНКЦІЇ В УКРАЇНІ (Науковий керівник:Тихомиров Д.О.)	10-12
5. Баркар Олександр Анатолійович, ПРЕДМЕТ ЗЛОЧИННОГО ПОСЯГАННЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ РОЗБОЇВ, ВЧИНЕНИХ НА АВТОТРАНСПОРТІ... 12	
6. Бевзо Юлія Назарівна курсант2курсу ННПФПСКМ НАВС ПРАВОВА ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ (Науковий керівник:Осауленко А.О.)	12-14
7. Білик Вадим Миколайович ВИЗНАЧЕННЯ ОСНОВНИХ ЧИННИКІВ КОРУПЦІЇ В ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНАХ ПІД ЧАС РОЗБУДОВИ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ.....	14-16
8. Бойко Василь Федорович слухач5-В курсу ННІЗН НАВС РЕФОРМУВАННЯ МІНІСТЕРСТВА ВНУТРІШНІХ СПРАВ: ДОСВІД РЕСПУБЛІКИ МОЛДОВА (Науковий керівник: Старицька О.О.)	16-18
9. Бойченко Анастасія Андріївна, студентка2-го курсу юридичного факультетуУкраїнського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі ВЕРХОВЕНСТВОПРАВА ЯК ВИЩИЙ ІМПЕРАТИВ ДЕРЖАВНОГО Й СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО ЖИТТЯ (Науковий керівник: Бондар Ю.М.)	18-23
10. Бондар Юрій Михайлович ГУМАНІСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СУЧАСНОЇ ПРАВОВОЇ ОСВІТИ.....	23-25
11. Ботнаренко Ірина Анатоліївна, ЗАКОННІСТЬ ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНИЙ ПРИНЦИП В ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ.....	25-27
12. Братасюк В.М. ПРАВОСУБ'ЄКНІСТЬ: ДОКТРИНАЛЬНИЙ ВИМІР	27-31
13.Васильченко Аліна Петрівна, курсант1курсу ЦСП НАВС ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ТА ДЕРЖАВА: ОКРЕМІ ПИТАННЯ СПІВВІДНОШЕННЯ І ВЗАЄМОДІЇ (Науковий керівник: Кривицький Ю.В.)	31-33
14. Власенко К.О., студент4-го курсу ЮПФ НАВС ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ЯК ЧИННИК ТРАНСФОРМАЦІЇ КУЛЬТУРИ СУСПІЛЬСТВА (Науковий керівник:Кондратьєв І.М.)	33-35
15. Гавловська Аліна Олександрівна СТРУКТУРНА ОРГАНІЗАЦІЯ СУБ'ЄКТІВ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНИХ МОЛОДІЖНИХ КОМПЛЕКСНИХ ТА АДРЕСНИХПРОГРАМ.....	35-38
16. Гарашенко Юлія Сергіївна курсант1курсу ЦСП НАВС ДЕРЖАВА ЯК НАУКОВА КАТЕГОРІЯ (Науковий керівник:Пікуля Т.О.)	38-40
17. Горбовий Юрій Олександрович, курсант1курсу ЦСП НАВС ФОРМА ДЕРЖАВНОГО ПРАВЛІННЯ, ФОРМА ДЕРЖАВНОГО УСТРОЮ ТА ФОРМА ДЕРЖАВНО-ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ЯК ЕЛЕМЕНТИ ФОРМИ ДЕРЖАВИ (Науковий керівник:Пунько О.В.)	40-42
18. Григор Дмитро Олександрович, курсант1курсу ЦСП НАВС ПРАВОВІ СІМ'Ї СУЧАСНОСТІ (Науковий керівник:Пунько О.В.)	43-44
19. Губар Сергій Володимирович ОСОБЛИВОСТІ УТВЕРДЖЕННЯ ТОТАЛІТАРИЗМУ В УКРАЇНСЬКОМУ СЕЛІ НА РУБЕЖІ 1920-Х – 1930-Х РР.....	45-46
19. Гуняк Олександра Ярославівна ПРИВАТНИЙ І ПУБЛІЧНИЙ ІНТЕРЕСИ У ПРАВІ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗУМІННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ	47-49
20. Даровська Дар'я Сергіївна, студент6-го курсу ННІЗН НАВС ОНОВЛЕНА АДВОКАТУРА: НА ШЛЯХУ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ (Науковий керівник:Тихомиров Д.О.)	49-51

21. Завальна Вікторія Андріївна студентка12П групи Інституту політології та права Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова ОРГАНИ ПРАВОСУДДЯ ВМЕХАНІЗМІ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ: ПРАВОВА РЕФОРМА ТА РЕАЛЬНІСТЬ СЬОГОДЕННЯ (Науковий керівник: Огірко Р.С.).....	51-53	22. Запорожець Анастасія Костянтинівна, курсант1 курсу ЦСП НАВС ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ МОЛОДІ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ (Науковий керівник: Власенко В.П.).....	53-55
23. Золотарьова Ольга Ігорівна, КНЯЗІВСЬКА ДРУЖИНА У ПОЛІТИЧНІЙ СТРУКТУРІ ДЕРЖАВИ (Науковий керівник: Лазнюк Н.В.).....	55-58	24. Каритун Олександр Іванович, курсант3 курсу ННПФЕКП НАВС СПІВВІДНОШЕННЯ І ВЗАЄМОДІЯ ДЕРЖАВИ ТА ОСОБИ (Науковий керівник: Тихомиров Д.О.).....	58-59
25. Карпочева Олена Валеріївна студентка2-го курсу юридичного факультету Українського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі ЮВЛІЕЙ СТАТУТУ ООН І ПРИНЦИПИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА (Науковий керівник: Бондар Ю.М.).....	59-66	25. Кархут Ольга Ярославівна, ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ	66-68
26. Князев Юрій Вікторович, курсант2-го курсу ННПФПМГБПСНГУ РОЗБУДОВА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА І ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ, РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНО-ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ (Науковий керівник: Завальний А.М.).....	68-70	27. Ковтун Олена Сергіївна, студент3-го курсу ННІЗН НАВС ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРИНЦИПІВ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОГО АПАРАТУ УКРАЇНИ (Науковий керівник: Тихомиров Д.О.).....	70-73
28. Кожевніков Віктор Олександрович, студент3-го курсу ННІЗН НАВС ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОБМЕЖЕННЯ ПРАВА НА МИРНЕ ЗІБРАННЯ: УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД (Науковий керівник: Старицька О.О.).....	73-75	29. Кольцова Аріна Вікторівна, слухач1-го курсу ННІЗН НАВС ПРЕЗУМПЦІЯ ВИНИ, ЯК ГАЛУЗЕВИЙ ПРИНЦИП ПРАВА (Науковий керівник: Тихомиров Д.О.).....	75-77
30. Крунь Вікторія Ігорівна, курсант2 курсу ННПФПСКМ НАВС ФОРМИ ТА МЕТОДИ ЗДІЙСНЕННЯ ФУНКЦІЙ ДЕРЖАВИ (Науковий керівник: Власенко В.П.).....	77-80	31. Лещинська Анна Русланівна, курсант1 курсу ЦСП НАВС ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЯК ІНСТИТУТУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА (Науковий керівник: Кривицький Ю.В.).....	80-82
32. Лозова Тетяна Олегівна, здобувач освітнього рівня магістр юридично-психологічного факультету НАВС МІЖНАРОДНИЙ ТЕРОРИЗМ-ЗАГРОЗА ПРАВАМ І СВОБОДАМ ЛЮДИНИ (Науковий керівник: Власенко В.П.).....	82-83	33. Лопатюк Ольга Павлівна, курсант1 курсу ННПФЕКП НАВС МЕЖІ ТА СТАДІЇ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ (Науковий керівник: Харченко Н.П.).....	83-86
34. Мурзо Євгенія Олександрівна, курсант1 курсу ЦСП НАВС ПРАВА ДИТИНИ В УКРАЇНІ (Науковий керівник: Власенко В.П.).....	86-87	35. Натюшина Вікторія Валеріївна, слухач5-В курсу ННІЗН НАВС БЕЗПЕКА ОСОБИ – НАЙВИЩА ЦІННІСТЬ ДЕРЖАВИ (Науковий керівник: Власенко В.П.).....	87-89
36. Несинова С.В., ПРО ДЕЯКИ АСПЕКТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПРАВОВОГО ІНСТИТУТУ – ПРАВ ЛЮДИНИ	89-91	37. Николук Лілія Сергіївна, курсант2 курсу ННПФПСКМ НАВС КОРПОРАТИВНІ НОРМИ ТА ЇХ ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАКРІПЛЕННЯ (Науковий керівник: Тихомиров Д.О.).....	91- 94

38. Перушко Максим Олександрович, курсант1курсу ЦСП НАВС ГАРАНТІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ, СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ (Науковийкерівник:Власенко В.П.)	94-96
39. Пікуля Тетяна Олександрівна, ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ПОНЯТТЯ КРИЗОВА ДЕРЖАВА	96-98
40. Посудевський Ілля Валерійович, курсант1курсу ЦСП НАВС СУДОВИЙ ЗАХИСТ ПРАВ І СВОБОД ГРОМАДЯН УКРАЇНИ (Науковий керівник:Белозьоров Є.В.)	98-100
41. Ремез Олена Леонідівна, слухач ОКР«Магістр»ННІ ПФПМГБПСНГУ НАВС ПРОТЕКТОРАТ - ЯК ФОРМА ДЕРЖАВНОГО УСТРОЮ (Науковий керівник:ТихомировД.О.)	100-102
42. Сасацяк Катерина Вартанівна, курсант2курсу ННПФПСКМ НАВС ФЕДЕРАЦІЯ ТА ЇЇ ВИДИ (Науковий керівник:Тихомиров Д.О.)	102-104
43. Симоненко О.В. курсант2курсу ННПФСКМ НАВС ДЕМОКРАТИЧНА, ПРАВОВА ДЕРЖАВА У ПОЛІТИЧНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ (Науковий керівник:Тюріна О.В.)	104-106
44. Совтан Юлія.Василівна, курсант2курсу ННПФПСКМ НАВС ПРОГАЛИНИ В ПРАВІ (Науковий керівник: Харченко Н.П.)	106-109
45. Совтан Юлія.Василівна, курсант2курсу ННПФПСКМ НАВС СУЧАСНИЙ ТИП ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ (Науковий керівник:Лапка О.Я.)	109-111
46. Торяник Андрій Сергійович, курсант3курсу ФПФСП НАВС ЕТНІЧНИЙ СЕПАРАТИЗМ І ПРЕДЕНТИЗМ ЯК ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НАЦІЙ НА САМОВИЗНАЧЕННЯ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПРАВІ (Науковий керівник:Пендюра М.М.)	111-113
47. Тюріна Оксана Володимирівна, ПРАВОВИЙ СТАТУС ОСОБИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА	113-115
48. Фещенко Лілія Михайлівна, курсант2курсу ННПФПСКМ НАВС ПРАВОВІ ПРЕЗУМПЦІЇ, ПРАВОВІ ПРЕЮДИЦІЇ, ПРАВОВІ АКсіОМИ ТА ПРАВОВІ ФІКЦІЇ: АСПЕКТИ СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ (Науковий керівник:Осауленко А.О.)	115-117
49.Хелпа Яна Сергіївна, слухач магістратури ННПФПСКМ НАВС, СОЦІАЛЬНІ ВІДХИЛЕННЯ ТА ЗЛОЧИННІСТЬ (Науковий керівник:Тихомиров Д.О.)	117-118
50. Хижняк Євген Сергійович, СУДОВІ ЕКСПЕРТИЗИ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ СТАТЕВИХ ЗЛОЧИНІВ ЩОДО МАЛОЛІТНІХ	120-122
51. Чижико Борис, курсант1курсу ННПФЕКП НАВС ВИБОРИ ЯК ТЕСТ НА ДЕМОКРАТІЮ. (Науковий керівник:Заяць Н.В.)	122-125
52. Яценко Сергій Сергійович, курсант3курсу ФПФСП НАВС ПРАВОВА ПОВЕДІНКА: АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ (Науковий керівник:Пендюра М.М.)	125-127
53. Дибкалюк Каріна Сергіївна, студент6КС курсу ВИЗНАЧЕННЯ РОЗМІРУ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ) (Науковий керівник:Заїка Ю.О.)	127-130
54. Тихомиров Денис Олександрович ЗНАЧЕННЯ ПРАВОВОЇ ІДЕОЛОГІЇ В ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ СУСПІЛЬСТВА	130-132

Авакян Т.А., кандидат політичних наук, здобувач кафедри теорії держави та права НАВС

ІСТОРИОГРАФІЧНІ НАРИСИ ЩОДО ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Особливо актуальним питання державної політики у сфері внутрішніх справ стало після здобуття Україною незалежності та направлення її на курс демократизації. Поступові перетворення у суспільстві, розвиток економіки та приватної власності вплинули на реформування і державного сектору управління. Саме це зумовило до наукових пошуків різних вітчизняних правників, які у своїх творчих здобутках здійснювали як опис наявної (тодішньої) державної політики, так і перспектив її розвитку у різних сферах буття. Не оминуло це питання і систему органів внутрішніх справ. Зокрема, особливої популяризації дане питання набуло на початку 2000их років, коли поступово відбувалася переформатизація застарілої радянської системи державної влади.

Незважаючи на те, що в останні роки словосполучення «державна політика» досить часто зустрічається в нормативно-правових актах, в роботах вчених, в засобах масової інформації, єдине сприйняття цього явища з точки зору його категоріального статусу, ціннісних пріоритетів і механізмів реалізації досі відсутнє. У науковій літературі справедливо відзначається недостатність загальнотеоретичної розробки зазначеної проблематики та переважно галузева спрямованість наявних робіт.

Разом з тим не викликає сумнівів те, що розробка ефективної державної політики України, обґрунтування концепції правового розвитку на найближчий час і на перспективу являють собою одну з найважливіших завдань сучасної вітчизняної юридичної науки. Особливе значення названа проблема набуває у світлі проведення реформи виконавчої та судової влади, вдосконалення системи управління державними органами. Для забезпечення розвитку суспільства важливо, щоб всі ці зміни протікали в правовому руслі, щоб при цьому використовувалися не вольові й тим більше не силові, а виключно правові методи, засоби і форми.

Особливо актуальною наразі є проблема вибору методів, засобів і форм для такого напрямку державної політики, як державна політика у сфері органів внутрішніх справ. В даний час ця сфера державної діяльності характеризується досить низьким рівнем ефективності, причинами якої є: економічна нестабільність, відтік кваліфікованих кадрів, «непрестижність» в очах населення професії працівника органів внутрішніх справ (незважаючи на створення та оновлення Національної поліції) і т. п. В сформованій ситуації представляється життєво необхідною комплексна реформа системи органів державної влади і системи органів внутрішніх справ зокрема.

Однак, як відомо, при розгляді та реалізації будь-якого питання необхідно звертати особливу увагу не лише на сучасний стан та технології, практику різних держав, в тому числі пострадянського контингенту, але на досвід пройдешніх поколінь. Вивчення особливостей суспільного розвитку, правової регламентації та різних факторів, що впливали на це – безумовно не є перешкодою для формування нового цивілізаційного правового покоління. Саме тому, ми вбачаємо, що при розгляді проблеми перспектив розвитку державної політики у сфері внутрішніх справ України поряд із запозиченням міжнародного та європейського досвіду особливої актуальності набуває питання історичного контексту й традицій суспільства.

Таким чином, для досягнення поставленої мети необхідно звернути свою увагу на історіографію державної політики як окремої правової категорії, а також її формування та розвиток у сфері внутрішніх справ зокрема.

Перш ніж дати відповідь на окреслену проблему, варто звернутися до понятійного апарату терміну «історіографія». Отже, історіографія (від грец. *ιστορία* (історія) — розповідь про минуле та грец. *γραφω* (графо) — пишу) як поняття застосовується у трьох значеннях: 1) як спеціальна галузь історичної науки, що вивчає її історію, процес нагромадження і розвитку історичних знань; 2) як сукупність досліджень, наукової літератури, присвячених певній добі, періоду, проблемі, події, регіону чи країні; 3) як науковий аналіз повноти і достовірності дослідження в історичній науці тієї чи іншої проблеми, теми, події, певного періоду конкретної доби.

Історіографія вживається задля вдосконалення методології історичних досліджень [3].

Як зазначає вітчизняний науковець з даного питання Я. С.Калакура, українська історіографія — це спеціальна галузь історичної науки, що вивчає тенденції розвитку цінних знань, української історичної думки, діяльність наукових осередків та центрів історичної науки, внесок визначних українських істориків у збагачення історичних знань не лише з історії України, але й світової історії [1, с. 11].

Утім, нині інколи під «історіографією» розуміють сукупність публікацій з тієї чи іншої теми. Крім того, розрізняють «проблемну» і «теоретичну» історіографію, «загальну» і «предметну». Об'єкт історіографії можуть розуміти досить широко, розширюючи його до меж історичної відомості «взагалі», а можуть обмежити тільки «професійною історією». Предмет також розуміється по-різному: для когось найважливішим завданням є вивчення «історіографічного процесу» інші дослідники схильні зосереджуватися на історичній науці як соціальному інституті.

Розбіжності у наукових поглядах свідчать не тільки про те, що процес інституціоналізації історіографії триває, але і про роль теоретичних побудов в історичних дослідженнях взагалі. Усвідомлення функцій і завдань історичної науки багато в чому визначається поглядом на історіографію [2].

Не вдаючись до полеміки та дискусій у викладенні змісту опрацьованих джерел, зазначимо лише те, що нині, проблематика державної політики у сфері внутрішніх справ перебуває в полі зору представників правових, державознавчих, а також фахівців суміжних галузей соціальногуманітарних знань. Питання природи та сутності державної політики, зокрема у сфері внутрішніх справ, були предметом дослідження представників юридичної науки, філософії, соціології, державного управління, чії праці стали фундаментом для подальшого розвитку відповідної галузі теоретичних знань. Однак ті зміни, які відбуваються у правовому та політичному житті нашої держави після революції гідності, спонукають наукову еліту до переосмислення окремих домінант державної політики крізь призму сучасності, наповнення їх новим змістом з урахуванням особливостей розвитку правової системи України.

Разом з цим, не повною мірою залишаються опрацьованими аспекти правової природи державної політики у сфері внутрішніх справ сьогодення, у тому числі її особливостей, правових засад формування та реалізації, а також чинників, які впливають на державну політику в цій галузі. Недостатньо комплексно в літературі висвітлено й питання місця та ролі міністерства внутрішніх справ щодо форм реалізації державної політики у сфері внутрішніх справ, правові механізми забезпечення верховенства, ціннісні аспекти право охорони та захисту.

Недостатньо уваги з боку науковців приділено розумінню особливостей процесу реалізації міжнародного та європейського досвіду, стану й перспектив удосконалення правових засад формування та здійснення державної політики у сфері внутрішніх справ України.

Видається доречним наявні дослідження з проблематики здійснення державної політики у сфері внутрішніх справ диференціювати на певні блоки за предметною належністю, в результаті чого виокремлюються праці філософського, теоретичного спрямування, а також галузевого, міжгалузевого або прикладного характеру, що у свою чергу полегшить створення нових напрацювань із урахуванням минулого досвіду. Разом всі наукові надбання складають цілісну, хоча й розмаїту картину одного з різновидів державної політики, породженого необхідністю забезпечення законності та правопорядку, захисту життя, здоров'я, прав і свобод людини та громадянина, власності, природного середовища, інтересів суспільства та держави від протиправних посягань.

Список використаних джерел:

1. Калакура Я. С. Українська історіографія: Курс лекцій. / Я. С. Калакура., 2004. — 496 с.
2. Посохов С. І. Основи історіографії [Електронний ресурс] / С. І. Посохов – Режим

доступу до ресурсу:

<http://history.karazin.ua/themes/history/resources/2f3a388df7b5a90f78d805079818d228.pdf>.

3. Історіографія [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:

<https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%>

**Андрошук Богдан, курсант 1 курсу
ЦСФП НАВС
Науковий керівник: Лазнюк Н.В.,
доцент кафедри теорії держави та
права НАВС, кандидат юридичних
наук**

ОСОБЛИВОСТІ ТЕОРІЙ ПОХОДЖЕННЯ ДЕРЖАВИ.

Існує безліч різноманітних теорій, які по-різному пояснюють значення і характер змін у всій системі соціального життя людей, умови та причини виникнення держави. Різноманітність цих теорій обумовлена як складністю даної проблеми та пробілами знань, так і суттєвою різницею вихідних позицій авторів існуючих теорій, різницею їх світогляду, ідеології, соціально-політичних поглядів, різним розумінням самої сутності, призначення та долі держави. До того ж кожна епоха накладала свій відбиток на ці теорії, по-своєму розуміла і трактувала питання походження та ролі держави. [5, с. 204]

У гносеологічному плані наявність безлічі різних теорій походження держави демонструє відносний характер людської обізнаності, відсутність і неможливість абсолютних знань по даній проблематиці, яка була, залишається, і, ймовірно, завжди буде дискусійною.

Виявлення причин виникнення держави багато в чому залежить від того, який соціальний інститут тлумачить цю державність, її сутність та призначення.

Необхідність утворення держави здебільшого пов'язується з появою у суспільстві нерівності серед його членів, його диференціацією на певні соціальні верстви, зміною форми і характеру зв'язків між ними та суспільством, якісними змінами у суспільному виробництві, свідомості людей тощо.

Майже кожна з наведених причин відображає свій підхід до питань про виникнення держави – класовий, договірний, насильницький та ін.

Поява держави в кожному окремому суспільстві зумовлена своєрідним "набором" цих причин, у свою чергу залежних від особливостей попереднього стану суспільства та його подальшого розвитку. Крім того, виникнення і формування держави є суспільним процесом, який має свою історію та відповідні стадії, етапи становлення. [2, с.32]

То яка ж із теорій є істинною, а які хибними? Відповідь на це запитання думаємо криється в наступному.

Необхідно констатувати, що процес утворення держави не є одномоментним процесом. Люди не можуть, вставши зранку, заявити, що вони будуть жити в державі. Держава виникає поступово і не раніше того, коли будуть створенні для неї передумови.

Однією з таких передумов являється створення для неї матеріальної основи. Суспільство повинне накопичити певний надлишок продукту, який дозволить звільнити від безпосередньої участі в матеріальному виробництві деяку групу людей, даючи їм можливість займатися лише управлінням. Різні народи приходять до державності в різний час: одні раніше, інші пізніше, оскільки не у всіх однаково створюється матеріальна база для утворення держави. [1, с.45]

Вважаємо, що важливою передумовою створення держави являються економічні чинники. Але не лише вони були вирішальними в процесі переходу суспільства до держави. Людина – істота суспільна, а тому вона мусить мати справу, займаючись виробничою діяльністю, не лише із засобами виробництва, але й волею-неволею вступати у відносини із одноплемінниками. Можливо уявити, що пахарям, ремісникам, скотарям чи торговцям, чітко або на підсвідомому рівні, але прийшло розуміння того, що їм потрібні безпечні умови для праці. А так як органи управління первіснообщинного суспільства не могли з цим упоратися, то поступово їм на заміну почали формуватися органи державної влади, котрі взяли на себе безпеку людей в середині людського суспільства, включаючи врегулювання спірних взаємовідносин із одноплемінниками. Створювалися судові органи, оскільки старійшини, які мали б піклуватися про інтереси свого роду, а не окремих сімей, які виділилися в якості самостійного економічного прошарку, більше не могла виступати в ролі безпринципного арбітра.

Окрім вирішення суперечок між людьми, виникає також й необхідність в існуванні стабільного порядку для гарантованого і стійкого здійснення виробництва. Але, оскільки, суспільно необхідної поведінки не можливо чекати від усіх членів суспільства, виникає необхідність силою примусити тих, хто діє на перекір з інтересами більшості, підкоритися встановленому порядку. Одним словом, мова йде про «легалізований примус», застосовуваний на благо суспільства. І з цією роллю, знову ж таки, попередні органи управління поряд із надміру розвиненими економічними зв'язками, які виходили за межі племені, впоратися не могли. [4, с.25]

Отже, і додається необхідність регулювання відносин із сусідніми спілками людей. В ті далекі часи конфлікти між племенами, союзами племен вирішувалися зазвичай у формі військового протистояння. Війна, окрім постійного збагачення за рахунок полонених, скотини, території, придатної для землеробства, слугувала і для захисту власних інтересів племен. Військові ватажки, оточені невеликою кількістю дружинників, не здатні були організувати широкомасштабні військові напади (широку оборону). Їх місце повинні були посісти інші структури. В свою чергу військові міроприємства сприяли об'єднанню родинних племен у єдиний народ. Давно підмічено, що ідея зовнішньої загрози сприяє інтеграції та згуртованості суспільства, одночасно зміцнюється влада як засіб ефективної боротьби із зовнішньою загрозою. Отже, війни також ініціювали процеси становлення державного устрою.

Як бачимо, для виникнення держави необхідно багато передумов. Причому їхня роль в різних народів неоднакова.

Скажімо, на думку мислителів, прихильників договірної теорії походження держави, – люди були вимушені укласти договір «всіх зі всіма» заради загальної вигоди. Вони відмовилися від частини своїх прав заради спокою та стабільності; обмеживши себе в правах, вони ввели заборону робити те, що згубно для життя. Таким чином був укладений договір всіх зі всіма, який дозволив встановити мир. Д.Дідро про такий договір писав: "Люди швидко здогадалися, що коли вони будуть продовжувати користуватися своєю свободою, своєю незалежністю і невпинно віддаватися своїм пристрастям, то стан кожної окремої людини стане більш нещасним, ніж якби вона проживала окремо; вони зрозуміли, що кожній людині потрібно поступитися частиною своєї природної незалежності та підкоритися волі, яка б являла собою волю всього суспільства і була б, так би мовити, загальним центром та пунктом єднання всіх свобод та всіх їхніх сил". Але кому ж люди віддали частину своїх прав? Відмовившись бути єдиним гарантом своїх природних прав, люди передали цю частину своїх прав державі, яка тепер набула право видавати закони, забезпеченні санкціями, та застосовувати заходи примусу для реалізації цих законів, а також відати відносинами з іншими державами. Таким чином, люди уклали суспільний договір з публічною владою, підкорившись загальній волі, яка являє собою волю всього суспільства і є загальним центром та пунктом єднання всіх їхніх бажань і всіх їхніх сил.

Зазначимо, що суспільний договір прихильниками договірної теорії розумівся не як історичний факт підписання усіма якого-небудь конкретного документу, який ліг в основу появи держави, а як стан суспільства, коли люди добровільно об'єдналися в державно-організаційну форму шляхом мовчазного визнання необхідності заснування деякого єдиного центра, що об'єднував би всіх. [1, с. 87-88]

Прихильники матеріалістичної теорії походження держави стверджують, що поява держави є наслідком тривалого, кілька вікового процесу, який поступово призвів до заміни однієї форми суспільного устрою іншою, тобто відбувся перехід від племінної організації до наступної стадії організації суспільства – держави. Але встановити межі цього переходу нелегко. На певному етапі плем'я, яке осіло на певній території, закріплює цю територію за собою і таким чином створює організацію державного типу. Вона має переважну більшість основних ознак держави: територію, населення, що постійно перебуває на цій території, та владу, яка в межах цієї території підпорядковує собі це населення. Саме в такому вигляді уявляється докласова держава. Але, якщо племінну бюрократію вважати соціальним класом, тоді зазначену організацію можна розглядати як класову державу.

Необхідно зазначити, що розвиток українського суспільства йшов шляхом поступового розкладу первісного ладу, виникнення феодальних відносин і формування класу феодалів – земельних власників – і класу залежних від феодалів селян. Разом із розширенням на класи виникає і боротьба між ними, яка призвела в кінцевому результаті до виникнення феодальної держави.[2, с.32-33]

Виникнення держави як результат війн, насильницького підкорення одними людьми інших – таке пояснення походження держави відстоюють прихильники теорії насильства, відкидаючи внутрішні соціально-економічні причини походження держави. Тобто, держава, згідно цієї теорії, не є підсумком внутрішнього розвитку суспільства, а нав'язана йому ззовні сила.[3,с.27] Саме «насильство» лежить і в основі виникнення приватної власності»[4,с.32], а всі державно-правові інститути, що існують в суспільстві, виводяться ними з голого насильства.

Все вище сказане свідчить про складність процесу переходу суспільства до державності. На нашу думку, кожна з теорій, по-своєму висвітлюючи один із аспектів багатогранного процесу формування держави, робить свій внесок для поглиблення його пізнання. А отже, стає зрозумілим те, що різні концепції виникнення і призначення держави доповнюють один одного і сприяють уявному відтворенню більш повної і вірогіднішої картини цього процесу.

Список використаних джерел:

1. Кашанина Т.В. Происхождение государства и права. – М, 1999.
2. Кельман М.С., Мурашин О.Г. Загальна теорія держави і права – К, 2006.
3. Коталейчук С.П. Теорія держави та права. – К, 2009.
4. Кравчук В.В. Теорія держави і права: Опорні конспекти – К, 2007.
5. Нерсесянц В.С. Общая теория права и государства – М., 2000.
6. Хропанюк В.Н. Теория государства и права. – М, 1996.

Балашова ІринаОлександрівна
курсант2курсуННІФПСКМ
НАВС

Науковий керівник:
Тихомиров Д.О. старший викладач
кафедри теорії держави та права
НАВС, кандидат юридичних наук
ОСОБЛИВОСТІЗДІЙСНЕННЯ
ПРАВООХОРОННОЇ ФУНКЦІЇ В
УКРАЇНІ

Для правової демократичної держави визнання та практичне здійснення прав і свобод людини та громадянина, гарантування їх захисту — є однією з пріоритетних функцій. Правоохоронна функція є провідною у системі внутрішніх функцій держави і передбачає гарантований захист прав і свобод громадян через встановлення ефективного правового порядку, забезпечення законності, захист національної безпеки[1].

Аналіз чинного законодавства свідчить, що в питаннях правової регламентації діяльності правоохоронних органів існує чимало прогалин, неточностей, суперечностей, які породжують багато проблем теоретичного і практичного характеру. Однією з таких проблем є проблема визначення поняття "правоохоронні органи". У Конституції України цей термін вживається лише раз, тільки в ч. 3 ст. 17. Проблемою є й відсутність законодавчого визначення ознак, за якими той чи інший орган можна віднести до правоохоронних[2].

У правовій конституційній державі правоохоронна та правозахисна діяльність є дуже близькими за змістом і значенням. Здійснення правоохоронної діяльності, суб'єктом якої є держава, передбачає застосування сили та примусу. Здійснення правозахисної діяльності, суб'єктом якої є як державні, так і недержавні організації, не вимагає застосування примусу[6].

В Україні правозахисну функцію, крім органів державної влади, також виконують інституції громадянського суспільства (громадські організації та рухи, ЗМІ та ін.), здійснюючи її «замість» або,

навіть, «всупереч» діям органів державної влади, зокрема – правоохоронних. Вплив неурядових організацій на правозахисну сферу і ступінь «проникності» їхнього контролю, природно, значно менший, ніж державний, але цей вплив має очевидну тенденцію до зростання[3].

Складовою державної правоохоронної політики є гарантії (гарантованість) реалізації прав і свобод людини та громадянина, що передбачає умови, засоби, способи, які забезпечують у повному обсязі охорону прав і свобод особи. Тому специфікою діяльності виконавчої влади стосовно прав і свобод громадян є гарантованість їх реалізації. У інституційно-організаційному аспекті провідна роль у забезпеченні прав і свобод людини та громадянина належить Президентові України, який, згідно зі ст. 102 Конституції України, є гарантом прав і свобод людини та громадянина. Реалізація цих повноважень Президента здійснюється через ініціювання законів, видання указів, спрямованих на забезпечення прав і свобод людини та громадянина. Повноваження глави держави у сфері захисту прав і свобод громадян втілено у праві вето щодо прийнятих Верховною Радою України законів, у праві Президента скасовувати акти Кабміну, рішення голів місцевих державних адміністрацій, деякі інші нормативні акти у разі порушення ними прав і свобод особи в Україні[1].

Специфічною особливістю правоохоронної діяльності в сучасних умовах є застосування її як засобу управління і контролю за соціальною сферою, за розвитком господарської діяльності, за перебігом соціально-економічних процесів. Спостерігається розширення впливу органів прокуратури, юридичної практики на функціонування банківсько-фінансової сфери, на діяльність різних галузей народного господарства (таких як паливно-енергетичний комплекс, транспортні перевезення), а також на процеси приватизації, на управління підприємствами, у статутному фонді яких є частка державних коштів. Однак варто вказати, що передбачений лише вплив правоохоронних органів на економічні, фінансові, технічні рішення, що приймаються у процесі соціального управління. Такий вплив правоохоронних органів має запобіжну дію. Через виявлення контрабанди, припинення випуску неякісної продукції правоохоронні органи (органи прокуратури, служби безпеки, митні органи, прикордонні війська, органи внутрішніх справ, адвокатура) сприяють розв'язанню однієї з ключових проблем економіки — захисту вітчизняного виробника, подоланню негативних товарообмінних відносин. Така спрямованість правоохоронної діяльності проти небажаних соціально-економічних явищ, припинення протиправних дій має конструктивний характер і позитивно впливає на політичні процеси.

Деякі правоохоронні органи мають спеціальний предмет діяльності, що відбито у їх назві (служба), відомчому статусі, особливостях регламентації діяльності. В структурі Міністерства внутрішніх справ, Служби безпеки, Прикордонних військ України, Управління державної охорони, органів державної податкової служби, органів і установ Державної пенітенціарної служби є спеціалізовані підрозділи з виконання оперативно-розшукових дій.

Особливість предмета спеціальної правоохоронної діяльності полягає в пріоритетному виконанні правоохорони саме конституційного порядку, національної безпеки, виявлення, розслідування та припинення злочинів, виконання покарань[5].

Створення відповідних правових умов, адекватної нормативно-правової бази для існування й розвитку вільного громадянина є першочерговим напрямом державної політики. Водночас досвід існування та розвитку незалежної української держави свідчить: відсутність ефективного механізму забезпечення реалізації законодавства про права людини, чинної системи державних і недержавних органів, що забезпечують реалізацію цього законодавства, призводить до небажаних наслідків. Справді, прийняття справедливих законів на основі Конституції та відповідно до неї є важливим завданням, що має засвідчувати реальне визнання й забезпечувати ефективну дію принципу верховенства права в Україні[6].

Список використаних джерел:

1. Гетьманчук М. П. Політологія: Навч. посіб. для студентів, викладачів ВНЗ / М.П. Гетьманчук. — К., 2010. — 415 с.
2. Загумення Ю. О. Правоохоронні органи: поняття, ознаки, функції, особливості діяльності [Електронний ресурс] / Ю. О. Загумення - Режим доступу до ресурсу: <file:///C:/Users/%D0%90%D0%B4%D0%BC%D0%B8%D0%BD/Downloads/30377.pdf>

3. Палій Г. О. "Щодо здійснення правозахисної функції організаціями громадянського суспільства". Аналітична записка. [Електронний ресурс] / Г. О. Палій // Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України - Режим доступу до ресурсу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1283/> 4. Кунченко-Харченко В. І. Правознавство / В. І. Кунченко-Харченко, В. Г. Печерський, Ю.

Ю. Трубін // Міністерство освіти і науки України, Черкаський державний технологічний університет. – Черкаси: ЧДТУ, 2009 – 471 с.

5. Маляренко В. Т. Суд, правоохоронні та правозахисні органи України / В. Т. Маляренко. – К.: Юрінком Інтер, 2004.

6. Корнієнко П. С. Співвідношення понять і практики здійснення правоохоронної та правозахисної діяльності в Україні [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Chkup_2014_3_15.pdf

Баркар Олександр Анатолійович
викладач кафедри криміналістики
Національного університету
«Одеська юридична академія»

ПРЕДМЕТ ЗЛОЧИННОГО ПОСЯГАННЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ РОЗБОЇВ, ВЧИНЕНИХ НА АВТОТРАНСПОРТІ

Мета вчинення розбоїв, вчинених на автомобільному транспорті спрямована на заволодіння майном, що має для злочинців певну цінність і призначене для задоволення тих чи інших потреб.

Найчастіше предметом посягання при здійсненні розбійних нападів є гроші, у тому числі й іноземна валюта, що виступають як універсальний засіб для задоволення найрізноманітніших людських потреб. При цьому злочинці прагнуть у першу чергу заволодіти валютою (доларами США або Євро). Вибір грошей як предмета посягання пояснюється і тим, що злочинцю не потрібно організувати реалізацію викраденого, до того ж деякі з них добре усвідомлюють можливість використання такого майна слідчими органами для їхнього розшуку і викриття.

Іншу велику групу предмету посягання утворює різне майно. Спектр майна, що викрадається, дуже широкий: найчастіше, це - ювелірні вироби, телерадіоапаратура, комп'ютерна техніка, одяг, взуття, спиртні напої, рідше – автомобілі, меблі, цінні вироби, продукти харчування. Частина викраденого майна злочинці продають, як правило, через знайомих, реалізаторів; іншу частину використовують як подарунки родичам, друзинам, співмешканцям, коханкам та ін.; ще іншу – використовують для певних особистих споживчих цілей (як їжу, питво, обстановку свого житла, одяг й ін.).

Предмет злочинного посягання тісно зв'язаний з місцем його перебування, збереження (вантажний автомобіль, легковик) і потерпілим – власником майна, що володіє майном чи відповідальним за зберігання майна, що викрадається. При постановці мети злочинцями оцінюються й аналізуються, насамперед, три названі елементи в їхньому взаємозв'язку: предмет посягання – місце його перебування – жертва. Якщо майно, що викрадається, знаходиться безпосередньо при потерпілому (гроші, ювелірні вироби,), у розрахунок беруться предмет посягання, жертва й обстановка. У той же час злочинцем враховуються різні фактори обстановки нападу: просторово-часові фактори, присутність інших осіб, можливість швидко сховатися з викраденим та ін.

Характер, кількість і обсяг викраденого майна в сукупності з умовами його зберігання, наявністю або відсутністю тих чи інших заходів, що охороняють його від злочинного посягання, істотно впливають на зміст підготовки до вчинення злочину та способу здійснення злочинних намірів, на вибір і особливості знарядь і засобів, що використовуються.

Бевзо Юлія Назарівна, 2 курсу
ННПФПСКМ НАВС
Науковий керівник:

**Осауленко А.О., доценткафедри
теорії держави та права НАВС,
кандидат юридичних наук, доцент
ПРАВОВА ІНТЕГРАЦІЯ
УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО
СОЮЗУ**

В сучасних умовах інтеграція до Європейського Союзу проголошена стратегічною метою України. Сьогодні цей курс став офіційним зовнішньополітичним курсом та частиною внутрішньої політики України, який підтримується її законодавчим органом [1, с. 98].

Демократизація суспільства на всіх рівнях, верховенство права та захист прав і свобод звичайних громадян, відродження сучасної високоприбуткової та високотехнологічної економіки, публічність влади, відповідальність влади за свої дії, введення за основу європейських стандартів якості життя населення, а також його соціальної захищеності; новий потужний імпульс для економічного та культурного розвитку регіонів, залучення іноземних інвестицій, залучення новітніх технологій, вихід на основні світові ринки, безвізовий режим та зона вільної торгівлі з країнами ЄС – очікувані результати від інтеграційного курсу для України.

Право Європейського Союзу – це унікальний правовий феномен, що склався впродовж розвитку європейської інтеграції в рамках Європейських спільнот і Європейського Союзу, результат реалізації наднаціональної компетенції інститутів Європейського Союзу. Правом Європейського союзу є специфічний правопорядок, правова система, що склалася на стику міжнародного права і внутрішньодержавного права держав-членів Європейського Союзу, володіє самостійними джерелами і принципами. Автономність Права Європейського Союзу підтверджена рядом рішень Європейського Суду [1, с. 76]. Адаптація законодавства до норм Європейського Союзу є однією з найважливіших складових політики європейського вибору України та будь-якої іншої держави, яка йде шляхом європейської інтеграції. Цей процес формує основу усіх «опор» Європейського Союзу (Європейські Співтовариства, спільна зовнішня політика та політика безпеки, спільна внутрішня політика, загальна зовнішня політика і політика безпеки) і є обов'язковим для усіх країн-кандидатів, які відповідно до так званих «копенгагенських критеріїв» повинні бути здатними прийняти на себе усі зобов'язання членства, включаючи умови політичного, економічного та валютного союзів [2, с. 33].

Відповідно до Угоди «Про партнерство та співробітництво між Україною та Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами», Україна взяла на себе зобов'язання вживати заходів для поступового приведення національного законодавства у відповідність із законодавством Європейського Союзу у визначених сферах. До таких сфер належать митне право, законодавство про компанії, банківське право, бухгалтерський облік компаній, податки, у тому числі непрямі, інтелектуальна власність, охорона праці, фінансові послуги, правила конкуренції, державні закупівлі, охорона здоров'я та життя людей, тварин, довкілля, захист прав споживачів, технічні правила і стандарти, транспорт, енергетика, зокрема ядерна.

Концепція Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу складається із 7 розділів і визначає передумови розроблення Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, її структуру, головні завдання, принципи формування, виконання та фінансування. Головними завданнями Загальнодержавної програми є:

- забезпечення відповідності законодавства України зобов'язанням, що випливають з Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами, інших міжнародних договорів, що стосуються співробітництва України з Європейським Союзом;
- розвиток законодавства України у напрямі його наближення до законодавства Європейського Союзу та забезпечення високого рівня підготовки в Україні проектів законів та інших нормативно-правових актів;
- створення правової бази для інтеграції України до Європейського Союзу;

- створення на законодавчому рівні загальнодержавного механізму адаптації законодавства, який визначав би цілі та сфери, етапи адаптації законодавства, складовими елементами якого повинно бути фінансове, інформаційне, наукове та кадрове забезпечення;
- забезпечення системності та узгодженості в роботі органів державної влади під час здійснення заходів з адаптації законодавства;
- вдосконалення порядку планування нормотворчої роботи на основі довгострокової програми розвитку законодавства України з метою його наближення до законодавства Європейського Союзу;
- вироблення єдиних, обов'язкових для всіх суб'єктів права законодавчої ініціативи, правил підготовки проектів нормативно-правових актів у процесі адаптації законодавства;
- вдосконалення кадрового забезпечення в органах державної влади, підготовка спеціалістів, які відповідали б особливим кваліфікаційним вимогам, що ставляться до учасників процесу адаптації законодавства; підвищення рівня володіння офіційними мовами держав-членів Європейського Союзу державними службовцями;
- вдосконалення порядку підготовки щорічних пропозицій щодо обсягів фінансування заходів з адаптації законодавства в рамках Державного бюджету України [2, с. 37-38].

Перспективи наближення будь-якої держави до ЄС, у тому числі України, визначаються, поперше, політичним та економічним станом держави, що бажає інтегруватися, по-друге, наслідками чергового розширення для держав-членів ЄС та, по-третє, масштабом пристосувань, які має здійснити ЄС для, як мінімум, збереження ефективності процесу прийняття рішень.

Роки тупцювання на місці залишили Україну позаду тих країн Центральної та Східної Європи, які наполегливо здійснювали складні ринкові перетворення. Проте зараз можна говорити, що наша країна впевнено взяла Євроінтеграційний курс, тому на неї чекають великі реформи.

Список використаних джерел:

1. Європейська інтеграція на початку нового тисячоліття:[довідник] / А.М. Круглашов, І. Озимок, Т.С. Астапенко, В.В.Руссу. –Чернівці, 2010. – 212 с.
2. Артёмов І.В. Концептуальні та правові основи формування Європейського освітнього простору: навч. посіб. / І.В. Артёмов, О.М. Ващук . – Ужгород, 2011. –485 с.

**Білик Вадим Миколайович, доцент
кафедри адміністративної
діяльності НАВС, кандидат
юридичних наук, доцент**

ВИЗНАЧЕННЯ ОСНОВНИХ ЧИННИКІВ КОРУПЦІЇ В ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНАХ ПІД ЧАС РОЗБУДОВИ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

Попри коливання рівня підтримки дій правоохоронних структур і судів, пов'язаних зі змінами владних команд, загальний тренд ставлення до цих структур протягом останнього десятиріччя можна схарактеризувати як погіршення ставлення до них громадян України.

Ключовими проблемами безпеки громадяни бачать не так злочинність, як бідність, корупцію та економічні кризи.

Оскільки корупція є явищем за своєю сутністю багатограним, слід приділити значну увагу детермінантам, що впливають на її появу, існування, розвиток. До таких можна віднести політичні, соціально-економічні, правові, організаційно-управлінські, соціально-психологічні чинники.

1. Політичні фактори.

Політичний аспект корупції проявляється у тому, що корупція і політика – явища взаємопов'язані. Корупція безпосередньо пов'язана зі здійсненням публічної влади у всіх сферах соціального життя, а тому впливає на підготовку і реалізацію політичних рішень. У свою чергу політика, яку проводить держава як у сфері протидії корупції, так і в інших сферах, впливає на стан, структуру і динаміку корупції. Корупція як явище не може існувати за межами влади. Вихідним моментом корумпованих відносин є наявність у суб'єкта корупції владних повноважень.

Усі політичні фактори, що впливають на появу та розвиток корупції в державі, можна згрупувати наступним чином:

а) наявність залишків командно-адміністративної системи управління; б) лобіювання інтересів;

в) корумпованість вищих ешелонів влади та керівництва правоохоронних органів (корупція в вищих ешелонах влади передбачає використання публічної влади у приватних інтересах. Обсяг отриманої таким шляхом влади залежить від значущості та рівня посади, яку обіймає особа);

г) вплив громадських організацій та засобів масової інформації;

д) відсутність системи формування патріотичного духу у працівників правоохоронних органів та правової свідомості у громадян.

2. Організаційно-управлінські фактори.

Організаційно-управлінський аспект корупції в правоохоронних органах стосується переважно внутрішньої структури служби, регламентації діяльності службовців, кадрової політики та засад взаємодії між структурними елементами служби як по горизонталі, так і по вертикалі.

Ці елементи виглядають наступним чином:

а) система відбору та підготовки. Навіть найменші недогляди в цих питаннях у майбутньому під час роботи викликають непередбачувані наслідки. Слід зазначити, що ротації та однорівневі переміщення кадрів слугують заходами, які запобігають виникненню й поширенню корупції;

б) протекціонізм у кадровій політиці (заміщення посад службовців і прийняття на службу не на підставі ділових і морально-психологічних якостей, а за особистими та родинними зв'язками). Мають місце випадки призначення на посаду, а також переведення на вищу за матеріальну винагороду;

в) соціально-побутові умови проходження служби, що є важливим фактором, який впливає на ефективність роботи;

г) свідоме приховування випадків корупційних діянь. Жоден керівник не бажає, щоб у його підрозділі мали місце прояви корупції, адже це шкодить його репутації. Як наслідок – керівники правоохоронних органів свідомо приховують корупційні діяння своїх підлеглих. Надзвичайно поширеним є бажання розібратися з порушниками законодавства «своїми силами», не повідомляючи про вчинок у підрозділі по боротьбі з корупцією. Часто керівники попереджують осіб, що вчинили корупційні діяння, про неприпустимість таких дій у майбутньому або пропонують звільнитися за власним бажанням.

3. Соціально-психологічні фактори.

Корупція – не просто соціальне, але і психологічне явище. Адже вона не існує поза поведінкою людей, їх діяльністю. Корупція – це спосіб мислення, який обумовлює спосіб життя. Буде чи не буде вчинене корупційне діяння, залежить від конкретної особи та традицій, що схвалюються соціальним оточенням. Зважаючи на соціально-психологічну природу корупційної поведінки особи, слід підкреслити, що рис корумпованості ця поведінка набуває у процесі вторинної соціалізації.

Можна виділити таку групу факторів, які впливають на прояви корупції:

а) соціально-психологічний клімат у колективі (відомо, що непорозуміння між колегами призводить до зневіри у справі, якою займаєшся, психологічного виснаження та руйнації, що, у свою чергу, може спричинити порушення працівником законодавства);

б) стресові ситуації, що виникають під час спілкування з громадянами, які не завжди позитивно налаштовані. Крім того, працівники змушені перебувати на робочому місці понаднормово. Ці моменти призводять до виникнення конфліктів і як наслідок – стресових ситуацій, що є надзвичайно серйозним фактором ризику виникнення порушень законодавства.

4. Правові фактори.

Правовий аспект корупції проявляється в тому, що, з одного боку, особи, які вчинюють такі діяння, порушують закон, а з другого – держава вживає передбачених законом правових та інших заходів щодо боротьби з цим явищем. Правові заходи передбачають не тільки покарання на підставі закону про корупційні діяння, а й створення нових і удосконалення існуючих нормативноправових актів, що регулюють соціальні відносини.

5. Соціально-економічні фактори.

Соціально-економічні умови виникнення корупції можна розділити на ряд складових факторів, кожен з яких впливає на здійснення посадовцями своїх службових обов'язків і може бути чинником корупційних ризиків. Основними чинниками є матеріальні і фінансові блага.

Перехід від планової економіки до ринкової супроводжується загостренням суспільних протиріч, що веде до гіпертрофовано економічно неоднорідного суспільства, а відтак підштовхує осіб, наділених владними повноваженнями, до корисливих вчинків.

Безперечно, підвищення рівня соціальної захищеності працівників сприятиме викоріненню проявів корупції в правоохоронних органах. Адже людина, не задоволена своїм матеріальним становищем, сконцентрована не на ефективному виконанні своїх посадових обов'язків, а вимушена шукати додаткових джерел доходів, часто незаконних.

Таким чином, у більш широкому сенсі рівень довіри громадян до правоохоронних органів та судів можна вважати одним із індикаторів розвитку правової держави в Україні, наявності проблем у сфері дотримання принципу верховенства права. Це пояснюється тим, що органи правоохоронної системи та суди – такі інстанції, які покликані бути на сторожі прав і свобод людини та громадянина, і високий рівень недовіри до них, з огляду на це, опосередковано свідчить про порушення принципу верховенства права.

**Бойко Василь Федорович слухач 5-
В курсу ННІЗН НАВС Науковий
керівник:
Старицька О.О. доцент кафедри
теорії держави та права НАВС,
кандидат юридичних наук**

РЕФОРМУВАННЯ МІНІСТЕРСТВА ВНУТРІШНІХ СПРАВ: ДОСВІД РЕСПУБЛІКИ МОЛДОВА

Важливим елементом сталого розвитку України є створення та функціонування ефективної системи державного управління, головними завданнями якої є запровадження нової ідеології функціонування виконавчої влади й місцевого самоврядування, забезпечення прав і свобод громадян, надання якісних соціальних послуг.

У контексті зазначеного доцільно вивчати досвід реформування правоохоронних органів інших держав, де критерієм виміру ефективності їх діяльності є рівень довіри населення як до захисників індивідуальних та суспільних інтересів.

Так, досвід реформування Міністерства внутрішніх справ Республіки Молдова (далі – МВС) може стати в нагоді під час перебудови МВС України.

Реформування МВС проходило в кілька етапів: визначення необхідності інтервенції в цій галузі; розробка відповідної нормативної основи проведення реформи; інтервенція на інституціональному рівні. Першим документом загальнонаціонального рівня, в якому розглядалася необхідність реформи МВС, був План дій Республіка Молдова – Європейський Союз (2005 року). У цьому документі не йшлося безпосередньо про реформу МВС, а підкреслювалася необхідність змін в галузі юстиції та внутрішніх справ.

Національною стратегією розвитку на 2008-2011 роки передбачалася модернізація поліції з метою підвищення її ефективності, демократизації та підвищення відповідальності перед суспільством. Ці заходи означають, зокрема, наступне: зміцнення потенціалу МВС в області проведення реформи поліції; оцінка спільно з іншими органами системи юстиції та громадянським суспільством фактичного перебування в поліції і визначення оптимальних способів її демократизації, підвищення ефективності та відповідальності перед суспільством; розробка стратегії комунітарної діяльності поліції на період 2008-2011 років, в якій передбачаються заходи, спрямовані на підвищення ефективності діяльності поліції, ролі суспільства і його здатності брати участь у спільній поліцейській діяльності, прозорості та відповідальності поліції, а також на розвиток взаємин поліції з громадськістю та іншими складовими системи юстиції; реалізація та моніторинг виконання стратегії

в 2008-2011 рр., у тому числі її апробування у рамках пілотного проекту в 2008 році; підвищення ефективності процесу підготовки та підвищення кваліфікації кадрів, зокрема, служб, що забезпечують громадський порядок; попередження злочинності неповнолітніх шляхом застосування комплексу заходів і спеціальних програм щодо неповнолітніх та їх сімей, що живуть в умовах підвищеного ризику вчинення правопорушень, умов, що призводять до споживання наркотиків [1].

Першим документом, розробленим МВС, що прямо стосувався поліції, є План інституційного розвитку Міністерства внутрішніх справ Республіки Молдова на 2009-2011 роки. У цьому документі вказується на ряд інституційних проблем, які впливають на погіршення іміджу і падіння авторитету поліцейської служби. Вирішення цих проблем поступово стає найважливішою політичною задачею.

У цьому зв'язку стратегічна основа реформування МВС була доповнена Концепцією реформи МВС і підпорядкованих йому структур та їх деконцентрації (2010 року) і Планом дій щодо реалізації Концепції (2011 року). Концепцією визначався ряд проблем в діяльності МВС, які вимагали вирішення (застаріле законодавство; надмірна політизація і підготовка співробітників до діяльності, не відповідної їх посадовим обов'язкам; перешкоджання дотриманню основних прав і свобод людини; надзвичайно централізована система прийняття рішень в рамках МВС та ін.).

Концепцією реформи МВС і підпорядкованих йому структур та їх деконцентрації визначаються наступні цілі проведення реформи:

удосконалення правової основи діяльності поліції і карабінерів, розробка законів «Про діяльність поліції і статус поліцейського», «Про карабінерів», інших відповідних законодавчих актів і приведення підзаконних актів у відповідність з ними; створення управлінських та виконавчих структур із забезпеченням чіткого розмежування функцій підрозділів МВС згідно їх спеціалізації та з чітким визначенням завдань. Такими є:

Департамент поліції, Департамент військ карабінерів, Департамент кримінального переслідування, Служба цивільного захисту і надзвичайних ситуацій; впровадження принципів суспільної поліцейської діяльності шляхом їх закріплення в законодавстві, розмежування завдань між державною поліцією та місцевою поліцією і впровадження принципів інституційного співробітництва; демілітаризація поліції і розмежування статусу поліцейського і статусу інших категорій посадових осіб, які забезпечують роботу поліції; реформа військ карабінерів шляхом повної передачі

їм функцій поліції по підтримці і відновленню громадського порядку, а також шляхом переходу на військову службу виключно за контрактом; реформа системи підготовки та підвищення по службі співробітників МВС шляхом

створення безперервної професійної освіти; створення системи оцінки діяльності поліції та інших підрозділів МВС на основі критеріїв,

що стосується чуйності поліції до проблем і потреб суспільства, участі громадянського суспільства у визначенні та вирішенні проблем громадської безпеки, рівня довіри до поліції;

посилення ролі МВС Молдови і Прикордонної служби в процесі розширення співробітництва правоохоронних органів в області комплексного прикордонного контролю на державному кордоні, у тому числі шляхом оптимізації діяльності Прикордонної служби та надання їй повноважень по боротьбі з транскордонною злочинністю; передача функцій судової поліції Міністерству юстиції Молдови;

зміцнення потенціалу МВС у навчанні водіїв автотранспортних засобів, у тому числі за допомогою моніторингу установ, що здійснюють таку підготовку, з метою забезпечити безпеку дорожнього руху [2].

У 2010 році уряд Республіки Молдова створив Національний комітет з контролю за ходом реформи поліції. Це було зроблено для забезпечення ефективного проведення реформи поліції і моніторингу реформування. В 2012 році була створена Міжвідомча група, яка покликана сприяти Комітету в його діяльності.

У 2011 році МВС розробило Програму стратегічного розвитку МВС на період 2012-2014 року та План дій по його реалізації на основі цілей, встановлених Концепцією.

У результаті в 2013 році набув чинності новий Закон «Про поліцію і статус поліцейського», який функціонально відокремлює поліцію від МВС [3].

Створюється Генеральний інспекторат поліції як центральне адміністративно-контрольний підрозділ поліції, що має статус юридичної особи, компетентний на всій території Республіки Молдова.

Генеральний інспекторат поліції складається з спеціалізованих підрозділів (Національної патрульної інспекції, Національної слідчої інспекції, Генеральної дирекції кримінального переслідування, Бригади поліції спеціального призначення, Центру техніко-криміналістичної та судової експертизи, Кінологічного центру) і територіальних підрозділів (Дирекції поліції Кишинєва, інспекторатів поліції районів і муніципалітетів).

Для того щоб забезпечити якість реформування, в березні 2012 року в рамках МВС Молдови був створений Центр з планування та реалізації завдань реформування МВС і приєднання до чинних стандартів ЄС та ініційовано процес функціонального аналізу відомства в рамках Центру реформ за сприяння експертів ЄС. Це постійно діючий орган, на який покладено консультативні функції та функції прийняття рішень. Він напряму підпорядковується міністру внутрішніх справ, немає статусу юридичної особи і створений на період реформування МВС. Центру доручено: проводити моніторинг реформування; координувати діяльність всіх суб'єктів, задіяних в реформі; визначати, оновлювати і вводити в дію політику та цілі реформи, виходячи з потреб; забезпечувати діяльність секретаріату Комітету з контролю.

Таким чином, інтеграційні процеси, що відбуваються у Республіці Молдова та, зокрема, реформування МВС надають можливість проведення порівняльного аналізу, врахування та обґрунтованого запозичення позитивного досвіду для ефективної реалізації євроінтеграційної політики України.

Список використаних джерел:

1. Об утверждении Национальной стратегии развития на 2008–2011 годы [Електронний ресурс] : Закон Республики Молдова от 21 декаб. 2007 г. № 295. – Режим доступу : <http://lex.justice.md/ru/326734>.
2. Об утверждении Концепции реформирования Министерства внутренних дел и его подведомственных и децентрализованных подразделений [Електронний ресурс] : Постановление от 06 декаб. 2010 г. № 1109. – Режим доступу : <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=337008&lang=2>
3. О деятельности полиции и статусе полицейского [Електронний ресурс] : Закон Республики Молдова от 27 декаб. 2012 № 320. – Режим доступу : <http://lex.justice.md/ru/346886/>

**Бойченко Анастасія Андріївна,
студентка 2-го курсу юридичного
факультету Українського
державного університету фінансів
та міжнародної торгівлі
Науковий керівник: Бондар. Ю.М.,
викладач кафедри теорії, історії
держави та права Українського
державного університету фінансів
та міжнародної торгівлі.**

ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА ЯК ВИЩИЙ ІМПЕРАТИВ ДЕРЖАВНОГО Й СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО ЖИТТЯ

Ефективність правового розвитку державного й суспільно-політичного життя, безумовно, залежить від того, які саме вихідні ідеї покладено в його основу. Правові принципи є базовими ідеями та положеннями, що, з одного боку, відображають усталені погляди на право, його суть, розкривають його змістово-сміслові характеристики, фіксують правові цінності; з іншого боку, вони є загальноприйнятими вимогами, вираженими в узагальненій формі й адресованими суб'єктам права.

Одним із таких принципів є верховенство права. Ідеал верховенства права став нині чи не найпопулярнішим у всьому світі. До нього постійно звертаються політичні діячі не лише Заходу, для якого верховенство права традиційно є однією з найвищих демократичних цінностей [1, с. 9], а й Сходу (включаючи комуністичний Китай), Півдня і Півночі. Він давно став найважливішою складовою міжнародно-правових актів, особливо присвячених правам і свободам людини та громадянина. Все частіше верховенство права як принцип фіксується у національних конституціях і законах, ним активно оперують міжнародні та національні суди.

Метою статті є розкриття принципу верховенства права, визначення його місця в демократичному суспільстві світу та вплив верховенства права на творення державного й суспільно-політичного життя сучасної України.

Не зважаючи на здобуття верховенством права характеру глобального ідеалу, його поняття, на думку багатьох західних правознавців, досі залишається «сутнісно спірним» [2]. Чи не останньою спробою внести ясність у його визначення став Звіт щодо верховенства права, прийнятий Венеціанською Комісією на 86-му пленарному засіданні 25–26 березня 2011 р. на основі зауважень її членів П'єтера Ван Дізка (Нідерланди), Грет Халлер (Швейцарія), Джефрі Джоуела (Сполучене Королівство), Каарло Туорі (Фінляндія). Звіт побудований головним чином на аналізі підходів до розуміння верховенства права в міжнародно-правових документах, конституціях та законодавстві низки країн, а також у науковій літературі. Показово, що розділ IV Звіту, присвячений аналізу окремих наукових джерел, має досить промовисту назву «У пошуках визначення» [3].

Не запропонували якоїсь всеохоплюючої дефініції й автори Звіту, хоч висновки, які містяться у ньому, безперечно сприяють поглибленому осмисленню верховенства права.

Відсутня єдність у його розумінні також в Україні. Хоч останнім часом спектр думок у підходах до трактування верховенства права у вітчизняному правознавстві дещо звузився (принаймні ототожнення його з традиційним для нашої теорії та практики принципом верховенства закону чи з верховенством всіх нормативних актів, як це було в 90-х роках ХХ ст., нині майже не зустрічається), проте загальної згоди щодо його розуміння не досягнуто, навіть попри намагання роз'яснити поняття верховенства права Конституційним Судом України [4, с. 314].

Не подолане повністю як серед юристів-практиків, так і науковців скептичне ставлення до самого принципу верховенства права. І сьогодні дехто продовжує вважати його політичною декларацією, непрацюючою доктринальною абстракцією тощо. Інколи необхідність запровадження в Україні принципу верховенства права піддається сумніву через нерозвинутість і несталість у ній демократії [5].

Не вирішила багатьох питань, пов'язаних із розумінням верховенства права (а в деяких відношеннях навіть загострила їх), загалом цікава, хоч і надто полемічно-категорична трьохтомна праця С. Головатого «Верховенство права» [6].

Не вдаючись черговий раз до аналізу різноманітних думок і підходів, що стосуються поняття верховенства права, наголосимо лише на тому, що надзвичайна складність і багатогранність цього поняття робить безперспективною будь-яку спробу дати якийсь універсальне визначення принципу верховенства права, придатне на всі випадки життя. У понятті верховенства права переплітаються правові й політичні, культурні й етичні мотиви, внутрішньодержавні та міжнародні, національні, цивілізаційні й загальнолюдські аспекти, наукова істина і цінності добра та справедливості, досягнення правової теорії і практичний юридичний досвід, правові ідеї та здоровий глузд. Усе це робить цю категорію досить динамічною, що не дозволяє втиснути її в межі будь-якої юридичної дефініції.

Це підтверджується не тільки західною правовою теорією, про що згадувалося вище, а й юридичною практикою, зокрема практикою Європейського суду з прав людини, який неодноразово акцентував увагу на ситуативності змістовної інтерпретації поняття верховенства права, традиційно уникаючи такого його дефінування, яке можна було б поширити на всі без винятку життєві обставини [7, с. 210–211].

Це, звичайно, не означає, що більш-менш єдиних уявлень про сутність верховенства права неможливо досягти взагалі. Як свідчить сучасний теоретичний і практичний досвід, найбільш

продуктивним для його розуміння є тлумачення верховенства права «як певної суми щільно переплетених між собою принципів, котрі разом творять ядро доктрини конституціоналізму, а відтак є необхідним для будь-якого... демократичного суспільного устрою» [8, с. 10].

Через складові — елементи верховенства права розкривається його зміст у міжнародноправових документах, зокрема у Резолюції № 1594 Парламентської Асамблеї Ради Європи «Принцип верховенства права» (2007 р.), Рішенні Гельсінської Ради Міністрів № 7108 «Подальше зміцнення верховенства права у зоні ОБСЄ», Комітету сприяння розвитку ОЕСР «Рівний доступ до правосуддя та верховенство права», а також у згаданому Звіті щодо верховенства права Венеціанської Комісії.

Для кращого розуміння верховенства права слід його розглянути у співвідношенні з верховенством закону. На наше переконання, принцип верховенства права — це, перш за все, принцип природного права, а принцип верховенства закону — це сутнісна властивість позитивного права. Існує думка, що принцип верховенства права відрізняється від принципу верховенства закону у зв'язку з тим, що застосування першого забезпечує волю народу як єдиного джерела влади та реалізовується шляхом проведення референдуму чи інших форм безпосередньої демократії [9, с. 115]. Інша позиція щодо застосування принципу верховенства права полягає у його втіленні під час дії аналогії права та обґрунтовується тим, що юридична природа принципу верховенства права та аналогії права є в певній мірі тотожна [10, с. 79]. Не зважаючи на доцільність даних міркувань, вони видаються вибірковими і не складають чіткої системи у зв'язку з чим не можуть відображати усіх аспектів співвідношення та взаємодії верховенства права та верховенства закону.

Для детального аналізу співвідношення верховенства права та верховенства закону слід розглянути питання основних шляхів прояву верховенства права у національній правовій системі.

Можна припустити, що верховенство права може проявлятися у національній правовій системі зокрема такими

основними шляхами:

1) через верховенство закону, який (закон) відповідає вимогам природного права (тобто верховенство права проявляється через верховенство правового закону). У таких ситуаціях верховенство права опосередковується через дію верховенства закону;

2) через “коректувальну” правотворчу та право тлумачну практику, в результаті якої позитивне право, що не відповідає вимогам природного права корегується компетентними державними органами (наприклад, певний акт законодавства — з метою забезпечення його відповідності верховенству права — скасовується, змінюється, доповнюється; пропонується адекватне офіційне тлумачення цього акта). В зазначених випадках верховенство права підпорядковує собі дію верховенства закону;

3) через належну правозастосовчу діяльність, яка здійснюється відповідно до вимог саме природного права, за умови, що позитивне право не пропонує однозначного вирішення правової ситуації. Такий прояв верховенства права може мати місце в силу, зокрема, наступних обставин:

а) абстрактність юридичної норми, що підлягає застосуванню;

б) прогалина у правовому регулюванні (що породжує потребу застосування аналогії права чи закону); в) відносна визначеність санкції юридичної норми;

г) колізія юридичних приписів. Якраз остання обставина набуває сьогодні особливого значення, якщо взяти до уваги той факт, що відповідно до чинного законодавства України рішення Європейського суду з прав людини визнаються тепер теж (як і акт законодавства) джерелом позитивного права [11]. Таким чином, в процесі правозастосування може з'явитися проблема колізії між юридичними приписами, що зафіксовані у рішенні Європейського суду з прав людини з одного боку, та в акті національного законодавства — з іншого боку. Як видається, за наявності вищевикладених обставин орган правозастосування, не порушуючи в цілому принципу законності, може прийняти рішення, керуючись якраз принципом верховенства права. Отже, за наявності вказаних обставин верховенство права проявляється самодостатньо і незалежно у відношенні до верховенства закону.

На думку С. Погребняка, невідповідним під час характеристики принципу верховенства права є й наголос на правах людини. Передусім слід наголосити на тому, що права людини становлять невід'ємну складову права, його *raison d'être* (з фр. — розумна основа); їхнє існування поза правом і без права неможливе так само, як і саме право немислиме без прав людини. Це — явища однієї сутності. Система норм не може претендувати на статус права, якщо вона не гарантує свободу і рівність за допомогою прав людини та громадянина. За інших обставин вести мову про верховенство права безглуздо через відсутність самого права. Саме тому в юридичній літературі права людини традиційно розглядають у контексті принципу верховенства права і правової держави. Крім того, невід'ємні, невідчужувані права людини є найпредметнішою правовою характеристикою законів та інших нормативних актів, організації та діяльності держави. Це той бар'єр, який у державі, що претендує іменуватися демократичною і правовою, не можна подолати на власний розсуд завдяки діяльності ані законодавчої, ані виконавчої, ані судової влади [12, с. 48].

Як стверджує С. Головатий, практикою Європейського суду з прав людини доведено існування нерозривного зв'язку між принципом верховенства права та принципом прав людини. Європейська Конвенція з прав людини та практика Європейського суду з прав людини переконливо доводять необхідність прийняти за аксіому ідею невіддільності прав людини від верховенства права: без захищених прав людини не існує верховенства права, а без верховенства права неможливо досягти захищеності прав та основоположних свобод людини. Так само без верховенства права не можна не тільки уявити, а й досягти справжньої демократії [13, с. 28].

У контексті реалізації прав особи верховенство права є лакмусовим папірцем відповідності того чи іншого державного утворення наявним демократичним стандартам. Дія принципу верховенства права має на меті встановлення певних меж діяльності держави в ім'я захисту прав людини, викорінення будь-якого свавілля та заборону дискримінації. [14, с. 199] Однак, як наголошував Д. Раз: «Недемократична правова система, яка ґрунтується на запереченні прав людини, масовій бідності, расовій сегрегації, статевій нерівності та переслідуваннях за расовою ознакою, може відповідати вимогам верховенства права навіть краще, ніж будь-яка із правових систем найпрогресивніших західних демократій. Це може бути найгірша правова система, але вона переважатиме усі інші в одному – у своїй відповідності принципу верховенства права» [15, с. 225–226]. Тобто закон може встановити рабство, не порушуючи при цьому вимог інтерпретованого у такий спосіб принципу. Тут варто пригадати, що США визнавали верховенство права навіть тоді, коли рабство і расова сегрегація були складовою частиною внутрішньої політики держави, яку згодом за допомогою, того ж, верховенства права було подолано.

Україна також конституційно закріпила принцип верховенства права. (розділ I, стаття 8 Конституції України) Крім того, у статті 8 Кодексу адміністративного судочинства України закріплено, що “суд при вирішенні справи керується принципом верховенства права, відповідно до якого зокрема людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Суд застосовує принцип верховенства права з урахуванням судової практики Європейського Суду з прав людини” [16].

У статті 8 Кримінально-процесуального кодексу України також закріплено, що “кримінальне провадження здійснюється з додержанням принципу верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави” [17].

У преамбулі Закону України “Про судоустрій і статус суддів” зазначено, що “цей Закон визначає правові засади організації судової влади та здійснення правосуддя в Україні з метою захисту прав, свобод та законних інтересів людини і

громадянина, прав та законних інтересів юридичних осіб, інтересів держави на засадах верховенства права”.

У статті 2 цього Закону встановлено, що “суд, здійснюючи правосуддя на засадах верховенства права, забезпечує кожному право на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, гарантованих Конституцією і законами України, а також

міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України” [18].

Оскільки принцип верховенства права є конституційним, то на його підставі має розвиватися все правове життя країни: він має бути втіленим у життя в інститутах прав і свобод людини та громадянина, представницької влади, виконавчої влади, президенства, судової влади, прокуратури, референдуму в Україні тощо. Цей принцип має пронизувати правову ідеологію, правотворчість, правореалізацію, має стати основою розвитку всіх галузей права. Однак С. Головатий вказує, що “...попри майже 15-річний строк від часу “офіціалізації” поняття “верховенство права” як юридичного принципу конституційного рівня, завдяки чому він увійшов до класу основоположних принципів новітньої системи українського права, йому так і не поталанило стати дієвим принципом вітчизняної юридичної практики ні в системі звичайних судів, ні в суді конституційної юрисдикції” [19].

В умовах неповаги державної влади та громадянства до конституціоналізму загалом, відступ від конституційних принципів, на жаль, є нормою державно-політичного життя, і це небезпечно для суспільного розвитку. Конституційний принцип верховенства права в нинішніх умовах не може бути реалізований у правовому житті через низку перешкод. По-перше, Конституція України не відрізняє принцип верховенства права від принципів законності та конституційності.

По-друге, на перешкоді реалізації конституційного принципу верховенства права стоїть принцип централізації державної влади, який добре виражає президентська вертикаль. Ідеться про держадміністрації, які виконують невласиві їм функції, здійснюючи, відповідно до Конституції України, підміну органів місцевого самоврядування. Доки така ситуація не вирішиться, навряд чи можлива в Україні демократія “знизу”, а без цього українська демократія як така відбутися не зможе. Очевидно, що підміна держадміністраціями на місцях органів місцевого самоврядування стоїть на перешкоді розбудови громадянського суспільства, а воно є суб’єктом творення правової держави. Правова держава – це держава, у якій панує право як принцип правової рівності, як рівна міра справедливості, добра, свободи, істини тощо для однойменних суб’єктів права. Отже, неповноцінне, незріле громадянське суспільство, а саме таким воно є в Україні, не спроможне побудувати правову державу.

Декларативність принципу верховенства права спричинена як природою сучасної Української держави, що є симбіозом функцій власності та влади і свідчить про невіддільність влади від капіталу – влада ніяк не хоче бути лише політичною, вона прагне бути й економічною владою; так і живучістю “поліцейського” стереотипу держави, і держави-“благодійниці”, у якій бюрократчиновник прагне бути домінуючою фігурою в суспільстві, де постійно підтримується міф, що влада краще за всіх знає, що кому треба і скільки треба. Унаслідок цього відбувається підміна державними адміністраціями органів місцевого самоврядування, яка закріплює, на жаль, і ст. 119 Конституції України, у якій зазначено, що місцеві держадміністрації під керівництвом голів “забезпечують підготовку та виконання відповідних обласних і районних бюджетів”. Бюджетні норми чинної Конституції України заперечують найвищу конституційну цінність, якою є людина з її правами та свободами, оскільки вивіщують над нею державу та її інтерес і власність (ст. 95), тому виникає суперечність між ч. 1 та ч. 2 ст. 8 Конституції [20].

Підводячи підсумки, зазначимо, що у понятті верховенства права переплітаються правові й політичні, культурні й етичні мотиви, внутрішньодержавні та міжнародні, національні, цивілізаційні й загальнолюдські аспекти, наукова істина і цінності добра та справедливості, досягнення правової теорії і практичний юридичний досвід, правові ідеї та здоровий глузд. Усе це робить цю категорію досить динамічною, що не дозволяє втиснути її в межі будь-якої юридичної дефініції. Однак, ми можемо стверджувати, що верховенство права — це самостійний правовий механізм, який дістав офіційне юридичне визнання та практичне втілення, і має на меті захист конституційних прав та свобод людини. В Україні цей захист прав людини забезпечується не в повному обсязі, а в політичному аспекті зовсім не забезпечується, тому для реалізації принципу верховенства права в правовому розвитку сучасної України необхідно створити низку передумов як правового,

законотворчого, правореалізаційного, інституційного, так і соціокультурного та політичного характеру.

Список використаних джерел:

1. Declaration of Demokratie values. Washington Post. 9 June 1984; (цит. за: Таманага Браян. Верховенство права. Історія. Політика. Теорія. — К., 2007.
2. Waldron J. Is the Rule of Law an Essentially Contested Concept (in Florida) 21 Law S Philosophi. — № 137 (2002).
3. Звіт щодо верховенства права. — Страсбург, 2011. — 28 бер. Unofficial Translation by the USAID Ukraine Rule of Law Project.
4. Конституційний Суд України. Рішення, висновки. — К., 2005.
5. Лобойко Л. М. Верховенство права у сфері кримінального судочинства // Матер. міжнар. наук. практ. конф. «Проблеми забезпечення прав людини в країні в світлі Загальної декларації прав людини», присвяченої 60-й річниці проголошення Загальної декларації прав людини ООН [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.minjust.gov.ua/udhra/conf-materials-07html>
6. Головатий С. Верховенство права : у 3 кн. - К., 2006.
7. Рабінович П. Верховенство права в інтерпретації Страсбурзького суду та Конституційного Суду України // Українське право. - 2006. - № 1.
8. Аллан Т. Р. С. Конституційна справедливість. Ліберальна теорія верховенства права. — К., 2008.
9. Гайворонський В. Яким має бути механізм впровадження принципу верховенства права // Право України. — 2005. — № 10 — С. 114-118.
10. Ткаченко О. Застосування принципу верховенства права в регулюванні еколого-правових відносин: деякі аспекти // Право України. — 2004. — № 1. — С. 78-80.
11. Закон України “Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини” від 23.02.2006 // <http://www.rada.gov.ua>.
12. Погребняк С. Основні вимоги, що впливають із принципу верховенства права / Вісник Академії правових наук України. — 2007. — № 4. — С. 41—53
13. Головатий С. П. Верховенство права: ідея, доктрина, принцип: Автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень». — К., 2008. — 44 с.
14. Колодій А. М. Права, свободи та обов'язки людини і громадянина в Україні: Підруч. / Колодій А. М., Олійник А. Ю. — К.: Правова єдність, 2008. — 350 с.
15. Raz Joseph. The Rule of Law and Its virtue / The Authority of Law / Joseph Raz. — Oxford: Clarendon Press, 1979.
16. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 року № 2747IV//[Електронний ресурс] Інформаційно-аналітичний центр “ЛІГА”, 1991-2014 ТОВ “ЛІГА:ЗАКОН”, 2007-2014.
17. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 року № 4651-VI [Електронний ресурс] Інформаційно-аналітичний центр “ЛІГА”, 1991- 2012 ТОВ “ЛІГА:ЗАКОН”, 2007-2014.
18. Закон України від 07.07.2010 року № 2453-VI “Про судоустрій і статус суддів”//[Електронний ресурс] Інформаційно-аналітичний центр “ЛІГА”, 1991- 2014 ТОВ “ЛІГА:ЗАКОН”, 2007-2014.
19. Головатий С. Верховенство права, або ж Правовладдя: вкотре про доктринальні манівці вітчизняної науки //Право України. - 2010. - № 4. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.info-prensa.com/article- 344.html>
20. Багрій Т.Я. Принцип верховенства права як умова розвитку сучасного українського конституціоналізму. - Тернопіль, 2012. – 6 с.

**Бондар Юрій Михайлович, викладач
кафедри теорії, історії держави та
права Українського державного
університету фінансів та міжнародної
торгівлі**

ГУМАНІСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СУЧАСНОЇ ПРАВОВОЇ ОСВІТИ

Основні тенденції розвитку права й загалом правового життя у вітчизняних умовах на даному етапі розвитку суспільства та держави мають в основному демократичний характер, а отже, дозволяють презюмувати їх подальший позитивний і конструктивний характер розвитку, зокрема, і через призму правової освіти. Так, у Конституції України закріплені основні демократичні права і свободи людини й громадянина, ідеї верховенства права, плюралізму політичного та ідеологічного життя, закладено загальні засади розвитку правової соціальної держави. Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека проголошуються найвищою соціальною цінністю. В процесі впровадження положень Конституції України як юридичної основи законотворчості, створення сучасної законодавчої системи, усвідомлення суті прогресу в національному праві, співвідношення системи законодавства з системою права і правовою системою суспільства методологічними орієнтирами повинні бути конституційні принципи верховенства права, його обов'язковості в законотворчій діяльності, верховенства Конституції щодо законодавчих та інших правових актів [1, с. 46].

Нинішній етап розвитку вітчизняної освіти характеризується освітніми інноваціями, спрямованими на збереження досягнень минулого і, водночас, на модернізацію системи освіти відповідно до вимог часу, новітніх надбань науки, культури і соціальної практики. Характерною рисою цього етапу розвитку освіти є пошук нового змісту, нових форм і методів навчання та виховання, підготовки майбутніх фахівців до самостійної продуктивної праці [2].

У зв'язку з цим перед освітянами постає завдання про переорієнтацію освіти з чисто академічних досягнень, які по суті є формальними показниками ефективності та якості навчання, на особистість, що в свою чергу дозволяє вищій школі готувати не лише професійно грамотного фахівця, а, перш за все, соціально-активну особистість, громадянина, що, до речі, є однією з формальних вимог Болонської угоди у галузі освіти. Такий підхід з необхідністю вимагає врахування закономірностей навчання і розвитку особистості та адекватних принципів організації навчально-виховного процесу.

Особливого значення це питання, як на нашу думку, набуває у галузях соціогуманітарної освіти, де сьогоднішній студент чи слухач, а майбутній фахівець, у практичній діяльності сам буде не лише технічним виконавцем чи навіть креативним організатором відповідних практичних заходів, а буде справжнім соціальним лідером, чи, навіть більше - моральним авторитетом для усіх інших.

Тому в контексті попередніх наших міркувань зауважимо на такому. Що стосується, як уже зазначалось вище, специфіки соціогуманітарної освіти, і особливо освіти юридичної, то хотілося б цей перелік доповнити, принаймі, ще одним принципом. Цим принципом має бути вимога аксіологічної, ціннісної спрямованості правового навчання і правового виховання.

Аксіологічний підхід у правознавстві як науці і правовій освіті водночас свідчить про те, що наука намагається переорієнтуватися на більш універсальні цінності, ніж сама лише абстрактна істина, оскільки у будь-якому конкретному випадку пізнавальний акт характеризується певним ціннісним потенціалом [3, с. 5-6]. При цьому слід зауважити, що ціннісна орієнтація на належне, ідеальне зовсім не вступає у протиріччя із пізнанням суцього, існуючого, а включає в себе останнє і, більше того, базується на його основі.

Аксіологія права як різновид вчення про цінності виникає і розвивається в результаті застосування теорії цінностей до вивчення правової дійсності. Право у його цілісності є об'єктом різноманітних оцінок, бо і правотворчість, і реалізація права являють собою сфери людської діяльності, які мають оцінний характер. Ціннісний характер має правова поведінка людей. Оцінки і цінності правової дійсності неможливі без правової свідомості і правової культури. Тому слід

погодитись із думкою болгарського вченого Н. Неновськи про те, що “при пізнанні правової дійсності неможливо обійтись без ціннісного підходу” [4, с. 35].

Специфіка правової аксіології проявляється при розмежуванні службової чи інструментальної і власної цінності права, соціальної і особистої цінності права. Принципове значення має також розрізнення цінностей права, тобто тих цінностей, які забезпечуються правом, і правових цінностей, тобто тих, які має в собі саме право.

Викладене свідчить про те, що в наш час аксіологічний підхід являє собою дещо більше, ніж просту констатацію впливу базових правових цінностей на правову поведінку суб'єктів. Він одночасно означає безпосереднє врахування і використання цінностей у формуванні правової системи суспільства, при аналізі кожного з її елементів. В першу чергу тут мова має йти про базовий елемент правової системи – право, розкриття його змісту з використанням аксіологічної складової. Такий підхід дозволяє з'ясувати, що право має не тільки раціонально-теоретичну, а й аксіологічну основу, інакше втрата правом аксіологічного обґрунтування, орієнтації на певні цінності робить його лише “голим” наказом держави” [5, с. 112].

Тож досить перспективним для дослідження правової системи можна вважати методологічний синтез природно-правових і позитивістських засад в праві, інституційного і аксіологічного підходів, який дістав назву нового інституціоналізму. Дана методологія виходить із розуміння значущості єдності цінностей та інститутів, із того, що “найбільш важливим елементом при визначенні інституту будуть не формальні структури, правила і процедури, а набір деяких цінностей, на основі яких члени організації приймають рішення і будують свою поведінку” [6, с. 221].

Таким чином, можна констатувати, що аксіологічне вивчення права має важливе наукове і практичне значення. Реалізація аксіологічного підходу дозволяє зрозуміти, що ефективність правових інститутів і правової системи загалом залежать і від ціннісної орієнтації, на якій вони базуються.

Отже, підведемо деякі підсумки. Зазначимо, зокрема, що у Національній доктрині розвитку освіти України визначено стратегію та пріоритетні напрями формування дієвої системи навчання і виховання, яка б забезпечувала умови для розвитку і самореалізації кожної особистості, формувала індивідів, здатних навчатися протягом усього життя, створювала й розвивала цінності громадянського суспільства.

При цьому головною метою державної політики у сфері освіти визначено, з-поміж іншого, стратегію розвитку безперервного навчання й виховання для досягнення не лише високих освітніх рівнів, а необхідного духовного самовдосконалення особистості, інтелектуального та культурного потенціалу нації. Не останню роль у цьому, думається, має відігравати і правнича освіта з її акцентуванням уваги на аксіологічній складовій. У цьому зв'язку справедливим буде стверджувати, що “знаннева” парадигма освіти має все більше поступатися гуманістичній, тобто в правовій освіті все більшої уваги і ваги має надаватись антропоцентричним, природно-правовим, ідеальним основам права з акцентуванням уваги в т.ч. і на ціннісних його вимірах і значеннях.

Список використаних джерел:

1. Рабінович П.М. Філософія права: деякі наукознавчі аспекти //Вісник Академії правових наук України. - Х., 1997. - № 1.
2. Інноваційна стратегія українських реформ /Гальчинський А.С., Геєць В.М., Кінах А.К., Семиноженко В.П. - К.: Знання України, 2004. - 326 с.
3. Марчук М.Г. Ціннісні потенції знання. – Чернівці: Рута, 2001. - 319 с.
4. Неновски Н. Право и ценности. – М.: Прогресс, 1987. - 228 с.
5. Черданцев А.Ф. Логико-языковые феномены в праве, юридической науке и практике. - Екатеринбург, 1993. - 320 с.
6. Петрова Л.В. Нариси з філософії права: Навч. посібник /За ред. проф. В.О. Чефранова. – Харків: НЮАУ, 1995. - 260 с.

**Ботнаренко Ірина Анатоліївна,
старший науковий співробітник
наукової лабораторії з проблем
кримінальної міліції ННПФСКМ
НАВС, кандидат юридичних
наук**

ЗАКОННІСТЬ ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНИЙ ПРИНЦИП В ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ

Законність є фундаментальним принципом діяльності апарату управління, посадових осіб та поведінки громадян. Її рівень і стан є віддзеркаленням правового життя суспільства і його громадян. Вона має важливе значення як для держави в цілому, так і для кожного її громадянина, оскільки складає основу нормальної життєдіяльності будь-якого цивілізованого суспільства та усіх ланок його політичної системи.

У сфері функціонування виконавчої влади, у діяльності органів державного управління вимога дотримання вказаного принципу проявляється особливо суворо. Вона міститься у багатьох нормативних актах, починаючи з Конституції України (ст.ст. 8, 19), і формулюється, як правило, згідно із законом і заснована на ньому. Цей принцип вимагає не лише того, щоб дії державних органів не суперечили закону, але також того, щоб усі їхні рішення та зміст базувалися на законі, а також рівноправному ставленні до всіх громадян, незалежно від статі, етнічної приналежності, віросповідання тощо.

Істотний внесок у дослідження теоретичних питань, пов'язаних з вивченням сутності та змісту законності, зробили О.Ф. Андрійко, М.І. Ануфрієв, І.Л. Бачило, Ю.П. Битяк, А.Ю. Васіна, Т.М. Гандилов, Л.Ю. Гордієнко, І.С. Гриценко, Л.В. Коваль, В.С. Ковальський, А.М. Колодій, В.К. Колпаков, В.В. Копейчиков, С.Л. Лисенков, Д.В. Лученко, А.Ф. Мельник, О.М. Музичук, О.П. Нагорний, О.Ю. Оболенський, П.М. Рабінович, О.Ф. Скакун, В.М. Соловійов, А.А. Стародубцев, О.Д. Тихомиров, А.М. Шульга та інші науковці.

Передусім, наголосимо, що у юридичній літературі законність розглядається по-різному. Часто її визначають як державно-правовий режим, принцип, форму, метод державного управління суспільством, який полягає у виданні і приведенні в життя законів та інших нормативно-правових актів на користь певного класу, соціальних груп або народу в цілому. Враховуючи такий багатоаспектний характер указаного поняття, зупинимось на його характеристиці як принципу – основного правила, яке покликане забезпечувати практичну реалізацію законів та інших правових актів.

У юридичній енциклопедії відзначається, що законність розглядається у декількох аспектах: 1) як принцип здійснення державою владних повноважень; 2) як принцип поведінки фізичних та юридичних осіб у сфері права; 3) як принцип побудови системи нормативних актів; 4) як режим соціально-побутового життя, що визначає реальність писаного права та ступінь його втілення [1, с. 103]. Сучасні наукові трактування принципу законності мають досить різноманітний характер.

Так, І.Ф. Невзоров стверджує, що законність – це найважливіший принцип усіх, без винятку соціальних явищ, що лежить в онові суспільного життя [1, с. 5]. Законність, на його думку, належить до принципів-законоположень (правових абстракцій). На відміну від принципів-норм, які завжди чітко фіксують у діючому законодавстві ідеальну модель поведінки, у правових абстракціях, закріплених у нормах права, не визначена чітка лінія поведінки, відсутні згадування про права, обов'язки та відповідальність суб'єктів правовідносин, тому що вони за своєю юридичною природою є нетиповими нормативними приписами. Коли говорять про законність, йдеться про дотримання правових норм у цілому [1, с.6].

М. Вітрук характеризує законність як ідею, вимогу та систему реального виразу права в законах держави, у законотворчості і підзаконній правотворчості [3, с. 163]. О. Поляков розуміє законність у дещо звуженому аспекті – як принцип функціонування апарату держави, в межах якого застосування права посадовими особами здійснюється у чіткій відповідності з вимогами закону [3, с. 164].

В.В. Самохвалов наголошує, що принцип законності є складовою принципу верховенства права, який визначає стратегію формування, функціонування та розвитку режиму законності, гармонійно забезпечує взаємодію об'єктивно існуючих у суспільстві як приватних, так і публічних інтересів особи, суспільства і держави і їх взаємну відповідальність. Законність виконує роль «посередника», який немовби «переносить» право в площину реального здійснення прав і обов'язків суб'єктів законності [4, с. 46].

Зв'язок законності і права можна відслідкувати, аналізуючи Конституцію України, де у ч. 1 ст. 8 закріплено положення, що в Україні визнається і діє принцип верховенства права. Цей принцип не просто дає ще один засіб, за допомогою якого держава має можливість застосовувати свою величезну владу або зловживати нею; навпаки, цей принцип установлює початки, що стримують владу держави, що зобов'язують її поводитися відповідно до передбачених їй привселюдно оголошених правил [5, с. 587–588].

Законність є складною категорією, що охоплює декілька аспектів її розуміння, сукупність яких і визначає зміст цього поняття: 1) як принцип права законність визначається як ідея, положення та установка, що складає основу розвитку і функціонування права; 2) законність як принцип поведінки суб'єктів права характеризується як вимога добровільного виконання покладених обов'язків, реалізації суб'єктивних прав у встановлених формах та межах; 3) законність як вимога діяльності органів держави та посадових осіб виявляється у вимозі здійснення владних повноважень у межах наданих повноважень, відповідно до закону та з визнанням верховенства прав і свобод людини; 4) законність як вимога державного управління суспільством; 5) законність як принцип побудови системи нормативно-правових актів забезпечує ієрархічну підпорядкованість системи юридичних документів та їх взаємодію у процесі регулювання суспільних відносин; 6) законність як режим соціально-політичного життя держави (характеризується як вимога точного і неухильного виконання законів і заснованих на них нормативних актів всіма суб'єктами права).

Отже, принцип законності є складною і багатогранною категорією, що характеризується різними аспектами прояву в управлінській сфері. В такому аспекті законність можна охарактеризувати як один з основних принципів діяльності органів державного управління, який регулює правовідносини суб'єктів управління як між собою, так і з громадянами, та ґрунтується на обов'язку кожного зазначеного суб'єкта діяти в межах наданих йому прав і повноважень.

Список використаних джерел:

1. Юридична енциклопедія : В 6 т. / Редкол. : Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. – К. : «Укр. Енцикл.», 1999. – Т. 2 : Д–Й. – 744 с.
2. Невзоров І. Л. Принцип законності в правозастосувальній діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / І. Л. Невзоров. – Х. : Нац. ун-т внутр. справ, 2003. – 19 с.
3. Кельман М. С. Загальна теорія держави і права : підручник / М. С. Кельман, О. Г. Мурашин. – К. : Кондор, 2006. – 477 с.
4. Самохвалов В. В. Законність : основні аспекти та сфери прояву / В. В. Самохвалов // Держава і право : зб. наук. пр. – К., 2001. – Вип. 11 (Юридичні і політичні науки). – С. 44–50.
5. Neil Kritz The Rule of Law in the Postconflict Phase: Building a Stable Peace, // in Managing Global Chaos: Sources of and Responses to International Conflict (Chester A. Crocker et. al. eds., 1996); p 587–588.

**Братасюк В.М., кандидат
юридичних наук, суддя
Тернопільського міського районного
суду Тернопільської області**

ПРАВОСУБ'ЄКНІСТЬ: ДОКТРИНАЛЬНИЙ ВИМІР

Розбудова демократичних засад життя, ствердження загальнолюдських цінностей, принципу верховенства права, гуманізація правового життя як основна провідна ідея правового реформування в нинішньому українському розвитку неможливі без глибинного переосмислення проблеми людини

в праві, її сучасного розуміння, її місця та ролі в праві, її правових характеристик, зокрема, таких як: правосуб'єктність та її характеристики.

Більшість українських теоретиків права дотримуються трьохелементної структури правосуб'єктності: правоздатність, дієздатність та деліктоздатність (О.Зайчук, Н.Оніщенко, О.Скакун, П.Рабінович, Г.Середа та ін.). Таку ж позицію займають і провідні російські теоретики права (С.Алексєєв, В.Поляков, Лазарєв та ін.). Це традиційне бачення цього явища, на наш погляд, вимагає переосмислення. Виняток в цьому плані складає робота С. Архіпова, в якій він, подолавши стереотип державоцентризму, подивився на суб'єкта права з позицій гуманістичного принципу, показавши людину в праві в усій повноті її буття [1].

Як правило, автори, що працюють в руслі легістської доктрини, зазначають, розкриваючи сутність правоздатності, що вона є абстрактною здатністю суб'єкта права мати суб'єктивні права та юридичні обов'язки [2, с. 340]. Про витоки цих прав та обов'язків не мовиться. Але в окремих джерелах наголошено, що правоздатність передбачає здатність «нести визначені законом держави обов'язки» [3, с. 85]. В даному випадку простежується явно стереотип легістського мислення, оскільки правові обов'язки, як бачимо, визначає лише держава.

Автори слушно наголошують, що правоздатність притаманна всім учасникам правовідносин, що вона є невід'ємною від людини, не залежить від віку, психічного стану особи, національності, майнового стану тощо [2, с. 341-342; 3, с. 85]. Загальну правоздатність визначають як «здатність володіти будь-якими з передбачених діючим законодавством правами і обов'язками» [2, с. 340]. Таке визначення цього поняття теж дано з позицій законницького підходу, оскільки тут права людини ототожнено з нормами діючого законодавства. Напр., в колишньому СРСР чинне законодавство грубо порушувало і взагалі заперечувало низку природних прав людини тощо, а тому називати сукупність цих репресивних стосовно людини приписів *правоздатністю* немає підстав. – Це не що інше, як *законоздатність*, *нормоздатність*, що зовсім не тотожні *правоздатності*. Чимало наших авторів, зокрема теоретиків права, поки що не побачили, а тому і не переосмислили, цієї підміни понять. Те, що правоздатність не можна «прив'язувати» лише до «передбачених діючим законодавством» прав і обов'язків, засвідчують і інші, окрім романо-германської, правові сім'ї, напр., сім'я загального права або сім'я традиційного права, де люди живуть без кодифікованого права і не знають подекуди писаних конституцій. Так як не можна ототожнювати права та закону і робити підміну права законом, так само науково некоректно ототожнювати права людини, що мають

невідчужуваний характер, оскільки вони зумовлені людською суттю і природою, із нормами законодавства і робити підміну понять: *правоздатність* підмінити *законо-* чи *нормоздатністю*. При такій ситуації, коли особа має лише права, що «передбачені законодавством», її простір свободи може бути звужений державою до критичних меж. Підміна правоздатності нормоздатністю загрожує деперсоналізацією особистості і знищенням її як суб'єкта права [4; 5].

Трактуючи загальну правоздатність, по суті, як *законоздатність*, роблячи цю підміну понять, українські науковці наголошують на «невід'ємності її від особистості» [2, с. 340], а це не витримує перевірки на критерій логічності, оскільки права і обов'язки, що «передбачені діючим законодавством», завжди можна переписати і зовсім не на користь людини. До речі, нинішня Україна в цьому плані дає немало інформації для роздумів. Мабуть, тут слушно звернутися до природно-правового світогляду, з позицій якого стверджується, що позитивне право має бути наслідком прав людини, а не навпаки (А.Дайсі, С.Головатий, Т.Багрій, В. Градова). Р.Алексі, трактуючи права людини з позицій природно-правової доктрини, слушно наголошує, що « /.../ конституційні права можна розуміти як результат позитивації прав людини» [6, с. 122]. Цей же автор справедливо стверджує, посилаючись на їх універсальність, фундаментальність, моральність тощо, що «права людини – це стандарт оцінки позитивного права» [6, с. 123]. Тобто, ці права первинні і визначальні стосовно державного права. Очевидно, існує, у зв'язку із цим, необхідність переосмислити поняття правоздатності не з легістських позицій, що ми і зробимо нижче.

В наукових джерелах слушно наголошується на призначенні правоздатності, яка вбачається у тому, щоб «забезпечити кожному учаснику правовідносин юридичну можливість набувати права та обов'язки, використовуючи які, він може задовольнити свої інтереси та потреби» [3, с. 85]. Проте

наша теоретико-правова наука не дає аналізу даної тези. Сказано дуже абстрактно – «задовольнити свої інтереси та потреби». А теза ця надзвичайно важлива – людина живе, формує себе як повноцінна особистість саме завдяки тому, що володіє низкою природних прав та свобод і, маючи їх, здійснює діяльність по втіленню їх у реальне життя, опредметненню їх, об'єктивації їх. Живе життя людини – це втілення в реальній дійсності принципів права, що і є правами людини, що відповідають її природі і відображають фундаментальні зв'язки людського буття. Як бачимо, поза цими принципами права, що носять абстрактний характер і є правами людини, повноцінна людина не відбулася б. Вона була б деперсоналізованою, деградованою, а то й знищеною фізично (Р.Алексі, В. Нерсисянц, С.Максимов, М. Костицький, Б.Чміль, М.Патей-Братасюк). Тобто, правоздатність - це *фундаментальна підстава людської свободи, самовизначення, самореалізації, самоздійснення людини-особистості*, а, отже, формування автономного індивіда, який є творцем людського буття.

Одні автори наголошують, що правоздатність – «...це категорія, не однакова для всіх її учасників, тому що кількість прав та обов'язків в окремих суб'єктів може бути різною» [2, с. 341], інші акцентують на такій її властивості як «рівноправність суб'єктів права, рівність їх правоздатності. Принцип рівності правоздатності не має винятків» [3, с. 85]. Очевидно, що треба акцентувати на формально-змістовній рівності, яка має бути властива всім суб'єктам права в сенсі правоздатності. З правового погляду правоздатність належить кожній людині – цей висновок зумовлений ідеєю рівноправності людей, що почала масово стверджуватися в новоєвропейську епоху. Поза формально-змістовною рівністю правоздатність просто неможлива.

Дієздатність визначається, як правило, як «...здатність людини своїми діями самостійно здійснювати надані законом права, створювати для себе своїми діями обов'язки і виконувати їх» [3, с. 86]. Звернімо увагу - тут чітко зазначено, що права у людини «надані законом», а обов'язки людина створює собі своїми діями – отака суміш елементів різних доктрин – законницької і юридичної. Свобода дії особи відповідно до цього трактування зводиться лише до виконання індивідом нормативних дозволів. «Дозволи в праві» - це теж цікавий концепт, який вимагає переосмислення в душі сучасності. До того ж цей автор правоздатність називає природним правом людини, бо вона набувається від народження, а от дієздатність не є «природним правом людини», оскільки «визначається і надається на основі права (очевидно позитивного – авт.) і є категорією юридичною...» [3, с. 86]. Закінчення про «юридичну категорію» звучить більш, ніж дивно. Отже, людині без «наданої» державою здатності реалізовувати свої права, зробити це неможливо - чим не взірець легістсько-нормативістського трактування правових явищ. Саме з позицій законницької доктрини суб'єктивне та об'єктивне право співвідносяться таким чином, що суб'єктивне право як «певні правові можливості» «є похідними від змісту загальних правил, з яких складається об'єктивне право» [2, с. 180]. Отже, в даному випадку, все-таки об'єктивне, тобто державне право визначає суб'єктивне. Така недовіра до людини, недооцінка її, приниження перед державою – це характерна риса законницького підходу до права.

На протипагу такому трактуванню правового обов'язку можемо в іншому джерелі прочитати, що «юридичний обов'язок – це вид і міра необхідної поведінки, яка встановлена законом» [7, с. 344]. Заперечувати те, що держава може узаконювати певні обов'язки не можна, але й вичерпувати правові обов'язки лише закріпленими в законі – теж не можна. У нашому випадку до уваги взято лише позицію держави, збережено її монополію на правотворчість і першість стосовно людини, що уже не витримує наукової критики.

Спробуємо розібратися із цими ідеями та твердженнями, звернувшись до юридичної

(природно-правової) доктрини. Цілком підтримуємо позицію українських та зарубіжних філософів

права стосовно того, що дослідження права поза антропологічним виміром втрачає сенс, оскільки

саме людина, а не держава чи будь-який інший інститут, є « ключем до розуміння права» (М.Г.Патей-Братасюк) [8]. Українські науковці підкреслюють, що «...з'ясування антропних властивостей права та прав людини в юриспруденції, а також пошук антрополого-методологічних засад дослідження права та прав людини є сьогодні актуальним» [9, с. 20-22]. На наш погляд, більш, ніж актуальним – без цього наша правознавча наука залишиться на рівні 30-50-х років минулого століття.

Оскільки людина існує в правовій реальності, яка є бівалентною (В.Вовк, С.Максимов, С.Сливка) і природно-правовою, і державно-правовою, то, очевидно, логічно буде припустити, що її правосуб'єктність поділяється на природно-правову, і позитивно-правову. Людина є природно-правовою істотою (суб'єктом), і позитивно-правовою. Ми мислимо суб'єкта права як безумовно *активне начало* в правовій реальності, чого ми не бачимо в державоцентристській легістській доктрині, де правосуб'єктність підмінено законосуб'єктністю і людині як об'єкту законницького впливу держави відведено пасивно-споглядальну позицію, а роль визначального активного начала відведено державі та закону.

Природна правосуб'єктність людини, на наш погляд, – це реальна можливість і здатність людини бути творцем природних прав, мати їх, володіти ними, стверджувати їх, розвивати їх, захищати їх тощо. Природно-правовий суб'єкт права – це людина, що творить, стверджує, розвиває і захищає повноту буття природно-правової реальності.

Що стосується *позитивної правосуб'єктності особи*, то її з позицій юридичного (природно-правового) підходу можна визначити як *реальну можливість і здатність людини разом із державою, її компетентними органами творити, стверджувати, розвивати і захищати державне право як рівну міру справедливості, добра, свободи, поваги до людської гідності тощо*. Інакше кажучи, – поряд із державою творити, розвивати і захищати позитивно-правову реальність в усій її повноті. Лише за умови цього партнерства людини та держави можлива *позитивна правосуб'єктність*, на протиположності *позитивно-нормативній* чи *позитивно-законницькій об'єктності* людини, яка є неминучим наслідком домінування держави над людиною.

Правоздатність як одна із базових характеристик людини в праві, властива їй безвідносно до того, визнає держава її суб'єктом права чи ні, але в цьому випадку, очевидно, треба мовити про *природно-правову правоздатність, а не позитивну*. В умовах соціальної нерівності, неправової державності, несправедливості, що супроводжували історію людства протягом тисячоліть, людина виживала завдяки *природній правоздатності, тобто володінню людиною низкою природних прав, що можливі в умовах природно-правової системи*. Нагадаємо, що право цей принцип правової рівності, що складає суть, основні смисли права, у певному обсязі з появою держави він почав втілюватися не лише в природному праві, але й і в позитивному (І.Кант, П.Юркевич, В.Бачинін, В.Вовк, В.Градова, Л.Голоскоков, В.Кожевников, А.Михайлов).

Очевидно, тут треба брати до уваги поняття *обсягу правоздатності* як певного обсягу свободи. Отже, *правоздатність в умовах природно-правової системи – це реальна здатність людини до вільного вибору певних варіантів поведінки на засадах правової рівності, що продиктована ціннісними, ментальними, звичаєво-традиційними тощо вимірами конкретного соціуму*. Ми підкреслюємо у вищенаведеному визначенні, що *природна правоздатність – це: по-перше, вільний вибір, тобто це простір свободи людини, але ця свобода не свавільна, вона зумовлена характеристиками соціуму; по-друге, вона ґрунтована на рівному масштабі, рівній мірі справедливості, добра, поваги до людини тощо*. На протиположності *природній правоздатності*, є сенс виділяти *позитивну правоздатність людини*. Вона, зрозуміло, породжена позитивним правом, автором якого є держава, і може бути визначена як *реальна здатність людини до вільного вибору в будь-якому напрямі на засадах правової рівності, встановленої державою*. Ми зазначали вище, що *правоздатність може бути ототожнена з нормоздатністю чи законоздатністю – це можливо в умовах, коли закони як система норм, які регулюють поведінку особи, є не правовими, свавільними, виражають волю влади, а не людини*.

В науковій літературі особливо наголошується на ідеї наявності вільних та в правовому відношенні рівних людей для життя та розвитку права у будь-яких формах. Особливо добре показав це у своєму монографічному дослідженні В.С.Нересянц [5]. «Визначальною фігурою свободи у її людському вимірі є *вільна особа як необхідна основа правоздатності та правосуб'єктності*. /.../

Вільні індивіди – носії, сенс і суть права. Там, де заперечується вільна особистість, правове значення фізичної особи, там немає і не може бути права, правових індивідуальних, колективних, інституційних суб'єктів права, правових законів і правових відносин як у суспільстві, так і в конкретних формах суспільно-політичного життя» [5; 10, с.489]. Отже, там, де знищено вільну

особистість, там не може бути правоздатності, правової здатності та суб'єкта права. Там можуть бути об'єкти законницького впливу держави, якими є поневолені, економічно залежні люди.

Є сенс, очевидно, говорити про дієздатність природно-правову та позитивно-правову.

Позитивно-правова дієздатність, очевидно, має бути похідною від природно-правової дієздатності. Хоча, мабуть, буде науково коректніше мислити ці два різновиди дієздатності такими, що не протистоять один одному чи заперечують один одного, а взаємодоповнюють один одного, забезпечуючи тим самим людині як суб'єкту права на повноцінне життя. Деліктоздатність визначено в наукових джерелах як здатність суб'єкта права нести відповідальність за свої протиправні вчинки. Якщо *протиправні* вчинки не ототожнювати із *протизаконними*, тоді все гаразд, таке визначення поняття деліктоздатності має право на існування. Проте, якщо ж таке ототожнення має місце, тоді ми можемо мати справу з відповідальністю не за протиправні вчинки, а за протизаконні. А чи завжди протизаконні вчинки зумовлюють деліктоздатність? – Очевидно, що ні. Напр., у випадку порушення людиною неправового закону чи неправової норми нести юридичну відповідальність людина не повинна, тобто, таке порушення не зумовлює деліктоздатності, бо не є протиправним вчинком, а лише протизаконним. Отже, протиправний вчинок треба відрізнити від протизаконного, оскільки не кожний протизаконний є протиправним. Це особливо важливий аспект для сучасній українській реальності, оскільки стереотипи законницького мислення, які виражаються, зокрема, в ототожненні протиправного та протизаконного, ще є, на жаль, типовими.

Як бачимо на наведеному вище аналізі характеристик правосуб'єктності людини - особистості, ця проблема є достатньо складною і малорозробленою. Існує і інші характеристики правосуб'єктності людини-особистості, які у вітчизняній науковій літературі свого висвітлення не віднайшли. Одна із них – правотворчість людини, яка їй властива безумовно, оскільки поза людиною ідея права залишиться порожньою абстракцією. Інша характеристика правосуб'єктності, яка заперечується легізмом, - захист права людиною-особистістю, боротьба її за право. Боротьба людини за право як засіб власного самоствердження – це домінанта європейського правового розвитку (Р. Ієрінг). До складу правосуб'єктності людини – особистості легісти не відносять її здатність бути носієм правосвідомості. З позицій легістського підходу ці поняття ототожнюються, фактично робиться підміна понять: поняття правосвідомість підмінюється законосвідомістю.

Список використаних джерел:

1. Архипов С. И. Субъект права: теоретическое исследование / С.И. Архипов. - СПб: Изво
2. Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2004. - 469 с.
3. Загальна теорія держави і права : [підручн. для студ. вищ. юрид. навч. закл.] / [Цвік М. В. та ін.] ; за ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид., наук., проф., акад. АПрН України О. В. Петришина]. – Харків : Право, 2002. – 428 с.
4. Олексик Х.М. Основи теорії права та держави. Конспект аудіолекцій. /Х.М.Олексик. – Ужгород: ЗакДУ, 2011. - 232 с.
5. Радбрух Г. Философия права / Г. Радбрух. – М.: Международные отношения, 2004. - 238 с.
6. Нерсисянц В.С. Философия права. /В.С.Нерсисянц – М.: Инфра НОРМА. 1997. -506 с. Нерсисянц В.С. Философия права. Учебник для вузов. – М.: Издательская группа НОРМА–ИНФРА·М, 1998. – 652 с.
7. Алексі Р. Існування прав людини. /Р.Алексі/ Право України. – 2011. - № 8. – С. 121-130.
8. Головатий С. П. Верховенство права : ідея, доктрина, принцип : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. юрид. наук : 12.00.01 / С. П. Головатий. – К., 2009. – 44 с.
9. Патей-Братасюк М.Г. Філософія права./ М.Г. Патей – Братасюк. – Тернопіль, 2006. – 250 с.
10. Гудима Д.А. До питання про роль філософсько-антропологічних досліджень у праводержавознавстві /Д.А.Гудима // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні:

Матеріали XII регіональної науково-практичної конференції. 9-10 лютого 2006 р. – Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2006. – С. 2022.

10. Причепій Є.М., Черній А.М., Гвоздецький В.Д. Філософія. Посібник /Є.М. Причепій, А.М. Черній, В.Д. Гвоздецький. – К.: Академія, 2001 – 575 с. – С. 489.

**Васильченко Аліна Петрівна,
курсант 1 курсу ЦСФП НАВС
Науковий керівник:
Кривицький Ю.В., старший
викладач кафедри теорії держави
та права НАВС, кандидат
юридичних наук**

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ТА ДЕРЖАВА: ОКРЕМІ ПИТАННЯ СПІВВІДНОШЕННЯ І ВЗАЄМОДІЇ

В Україні протягом століть тривав процес формування сфери громадського життя, що був пов'язаний із поширенням ідеології визвольного руху, втіленням у життя сподівань на здобуття українським народом незалежності, вирішенням національного питання шляхом демократизації суспільства. Вітчизняна політико-правова думка обґрунтовувала ідеї свободи особи, рівності людей, пріоритету загальнолюдських цінностей, непорушності закону, безпеки особистості, тобто основоположні принципи правової держави і громадянського суспільства. У суспільній свідомості поступово формувалося уявлення, що держава не завжди є надійним гарантом прав та інтересів окремої особи і суспільства загалом. Змусити державу бути таким гарантом може лише соціальна сила, яка здатна урівноважити силу держави й на яку остання буде зважати. Такою силою є громадянське суспільство, якому держава повинна бути підпорядкована [1, с.36]. З огляду на це, науковий інтерес представляє вивчення окремих аспектів співвідношення та взаємодії громадянського суспільства і держави в сучасних умовах розвитку України.

У філософській літературі громадянське суспільство розглядають як багатомірну, самоорганізовану систему соціальних відносин, які виникають природно між індивідами, де кожний виступає не як підданий держави, а як приватна особа, яка має свої особливі, відмінні від загальнодержавних, життєві цілі. Громадянськими відносинами є сімейно-родинні, освітньо-виховні, релігійні, моральні, товарно-грошові та інші взаємозалежності, які пов'язують людей потребами матеріального та духовного характерів.

У формально-структурному аспекті громадянське суспільство є сукупністю добровільних об'єднань, союзів, організацій, що дозволяє індивідам спілкуватися на ґрунті певних духовно-практичних інтересів. Таке суспільство не дозволяє громадянам уподібнитися розсипам автономних атомів і пропонує безліч форм соціальної кооперації, заохочує різні прояви людської солідарності. Громадянське суспільство – доволі пізні, історичне утворення, характерне для західної правової цивілізації Нового часу. Його виникнення передбачало дві головні умови – перехід традиційного феодального суспільства в індустріальну фазу розвитку і поява масових генерацій емансипованих громадян, які усвідомлюють невід'ємність своїх природних прав.

Проводячи в життя сягаючі «знизу» соціальні ініціативи, громадянське суспільство забезпечує процеси саморегуляції всередині цивілізаційної системи. Воно доповнює вертикальні владні відносини, які утверджуються державою, горизонтальними відносинами, що функціонують на основі принципу саморегуляції. Держава та особистість, які здаються спочатку неспівставними соціальними величинами, за наявності розвиненого громадянського суспільства віднаходять ціннісну рівнозначність. Не заохочуючи ні етатистську сваволу, ні правовий нігілізм індивідів, громадянське суспільство сприяє укріпленню соціального порядку, надає йому цивілізованості [2, с.339].

В юридичних енциклопедичних працях громадянське суспільство інтерпретують в якості спільності вільних, рівноправних людей, кожній з яких держава забезпечує юридичні можливості бути власником, користуватися економічною свободою і надійним соціальним захистом, а також брати участь у політичному житті. Громадянське суспільство – це етносоціальний простір, в якому

люди взаємно пов'язані та взаємодіють між собою як незалежні особистості, котрі володіють власністю, вільно розпоряджаються результатами своєї праці, є носіями політичних прав і свобод [3, с. 86; 4, с. 29]. У цьому контексті привертає увагу точка зору В.В. Копейчикова про те, що особистість – це не пасивний продукт суспільної взаємодії, а живий та активний суб'єкт [5, с. 20].

На думку А.М. Колодія, громадянське суспільство – це об'єднання вільних індивідів і асоціацій громадян, що сформовані добровільно для забезпечення свободи та ініціативності особистості, прав, свобод та обов'язків людини і громадянина, задоволення інших загальних інтересів, і яке завдяки приватній власності в економічній сфері, демократії в політичній, плюралізму в духовній, справедливості у правовій зумовлює існування в абсолютній більшості так званого середнього прошарку, який здатен підпорядкувати громадянському суспільству демократичну, правову, соціальну державу [6, с. 13]. Громадянське суспільство, продовжує вчений, це така організація людей, за якої кожна людина є вільною у своїй поведінці та має можливість приймати свої власні, особисті, самостійні рішення. Йому притаманна віра в людину, загальну справедливість, людський розум, тобто це – «відкрите суспільство», як його називає К. Попер, вважаючи, що воно є реальністю в розвинутих західних демократіях [7, с. 145, 194]. Громадянське суспільство – це не стереотип, а ідея, яка отримує практичне втілення з урахуванням традицій, історії, менталітету народу [7, с. 154].

Згідно з міркуваннями А.Р. Крусян сила громадянського суспільства – в реальній свободі людини, у пріоритеті її прав та інтересів перед усіма іншими цінностями. Людина є центром громадянського суспільства. Громадянське суспільство зацікавлене в розвитку людини, в досягненні нею особистого успіху, воно орієнтоване на людину, функціонує «через людину» та «заради людини», тобто є гуманістичним. Без вільної людини немає громадянського суспільства [8, с. 18].

Не можна не погодитися з висловленою в літературі думкою, що діалектика співвідношення громадянського суспільства і держави складна та суперечлива. Громадянське суспільство, представляючи собою систему, яка розвивається, постійно відчуває тиск з боку державної влади. Разом із тим держава зацікавлена у вільному розвитку громадянського суспільства як передумови її власного поступу. Зрілість громадянського суспільства – одна з головних умов стабільності демократичного режиму. Громадянське суспільство контролює дію політичної влади. Слабкість громадянського суспільства підштовхує державу до узурпування його прав, унаслідок чого відбувається інверсія функцій держави і громадянського суспільства. У такому випадку держава привласнює функції громадянського суспільства, примушуючи його до виконання винятково державних рішень. Окрім того, відносини держави і суспільства можна охарактеризувати як відносини постійної суперечливої взаємодії та взаємовпливу, характер і спрямованість яких значною мірою залежать від рівня розвитку громадянського суспільства та його інститутів. Громадянське суспільство гармонійно співіснує з державою при демократичному режимі, в опозиції – при тоталітаризмі та в конструктивному протиборстві – при авторитаризмі.

Отже, сучасний стан українського суспільства потребує від наукової спільноти пошуку відповідей на загальносоціальні імпульси, які необхідні стратегії реформування: перехід від неконструктивних спроб замінити державу громадянським суспільством до зусиль, які спрямовані на їх збалансовану взаємодію. Саме принцип соціального та політичного балансу у взаємовідносинах держави і громадянського суспільства повинен стати основою для виправлення та корекції нестабільної політичної ситуації.

Список використаних джерел:

1. Тимошенко В. Формування ідей та елементів громадянського суспільства в Україні: ретроспективний аналіз / В. Тимошенко // Право України. – 2014. – № 4. – С. 36 – 44.
2. Бачинін В. А. Філософія права : словник / В. А. Бачинін, В. С. Журавський, М. І. Панов. – К : Ін Юре, 2003. – 408 с.
3. Сучасна правова енциклопедія / О. В. Зайчук, О. Л. Копиленко, В. С. Ковальський [та ін.] ; за заг. ред. О. В. Зайчука ; Ін-т законодавства Верховної Ради України. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К. : Юрінком Інтер, 2013. – 408 с.

4. Словник юридичних термінів : [навч.-наук. вид.] / Уклад. : А. П. Мозоль, Н. І. Мозоль, Л. Г. Юрковська. – К. : МП Леся, 2014. – 192 с.
5. Копейчиков В. В. Народовластие и личность : [науч.-популяр. изд.] / В. В. Копейчиков. – К. : Україна, 1991. – 280 с.
6. Колодій А. Громадянське суспільство: ознаки, структурні елементи, співвідношення із державою / А. Колодій // Право України. – 2014. – № 4. – С. 9 – 16.
7. Колодій А. М. Принципи права України : [монографія] А. М. Колодій. – К. : Юрінком Інтер, 1998. – 208 с.
8. Крусян А. Громадянське суспільство в Україні як передумова сучасного українського конституціоналізму: поняття і тенденції розвитку / А. Крусян // Право України. – 2014. – № 4. – С. 17 – 25.

Власенко Катерина Олександрівна
студент4-го навчального курсу
Юридично-психологічного
факультету НАВС
Науковий керівник:
Кондратьєв І.М. професор кафедри
філософії права та юридичної
логіки НАВС кандидат
філософських наук, доцент

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ЯК ЧИННИК ТРАНСФОРМАЦІЇ КУЛЬТУРИ СУСПІЛЬСТВА

Процеси державотворення, становлення правової держави, відкритого громадянського суспільства є надзвичайно складними та багатоаспектними явищами, що пронизують і охоплюють всі сфери життєдіяльності соціуму: економіку, політику, право та духовну культуру. У сучасному світі всі сфери суспільного розвитку, тією чи іншою мірою, зазнають впливу від глобалізації.

Не існує якогось загальноприйнятого розуміння цього явища, але водночас більшість сходиться на тому, що глобалізація є сучасним проявом уніфікації суспільного буття, де провідним фактором виступає інформація.

Термін «глобалізація» походить від французького слова «global» – загальний. Цим терміном позначається об'єктивний процес формування, функціонування і розвитку принципово нової всесвітньої системи відносин між країнами і народами на основі взаємозв'язку і взаємозалежності у всіх сферах життєдіяльності світового співтовариства [1, с.106].

На думку М.Уотерса, глобалізація – це «соціальний процес, у якому обмеження, що накладаються географією на соціальний і культурний пристрій, слабшають і в якому люди це ослаблення усе в більшій мірі усвідомлюють» [2, с. 130].

Здійснюючи вплив на всі області соціального життя, глобалізація посилює необхідність переосмислення ролі держави в сучасному світі, збереження державної (національної) ідентичності, врахування або долучення до світового досвіду, організація життя у відповідності з цим досвідом (вступ тієї чи іншої держави до міжнародних союзів, блоків, різного роду міжнародних економічних, торгових та військово-політичних об'єднань чи асоціацій), переосмислення духовних цінностей, врахуванням різноманітних факторів життєдіяльності суспільства, закріплення культурних здобутків у праві.

У цілому ж глобалізація – надто складний і суперечливий процес, її характер, мета, способи і наслідки по-різному оцінюються представниками різних культур. В процесі глобалізації створюються транснаціональні соціальні зв'язки і простори, об'єднуються, взаємодоповнюються локальні культури, що спричиняє виникнення третіх культур або занепаду якоїсь із них. Своєрідність кожної культури є відносною, її специфічність, унікальність виступає як прояв загального в розвитку людського суспільства, у протилежному випадку не можна пояснити емпіричний факт, який полягає в тому, що кожна культура в процесі взаємодії з іншими культурами сприймає й адаптує їхні досягнення. У результаті глобалізації формуються субкультури, де частково

відбувається ослаблення національно-державної політики, звуження сфери державної дії і зведення ролі держави до мінімальної участі. У якійсь мірі це також пояснюється тим, що глобалізація супроводжується процесами, в результаті яких національні держави і їх суверенітет влітаються в павутину транснаціональних суб'єктів (об'єднань) і беруть на себе зобов'язання виконувати їх владні вимоги.

В умовах глобалізації нового змісту, у першу чергу, набуває зовнішня сфера діяльності держави у всіх її проявах – зовнішньополітичній, військовій, зовнішньоекономічній, культурній та ін.

Формування світогляду, що опирається на патріотизм, на почуття національної гідності, на соціальну справедливість і загальнолюдську відповідальність за долю нашої країни та планети в цілому, на духовність і моральність, для нас, українців, є необхідними цінностями нашого суспільного розвитку. Саме на основі рівноправного діалогу культур і цивілізацій можна виробити механізми взаємодії, діалогу і порозуміння в умовах глобалізації.

З метою постійного контролю за впливом глобалізації, потрібно позиціонувати себе як носія певних національних традицій, цінностей і уявлень, людині необхідно мати певну систему самозахисту, якою є культура, духовність, мораль, традиція. Це значно підсилюється, коли держава зберігає за собою особливе значення, є стратегічна інстанція і посередник у діалогічному процесі пристосування до умов глобалізації.

Свобода є головною, визначальною передумовою того, щоб вільна людина могла бути носієм культури. А культура творить цілісну людину, здатну до формування цивілізованої системи влади. Цивілізована система у формі національної держави спроможна витворити необхідні для самореалізації особистості умови, розвинути її індивідуальну духовну свободу і вийти на рівень міжцивілізаційного культурного діалогу задля розвитку й гармонізації людської цивілізації. Тільки за цих умов і можна говорити про гуманізацію технотронної епохи, про людський вимір та людське обличчя глобалізації, про “етичний глобалізм”, врешті-решт про формування гуманітарної глобальної цивілізації [3].

Розвиток держави в умовах глобалізації має наступний вигляд: держава залишається головним учасником міжнародних відносин, хоча і змушена уступити багато своїх позицій; вплив інших недержавних учасників примусить державу змінити принципи здійснення влади; з'являтимуться проблеми, які держава не зможе вирішувати самостійно; недержавні структури будуть усе активніше конкурувати з державою; державна влада все частіше буде делегувати свої повноваження недержавним утворенням [4, с. 670 – 671].

Таким чином, в умовах глобалізації варто реалізовувати державну політику з урахуванням наступних пріоритетів: будь-які політичні процеси повинні виходити з урахування соціальних проблем і прав людини; ефективно забезпечення безпеки людини як у середині держави, так і за її межами; зменшення нерівності, ліквідація її проявів усередині країн і між країнами; дотримання рівноправності в процесі переговорів і в структурах міжнародного регулювання; формування підвалин для утвердження загальнолюдських цінностей та появи на їх основі універсальної загальноцивілізаційної культури.

Список використаних джерел:

1. Энциклопедия мира / за ред. А.С. Капто. – М. : – 2002. – 1143 с.
2. Фурс В.Н. Глобализация жизненного мира в свете социальной теории (к постановке проблемы) / В.Н. Фурс // ОНС. – 2000. – №6. – С. 128-138
3. Буруковська Н. В. Цивілізаційні суперечності доби глобалізації: аксіологічний аспект / Н. В. Буруковська // Вісник Академії адвокатури України. - 2011. - Число 1. - С. 5-10
4. Кремень Т.В. Нова роль держави як головного носія суверенітету в умовах глобалізації / Т.В. Кремень // Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. – К. – 2002. – Вип. 21. – С. 665-671.

Гавловська Аліна Олександрівна
старший викладач кафедри

**СТРУКТУРНА ОРГАНІЗАЦІЯ СУБ'ЄКТІВ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ
ДЕРЖАВНИХ МОЛОДІЖНИХ КОМПЛЕКСНИХ ТА АДРЕСНИХ
ПРОГРАМ**

Структурна організація системи суб'єктів формування та реалізації державних молодіжних комплексних та адресних програм у їх взаємодії складає інституціональний аспект молодіжної політики. До системи суб'єктів формування та реалізації державних молодіжних комплексних та адресних програм відносяться: а) держава в особі відповідних державних органів (Міністерство молоді та спорту України, Управління освіти та науки, Департамент соціального захисту населення Херсонської державної обласної адміністрації та інші); б) громада в особі органів місцевого самоврядування та в особі юридичних і фізичних осіб її представників (наприклад, Управління молоді та спорту Херсонської міської ради, Херсонський міський центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та інші); в) політичні організації (наприклад, Молодіжна партія України, Молодіжні організації політичної спрямованості – ВМГО «Спілка Української Молоді в Україні»); г) громадські об'єднання (наприклад, Молодіжна Громадська Організація «Вектор», Молодіжна медіа спілка та інші); ґ) неформальні ініціативні молодіжні об'єднання (наприклад, представники молодіжної субкультури та молодіжні групи соціальнополітичних ініціатив (наприклад, волонтерський рух серед молоді); ґ) «політична людина» як суб'єкт формування та реалізації державних молодіжних комплексних та адресних програм; д) неполітичні агенти впливу (наприклад, молодіжні ЗМІ); е) молода особа як суб'єкт формування та реалізації державних молодіжних комплексних та адресних програм.

Наукові досягнення методологія теорії держави і права дозволяє використати положення синергетичного підходу до вивчення процесів правової самоорганізації молодіжної політики, виникнення та підтримка стійкості відносин в сфері формування та реалізації державних молодіжних комплексних і адресних програм та розуміння процесів їх еволюційної динаміки.

Отже, керуючись синергетичним методом ми можемо стверджувати, що відносини в сфері формування та реалізації державних молодіжних комплексних та адресних програм складають систему самоуправління: керуюча система – суб'єкт відносин та керована підсистема – об'єкт (об'єктом формування та реалізації державних молодіжних комплексних і адресних програм виступають суспільні відносини, процеси та явища, які пов'язані з життєзабезпеченням, розвитком, соціальним, професійним, економічним та політичним становленням молоді).

На нашу думку, аналіз структурної організації системи суб'єктів у сфері формування та реалізації державних молодіжних комплексних та адресних програм слід здійснити через призму теорії структурного функціоналізму [2, с. 46] та соціальної структури (Т. Парсонс, Р. Мертон, Б. Малиновський).

Отже, інтерпретуючи положення теорії структурного функціоналізму Т. Парсонса відповідно до завдань нашого дослідження ми можемо зробити наступний висновок: суспільство, як система, що забезпечую соціалізацію молоді повинно відповідати чотирьом вимогам: 1) бути адаптованим до свого оточення та окремих груп всередині себе (зокрема, до вимог світової спільноти щодо забезпечення відповідного рівня соціалізації молоді та вимог різноманітних груп молоді); 2) мати цілі досягнення в сфері молодіжної політики та виробляти засоби їх досягнення; 3) суспільство має підтримувати свою єдність, тобто виступати не просто механічної сукупністю індивідів, але й контролювати дії індивіда в системі, забезпечує задоволення його потреб і не допускає можливих відхилень у його поведінці; 4) кожне суспільство має прагнути до підтримання рівноваги через такий соціальний інститут, як культура суспільства, яка є впорядкованою системою символів, що визначають поведінку індивідів та соціальних груп і системою знань та ідей (в нашому випадку в сфері молодіжної політики). Соціальна система також визначає емоційне ставлення членів суспільства до молодих осіб, їх потреб, інтересів та прав, а також забезпечує систему моральних норм і правил в сфері молодіжної політики [3].

Застосовуючи основну теорему функціонального аналізу Р. Мертонна [2, с. 47] до визначення структури відносин суб'єктів в сфері формування та реалізації державних молодіжних комплексних та адресних програм зазначимо, що будь-яке соціальне явище в молодіжній політиці може мати багато різних функцій, а також, одна функція може по-різному виконуватися різними суб'єктами формування та реалізації державних молодіжних комплексних і адресних програм (наприклад, функція духовного розвитку молодої людини здійснюється державними органами, громадськими та релігійними організаціями за допомогою різних засобів та у відповідності до поставлених цілей здійснення такого впливу на особу чи групу осіб).

Відповідно до даної теорії доцільно в сфері формування та реалізації державних молодіжних комплексних та адресних програм враховувати наявність функціональних альтернатив (функціональних заміників), тобто пошук нових, більш ефективних суб'єктів формування та реалізації державних молодіжних комплексних та адресних програм, а також «вилучення» соціальних структур, які втратили своєю обумовлену необхідність.

Не можливо не відзначити високий рівень бюрократизму серед державних органів та органів місцевого самоврядування в сфері формування та реалізації державних молодіжних комплексних і адресних програм. Відповідно до теорії бюрократизму (М. Вебера, Р. Мертонна, А. Гоулднера) «бюрократія – це прошарок професійних управлінців, які включені до організаційної структури, що характеризується чіткою ієрархією, формалізованими способами прийняття рішень, «вертикальними» інформаційними потоками, претензією на особливий статус у суспільстві» [4].

Аналіз системи державних органів та органів місцевого самоврядування в сфері формування та реалізації державних молодіжних комплексних і адресних програм, дає змогу дійти висновку, що системи організацій в сфері молодіжної політики створена з метою максимізації владних функцій та в своїй структурі має установи і відомства, які включені до розгалуженої структури виконавчої влади. Про високий рівень бюрократизму державних органів та органів місцевого самоврядування в сфері молодіжної політики може свідчити такий приклад, як отримання гранту з бюджетних коштів на розвиток транскордонного співробітництва прикордонних регіонів України. Зокрема, проект транскордонного співробітництва в сфері молодіжної політики повинен отримати гарантії відповідних органів місцевої влади на отримання

10% фінансування від вартості гранту, бути погодженим у Міністерстві соціальної політики України, Міністерстві молоді та спорту України, департаменті зовнішньоекономічної діяльності, туризму та курортів відповідного ОДА, бути розробленим за участі закордонних партнерів, отримати схвалення на засіданні обласної комісії з конкурсного відбору проектів транскордонного співробітництва Херсонській державній обласній адміністрації, бути підтвердженим «позитивною» грантовою історією. Як бачимо така процедура прийняття рішення, щодо виділення гранту на реалізацію проекту є малоефективною, адже потребує значних затрат часу та зусиль на отримання коштів для втілення соціальної ініціативи.

Багатоманітність відносин соціальних систем з навколишнім середовищем розкрито в теорії структурації Е. Гідденса. Відповідно до даної теорії будь-які соціальні системи мають відповідні структурні властивості у вигляді особливих «ресурсів та правил» [5]. Так в сфері формування та реалізації державних молодіжних комплексних і адресних програм «правилами» виступають правила поведінки суб'єктів даних відносин, які закріплюються у відповідних нормативно-правових актах та бюрократичних правилах. Ресурсами в даній сфері виступають матеріально-технічне забезпечення та «людські ресурси».

Кожна соціальна структура за Гідденсом має подвійний характер: соціальна структура впливає на агентів (осіб з високим рівнем соціальної активності), а агенти – використовуючи знання соціальних правил та механізмів прагнуть до визначеного ступеню стабільності соціального життя [6]. Така наукова позиція дає змогу знайти баланс між прагненням владних соціальних структур при формуванні та реалізації державних молодіжних комплексних і адресних програм визначити і контролювати всі можливі варіанти поведінки агентів, з одного боку, та діяльністю людей-агентів, що прагнуть до зміни встановленого державою впливу в даній сфері. Для того, щоб подолати такі розмежування між дією і структурою необхідно постійно здійснювати нові дослідження щодо

відтворення структури в сфері формування та реалізації державних молодіжних комплексних та адресних програм під впливом цілеспрямованих дій людей-агентів.

Основною ідеєю системної теорії (Н. Луман) є диференціація, що характеризує відмінності у станах соціальної системи і навколишнього середовища. Застосовуючи положення даної теорії до характеристики соціальної системи в сфері формування та реалізації державних молодіжних комплексних і адресних програм ми можемо визначити, що розмежування системи і навколишнього середовища в молодіжній політиці, забезпечує розв'язання проблем на рівні структурних припущень альтернативних можливостей [7]. Відповідно до переконань Н. Лумана соціальна система здатна самовідтворюватися, самоорганізовуватися і співвідносити із собою свої елементи в процесі їх організації і в елементарних операціях (самореференція). Відкритість соціальної системи полягає в тому, що вона сама здатна встановлювати і змінювати свої елементи шляхом реляційних (відносних) процесів, що дає підстави для стабілізації суспільства загалом і різних його підсистем [7]. Проте, відтворення соціальної системи «не є точним повторенням вже існуючого, але передбачає постійне відтворення нових елементів, пов'язаних із попередніми» [7].

Отже, соціальна система в сфері формування та реалізації державних молодіжних комплексних і адресних програм є відкритою та самовідтворюваною. Структура взаємозв'язків її елементів будується на основі самоорганізації та виконанні елементарних операції в сфері забезпечення соціалізації молоді особи, визначає можливі варіанти взаємодії з іншими (суміжними) соціальними структурами.

Отже, дослідження особливостей структурної організації суб'єктів формування та реалізації державних молодіжних комплексних і адресних програм здійснено нами через призму синергетичного підходу, теорії структурного функціоналізму, теорії соціальної структури, теорему функціонального аналізу, теорію бюрократизму, теорію структурації та системну теорію.

Враховуючи вищезазначене ми вважаємо, що перспективними напрямками розвитку структурної організації суб'єктів формування та реалізації державних молодіжних комплексних та адресних програм є:

- підвищення рівня самоуправління системи суб'єктів формування та реалізації державних молодіжних комплексних і адресних програм;
- адаптування цілей системи до швидких змін соціально-економічних умов розвитку соціальних інституцій в даній сфері;
- підтримка рівноваги між суб'єктами даної структурної організації (наприклад, розмежування повноважень між органами місцевого самоврядування та місцевими органами виконавчої влади; делегування окремих повноважень в сфері формування та реалізації комплексних та адресних молодіжних програм);
- підтримка єдності системи суб'єктів формування та реалізації державних молодіжних комплексних і адресних програм, пошук більш ефективних суб'єктів та «вилучення» соціальних структур, які втратили свою обумовлену необхідність;
- подолання бюрократизму та корупованості окремих елементів системи суб'єктів формування та реалізації державних молодіжних комплексних і адресних програм;
- вдосконалення нормативно-правової бази що визначає правила поведінки суб'єктів формування та реалізації державних молодіжних комплексних і адресних програм;
- пошук нових видів джерел ресурсного забезпечення діяльності системи;
- дослідження впливу цілеспрямованих дій відповідних суб'єктів на відтворення структури суб'єктів формування та реалізації державних молодіжних комплексних і адресних програм;
- встановлення та зміна елементів системи суб'єктів формування та реалізації державних молодіжних комплексних і адресних програм шляхом реляційних (відносних) процесів.

Список використаних джерел:

1. Юрій М.Ф. Політологія: Підручник. – К.: Дакор, КНТ, 2006. – 416 с.
2. Мертон Роберт. Социальная теория и социальная структура (фрагменты). Под ред. В. Танчера. - К., 1996. - С. 45-80.

3. Парсонс Талкотт. О социальных системах. - М.: Академический проект, 2002 - 832с.
4. Бюрократія по Веберу [Електронний ресурс] // Режим доступу до ресурсу: <http://www.grandars.ru/college/sociologiya/ponyatie-byurokratii.html>
5. Haralambos M., Holborn M. Sociology. Themes and Perspectives. Collins Educational. L., 1993.
6. Теория структуризации э. Гидденса [Електронний ресурс] // Режим доступу до ресурсу: <http://socio.rin.ru/cgi-bin/article.pl?id=732>
7. Геоекономічні сценарії розвитку і Україна: монографія / М. З. Згуровський, Ю. М. Пахомов, А.С. Філіпенко та ін. — К.: ВЦ «Академія», 2010. — 328 с.

Гарашенко Юлія Сергіївна, курсант 1 курсу ЦСФП НАВС
Науковий керівник: Пікуля Т. О., доцент кафедри теорії держави та права НАВС, кандидат юридичних наук, доцент

ДЕРЖАВА ЯК НАУКОВА КАТЕГОРІЯ

Перш за все слід підкреслити, що питання про державу, її походження, сутність, соціальну цінність, функції, типологію, роль в суспільстві тощо віддавна належать до основних та гостро дискусійних у державознавстві. З точки зору В. Хропанюка, це пояснюється щонайменше тим, що ніяка інша організація не може конкурувати з державою в різноманітті виконуваних завдань і функцій, у впливі на долю суспільства.

Вочевидь, що **необхідно відрізнити державу від таких явищ, як країна, суспільство, політична система** тощо. Коли ми говоримо про країну, то маємо на увазі певний регіон земної кулі

з його кліматом та ландшафтом, звіриним та рослинним світом, природними копалинами, населенням, суспільним, державно-правовим та політичним устроєм, економікою, культурою, звичаями, релігією тощо.

Під суспільством, як і у випадку з поняттям «країна» розуміють, як правило, відособлену від природи частину світу, яка є формою життєдіяльності, взаємовідносин людей, що історично склалась. Поняття «суспільство» включає в себе, зокрема, економіку, науку, мистецтво, мораль, релігію, політичну систему, право, звичаї.

Розглядаючи політичну систему суспільства, ми торкаємось питань порядку формування та реалізації владних функцій у межах країни. Зрозуміло, що зазначені три поняття за своїм змістом є більш широкими поняттями стосовно понять «державно-правова дійсність» та «держави».

З точки зору В. Чиркіна, «у сучасній науковій літературі можна виділити **п'ять основних підходів до поняття держави:**

теологічний (широко використовується у мусульманських вченнях у зв'язку із концепцією халіфату. Де саме Бог першопрчина держави, який визначає сутність і форму її діяльності);

класичний або арифметичний (виходить зі світського характеру держави, як сукупність трьох складових - влади, території, населення. У сучасних умовах зазначений підхід широко використовується у працях західних політологів, соціологів, юристів, спеціалістів з міжнародного публічного права, а також вітчизняних вчених); *юридичний* (розглядає державу перш за все з позицій нормативізму, в контексті регулятивно-нормативних ознак держави: як юридичну особу, сукупність правовідносин. Цей підхід панував у науці до Другої світової війни. На сьогодні він також досить поширений. Відомим представником цього підходу був австрійський вчений Г. Кельзен);

соціологічний (представлений найбільшою кількістю шкіл, у тому числі марксистським направленням у державознавстві. Загальною рисою для усіх варіантів соціологічної концепції

держави є заперечення юридичної природи держави та абсолютизація її силової природи, незалежно від типу, форми та змісту. Дослідження держави у контексті інституціональних ознак); *кібернетичний* (державу як особливу систему у зв'язку з потоками інформації, прямими й зворотними зв'язками, яка діє згідно з загальними принципами теорії систем).

При цьому слід зауважити, що, незважаючи на різноманітність підходів до розуміння держави з питань щодо ознак держави, можна вести мову про близькість позицій різних авторів.

Загалом у зарубіжній науковій літературі державу наділяють тими же самим ознаками, що і у вітчизняній. При цьому погляди щодо ознак держави, які панують нині в науці, достатньо чітко були сформульовані ще у кінці XIX ст.

З огляду на це наведемо погляди деяких вчених-юристів на **ознаки держави**:

1. А. С. Піголкін відносить до ознак держави: територію, публічну владу, податки, суверенітет, зв'язок держави з правом;

2. Л. Телятник вважає, що ознаками держави є: 1) її генезис, онтологія, що визначає державу як національне соціальне утворення на певній території; 2) функціонування за законами політичного розвитку; 3) функціонування за допомогою спеціального апарату публічної влади та управління; 4) визнання її міжнародним співтовариством за ознаками повного суверенітету - політичного, економічного, військового, екологічного; 5) її легалізація в інфраструктурі міжнародних політичних, економічних, військових, екологічних інститутів;

3. М. І. Матузова та А. В. Малько виділяють такі ознаки держави, як: територіальні межі та офіційність представника народу за ознакою громадянства; державний суверенітет; видання законів; державний апарат; наявність правоохоронних органів та органів безпеки; тісний зв'язок держави з правом;

4. А. М. Колодій, В. В. Копейчиков, С. Л. Лисенков вказували, що держава є організацією, що існує в межах суспільства, але організацією особливою, яка характеризується тим, що вона: 1) всеохоплююча; 2) територіальна; 3) офіційна; 4) універсальна; 5) верховна (суверенна); 6) централізована; 7) володіє спеціальним апаратом управління і примусу; 8) здатна надавати своїм втіленням загальнообов'язкового характеру, який забезпечується можливістю застосування державного примусу;

5. В. М. Корельский та В. Д. Перевалов до ознак держави включають: територіальну організацію населення та здійснення публічної влади в територіальних межах; публічну (державну) владу; державний суверенітет; нерозривний зв'язок держави з правом;

6. Відомий державознавець Л. Дюгі виділяє чотири елемента держави: 1) сукупність людських індивідів; 2) певну територію; 3) суверенну владу; 4) уряд і т. д.

7. У дореволюційній вітчизняній юридичній літературі, Г. Шершеневич відзначав, що «Під поняттям держави розуміється союз людей, які осіли у відомих кордонах та підкореній одній владі», а Б. Кістяківський вважав, що «держава і є правова організація народу, яка володіє у всій своїй повноті своєю власністю, самостійно та первинно, тобто ні від кого не отриманою владою». Аналогічний підхід до даного питання знаходимо і в інших авторів цього періоду.

Таким чином, аналізуючи сучасний стан щодо поняття держави з точки зору розуміння її ознак, у сучасній вітчизняній науковій літературі до них відносять: територію; населення; громадянство; державний суверенітет; публічну владу; державний суверенітет; право; податки та збори.

Однак для того, щоб сформулювати наукове визначення поняття держави, доцільним є проведення їхньої класифікації.

На жаль, у літературі ознаки держави, як правило, не класифікуються. Тому в якійсь мірі це питання (питання класифікації ознак держави) є маловисвітленим.

Вважаємо, що з точки зору природи тієї чи іншої ознаки, **всі ознаки держави можна поділити на:**

- *субстанціонально-просторові ознаки*, тобто ознаки, які стосуються передумов виникнення держави та які характеризують її через просторово-часові та субстанціональні характеристики (територія, кордони, населення тощо);

- *змістовно-публічні ознаки*, тобто ознаки, які характеризують державу з точки зору її як специфічного суб'єкта соціальної сфери буття людства, а саме залежно від того соціального призначення, яке вона відіграє (публічна влада, суверенітет тощо). Дана група включає також і соціально-економічні ознаки держави (податки, збори, економічна політика тощо);

- *інституціональні ознаки*, які характеризують внутрішню структуру державної влади, як певним чином організованої сукупності матеріально-речових елементів (органи держави, посадові особи, апарат держави тощо);

- *регулятивно-нормативні ознаки*, тобто ознаки, які характеризують державу як систему взаємозв'язаних зв'язків з:

- (а) оточуючими її суспільними суб'єктам;

- (б) її внутрішньоструктурними елементами, які можуть виступати як соціальні суб'єкти (державні органи, посадові особи тощо). До регулятивно-нормативних ознак держави відносять наявність позитивного права, законодавства, а також інших регулятивних форм – правових звичаїв, традицій, процедур тощо.

На підставі здійсненої класифікації ознак держави, здавалося б, достатньо просто дати визначення поняття «держава»: основні ознаки її названі, зрозумілі основні підходи до тлумачення. Однак все не так просто. Зовсім не зрозуміло, які саме ознаки держави є факультативними, а також, наявність яких саме ознак є мінімально достатнім для того, щоб певне соціальне утворення можливо було б назвати державою, а які саме ознаки мають пріоритет по відношенню до інших - все це робить питання формулювання наукової дефініції «держави» дуже складним завданням.

Тому, у зазначеному ракурсі, у спеціальній державознавчій літературі **під державою розуміють насамперед основний інститут політичної системи суспільства, який організовує, скеровує і контролює спільну діяльність і відносини людей, суспільних груп, класів, асоціацій.**

Хоча, як вже зазначалося, в державознавстві існує безліч різних шкіл, які пропонують свої визначення.

**Горбовий Юрій Олександрович,
курсант 1 курсу ЦСФП НАВС
Науковий керівник: Пунько О.В.,
доцент кафедри теорії держави та
права НАВС, кандидат юридичних
наук, доцент**

ФОРМА ДЕРЖАВНОГО ПРАВЛІННЯ, ФОРМА ДЕРЖАВНОГО УСТРОЮ ТА ФОРМА ДЕРЖАВНО-ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ЯК ЕЛЕМЕНТИ ФОРМИ ДЕРЖАВИ

Держава як багатогранний суспільний феномен має певну сукупність складових, які утворюють нову якість держави. Кожній державі світу властива своя якісна форма.

Форма держави - це порядок (спосіб) організації та здійснення державної влади в країні. Традиційно форму держави розуміють як триєдине поняття таких складових: форми державного правління, форми державного устрою, форми державного режиму.

Умовно ці три поняття можна визначити в такий спосіб:

- 1) форма державного правління - "хто здійснює владу";
- 2) форма державного устрою - "де здійснюється влада";
- 3) форма державного режиму - "як здійснюється влада".

Форма державного правління - це законодавчо визначений порядок утворення і діяльності вищих органів держави. Форма правління будь-якої держави визначається правовим статусом глави держави. Главою держави у монархії є монарх, у республіці - президент. Крім того, главою держави може бути колегіальний орган, хунта, вождь племені тощо:

а) колегіальний глава держави є в Швейцарії. У ст. 95 Конституції Швейцарії 1999 року зазначено, що "вища розпорядча і виконавча влада здійснюється Федеральною Радою, до складу якої входить сім осіб". Головує у Федеральній Раді Президент і його заступник віце-президент Федеральної Ради, які призначаються парламентом.

б) хунта - це одноособовий або колегіальний глава держави, який приходить до влади незаконно, найчастіше через військовий переворот, наприклад, у Чилі (1973 р.).

в) вождь племені - найоригінальніший легітимний глава держави, наприклад, у Західному Самоа функції глави держави довічно виконує вождь Маметоа Танумафілі II. [5, с.33].

Видова множинність глав держав не впливає на кількість форм державного правління, оскільки їх є тільки дві: монархія і республіка. Понад 150 країн світу мають республіканську форму державного правління, решта - монархічну.

За формою державного правління Україна є республікою, що визначено у ч. 1 ст. 5 Конституції України.

Республіка (від лат. *respublica*-суспільна справа)-це форма державного правління,де вищадержавна влада здійснюється загальнонаціональним представницьким колегіальним органом державної влади.

Традиційно розрізняють три види республіки: президентську, парламентську і змішану (президентсько-парламентську і парламентсько-президентську). Вид і назва республіки залежить від того, у кого із вищих органів державної влади більше повноважень. [3,с.46]

Монархія – форма державного правління,за якої державна влада зосереджена цілком абочастково в руках однієї особи – монарха, передається в спадщину, не залежить від населення [4, с.109].

Виділяють наступні види монархій: необмежені (деспотична та абсолютна) та обмежені (дуалістична та конституційна).

Форма державного устрою є другою складовою форми держави.Історія знає декілька формдержавного устрою: федерація, конфедерація, імперія, унітарна держава тощо.

Федерація -це складна союзна держава,частинами якої є державні утворення,що мають певну юридичну і політичну самостійність.

Конфедерація -це добровільний тимчасовий союз суверенних держав,створений для досягнення конкретної спільної мети (активізація економічної співпраці, оборона держави та ін.). Держави, які становлять конфедерацію, мають рівні права та обов'язки.

Імперія -це насильно створений складний союз держав,у якому одна держава-митрополія- є пануючою, а інші - колонії, що не мають ознак суверенітету. На геополітичній карті світу Імперій сьогодні немає.

Унітарна держава -це проста єдина держава,в якій відсутні територіальні одиниці,наділені політичним суверенітетом. Унітарні держави поділяються на прості і складні. [3,с.58].

Форму державного режиму можна трактувати як порядок здійснення державної влади певними способами, методами та засобами.

Державний режим поділяється на такі види: антидемократичний і демократичний.

Демократичний режим утвердився в тих державах, де є реальна законодавчо закріплена можливість громадян контролювати дії влади. У тих державах, в яких відсутній контроль за державними органами, посадовими особами з боку суспільства, окремих громадян або такий контроль є мінімальним, превалює антидемократичний державний режим.

Демократичний режим -це вид державного режиму,якому властива децентралізація публічної влади; громадяни держави мають законодавчо визначену можливість здійснювати контроль за органами державної влади і посадовими особами, брати безпосередню участь у державному управлінні; суспільно-політичне життя ґрунтується на демократичних нормах конституції і законів, людині і громадянину гарантуються конституційні права і свободи. [5,с.58] Розрізняють три види демократичного режиму:

а) **консервативно-демократичний режим** - це вид демократичного режиму, за якого реалізується принцип поділу влади, забезпечуються права і свободи людини і громадянина, державне і суспільне життя ґрунтується на демократичних юридичних принципах і правових традиціях, визначених і гарантованих державою. Держави з таким режимом свято бережуть правові традиції своєї держави і народу, зміни до конституційного законодавства вносяться вкрай рідко. Класичним прикладом держави з консервативно-демократичним режимом є Великобританія;

б) **ліберально-демократичний режим** - це вид державного режиму, якому властиві ознаки консервативно-демократичного режиму, проте зміни до конституційного законодавства приймаються мобільніше, відповідно до вимог суспільного і державного життя. Ліберально-демократичний режим властивий країнам Латинської Америки;

в) **радикально-демократичний режим** - це вид державного режиму, за якого існує поділ влади, народ визнається єдиним джерелом влади, гарантуються права і свободи людини та громадянина, існує політичний плюралізм і економічна багатоманітність, проте держава перебуває у пошуку оптимального варіанта державотворення і правотворення, тому спостерігаються відносно часті зміни конституційного законодавства.

Антидемократичний режим -це вид державного режиму, який характеризується майжеповним контролем держави над усіма сферами суспільного життя, влада концентрується в руках однієї особи чи невеликої групи осіб, порушуються права і свободи людини, забороняється множинність політичних партій тощо. Розрізняють такі види антидемократичного режиму:

а) **авторитарний режим** - це вид державного режиму, за якою влада зосереджена в руках однієї особи чи невеликої групи осіб, має безстроковий характер влада глави держави, командноадміністративний метод і метод примусу є основними у діяльності органів державної влади, суттєво звужуються політичні права та свободи громадян, спостерігається відчуження народу від влади, вибори перетворюються на фікцію, зростає активність каральних органів держави.

Авторитарний режим державного управління сьогодні діє у Венесуелі;

б) **тоталітарний режим** - це вид державного режиму, який характеризується централізацією влади, всеохоплюючим контролем суспільного життя з боку держави. За тоталітарного режиму влади відсутній принцип поділу державної влади, суспільству активно насаджується державна ідеологія, не визнається місцеве самоврядування, спостерігаються злиття державних органів і однієї партії, нетерпимість до політичного плюралізму, ігнорування будь-яких прав і свобод людини та громадянина, державна влада утримується силою каральних органів тощо.[5, с.59].

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р.
2. Кельман М. С. Загальна теорія держави і права / Кельман М. С., Мурашин О. Г., Хома Н. М. — Львів: Новий світ, 2003. — 581 с.
3. Марчук В. М. Основні поняття та категорії права: Навч. посіб. / В. М. Марчук, Л. В. Ніколаєва — К.: Істина, 2001. — 144 с.
4. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: енциклопедичний курс. – Харків: Еспада, 2006. – 776 с.
5. Тлумачний словник з теорії держави і права / Авт.упоряд. К. Г. Волинка. — К.: Магістр — XXI сторіччя, 2006. — 112 с.

**Григор Дмитро Олександрович, курсант
1 курсу ЦСФПНАВСНауковий
керівник: Пунько О.В., доцент кафедри
теорії держави та права НАВС, кандидат
юридичних
наук, доцент**

ПРАВОВІ СІМ'Ї СУЧАСНОСТІ

Правова система суспільства –це конкретно-історична сукупністьправа, юридичної практики і пануючої правової ідеології окремої держави.

До структури правової системи входять наступні головні елементи:

1)право
(законодавство); 2) юридична
практика;

3) пануюча правова ідеологія.

Поняття "правова система" виражає собою комплексну оцінку юридичної сфери життя конкретного суспільства.

Правова сім'я – сукупність національних правових систем, що мають загальні риси. **Романо-германська правова сім'я.**

До романо-германської правової сім'ї відносяться правові системи

Італії, Франції, Іспанії, Португалії, Німеччини, Австрії, Швейцарії та ін. В якості самостійної групи правових систем в рамках романо-германської правової сім'ї можна виділити слов'янські правові системи (України, Болгарії і т.д.) [2, с.34].

Такі країни, як Італія, Франція, Іспанія та ін. виникли на уламках Великої Римської Імперії. Вони ввібрали великий досвід Римської імперії, з її помилок і переваг створили свою правову систему.

Багато юристів, політики і просто люди, які хоч трохи розуміються на правовій системі, вважають, що романо-германська проова система на нинішній момент є найдосконалішою правовою системою в світі.

Правова система Італії, Німеччини, Франції і тд. мають спільні джерела, подібну структуру права і історичний шлях його формування.

Серед ознак романо-германської правової сім'ї можна виділити наступні:

- єдина ієрархічно побудована система джерел писаного права, домінуюче місце в якій займають нормативні акти;
- головна роль у формуванні права відводиться законодавцю, котрий створює загальні юридичні правила поведінки; правозастосовець (суддя, адміністративні органи тощо) покликаний лише точно реалізувати ці загальні норми в конкретних правозастосовних актах;
- є писані конституції, які мають вищу юридичну силу;
- високий рівень нормативних узагальнень досягається за допомогою кодифікованих нормативних актів;
- вагоме положення займають підзаконні нормативні акти (регламенти, інструкції, циркуляри та ін);
- поділ системи права на публічне і приватне, а також на галузі права;
- правовий звичай та юридичний прецедент виступає в якості допоміжних, додаткових джерел;
- на першому місці знаходяться не обов'язки, а права людини і громадянина;
- особливе значення має юридична доктрина, яка розробила і розробляє в університетах основні принципи побудови даної правової сім'ї [2, с.67]. **Англо-саксонська правова сім'я.**

До англо-саксонської правової сім'ї відносяться національно-правові системи Англії, США, Канади, Австралії, Нової Зеландії та ін.

Всі країни англо-саксонської правової сім'ї, такі як США, Канада, Нова Зеландія та ін. в минулому були колоніями Англії. Вони увібрали в себе її мову, традиції, і звичайно ж її правову систему. Їх правова система стала відображенням англійської.

Серед ознак цієї сім'ї можна виділити наступні:

- основним джерелом права виступає судовий прецедент (правила поведінки, сформовані суддями в їх рішеннях по конкретній справі і поширюються на аналогічні справи);
- юридичні прецеденти носять індивідуальний (казуїстичний) характер;
- провідну роль у формуванні права (у правотворчості) відводяться судам, що в зв'язку з цим займають особливе положення в системі державних органів;
- на першому місці знаходяться не обов'язки, а права людини і громадянина, що захищаються, перш за все судом;
- чільне значення має процесуальне право, яке багато в чому визначає право матеріальне;
- відсутні кодифіковані акти і галузі права;
- відсутній класичний розподіл права на приватне і публічне;
- статутне право (законодавство) і правові звичаї виступають як допоміжні, додаткові джерела; - юридична доктрина, як правило, носить суто прагматичний, прикладний характер. [2, с.69]. **Сім'я релігійного права.**

До сім'ї релігійного права відносяться правові системи таких мусульманських країн, як Іран, Ірак, Пакистан, Судан та інші, а також індуське право Індії, Сінгапуру, Бірми, Малайзії та ін. Серед ознак даної правової сім'ї можна виділити наступні:

- головний творець права Бог, а не суспільство, держава, тому юридичні приписи дані раз і назавжди, в них треба вірити і суворо дотримуватися;
- джерелами права є релігійні норми і цінності, що містяться, зокрема, в Корані, Сунні, Іджмі і поширюються на мусульман або в Ведах, законах Ману і т.д. і діють відносно індусів;
- досить тісне переплетіння юридичних положень з релігійними, філософськими і моральними вчинками, а також з місцевими звичаями, що утворюють у своїй сукупності єдині правила поведінки;
- особливе місце в системі джерел права займають праці вчених-юристів (доктрини), що конкретизують і тлумачать першоджерела, що лежать в основі конкретних рішень;
- відсутній розподіл права на приватне і публічне;
- нормативно-правові акти (законодавство) мають вторинне значення;
- судова практика не є джерелом права;
- багато в чому заснована на ідеї обов'язків, а не прав людини [3, с.41].

традиційного права.

До сім'ї традиційного права відносяться правові системи Мадагаскару, ряду країн Африки і Далекого Сходу.

Серед ознак даної правової сім'ї можна виділити наступні:

- домінуюче місце в системі джерел права займають звичаї і традиції, що мають, як правило, неписаний характер, що передаються з покоління в покоління;
- звичаї і традиції являють собою синтез юридичних, моральних, міфічних розпоряджень, що склалися природним шляхом і визнаних державою;
- звичаї і традиції регулюють відносини, в першу чергу, групи спільнот, а не окремих індивідів; - нормативні акти (писані закони) мають вторинне значення, хоча останнім часом їх ухвалюють все більше і більше;
- судова практика (юридичний прецедент) не виступає в якості основного джерела права; - архаїчність багатьох звичаїв і традицій [3, с. 43].

Список використаних джерел:

1. Теорія держави і права: Навч. посіб. / [Колодій А. М., Копейчиков В. В., Лисенков С. Л. та ін.]; За загл. ред. С. Л. Лисенкова, В. В. Копейчикова. — К.: Юрінком Інтер, 2002. — 368 с.
2. Кельман М. С. Загальна теорія держави і права / Кельман М. С., Му-рашин О. Г., Хома Н. М. — Львів: Новий світ, 2003. — 581 с.
3. Загальна теорія держави і права: підруч. / За ред. М. В. Цвіка, В. Д. Ткаченка, О. В. Петришина. — Х.: Право, 2002. — 432 с.

**ГубарСергійВолодимирович,
старший викладач кафедри історії
держави та права НАВС, кандидат
юридичних наук,**

ОСОБЛИВОСТІ УТВЕРДЖЕННЯ ТОТАЛІТАРИЗМУ В УКРАЇНСЬКОМУ СЕЛІ НА РУБЕЖІ 1920-Х – 1930-Х РР.

Утвердження тоталітаризму в СРСР загалом і, зокрема, в УСРР, було тісно пов'язано з процесами, що відбувалися в українському селі на рубежі 1920–1930-х рр. Його становлення йшло через «безкомпромісну класову боротьбу», що, за твердженням Сталіна, неминуче мала посилитися із поширенням успіхів будівництва соціалізму. На підтвердження цієї тези послідовно і неухильно створювався образ «куркуля» як запеклого ворога радянського ладу і бідняцькобатьрацьких мас. Хлібозаготівельні кризи, що стали звичним явищем періоду колективізації, сталінським керівництвом офіційно пояснювалися, звісно, не своєю злочинною політикою і не відмовою усього

селянства продавати хліб державі за надмірно заниженими цінами, а виключно «куркульським саботажем». Тож, у ході реалізації курсу на колективізацію сільського господарства правлячою партією було внесено рід змін до законодавства, які давали можливість максимально швидко ліквідувати «куркульство як клас» і утвердити державну монополію у сільськогосподарському секторі економіки.

Таким чином, відповідно до вимог законодавства, органи юстиції були зобов'язані забезпечувати класову диференціацію репресії, скеровуючи основний удар проти „куркульськонепманських елементів” і обережно підходячи до призначення покарання робітникам і найбіднішому селянству. У ході досудового і судового слідства органи юстиції повинні були з'ясувати соціальний та майновий стан підсудного і саме на підставі цього визначати вид і розмір покарання [1]. „Куркулям” і заможним селянам належало призначати покарання за верхньою межею санкції статті, що передбачала відповідальність за вчинений ними злочин, робітникам і найбіднішим селянам – за нижньою. Окрім того визначалися випадки, коли за одну й ту ж дію особи різного матеріального і соціального стану притягалися до кримінальної відповідальності за різними статтями Кримінального кодексу. Наприклад, за злісне невиконання зобов'язань хлібоздачі „куркулів” та „заможників”, до яких доводилися тверді завдання, належало притягати до кримінальної відповідальності за ст. 58 КК УСРР, бідняцько-середняцьку частину села – за ст. 119 КК УСРР. Однак, санкція ст. 58 КК була м'якшою, порівняно з санкцією ст. 119 КК. Постановою ВУЦВК і РНК УСРР від 16 травня 1928 р. передбачена ст. 58 КК міра покарання у вигляді штрафу була посилена з двократного до п'ятикратного розміру невиконаних платежів [2], а Постановою ВУЦВК і РНК від 25 липня 1928 – до десятикратного [3]. У 1931 р. ст. 58 КК було доповнено другою частиною, санкція якої передбачала вже не штраф, а конфіскацію усього чи частини майна, причому майнове стягнення ставало не альтернативною, а додатковою мірою покарання [4].

Такий же характер носили доповнення ст. 57 КК УСРР (за масову, з попередньої змови, відмову чи ухилення від сплати або відбування повинностей) та ч. „б” ст. 59 КК УСРР (затаювання чи неправдиве свідчення поодинокими особами про кількість підлеглих оподаткуванню чи обліку речей). Постановою ВУЦВК і РНК УСРР від 28 вересня 1929 р. санкція ст. 57 КК була посилена: позбавлення волі на строк не менше як 6 місяців доповнювалось обов'язковою повною чи частковою конфіскацією майна засудженого [5]. Посилювалися також штрафні санкції, передбачені п. „б” ст. 59 КК УСРР: замість однократного розміру встановлювався трикратний розмір наново визначеного податку [2], а трохи згодом – десятикратний [3].

Іншим засобом боротьби з «куркулем» була податкова політика. У роки суцільної колективізації було переглянуто податкове законодавство таким чином, щоб воно стимулювало розвиток колгоспного виробництва і сприяло витісненню і ліквідації «куркульських» господарств. Для «куркулів» було встановлено підвищені ставки податку, окрім яких вони повинні були сплачувати так звані культзбір та самообкладання, розмір яких прямо залежав від розміру податку. Так з річного прибутку господарства у 500 крб. належало сплатити податку – 100 крб. (20 %), культбору – 100 крб. (20 %), самообкладання – 100 крб. (20 %). З прибутку 1500 крб. встановлювався податок у 530 крб. (35,3 %), відповідно, культзбір – 530 крб. (35,3 %), самообкладання – 530 крб. (35,3 %), що разом складало 1590 крб. (105,9 %). З прибутку у 3000 крб. встановлювалася ставка податку 60 % і т.д. [6] Таким чином податкові платежі перевищували увесь прибуток «куркульського» господарства, отже для їх виконання належало віддати не лише увесь річний прибуток, але і частину майна. А за злісне невиконання зобов'язань, як ми вже зазначали, «куркуля» належало притягати до кримінальної відповідальності.

Таким чином, політика компартійно-радянського керівництва була спрямована на зруйнування і ліквідацію заможного одноосібного селянського господарства і не лише самого господарства, а й віковичної мрії селянина про нього і стимулювання в такий спосіб бідняків до вступу в колгоспи, встановлення тотального контролю над якими для партократії вже не складало жодних труднощів.

Список використаних джерел:

1. Про дефекти розсліду й судового розгляду справ: Обіжник Народного комісаріату юстиції та Найвищого суду від 15.11.1930 р. // Бюлетень Народного Комісаріату Юстиції та Найвищого суду УСРР. – 1930. – № 19. – Ст. 147.
2. Про зміну та доповнення КК УСРР: Постанова ВУЦВК і РНК УСРР від 16 травня 1928 р. // Збірник Законів і Розпоряджень Робітничо-Селянського Уряду України (далі – 33 УСРР). – 1928. – Відділ 1. – № 13. – Ст. 116.
3. Про зміну арт. арт. 58 і 59 КК УСРР: Постанова ВУЦВК і РНК УСРР від 25 липня 1928 р. // 33 УСРР. – 1928. – Відділ 1. – № 19. – Ст. 175.
4. Про доповнення арт. 58 КК УСРР: Постанова ВУЦВК і РНК УСРР від 25 лютого 1931 р. // 33 УСРР. – 1931. – № 6. – Ст. 54.
5. Постанова ВУЦВК і РНК УСРР від 28 вересня 1929 р. // 33 УСРР. – 1929. – Відділ 1. – № 24. – Ст. 197.
6. Залесский М. Я. Налоговая политика Советского государства в деревне. – М., 1940. – С. 97.

**Гуняк Олександра Ярославівна,
суддя Перемишлянського
районного суду Львівської області**

ПРИВАТНИЙ І ПУБЛІЧНИЙ ІНТЕРЕСИ У ПРАВІ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗУМІННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ

Категорія «інтерес» є багатоаспектною та включає правову складову. Взаємозв'язок права та інтересу полягає в тому, що право виражає інтереси, забезпечує їх охорону та захист, встановлює порядок їх реалізації. Будучи об'єктивно вираженою, законодавчо закріплена норма права стає частиною тієї об'єктивної реальності, в умовах та з урахуванням якої виникають і реалізуються нові інтереси. Право є формою існування інтересів. Водночас інтереси породжують, формують право та відображаються в ньому.

Попри різноманітність видів інтересів у правознавстві найбільш відомим є поділ на приватний і публічний інтереси, що визнається основним (одним із ключових) критерієм при розмежуванні приватного та публічного права. Відповідно до позиції О.Ф. Мельничук публічний інтерес – це суспільний інтерес, який забезпечується та охороняється державою. При цьому держава здійснює заходи з реалізації публічного інтересу безпосередньо або шляхом встановлення нормативних приписів, обмежень, заборон, які регламентують діяльність суб'єктів права. Безумовно, пріоритетним у питаннях захисту публічного інтересу є воля держави, але здійснюється вона не лише в її інтересах, а насамперед, скоординована на захист користі населення країни в цілому, а отже, опосередковано, й окремої людини. Норми публічного права спрямовані на охорону загального блага, виконання суспільних завдань, тому вони мають імперативний, категоричний характер. Приватний інтерес, продовжує О.Ф. Мельничук, можна визначити як інтерес конкретних осіб і соціальних груп, який охороняється державою. Пріоритет у питаннях реалізації приватного інтересу залежить від волі приватних осіб, їхніх об'єднань та організацій, які не є владними суб'єктами, не перебувають у відносинах влади та підпорядкування одне одному, рівноправно і вільно встановлюють права та обов'язки у відносинах, що виникають з їхньої ініціативи. Норми приватного права спрямовані на захист приватних інтересів від будь-якого свавільного втручання, вони мають диспозитивний характер, а правове регулювання здійснюється на засадах координації, юридичної рівності та автономності. Приватний інтерес забезпечує самостійність і свободу діяльності окремих осіб, їхніх об'єднань та організацій, дає їм можливість бути ініціативними. У результаті відносини, які базуються на демократичних засадах, вигідні всьому суспільству, державі, оскільки гарантують їм розвиток у напрямі демократії [1, с.117 – 118].

Плідною в цьому ж ракурсі є думка О.М. Вінник про те, що приватні інтереси – це інтереси окремого громадянина (фізичної особи), сім'ї, групи громадян, організації (якщо остання створена за участю – безпосередньо або опосередковано – фізичних осіб і відповідно не належить до сфери публічної – державної або комунальної – форми власності) [2, с.21]. Публічні інтереси, підсумовує

О.М. Вінник, можна визначити як відображені в праві відгармонізовані, збалансовані певним чином інтереси держави як організації політичної влади, а також інтереси всього суспільства (спільні інтереси його членів), значної його частини, в тому числі територіальних громад, соціальних груп, особливо тих з них, які власними силами (через відсутність, скажімо, відповідних коштів для оплати послуг юриста) за допомогою правових засобів не спроможні захистити свої інтереси і тому потребують державної підтримки, за відсутності якої існує значна ймовірність виникнення кризових явищ у суспільстві, страйків та інших колективних форм протесту та самозахисту. Як приватні, так і публічні інтереси є родовими поняттями. Залежно від критеріїв поділу розрізняють такі їх різновиди. За носіями інтересів виокремлюють: серед приватних – індивідуальні, сімейні, групові інтереси; серед публічних – загальносуспільні, регіональні (територіальні), інтереси певних прошарків суспільства, соціальних груп тощо. Чітких і сталих кордонів між приватними та публічними інтересами не існує. Вони можуть змінюватися в тих випадках, коли деякі явища суспільного життя втрачають публічний чи державний інтерес, залишаючись приватними інтересами. Можливими є й протилежні ситуації. Подібні зміни зумовлені динамізмом суспільного та приватного життя, їх співвідношенням між собою, станом суспільного (в тому числі економічного) розвитку. Приватні та публічні інтереси можна віднести до парної філософської категорії «окреме – загальне». Діалектика окремого та загального проявляється в їх нерозривному зв'язку. Загальне (публічні інтереси) не існує само по собі, в «чистому» вигляді. Воно нерозривно пов'язане з окремим (приватними інтересами). Приватний інтерес (як інтерес окремої особи) віддзеркалює певною мірою «загальне» – інтереси соціальних спільнот, суспільства в цілому, хоча насамперед спрямовує свідомість суб'єкта на самого себе [2, с.23].

Водночас О.В. Гончарук пропонує приватні інтереси інтерпретувати як інтереси, що охороняються правом і є притаманними конкретним особам (фізичним або юридичним) чи соціальним групам. Як слідує з цієї дефініції, поділ інтересів відбувається за суб'єктним критерієм. На протигагу приватним публічні інтереси можна ідентифікувати як захищені правом суспільні та державні інтереси. Носіями публічних інтересів виступають усе суспільство та держава в цілому, а їх представниками відповідно до компетенції – державні органи та посадові особи, які одночасно виступають і органами, які охороняють ці інтереси. Причому О.В. Гончарук акцентує на таких аспектах. По-перше, чіткої межі між сферами приватного та публічного інтересів немає, вона завжди рухлива й тому, як правило, визначається законодавцем. Процес з'ясування такої межі, а також порядок формування публічних і приватних інтересів за допомогою правового регулювання, і є основною проблемою поєднання та збалансованості публічних і приватних інтересів. По-друге, і публічні, і приватні інтереси неоднорідні як за своїм суб'єктним складом, так і за іншими критеріями. Тому досить часто можуть виникати протиріччя не лише між приватними та публічними інтересами, але і всередині них самих, між окремими суб'єктами. Так усередині приватних інтересів існують суперечки між двома приватними суб'єктами, наприклад, спори осіб за договорами цивільно-правового характеру. Всередині ж публічних інтересів можна визначити як приклад таких протиріч – суперечки між федерацією та її суб'єктами в державах з федеральним устроєм. Протиріччя між різними суб'єктами та їх інтересами в багатьох випадках виникають не як результат бажання забезпечити незаконні інтереси, а в результаті помилкового розуміння об'єктивних інтересів одним з суб'єктів у силу об'єктивних або суб'єктивних причин. Тому якщо чинне законодавство не дає змоги однозначно віднести ті чи інші інтереси до незаконних, то в таких випадках можна вести мову про «конфлікт законних інтересів» [3, с.136].

Як стверджує М.А. Самбор, залежно від суб'єктивно-об'єктивної природи права інтереси можна поділити на інтереси суб'єктів публічного та інтереси приватного права. До публічних слід відносити інтереси держави та народу (суспільства), які знаходять вияв і реалізацію в державно-владних відносинах, з урахуванням яких безпосередньо й формується позитивне право, а приватні інтереси – це інтереси окремих суб'єктів (фізичних та юридичних осіб), формування і реалізація яких відбувається у взаємовідносинах фізичних та юридичних осіб між собою з приводу задоволення своїх потреб і досягнення благ матеріального чи нематеріального характеру, врегулювання прояву та реалізації яких здійснюється в межах приватно-правових норм [4, с.126,

На переконання І.П. Андрушко, під публічними інтересами слід у першу чергу розуміти найбільш значущі інтереси в суспільстві та державі. Це є найвищим рівнем інтересів у конституційному праві України, оскільки саме від їх конституційно-правового змісту та гарантованості реалізації цих інтересів залежить не лише реалізація всіх інших, менш значущих інтересів, а й загалом засад суспільного та державного ладу, які у своїй сукупності утворюють конституційний лад України. Водночас приватний інтерес у конституційному праві – це інтерес конкретних осіб і соціальних груп, який охороняється державою. Пріоритет у питаннях реалізації приватного інтересу в конституційному праві залежить від волі приватних осіб, їхніх об'єднань та організацій, які не є владними суб'єктами, не перебувають у відносинах влади та підпорядкування, рівноправно і вільно встановлюють права та обов'язки в конституційно-правових відносинах, що виникають з їх ініціативи [6, с.13].

Отже, реалізація приватних і публічних інтересів у праві має у своїй основі об'єктивні передумови, що викликані факторами соціального й правового характерів. Ці чинники пов'язані з природою правовідносин, специфікою приватних і публічних інтересів як правових категорій і зумовлені характером співвідношення цих різновидів інтересів з суб'єктивними правами, зокрема у сфері приватних і публічних відносин; а також характером взаємодії інтересів у цих галузях людського буття. Викладені вище чинники у своїй сукупності зумовлюють правову та загальносуспільну необхідність реалізації приватних і публічних інтересів у правовідносинах. Таким чином, забезпечення приватних і публічних інтересів у праві сучасної України є безпосереднім обов'язком держави та громадянського суспільства як з точки зору державних завдань, так і в контексті забезпечення функціонування правової системи, розвитку громадянського суспільства, захисту прав і свобод особи.

Список використаних джерел

1. Мельничук О. Публічний та приватний інтерес у контексті забезпечення права людини на освіту / О. Мельничук // Публічне право. – 2011. – № 1. – С. 116 – 121.
2. Вінник О. М. Публічні та приватні інтереси в господарських товариствах: проблеми правового забезпечення : [монографія] / О. М. Вінник. – К. : Атіка, 2003. – 352 с.
3. Гончарук О. В. Дихотомія права: право публічне та право приватне : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.01 / Гончарук Ольга Володимирівна. – К., 2006. – 205 с.
4. Самбор М. А. Інтерес в праві: загальнотеоретичні аспекти розуміння та реалізації : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.01 / Самбор Микола Анатолійович. – К., 2010. – 260 с.
5. Андрушко І. П. Особливості застосування категорії «інтерес» у конституційному праві : автореф. дис. канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 «Конституційне право; муніципальне право» / І. П. Андрушко. – К., 2012. – 19 с.

**Даровська Дар'я Сергіївна студент
6-го курсу ННІЗН НАВС
Науковий керівник: Тихомиров
Д.О. старший викладачка кафедри
теорії держави та права НАВС,
кандидат юридичних наук**

О Н О В Л Е Н А А Д В О К А Т У Р А : Н А Ш Л Я Х У Д О Є В Р О П Е Й С Ь К О Г О С О Ю З У

Адвокатура та адвокатська діяльність є важливим чинником забезпечення належного рівня законності, справедливості судочинства, захисту прав і свобод, а також забезпечення належного вирішення спорів між особами. На сучасному етапі розвитку України адвокатська діяльність знаходиться на шляху реформування та підвищення ефективності своєї діяльності і розвитком культури. Життєві відносини стають різнобічними та заплутаними, а разом з цим ускладнюються і відповідні юридичні норми. Виникає необхідність в особливій групі осіб, які спеціально займалися б вивченням законів і могли надавати юридичну підтримку або здійснювати правовий захист. Саме ці

фахівці-юристи отримали назву адвокатів. Отже, адвокатура являє собою право-захист, тобто, юридичну допомогу, яка надається тим, хто її потребує, фахівцями-юристами [1].

До недавнього часу питання діяльності адвокатури регулювалися Законом України "Про адвокатуру" 1992 року. Необхідно відзначити, що Закон 1992 року надав значного поштовху для становлення сучасного інституту адвокатури. Зокрема, були визначені статус адвокатури України її основні завдання, окреслено правовий статус, власне, адвоката, закріплено основні принципи та організаційні форми здійснення адвокатської діяльності, зазначені гарантії адвокатської діяльності, чітко прописані повноваження адвоката, закладено основи адвокатського самоврядування тощо.

Подальший розвиток економічних та правових відносин держави, процес інтеграції України в європейську спільноту обумовили необхідність розвитку і вдосконалення правової регламентації адвокатської діяльності. Також процес реформації викликає і взяте Україною, при вступі до Ради Європи, зобов'язання щодо створення професійної асоціації адвокатів [2].

В результаті у липні 2012 року Верховною Радою України прийнято Закон України "Про адвокатуру та адвокатську діяльність", який набрав чинності 15 серпня 2012 року. Цим Законом комплексно реформовано засади здійснення адвокатської діяльності в Україні відповідно до міжнародних стандартів, що забезпечить надання адвокатами професійної правової допомоги кожному, хто її потребує. Слід відзначити, що у Законі враховано висновки Венеціанської комісії до законопроектів про адвокатуру, що раніше направлялися на її розгляд Україною.

Прийняття нового Закону визначило правові основи для створення в Україні професійного самоврядного інституту адвокатури та посилення правових та організаційних гарантій діяльності адвокатури. Особливу увагу у Законі приділено питанням, які забезпечують реалізацію гарантій незалежності та ефективності функціонування інституту адвокатури в цілому та надання адвокатами якісної правової допомоги, зокрема:

- удосконалено порядок допуску до професії адвоката. На законодавчому рівні закріплено чіткий порядок отримання статусу адвоката, якого не було раніше. Після успішного складання кваліфікаційного іспиту передбачено проходження кандидатом стажування у практикуючого адвоката, що дозволить отримати необхідну підготовку для здійснення адвокатської діяльності та набуття професійні уміння та навички майбутнього адвоката;

- визначено чіткі види та гарантії адвокатської діяльності. Так, видами адвокатської діяльності, зокрема, є представництво інтересів в судах та інших державних органах, захист від обвинувачення, надання консультацій і роз'яснень з правових питань та правовий супровід діяльності фізичних і юридичних осіб. Закон передбачає достатньо повноважень адвоката (зокрема, звернення з адвокатським запитом для отримання доказів та іншої інформації щодо справи клієнта), а також гарантій адвокатської діяльності (заборона вимагати від адвоката, його помічника чи стажиста відомостей, що містять адвокатську таємницю, заборона проведення огляду та вилучення документів, пов'язаних з адвокатською діяльністю, тощо), які мають унеможливити втручання в діяльність адвоката та не допустити розголошення адвокатської таємниці;

- закріплено організаційні форми адвокатської діяльності: адвокат може здійснювати адвокатську діяльність індивідуально або в організаційно-правових формах адвокатського бюро чи адвокатського об'єднання;

- створено систему органів адвокатського самоврядування, існування якої на законодавчому рівні раніше не було врегульовано. А саме запроваджено чітку систему органів адвокатського самоврядування, які діють на загальнодержавному та регіональному рівнях, до складу яких входять виключно адвокати, що забезпечує незалежність адвокатури України від органів державної влади та місцевого самоврядування;

- передбачено інститут зупинення та припинення права на заняття адвокатською діяльністю. Наприклад, у випадку виникнення обставин несумісності у визначених Законом випадках право на здійснення адвокатської діяльності зупиняється і відповідно поновлюється радою адвокатів регіону за заявою адвоката. Також право на заняття адвокатською діяльністю може бути зупинено або припинено у встановленому Законом порядку, зокрема у випадку накладення на адвоката дисциплінарного стягнення;

- передбачено ведення Єдиного реєстру адвокатів України, в якому розміщуватиметься уся необхідна інформація про чисельність і персональний склад адвокатів України, адвокатів іноземних держав, які набули право на заняття адвокатською діяльністю в Україні, обрані адвокатами форми здійснення адвокатської діяльності тощо. Цей реєстр є відкритим для перегляду на офіційному веб-сайті Національної асоціації адвокатів України;

- встановлено прозорі процедури та чіткі механізми реагування на випадки вчинення адвокатами дисциплінарних проступків: визначено перелік підстав дисциплінарної відповідальності адвоката та змагальну процедуру розгляду цього питання кваліфікаційнодисциплінарною комісією. Адвокат при цьому має достатні можливості для висловлення своєї позиції та захисту;

- врегульовано питання участі адвокатів іноземних держав у здійсненні адвокатської діяльності на території України. Для цього таким особам достатньо подати до відповідного органу адвокатського самоврядування документи, які підтверджують отримання нею статусу адвоката в іншій країні. При цьому іноземні адвокати мають такі ж права та гарантії адвокатської діяльності, як і адвокати України, і не обмежені у здійсненні адвокатської діяльності на території України [3].

Слід зазначити, що для забезпечення дотримання гуманізму, Верховна Рада України прийняла Закон України "Про безоплатну правову допомогу", який набрав чинності 9 липня 2011 року, що дозволило Україні отримати правову базу та інституціональний механізм для реалізації як закріпленого статтею 59 Конституції України права кожного на правову допомогу, зокрема, у випадках, коли вона відповідно до закону повинна надаватись безоплатно, так і зобов'язань за низкою міжнародних договорів, які містять положення щодо надання правової допомоги і учасником яких є Україна. Зокрема, це Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. та Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966 р., які прямо чи опосередковано встановлюють зобов'язання для держав-учасниць надавати безоплатну та кваліфіковану правову допомогу малозабезпеченим особам при обвинуваченні їх у вчиненні кримінальних правопорушень[4].

Отже, оновлена нормативна база у сфері адвокатської діяльності дозволяє формувати в Україні інститут адвокатури європейського зразка та надає відповідний спектр гарантій здійснення адвокатської діяльності.

Список використаних джерел:

1. Варфоломеева Т. В. Проблеми української адвокатури / Т. В. Варфоломеева. // Адвокатура. – 2009. – №10. – С. 7.
2. Висновок Парламентської Асамблеї Ради Європи № 190 (1995 року) [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_590
3. Круглий стіл на тему: «Обговорення проектів змін до закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://kmdka.com/novini/301>
4. Програми САУ. Безоплатна правова допомога. [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://cay.org.ua/static/pdf/infobinder1_FreeLegal.pdf

Завальна Вікторія Андріївна
студентка 12П групи Інституту
політології та права Національного
педагогічного університету ім. М.П.
Драгоманова
Науковий керівник: **Огірко Р. С.**
професор кафедри теорії та історії
держави і права Інституту
політології та права Національного
педагогічного університету ім.
М.П. Драгоманова, кандидат
юридичних наук, професор

ОРГАНИ ПРАВОСУДДЯ В МЕХАНІЗМІ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ: ПРАВОВА РЕФОРМА ТА РЕАЛЬНІСТЬ СЬОГОДЕННЯ

Засновник наукової школи теорії механізму держави В.В. Копейчиков вперше у вітчизняній юридичній науці осмислив це як систему взаємодіючих між собою державних організацій (органів держави, державних підприємств та установ). В свою чергу, поділяючи органи держави в залежності від задач та характеру діяльності на органи державного управління, органи правосуддя та органи прокурорського нагляду [1, с. 53], академік В.В. Копейчиков привертав увагу на їх важливість для виконання завдань та функцій держави.

Питання функціонування органів правосуддя в механізмі української держави наразі актуальне, як ніколи. Адже весь цивілізаційний досвід свідчить про те, що універсальним показником стану суспільства є стан правосуддя в країні. Вважати, що саме по собі законодавство (яким би досконалим воно не було) здатне гарантувати нам правову і демократичну державу – це небезпечна правова ілюзія. Якщо правосуддя в кризі, то в кризі й усе суспільство, тому що правосуддя є засобом забезпечення суспільного порядку, котрий є джерелом суспільного благополуччя. Будь-які реформи, на які ми покладаємо свої надії, зводитимуться нанівець, якщо в суспільстві немає правосуддя, здатного забезпечити правопорядок [2].

Розкриваючи проблему «Органів правосуддя в механізмі української держави: правова реформа та реальність сьогодення» вважаємо за необхідне відобразити тему нашого дослідження в фактичному, інституціональному та функціональному аспектах.

Про фактичну потребу такого дослідження свідчать данні проведеного фондом «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва» спільно із соціологічною службою Центру ім. Разумкова у грудні 2014 року опитування (2008 респондентів віком від 18 років) у всіх регіонах України, за винятком АР Крим яке виявило – судам нині не довіряє 81% українців. Це, доречі, найвищий показник недовіри з усіх інституцій. Серед основних претензій до судової влади – корупція, залежність суддів від політиків та олігархів, кругова порука в системі правосуддя, ухвалення замовних рішень, низький рівень моральності більшості суддів тощо. Тож більша половина українців називають реформу судової системи одним з найнагальніших завдань і вважають, що її потрібно провести якнайшвидше.

Інституціональний аспект красномовно ілюструє робота механізму української держави. Вступаючи близько 20 років тому до Ради Європи, Україна взяла на себе зобов'язання здійснювати реформування свого національного законодавства загалом, й реформування судової системи зокрема шляхом приведення у відповідність із європейськими стандартами. Правду кажучи, до реформування українській судовій системі не звикати. Відколи Україна існує як незалежна держава, відтоді судова система постійно піддається реформам різної «глибини».

Якщо поглянути на історію реформ, то ми не можемо не помітити, що кожна судово-правова реформа була наслідком чергових президентських виборів. На перший погляд, не виняток і нинішня ситуація, адже черговий етап судово-правової реформи започатковано після президентських виборів.

До речі, в черговий раз, на необхідності вдосконалення моделі судової влади в Україні та приведення її у відповідність із міжнародними стандартами було наголошено 22 червня поточного року на засіданні колегиї Міністерства юстиції України. Прем'єр-міністр України Арсеній Яценюк наголосив – «Сподіваюсь, що разом з Президентом України та фракціями, які сформували конституційну більшість у Верховній Раді, ми завершим судову реформу та надамо можливість суддям бути незалежними».

Однак хочеться вірити, що саме нинішній етап стане винятком з того правила, яке було започатковано багато років тому. Передусім тому, що до виконання стратегічних завдань цієї реформи залучено надзвичайно широке коло представників і влади, і громадянського суспільства.

Функціональний аспект – це пошуки оптимальної моделі побудови судової системи в механізмі української держави. Фундамент існуючої системи було закладено у червні 1996 року шляхом прийняття Конституції України, де передбачено функціонування чотирьохрівневої судової системи зі спеціалізацією судів.

Задаймося пошуком відповіді на питання: якою, за європейськими стандартами, повинна бути оптимальна модель судової системи? Відповідь на це непросте питання міститься у рішенні Європейського суду з прав людини в справі «Гінчо проти Португалії»: немає взірцевої моделі. Кожна держава самостійно вирішує, якою бути її судовій системі і вимагається, по суті, єдине, але головне – система повинна бути такою, щоб забезпечувала своїм громадянам реалізацію права на справедливий суд у межах розумних строків.

Разом із тим, європейський досвід показує, що в унітарних країнах Європи функціонує триланкова судова система. Чотириланкова – характерна тільки для федеративних країн. Більше того, Австрія, хоч і федерація, але має триланкову судову систему.

Україна – унітарна держава з нехарактерною для таких держав чотириланковою судовою системою. Але проблема навіть не в цьому. А в тому, що суди найвищої ланки, верховні суди в європейських державах, здійснюють функцію касаційного перегляду. Навіть в Іспанії, Німеччині, де функціонують чотириланкові судові системи, верховні суди також виконують цю функцію.

Натомість модель судової системи в Україні – унікальна у своєму роді. Вона не використовується в жодній іншій європейській країні, нашого досвіду також поки ніхто не наслідує.

Отже, досліджуючи проблеми реформування органів правосуддя в механізмі української держави можна зробити висновок про те, що сучасна судова система є недосконалою і потребує негайних змін у своїй структурі. Тому ми маємо надію, що нова судова реформа змінить нашу систему правосуддя на краще і, на відміну від судової реформи 2010 року, принесе позитивні результати і по-перше, відновить довіру громадян до суду, а по-друге, забезпечить громадянам України реалізацію права на справедливий суд у межах розумних строків.

Список використаних джерел:

1. Копейчиков В.В. Механизм советского государства / В.В. Копейчиков – М., Изд. «Юридическая литература», 1968, – 215 с.
2. Центр Разумкова Судова реформа в Україні: поточні результати та найближчі перспективи / Інформаційно-аналітичні матеріали до Фахової дискусії на тему «Судова реформа 2010 р.: чи наближає вона правосуддя в Україні до європейських норм і стандартів?» 4 квітня 2013 р./ Проект «Судова реформа в Україні: стан, проблеми і перспективи»/ Центр Разумкова за підтримки Посольства Королівства Нідерландів в Україні – К.: Друк інформаційно-аналітичних матеріалів здійснено за сприяння Німецького Фонду міжнародного правового співробітництва, 2013. – 130 с.

**Запорожець Анастасія
Костянтинівна, курсант 1 курсу
ЦСФП НАВС
Науковий керівник: Власенко В.П.,
доцент кафедри теорії держави та
права НАВС, кандидат юридичних
наук**

ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ МОЛОДІ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Молодь – головна рушійна сила сучасного світу. Ключовим напрямком залучення молоді в суспільні процеси держави є забезпечення її робочими місцями.

Право на працю є одним з основних прав людини. І для того, щоб говорити про майбутнє нашої держави, а саме молодь – це і є її майбутнє, потрібно підтримати її сьогодні і допомогти у реалізації цього життєво необхідного права людини. На сьогодні приблизно половина безробітних нашої країни – молоді люди віком до 30 років.

Зміни та процеси, що відбуваються в економіці України, суттєво впливають на стан зайнятості молоді, і особливо актуалізується проблема першого робочого місця [1].

Причин цього явища забагато: на сьогоднішній день на ринку праці молодь найменш конкурентноспроможна за рахунок низького рівня професійної підготовки і відсутності досвіду. Станом на 1 січня 2014 року чисельність наявного населення України становила 45 245 894 осіб (без

врахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя), з них приблизно 18 710 689 осіб складає молодь до 35 років (тобто – 40%)., з яких безробітних приблизно 700 620 осіб [3].

Велика частка молоді виштовхується на нерегульований ринок праці. Серед молоді досить поширеною в нашій країні є тіньова зайнятість, оплата праці занижка і не відповідає вимогам рівня працездатності молоді.

Найсуттєвішою проблемою України сьогодні є працевлаштування вимушених переселенців. У першу чергу молоді.

За даними Міністерства соціальної політики України на території материкової України вже нараховується 13-14 тис. осіб [4].

Положення на ринку праці останні два роки значно погіршила політична, фінансова криза.

Вона призвела до ліквідації деяких підприємств та значного скорочення робочих місць.

Працедавець орієнтується на досвід працівника. Його цікавить фінансова віддача від фахівця, а не освіта. Звідси випливає, що випускники професійних навчальних закладів мало затребувані на ринку праці.

Для зменшення рівня безробіття серед молоді ми пропонуємо наступні заходи:

1. Розробка проекту Закону «Про гнучкі і нестандартні організаційні форми зайнятості молоді», що передбачав би широке використання гнучких графіків робочого часу і закріплював умови дії тимчасових і сезонних контрактів.

2. Створення окремої біржі праці (або спеціальних відділів) саме для працевлаштування молоді.

3. Розробка проектів, орієнтованих на фінансування активних організацій сприяння зайнятості серед молоді.

4. Встановлення доплат до окладів молодим працівникам.

5. Розробка та впровадження дієвого механізму фінансової та іншої підтримки підприємств, установ та організацій, які беруть участь у реалізації програми з працевлаштування молоді.

6. Проводити дослідження з метою визначення спеціальностей, професійних навиків та рівня кваліфікації, якими повинні володіти випускники.

7. Включити до навчальних програм обов'язкове стажування студентів із занесенням інформації до спеціальної електронної бази.

8. Розробити механізм пропагування серед студентів та учнів роботи у вільний від навчання час та організацію експериментальних підприємств у навчальних закладах;

9. Проводити інформативні й навчальні семінари та тренінги щодо можливостей працевлаштування.

10. Організувати зустрічі з роботодавцями та колишніми безробітними, які успішно знайшли роботу чи заснували власний бізнес. Забезпечити широке висвітлення позитивного досвіду засобами масової інформації;

11. Впровадити координацію міжнародної діяльності: в частині обміну студентами з метою стажування, виконання волонтерських і тимчасових робіт.

12. Сприяння створенню молодіжних малих підприємств, кооперативів.

Отже, із вищесказаного можна зробити висновок про те, що актуальним завданням на найближчий час повинні стати такі напрями діяльності державних органів:

- сприяння зайнятості молоді ;
- створення умов для професійної орієнтації та професійного навчання;
- гарантоване забезпечення молоді першим робочим місцем;
- розвиток підприємницьких ініціатив молоді, максимальне спрощення механізмів кредитування молодих підприємств;
- економічне стимулювання роботодавців, які приймають на роботу випускників вищих навчальних закладів;
- збільшення обсягів стажування молоді на підприємствах;

- посилення державного та громадського контролю за якістю робочих місць, які бронюються на підприємствах [2, с. 43-45].

Таким чином, ефективне вирішення проблеми працевлаштування молоді дасть поштовх до розвитку вітчизняної економіки, сприятиме становленню України як стабільної, розвиненої та квітучої держави.

Список використаних джерел:

1. Акіліна О.В. Аналітичний огляд ринку. // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – №10. – с. 152-159

2. Гетьманенко Ю.О., Тахтарова К.А. Зарубіжний досвід регулювання зайнятості молоді // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект. – 2011. – Т.2. – С. 51-59. 3. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

4. Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні [Електронний ресурс] : Закон України від 05.02.1993 № 2998-ХІІ – Режим доступу : www.rada.gov.ua

**Золотарьова Ольга Ігорівна,
студентка курсу Київського
інституту Національного
університету
«Одеська юридична академія»
Науковий керівник: Лазнюк Н.В.,
доцент кафедри теорії держави та
права НАВС, кандидат юридичних
наук**

КНЯЗІВСЬКА ДРУЖИНА У ПОЛІТИЧНІЙ СТРУКТУРІ ДЕРЖАВИ

На території сучасної України на початку першого тисячоліття існував первіснообщинний лад. Але з часом органи суспільного самоврядування перетворювалися в органи панування та пригнічення, спрямовані проти народу. Встановилася диктатура класу експлуататорів, що завершувала оформлення державного ладу. Його найважливішою ознакою була поява особливої, відокремленої від народу, публічної влади, яка мала спеціальний апарат управління і поширювалася на певну територію. Військовий ватажок великого союзу племен стає управителем — князем [1, с. 12].

На території сучасної України вже в першій половині IX століття існувала розвинена державна організація [2, 39].

Верховенство князів набувало характеру здійснення владних класових функцій. Близьке оточення князя перетворювалося в його радників і намісників, дружина — у військову силу, що виконувала свої основні функції: придушення опору експлуатованих мас і ведення загарбницьких та оборонних воєн [3, 4, С. 36-45].

Слід зазначити, що процес перетворення органів суспільного самоврядування в державні органи не був одночасним для всіх союзів східнослов'янських племен. В одних союзах він відбувався швидше, в інших — повільніше.

У VIII ст. в умовах боротьби з кочівниками у Середньому Придніпров'ї декілька союзів племен, або князівств, об'єдналися в союз союзів під назвою «Русь», столицею якого став полянський Київ. Великими об'єднаннями східнослов'янських племен ще до нашестя аварів були дулібо-волинський союз, а також три союзи племен псковських, смоленських і полоцьких кривичів.

У таких військово-демократичних племенних союзах, утворених насамперед під час війни з метою оборони, велику роль відігравав військовий ватажок. Військовою силою союзу племен були всі боєздатні чоловіки. До VI—VII ст. належить і виникнення громадського інституту — дружини. Остання була постійною організацією професійних воїнів, які стояли поза общиною і над нею, організацією, згуртованою не родовими зв'язками, а спільністю військових і майнових інтересів та вірністю своєму ватажку.

Військовий ватажок і його близькі дружинники забирали собі більшу частину здобичі. Але при цьому ще тривалий час зберігалися первісні демократичні установи — народні збори, рада старійшин. Народні збори перетворилися у збори воїнів, яким військовий ватажок, оточений і підтримуваний дружиною, нав'язував свою волю, здобуваючи дедалі більший вплив і владу з допомогою інших старійшин. Спираючись на дружину, він міг нехтувати звичаями племені.

Таким чином, відбувалося перетворення органів суспільного самоврядування в державні органи. Військова демократія поступово переростала у військово-ієрархічне правління — князівство. У союзах племен — князівствах — формувався новий рівень управління [5, с.30; 6, С.27].

Політична організація Київської русі передбачала на вершині державної ієрархії Великого Київського князя. Наступною сходинкою в цій системі були місцеві князі. Крім того вона включала віче, феодальні з'їзди, Вєрвь, як Орган місцевого селянського самоврядування. Ця сільська територіальна община була колективним власником неподільних земель, здійснювала реалізацію норм звичаєвого права, організацію захисту своїх членів та їхньої власності у конфліктах з державним апаратом, феодалами й сусідніми общинами². Члени верві, пов'язані поміж собою системою кругової поруки, мали перед князівською адміністрацією фінансові, поліцейські та інші зобов'язання. Територія верві була досить великою. Вона охоплювала кілька населених пунктів, розташованих недалеко один від одного.

Невід'ємною частиною князівського державного апарату були збройні сили. Збройні сили склалися з трьох основних частин: великокнязівської дружини, дружин місцевих князів та інших феодалів; народного ополчення; найманих загонів.

Дружина була ядром війська. У перший період існування Київської Русі дружинний лад характеризувався тим, що дружинники постійно перебували поруч із князем, жили при його дворі, поділяли його інтереси, в усьому допомагали йому. Князі постачали дружину всім необхідним: їжею, одягом, зброєю. Вони вважали дружинників своїми радниками. Літопис розповідає, що Володимир Святославич, «любя дружину», з нею постійно думав «о строе земелнем и о уставе земелнем».[7, 66]

Якщо розглядати в історико-правовому сенсі політичну організацію Київської Русі, так потрібно відзначити, що в період її існування дружина, як військово-формування займала важливе місце. У політичній системі держави князівська дружина відігравала значну роль, поступово перетворившись в регулярне військо. Узагалі збройні сили склалися з трьох основних частин: 1) великокнязівської дружини, дружини місцевих князів; 2) народного ополчення (воїв); 3) найманих загонів. Дружина була ядром війська, саме на неї спирався князь у здійсненні військових походів, збиранні данини, з нею радився щодо проведення політики. Київська дружина ділилася на старшу (бояри, мужі) і молодшу (отроки, діти боярські). Боярська рада була необхідним елементом управління державою. Проте вона не мала чітко окресленого складу, компетенції. У дружину князь міг включати не лише представників родової знаті, але й тих, кого вважав корисним. З дружини виходили представники князівської адміністрації — посадники, тисяцькі.

Дружина – постійне військо князя, члени якого брали участь в управлінні державою. Військові дружини були не тільки у князя, але і в бояр [8, с. 24]

Дружинники князя виконували подвійну функцію: служили у війську і були його найближчі радники. Дружинники перебували при князі, жили при його дворі. За часів перших князів дружина складалася з варягів, а потім вона стала слов'янської, котра була пов'язана з місцевим життям і населенням. Вищих дружинників набирали із кращих місцевих людей або з людей, які вирізнялися під час війни. Їх стали називати боярами.

Основний контингент дружини — родова знать, але усякий, кого і князь вважав цінним у ратній справі й пораді, міг бути включеним до складу дружини. З рядів старшої дружини виходили найважливіші представники князівської адміністрації — посадники, тисяцькі та ін.

Молодші дружинники («отроки», «пасинки», «дитячі князі») постійно перебували при дво, зближуючись зі слугами. З молодшої дружини виходили охоронці князя, а також призначалися нижчі посадові особи.

Представники верхівки старшої дружини з часом стали називатися боярами. Так, у договорі Олега з Візантією 911 р. зазначається, що він укладений від імені «бояр його світлих». Боярами

іменували у першу чергу членів старшої дружини, які мали не тільки велику суспільну вагу, а й певну самостійність. З поглибленням феодальних відносин вони осідали на землях, відривалися від князівського двору, перетворювалися у землевласників. Бояри створювали свої дружини.

Відносини між ними й князем з часом переростали у васальні. Отже, колишні дружинники князя, перетворюючись у феодалів-ва-салів, приводили на війну свої дружини, феодальні ополчення, що склалися з міського населення, слуг, холопів і залежних селян. З народних ополчень («воєв») формувалася основна частина війська. Вони комплектувалися у період воєн із зовнішнім ворогом, у випадках загрози державі.

Для проведення воєнних операцій великі князі залучали за плату іноземні наймані загони, які склалися з варягів, представників фінських і тюркських племен. Літописи, розповідаючи про похід князя Олега в 907 р. на Візантію, повідомляють, що він узяв із собою «множество варяг, и словен, и чудь, и кривичи, и мерю, и древляны, и радимичи, и поляни, и север, и вятичи, и хорвати, и дулебы, и тиверцы».

Військо ділилося на тисячі, сотні, десятки. Пізніше його стали ділити на полки [7, 67].

У процесі розвитку феодалізму в Київській Русі складався апарат управління, що відав збором мит і тарифів, судочинством, князівськими палацовим господарством та ін. Спочатку мала місце чисельна, десяткова система управління, що виникла у військовій організації, поки, що ще не відокремлювала центральне управління від місцевого. Саме начальники військових підрозділів - десяцькі, соцькі, тисяцькі стали тепер очолювати відповідні ланки держави. Приміром, якщо за тисяцьким збереглася функція воєначальника, то соцькому довірялися міські судово-адміністративні справи. Пізніше десяткова система переросла в палацово-вотчинну, з'єднавши управління великокнязівським палацом з державним управлінням. Так, окремі функції або керівництво галузями князівського палацового господарства здійснювали тіуни й старости.

Історики відзначають істотні зміни, що відбувалися в складі й структурі дружини XI-XII ст.ст.. У ході збільшеної чисельності в цей період міжусобиць нерідко гинули дружинники, найбільш віддані князеві. До того ж старші дружинники поступово почали обзаводитися землею, власним господарством і часто послабляли зв'язки із князівським двором. Представники феодальної верхівки, перетворившись із військової еліти в землевласників, прагнули до політичної самостійності. Ішов процес «осідання дружини на землю» [9, с.15].

Тим часом молодша дружина залишалася при князі. Її окремі представники за підтримки князя найчастіше одержували певні переваги перед старшими дружинниками. У свою чергу, багато дружинників ставали слугами при дворі й у князівським господарстві (тіуни), переписувачами, займалися збором податків та ін. Це розчинення значної частини дружини в адміністративних і господарських справах і обов'язках помітно послабляло її боєздатність, вимагало створення професійної військової служби, що утримується на повному князівському забезпеченні. У підсумку, до кінця XII ст. дружинну організацію на північному сході Русі перемінив государевий двір зі штатом військових слуг - майбутнє дворянство. Різні дослідники остаточно зникнення дружини відносять до XII-XIV ст.ст. [10].

Список використаних джерел:

1. История государства и права России Учебник /Под ред Ю П Титова — М «Проспект»,2000 — 544 с.
2. Музиченко П.П. Історія держави і права України, Навч. посібник. К.: Тов. «Знання», КОО. 2008. — 588 с.
- 3, Трофанчук Г.І. Історія держави і права України, Навч. посібник. К.: 20 .
- 4, Іванов В.М. Історія держави і права України, Навч. посібник. К.: Атіка. -2007. — 728 с.
5. Толочко П.П. Древний Киев. — К., 1983. — С. 30;
6. Котляр Я. Ф. Древняя Русь и Киев в летописных преданиях и легендах, — К., 1986. — С. 27.
7. Історія держави і права України. Підручник. — У 2-х т. / За ред. В. Я. Тація, І.А.Й.Рогожина, В. Д. Гончаренка. — Том 1. — Кол. авторів: В. Д. Гончаренко, І.А.Й.Рогожин, О.Д.Святоцький та ін. — К.: Концерн «Видавничий Дім «ІнЮре», 2003. — 656 с.
- 8, Касименко А.К. История Уераинской ССР. Киев: «Наукова думка», 1965. — 488 с.

9. История государства и права славянских народов. Учебное пособие /Под ред. И.Н. Кузнецова. Мн.: БГЭУ, 1998. – 180 с. 10. Носова Н.П. История государственного управления в России. (1X-XX в.в.). М.: 1999

Каритун Олександр Іванович
курсант 2 курсу ННШФЕКП НАВС
Науковий керівник:
Тихомиров Д.О. старший викладач
кафедри теорії держави та права
НАВС, кандидат юридичних наук

СПІВВІДНОШЕННЯ І ВЗАЄМОДІЯ ДЕРЖАВИ ТА ОСОБИ

Співвідношення і взаємодія держави і особи є надзвичайно важливим питанням. На даному етапі в Україні воно стає одним із ключових. Це в першу чергу, зумовлено тим, що ефективна взаємодія між державою і особою фактично відсутня. Вона зводиться до базових прав та обов'язків, при тому що й вони не завжди реалізуються.

Варто говорити саме про ефективну взаємодію, що забезпечувала б права і інтереси кожної із сторін. Як така взаємодія існує завжди, оскільки існує об'єктивна взаємна залежність, історично обумовлена. Оскільки держава була створена людиною як механізм, що регулював би взаємодію між людьми у самому суспільстві так і з державним утворенням.

Так Г. Гроцій писав: "Держава - це досконалий союз вільних людей, це уклад заради дотримання прав і загальної користі"[1]. З таким розумінням держави, що містила ідею правової державності, пов'язано у Гроція (а потім і у наступних вчених) положення про природне право людей вчинити опір владі, якщо та порушує умови суспільного договору.

Розвиваючи природно-правові теорії договірної концепції держави, Б. Спіноза говорив, що "мета держави у дійсності - це свобода"[2].

Теоретичні уявлення про природні права людини, пов'язані з вченням про суспільний договір виникнення держави та принципами розподілу влад і народного суверенітету лягли в основу всіх наступних нормативно-правових актів, що закріпили права людини.

Сучасні автори, що розглядають проблему співвідношення держави і особи виділяють головними такі принципи їх взаємодії:

- а) взаємну відповідальність держави і особи;
- б) гармонічне поєднання інтересів держави і особи;
- в) єдність взаємних прав і обов'язків держави і громадян; г) рівність основних прав і обов'язків громадян;
- д) поширення прав і свобод громадян, підвищення їх соціальної активності, відповідальності і самодисципліни при виконанні обов'язків;
- ж) законність цих стосунків і т. д.

Головне питання яке постає: «Чому така взаємодія відсутня?», фактично в державі є чіткий механізм який мав би забезпечити дану взаємодію. Одним із таких є визначений на законодавчому рівні правовий статус особи. Розрізняють загальний, спеціальний (родовий) та індивідуальний правовий статус.

Загальний правовий статус має такі структурні елементи: а) відповідні правові норми; б) правосуб'єктність; в) загальні для всіх суб'єктивні права, свободи та обов'язки; г) законні інтереси; д) громадянство; е) юридичну відповідальність; е) правові принципи; ж) правовідносини (загального) статусного характеру[3].

Ядром (серцевиною) загального правового статусу є суб'єктивні права, свободи, законні інтереси та обов'язки особи. Конституція України закріплює основні права і свободи людини та громадянина, що становлять основу будь-яких інших прав і свобод. До них відносять громадянські й політичні, економічні, соціальні, екологічні, сімейні й культурні права, особисті права-гарантії, що забезпечують їх здійснення, а також основні обов'язки особи[3].

Саме шляхом реалізації прав та виконання покладених обов'язків і відбувається взаємодія. В ідеалі особа має співвідноситись із державою як: ключовий елемент єдиного механізму суспільство, а держава має забезпечити ефективну його діяльність і постійний розвиток та вдосконалення.

Отже, держава та особа тісно взаємозв'язані. Держава визнає людину, її життя, недоторканність, честь і гідність найвищою соціальною цінністю. Головний обов'язок держави - забезпечення людині відповідних умов для здійснення прав і свобод, виконання обов'язків. Держава відповідальна перед людиною й суспільством за свою діяльність. За допомогою права (передусім конституційного) держава закріплює відповідний правовий статус людини і громадянина, забезпечує кожній особі рівні можливості в користуванні суб'єктивними правами і виконанні обов'язків[3]. В свою чергу особа зобов'язана виконувати свої обов'язки, дотримуватись суспільних норм та правил.

Список використаних джерел:

1. Александренко В. Н. Очерки по истории науки международного права. А. Джентили и Г. Гроций / В. Н. Александренко. – 1906. – №5. – С. 109–124.
2. Спиноза Б. Избранные произведения. В двух томах. / Б. Спиноза. – Москва: Госполитиздат, 1957. – 211 с.
3. Загальна теорія держави і права: Навч. посіб. / А.М. Колодій, В.В. Копейчиков, С.Л. Лисенков та інші; За ред. В.В. Копейчикова. — Стер. вид. — К: Юрінком Інтер, 1999. — 320 с. — Бібліогр.
4. Конституція України : [зі змін. та допов., внесеними Законом України від 21.02.2014 № 742-VII]. – Харків : Фактор, 2014. – 118 с.
5. Євдокимов В.О. Право як феномен соціального регулювання та його вплив на розвиток суспільства до демократії. // право України - № 7, 1997. – 206 с.
6. Гегель Г. Ф. Философия права. / Г.В. Ф. Гегель. – Москва: Мисль, 1990. – 227– 256 с.
7. Гусарев С. Д. Теория держави та права. Альбом схем / С. Д. Гусарев. – Київ, 1997 – 132 с.
8. Рабинович П. М. Основи загальної теорії держави та права / П. М. Рабинович. – Київ, 2001– 284 с.

**Карпочева Олена Валеріївна,
студентка 2 курсу юридичного
факультету Українського
державного університету фінансів
та міжнародної торгівлі;
Науковий керівник:
Бондар. Ю.М., викладачка кафедри
теорії, історії держави та права
Українського державного
університету фінансів та
міжнародної торгівлі.**

ЮВІЛЕЙ СТАТУТУ ООН І ПРИНЦИПИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Організація Об'єднаних націй - ООН (United Nations - UN, United Nations Organization - UNO) була утворена в 1945 р. Дата ратифікації її Статуту - 24 жовтня - відзначається як День ООН. Засновниками була 51 держава, серед яких - і Україна. Нині в складі ООН налічується 185 країнучасниць з 234 країн світу. Решта країн не є членами ООН переважно через те, вони не повністю незалежні (наприклад, Фарерські Ос-трови, Норфолк, Мідудей та ін.). Деякі держави не приєдналися до ООН з принципових міркувань, оскільки, на думку їх урядів, це може порушувати їх конституційний статут неприєднання. До них належать Ватикан і Швейцарія; але й вони мають в ООН своїх спостерігачів. Крім них, статус спостерігачів надано деяким організаціям (Європейський Союз, Організація африканської єдності, Організація Ісламська конференція, Міжнародний комітет Червоного хреста та ін.).

Членами ООН можуть стати миролюбні держави, які беруть на себе зобов'язання згідно зі Статутом ООН.

В статуті ООН закріплено основні принципи міжнародного права а також у Декларації про принципи міжнародного права, яка прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 1975 р., та в Заключному акті Наради з безпеки та співробітництва в Європі (НБСЄ) та ін. Як уже зазначалось, основні принципи міжнародного права було закріплено в трьох головних документах. Статут ООН та Декларація про принципи міжнародного права визначають лише сім з них, а саме: принцип незастосування сили або загрози сили; принцип мирного вирішення міжнародних спорів; принцип невтручання; принцип співробітництва; принцип рівноправ'я і самовизначення народів; принцип суверенної рівності держав; принцип добросовісного виконання зобов'язань за міжнародним правом. У Заключному акті НБСЄ міститься вже десять принципів, тобто три нові: принцип територіальної цілісності; принцип поваги прав людини; принцип непорушності кордонів.

Новий світовий порядок покликаний забезпечити вирішення глобальних проблем. Гарантія її ефективності та надійності - взаємне врахування інтересів. В ХХІ столітті мир та порядок повинні ґрунтуватися на механізмах колективного вирішення ключових проблем, на пріоритетності дотримання правових норм і широкої демократизації міжнародних відносин. Підкреслюється посилення ролі міжнародних інститутів і механізмів в світовій економіці і політиці, включаючи "Групу восьми". Головним центром регулювання міжнародних відносин має залишатися ООН. Значна увага приділяється Концепції інформаційної діяльності, якій належить важлива роль у формуванні політичного мислення.

Характерною рисою сучасного процесу формування нового політичного мислення і відповідного світового порядку є його багатосторонній характер, участь у ньому широкого кола держав. Центральну роль тут відіграє ООН. Особливе місце в цьому процесі зайняла сесія Генеральної Асамблеї 2000 р. - Сесія тисячоліття. У прийнятих нею резолюціях досить чітко визначені основні параметри світового порядку в умовах глобалізації. У першу чергу це відноситься до Декларації тисячоліття ООН. У Резолюції, присвяченій реалізації Декларації, її положення розглядаються як такі, що визначають першочерговість дотримання моральнополітичних зобов'язань (commitments), що підлягають втіленню в життя на національному, регіональному і міжнародному рівні. Підкреслюється, що уряди несуть відповідальність, індивідуально та колективно, за здійснення Декларації. Вся система закликає ООН до надання допомоги державам у цій справі (Резолюція 55/162).

В основу світового порядку покладені цілі та принципи Статуту ООН, які довели свій надійний і універсальний характер. Більше того, "їх можливості і здатність надихати зросли в умовах, коли держави і народи стали більш взаємопов'язані і взаємозалежні". Останнє положення спеціально наголошується ООН. Йому присвячена особлива Резолюція Генеральної Асамблеї "Сприяння демократичного і справедливого міжнародного порядку" (Резолюція 55/107, 2000 р.). Варте уваги положення Резолюції про те, що "кожен має право на демократичний, справедливий міжнародний порядок".

При перерахуванні принципів особливу увагу приділено принципу поваги до прав людини. Відзначимо формулювання принципу самовизначення. Він стосується лише народів, що залишаються під колоніальним пануванням або під іноземною окупацією. В цьому знайшла відображення занепокоєння забезпеченням територіальної цілісності держав.

Серед завдань, які мають вирішуватися в умовах Нового світового порядку, центральне місце відведено тим, що постали під впливом глобалізації. Необхідно, щоб вона стала позитивною силою для всіх народів світу.

В основу світового порядку покладено основні цінності, "які мають важливе значення для міжнародних відносин у ХХІ столітті". До них відносяться: Свобода, рівність, солідарність, соціальна справедливість, терпимість, спільна відповідальність.

Останнє положення заслуговує на особливу увагу. Воно характеризує новий світовий порядок. Необхідність визнання спільної відповідальності підкреслюється не перший рік. Генеральний секретар ООН К. Аннан(1997 – 2006 рр.) казав, що "держави повинні міцно усвідомити свою

подвійну роль у нашому глобальному світі. У доповнення до своєї самостійної відповідальності, яку кожна держава несе стосовно свого суспільства, держави спільно є гарантами нашого спільного життя на цій планеті ... Немає жодної концепції, здатної конкурувати або замінити державу ". Не випадково спільна відповідальність неодноразово підкреслюється в актах і деклараціях ООН. У Декларації тисячоліття керівники держав та урядів заявили, що поряд з відповідальністю перед своїми товариствами вони несуть колективну відповідальність перед народами світу за забезпечення їх благополуччя.

В якості основних цілей світового порядку Декларація визначила: мир, безпеку і роззброєння, розвиток, ліквідацію бідності, загальний захист навколишнього середовища, права людини, демократія й хороше керування, безпека тих, хто особливо її потребує, особливі потреби Африки, посилення ролі ООН .

У переломний період світової історії, після завершення Другої світової війни, було створено Організацію Об'єднаних Націй, організацію, яка була і залишається головним світовим центром координації зусиль з підтримання миру, зміцнення безпеки, розвитку міжнародного співробітництва. Держави-переможці, союзники в антигітлерівській коаліції, подолавши суперечності, виробили Статут ООН, що закладав фундамент організації для повоєнного устрою світу. Статут передбачав створення в ООН надійного механізму стримувань і противаг, щоб унеможливити перетворення цієї організації на інструмент, що відповідає інтересам лише однієї з двох існуючих на той час суспільно-політичних систем. Було домовлено про чіткий поділ повноважень між Генеральною Асамблеєю (усіх членів ООН) і Радою безпеки (5 постійних членів: СРСР, США, Великобританії, Франції, Китаю і шести непостійних, з 1965 р. – десяти непостійних членів), принцип одностайності постійних членів при прийнятті рішень Радою Безпеки, обов'язковість її рішень і, навпаки, рекомендаційна природа рішень Генеральної Асамблеї (окрім питань організаційного і адміністративно-бюджетного характеру). Як відзначав у своїх мемуарах А. Громико, на конференції в Думбартон-Оксі (назва старовинної садиби у передмісті Вашингтона) у 1944 р. делегації СРСР, США і Великобританії узгодили приблизно 90 % положень проекту Статуту ООН, що був покладений в основу роботи міжнародної конференції в Сан-Франциско (квітень-червень 1945 р.), де Статут набув остаточної форми. В конференції в Сан-Франциско взяла участь і Українська РСР, яка стала одним із 51-го члена-засновника ООН, підписавши 26 червня Статут ООН. Остаточо Статут ООН набув чинності 24 жовтня 1945 р.

За 70 років існування ООН провела понад 70 миротворчих місій. ООН відіграла значну роль у процесі деколонізації, особливо з прийняттям у 1960 р. Декларації про деколонізацію. 1960 р. увійшов у історію як рік Африки. На XV сесії Генеральної Асамблеї до складу ООН було прийнято 17 нових країн, з яких 16 представляли африканський континент.

Велику увагу ООН приділяє захисту прав людини. 10 грудня 1948 р. Генеральна Асамблея ухвалила Загальну декларацію прав людини. Хоча формально, як і всі резолюції Генеральної Асамблеї, цей документ не має юридичної сили, але фактично Декларація загальноновизнана як обов'язкова для всіх. Це справді історичний документ, а день прийняття Декларації (10 грудня) відзначається у світі як День права людини.

У напружених умовах «холодної війни» ООН відіграла важливу роль як форум обговорення проблем роззброєння, з'ясування позицій держав щодо атомної енергетики, визначення шляхів скорочення гонки озброєнь, заборони ядерної зброї тощо.

З закінченням «холодної війни» і протистояння між Сходом і Заходом різко зростає роль ООН як багатостороннього і колективного інституту у вирішенні світових проблем. Оздоровлення політичної атмосфери в світі створило умови для перегляду підходів до проблеми підтримання міжнародного миру і безпеки, зокрема для реалізації положень глави VII Статуту ООН у повному обсязі, аж до застосування сили проти порушників міжнародного права. Нових форм і методів миротворчої діяльності ООН вимагають і нові світові реалії, і нові загрози світовому співтовариству.

Основними напрямками сучасної миротворчої діяльності ООН, як вони були визначені Генеральним Секретарем ООН Бутросом Бутросом Галі в його доповіді «Порядок денний для миру»

(1992 р.), стали: превентивна дипломатія, миротворчість, підтримання миру і миробудівництво у постконфліктний період.

Головними напрямками сучасної миротворчої діяльності ООН стали операції з підтримання миру. Так, якщо за 40 років (1948–1988) було здійснено 13 операцій ООН, то за наступні 10 років – 34. Тільки у 1998 р. було проведено 17 операцій, із них 6 у Європі, 4 – на Близькому Сході, 4 – в Африці. Пік активності в цій області прийшовся на 1995 рік, коли загальна кількість персоналу, задіяного в операціях ООН з підтримання миру, складала майже 70 тис. осіб (включаючи 31 тис. військовослужбовців) більше ніж з 70 країн [1].

ООН здійснювала широкі заходи щодо постконфліктного врегулювання (хоч не завжди з достатньою ефективністю), нагляду за перемир'ям. Зокрема, ООН здійснювала багатопланову гуманітарну допомогу як біженцям та іншим жертвам конфліктів, так і жертвами численних стихійних лих: землетрусів, повеней, засух тощо. Для координації гуманітарної діяльності ООН у 1992 р. було створено Департамент з гуманітарних питань (з 1996 р. – Управління з координації гуманітарної діяльності ООН). Тільки за один рік (вересень 1997 – серпень 1998 р.) у зв'язку 354 надзвичайними ситуаціями в різних регіонах світу Управління підготувало 151 доповідь і звернулося з 26 закликами про надання міжнародної допомоги що забезпечило мобілізацію коштів на суму 129 млн. дол. У тій чи іншій формі ООН була втягнута в спроби з врегулювання більшості «гарячих точок» світу в 1990-ті – 2000-і роки – в Сомалі, Мозамбіку, Анголі, Камбоджі, Афганістані, Центральній Америці, колишній Югославії, на Близькому і Середньому Сході, в Руанді, Західній Сахарі, Таджикистані, Грузії.

28 вересня 2001 р. Рада Безпеки ООН прийняла нову масштабну резолюцію № 1373 про боротьбу з тероризмом, яка визначила комплекс заходів, спрямованих на ізоляцію терористів, розгром їхньої інфраструктури, створення правових і організаційних основ для зупинення зовнішнього підживлення тероризму в будь-якій формі [2].

Незважаючи на те, що галузь сучасного міжнародного права, що регулює відносини держав у період збройних конфліктів, у своєму теперішньому стані виникла нещодавно, вона має довгу історію. Її історичні корені лежать дуже глибоко, тому що закони і звичаї війни такі ж давні, як і сама війна, а війна така ж давня, як життя на землі [3].

Процес укладання договорів про норми ведення війни почався в 60-і роки XIX сторіччя, коли з інтервалом у чотири роки відбулися дві міжнародні конференції — у Женеві в 1864 році й у Санкт-Петербурзі в 1868 році, — результатом яких є укладання основних договорів, що стосуються питань права збройних конфліктів.

Проте, незважаючи на таку довгу історію становлення і розвитку цієї галузі сучасного міжнародного права, у доктрині дотепер не вироблене єдине поняття даної галузі права, як немає єдності щодо її змісту, предмета правового регулювання і, відповідно, системи. Не вироблена і єдина термінологія стосовно її найменування, але найбільш поширеними в науковій літературі є такі найменування, як «право війни», «міжнародне воєнне право», «закони і звичаї війни», «право збройних конфліктів» і «міжнародне гуманітарне право».

Відповідно до основних принципів міжнародного права та положень Статуту ООН держави повинні вирішувати міжнародні спори мирними засобами. Але сучасне міжнародне право припускає можливість правомірного застосування збройних сил (самозахист від агресії, застосування збройних сил ООН, реалізація права на самовизначення).

Діяльність держав під час війни регулюється принципами та нормами, що відносяться до міжнародного права, яке застосовується в період збройних конфліктів і визначає припустимість засобів і методів ведення збройних конфліктів, забезпечує захист їхніх жертв, встановлює взаємовідносини між державами, що воюють, і такими, що не воюють, тощо. До кінця XIX ст. основну роль у регламентації права збройних конфліктів відігравали міжнародні звичаї — «закони і звичаї війни».

Міжнародні звичаї мають значення і зараз, але більшість норм права збройних конфліктів містять міжнародні договори, а саме: Петербурзька декларація про скасування застосування вибухових і запалювальних куль 1868 р.; Гаазька декларація про заборону застосовувати кулі, що

легко розгортаються або сплющуються в тілі людини, 1899 р.; Гаазька конвенція про закони і звичаї війни на суходолі 1899 р.; Конвенція про положення ворожих торговельних суден на початку воєнних дій 1907 р. Конвенція про бомбардування морськими силами під час війни 1907

р.; Конвенція про деякі обмеження використання права захоплення у морській війні 1907 р.; Женевський протокол про заборону застосування на війні задушливих, отруйних чи інших подібних газів і бактеріологічних засобів 1925 р.; Правила про дії підводних човнів щодо торговельних суден у воєнний час 1936 р.; Женевські конвенції про захист жертв війни від 12.08.1949 р. (про покращення долі поранених і хворих у діючих арміях; про покращення долі поранених, хворих і осіб, що постраждали від аварії корабля, зі складу збройних сил на морі; про поводження з військовополоненими; про захист цивільного населення під час війни); Додаткові протоколи I та II 1977 р. до зазначених Женевських конвенцій 1949 р.; Конвенція про заборону розробки, виробництва, накопичення та застосування хімічної зброї і її знищення 1993 р.; Конвенція про заборону застосування, накопичення запасів, виробництва та передачі протипіхотних мін і про їх знищення 1997 р. тощо [6].

Але і прописані в багатьох міжнародних актах правила поведінки в міжнародних конфліктах дотримуються далеко не всіма країнами.

До цих пір багато хто обговорює законність застосування США військової сили в Іраку і

Афганістані у відповідь на теракти 11 вересня 2001 року. Питання про законність війни проти держав, причетних до терористичної діяльності або потурає їй, є складним і викликає серйозні суперечки. Статут ООН обмежує право держав на використання військової сили при вирішенні міжнародних суперечок. Законним є використання військової сили в разі індивідуальної або колективної самооборони, або з санкції Ради Безпеки у разі акту агресії, або наявності іншої загрози міжнародному миру і безпеці. Сьогодні США мають військовою перевагою по відношенню до всіх провідних країн, розташовують достатнім ресурсом і потенціалом і мають гарне ідеологічне прикриття у вигляді горезвісної боротьби з тероризмом.

Організувавши бомбардування Югославії, вторгнення в Афганістан й Ірак, вони вже не вважали за потрібне домагатися буржуазно-демократичного прикриття своїх агресивних дій проти суверенних держав, самочинно опублікувавши довгий список країн-ізоїв, щодо яких допускається застосування військової сили, включаючи ядерну зброю.

В Югославії в 1999 році американці почали війну без рішення Ради безпеки ООН, навіть всупереч його волі. В Афганістані США діяли за згодою ООН, адже американці зазнали агресії і мали право на захист. А таліби, незважаючи на тривалі переговори, відмовилися видавати бойовиків «Аль-Каїди» і втратили підтримку світу.

Війна з Іраком була почата під надуманим приводом наявності у режиму Саддама Хусейна зброї масового знищення, якого так і не знайшли. Тому по Іраку більшість держав не згодні з планами війни, не бачачи там особливих проблем зі зброєю масового ураження. США відкрито говорять про бажання змінити режим в Іраку, і в світі немає більше країни, яка ставила б таку мету у відношенні іншої держави.

США та їхні союзники по коаліції вважають свої дії абсолютно законними, тому що отримують від слухняного Ради безпеки ООН «добро» на свої агресивні дії.

Ось що пише в своїй статті «Фанатики і військові злочинці» Ямін Закарія «Не дивно, що, США не хочуть віддавати себе під юрисдикцію Міжнародного кримінального суду, але більш ніж щасливі можливості судити своїх ворогів. Рухомі власними мотивами фанатичні західні ЗМІ, не зацікавлені в обговоренні реальних військових злочинів, скоєних Бушем і Блером, хоча докази цих злочинів очевидні. До того ж, в Раді Безпеки ООН США і Великобританія мають право вето і, отже, повним імунітетом в тому, що стосується переслідування за військові злочини. Всі розсудливі і справедливі люди світу повинні, нарешті, визнати, що проти США і їх найближчих союзників неможливо висунути звинувачення у військових злочинах - вони поставили себе вище закону. Не дивно, що США намагаються захистити своїх солдатів від можливої відповідальності і «узаконити» майбутні військові злочини за допомогою системи двосторонніх домовленостей. Вони продовжують будувати «американську мрію», обертається для решти світу справжнім жахом

[7].

На рахунок України ми можемо сказати, що факти порушення міжнародного права розпочались 27.02.2014 вторгненням російських і проросійських бойовиків на територію Автономної Республіки Крим [4].

Російські війська і місцеві незаконні озброєні формування заблокували і роззброїли підрозділи Збройних Сил України в Криму, а також захопили кораблі Військово-морських сил України. Під час захоплення українських військових частин в полон брали їхніх командирів. Згідно з Будапештським меморандумом, підписаним 05.12.1994, Росія, США і Великобританія надали Україні гарантії її територіальної цілісності взамін на відмову України від арсеналу ядерної зброї. Таким чином, Росія стала країною-агресором, хоча має бути гарантом безпеки України. Також Росія порушила договір з Україною про статус і умови перебування Чорноморського флоту РФ на території України. Чорноморський флот був використаний як плацдарм для вторгнення в глибину Кримського півострова. На питання про невиконання зобов'язань з Будапештського меморандуму Путін заявив, що, якщо вважати події в Україні революцією, то це означає, що утворилась «нова держава»: «А з цією державою і відносно цієї держави ми ніяких зобов'язуючих документів не підписували».

12.03.2014 Європейський парламент ухвалив резолюцію, в якій визнав, що вторгнення Росії в Крим є порушенням міжнародного права, суверенітету і територіальної цілісності України

[5]. Країни «Великої сімки» засудили явне порушення Росією територіальної цілісності і суверенітету України.

Своїми агресивними діями відносно України Російська Федерація порушила міжнародні угоди: Статут ООН; Декларацію про принципи міжнародного права 1970 року; Декларацію про неприпустимість втручання у внутрішні справи держави; Декларацію про неприпустимість інтервенції і втручання у внутрішні справи держави 1981 року; Декларацію про захист незалежності і суверенітету 1965 року; Заключний акт Ради з безпеки і співпраці в Європі; Будапештський меморандум між Україною, РФ, США і Великобританією про гарантування суверенітету і територіальної цілісності України 1994 року.

Також, підтримуючи терористичні групи на сході України, Росія порушила норми міжнародного антитерористичного права – Міжнародну Конвенцію про боротьбу з фінансуванням тероризму 1999 року і Декларацію про заходи з ліквідації міжнародного тероризму 1994 року.

Пряме військове вторгнення російської армії в Україну спричинило значне збільшення числа жертв конфлікту як серед мирних жителів, так і серед сторін, що воюють. За останніми даними ООН, за час конфлікту на сході України загинуло більше 3600 людей, ще близько 8500 отримали поранення.

Одним з найбільш жахливих наслідків російського фінансування і постачань зброї терористам стало падіння пасажирського авіалайнера Боїнг МН17. Літак був збитий 17.07.2014 за допомогою системи протиповітряної оборони Бук-М1, якою керували терористи.

Підписання Мінського протоколу. 05.09.2014 в Мінську був підписаний протокол зарезультатами роботи тресторонньої контактної групи щодо спільних кроків, спрямованих на імплементацію мирного плану Петра Порошенка і ініціатив Володимира Путіна з врегулювання конфлікту на сході України («Мінський протокол»). Протокол був підписаний представниками України (другий президент України Леонід Кучма), Росії (посол РФ в Україні Михайло Зурабов) і ОБСЄ (посол Хайді Тал'явіні). 19.09.2014 учасниками тресторонньої контактної групи також був підписаний меморандум про виконання умов «Мінського протоколу». Згідно з умовами Мінського протоколу і меморандуму, підрозділи і військові формування сторін повинні зупинитися на лінії їх зіткнення за станом на 19.09.2014 і не вести бойових дій. Має відбутися виведення з території України усіх іноземних озброєних формувань, військової техніки, бойовиків і найманців за моніторингу ОБСЄ, а також відбутися обмін військовополоненими між сторонами конфлікту. Що ж ми бачимо насправді, проросійські бойовики продовжують активні бойові дії у спробах захопити ряд контрольованих українською армією територій. Найбільш загостреною зараз є ситуація в районі донецького аеропорту і м. Дебальцево (Донецька обл.), де тривають запеклі зіткнення сторін. Процес

обміну військовополоненими відбувається дуже повільно. За станом на 19.11.2014 в полоні проросійських бойовиків перебувало 333 українських військових, 41 боєць добровольчих батальйонів, а також 2 журналісти. Ще одне порушення міжнародного права під час війни в Україні є насильницьке вивезення громадян України (а саме Надії Савченко) в Російську Федерацію. Що розцінюється як викрадення, і, згідно з принципами міжнародного права (проект «Кодексу злочинів проти миру і безпеки людства» 1996 року, «Римський статут Міжнародного кримінального суду» 1998 року, а також «Міжнародна конвенція для захисту усіх осіб від насильницького зникнення» 2006 року), є злочином проти людяності. Враховуючи той факт, що Надія Савченко є учасником бойових дій у військовому конфлікті і була полонена, її також можна вважати військовополоненою, а тому на неї поширюється дія міжнародного Гуманітарного права («IV Гаазька конвенція» 1907 року, «III Женевська конвенція» 1929 року). Отже, Основною причиною конфлікту на Сході України є грубе порушення Російською Федерацією суверенітету України та її територіальної цілісності, а також невиконання Росією взятих на себе зобов'язань перед Україною та міжнародною спільнотою. Своїми протиправними діями Росія грубо порушила низку міжнародних договорів, покликаних забезпечувати мир на Європейському континенті. Зокрема Росія порушила норми Статуту ООН (1945), Гельсінського заключного акту з безпеки і співробітництва у Європі (1975 року), а також Будапештський меморандум (1994 року), за умовами якого Росія є гарантом суверенітету і територіальної цілісності України. Також Росія порушила двосторонні договори з Україною, зокрема, Договір «Про дружбу, співробітництво і партнерство» (1997 року), а також Угоду «Про статус та умови перебування Чорноморського Флоту РФ на території України» (1999 року), які засвідчують суверенітет України. Росія також порушує договори, які прямо стосуються процесу врегулювання конфлікту на Донбасі, що повністю нівелює будь-які спроби зупинити війну в регіоні. Зокрема, не виконуються умови Мінського протоколу, що був підписаний у вересні 2014 року. Росія продовжує підтримувати самопроголошені республіки, постачаючи їм озброєння та військових спеціалістів. Системне порушення Росією взятих на себе зобов'язань підриває основи стабільності світової системи безпеки, а також свідчить про неможливість довіряти будь-яким зобов'язанням чи обіцянкам російської влади [4].

Отже, таким чином ми розглянули ООН як складний багатоступінчастий механізм, поява якого була зумовлена зростанням взаємозв'язків і взаємозалежності країн і народів, що особливо відчутно почало проявлятися вже у роки бурхливого розвитку капіталізму в другій половині XIX ст. Формування світових економічних відносин, технічний прогрес, розвиток залізничного і морського транспорту та міжнародних контактів породили проблему регулювання і стандартизації міжнародних зв'язків.

Питання про необхідність утворення спеціалізованих установ вперше обговорювалося на конференції в Думбартон-Оксі (1944 р.). Тут було вирішено, що ООН сприятиме розв'язанню міжнародних економічних, соціальних та інших гуманітарних проблем через певні міжурядові організації. Також, прийом до членів Організації відкритий для всіх миролюбних держав, що приймуть на себе зобов'язання за Статутом і який можуть і бажають ці зобов'язання виконувати. Прийом здійснюється постановою Генеральної Асамблеї за рекомендацією Ради Безпеки. Характерною особливістю міжнародного права є наявність в ньому комплексу основних принципів. Принципи міжнародного права - це узагальнені норми, що відображають характерні риси, а також головний зміст міжнародного права і мають найвищу юридичну силу.

Принципи виконують важливі функції. Перш за все вони визначають засади взаємодії суб'єктів специфічним чином, закріплюючи основні права і обов'язки держав. Принципи виражають і охороняють комплекс загальнолюдських цінностей, у основі яких лежать такі найважливіші цінності, як мир і співробітництво, права людини. Вони служать ідейною основою функціонування і розвитку міжнародного права.

Принципи - це фундамент міжнародного правопорядку, вони визначають його політикоправову вигляд. Принципи є критерієм міжнародної законності [5]. Комплексу принципів властива деяка ієрархія. Центральне місце займає принцип незастосування сили. Задачі забезпечення миру так або інакше підпорядковані усім принципам. Принцип мирного розв'язання спорів доповнює

принцип незастосування сили, що зазначалося і Міжнародним Судом ООН. Події, пов'язані з агресією Іраку проти Кувейту, підтвердили, що відносно держави, що порушує принцип незастосування сили, може бути припинена дія інших принципів, включаючи принцип сумлінного виконання зобов'язань.

Зміст принципів розвивається з деяким випередженням дійсності. Поступово реальні міжнародні відносини підтягуються до рівня принципів. Спираючись на досягнуте, держави роблять новий крок у розвитку змісту принципів. Здійснюється це головним чином за допомогою резолюцій міжнародних органів та організацій. Але основною формою їх існування юридичної є звичай, а саме та його різновид, що складається не на поведінкової, а в нормативній практиці. Резолюція формулює зміст принципу, держави визнає за ним юридичну силу (*opinio juris*). Для того щоб принцип став загальнообов'язковим, необхідне визнання його міжнародною спільнотою в цілому, тобто досить представницьким більшістю держав.

Особливості формування і функціонування принципів значною мірою визначаються тим, що вони відображають і закріплюють необхідні основи світового порядку і міжнародного права. Вони являють собою необхідне право (*jus necessitatis*).

Список використаних джерел:

1. Pravodom – правовий портал [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pravodom.com/mzhnarodne/36/604-osnovi-novogo-svitovogo-poryadku>
2. Борис Гончар. Українознавство. – 2005: Календар-щорічник [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uaznavstvo.univ.kiev.ua/ua/Calendar/Calendar-2005/honchar.html>
3. onlineбібліотека[електроннийресурс].–Режимдоступу: <http://readbookz.com/book/166/5082.html>
4. Фундація «Відкритий діалог»[електроннийресурс].–Режимдоступу: <http://ua.odfoundation.eu/a/5359,rosiya-porushuie-mizhnarodni-zobov-yazannya>
5. Pravodom – правовий портал, “Принципи міжнародного права” [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pravodom.com/mzhnarodne/13/304-principi-mizhnarodnogo-prava>
6. uristinfo [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uristinfo.net/mezhdunarodnoe-pravo/139mvburomenskij-mizhnarodne-pravo/3664-rozdil-19-mizhnarodne-pravo-v-period-zbrojnihkonfliktiv.html>
7. Право міжнародних конфліктів[електроннийресурс].–Режимдоступу: http://uareferat.com/Право_міжнародних_конфліктів

**Кархут Ольга Ярославівна, доцент
кафедри теорії та історії держави і
права НПУ імені М.П.
Драгоманова,
кандидат юридичних наук**

ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Досконалість юридичних засобів, які застосовуються в правовому регулюванні, відповідність його цілям та завданням, характеру суспільних відносин, що піддаються юридичній регламентації, а також ступінь фактичної реалізації зазначених намірів відображаються в ефективності правового регулювання.

Під ефективністю правового регулювання розуміють зумовлену його організацією конкретну міру результативності правового регулювання, яка виявляється у певному співвідношенні між очікуваними та фактичними наслідками дії права на суспільні відносини [1, с. 74].

Ефективність правового регулювання може оцінюватися за різними критеріями. Одним з її можливих показників є з'ясування того, чи забезпечують обрані в процесі правової регламентації суспільних відносин конкретні способи регулятивного впливу на поведінку людей (дозволи, заборони, зобов'язання, рекомендації, заохочення тощо) відповідні ним форми реалізації правових норм (використання, виконання, дотримання). Інший підхід до оцінки ефективності правового регулювання полягає в аналізі того, якою мірою зазначені форми реалізації норм права забезпечують

досягнення всього спектра намічених при його плануванні правових цілей: кінцевих та проміжних, основних та вторинних.

Важливим критерієм ефективності правового регулювання є врахування витрат, пов'язаних із досягненням його результату. Зокрема, за інших рівних умов більш ефективними вважаються ті засоби правового регулювання, які дозволяють вирішувати відповідні соціальні завдання в більш короткий проміжок часу із залученням меншої кількості людських та матеріальних ресурсів.

Визначення ефективності правового регулювання передбачає також зіставлення позитивних та можливих негативних наслідків дії права на суспільні відносини. Так, аж ніяк не можна визнати ефективною спробу уряду СРСР у середині 80-х років ХХ ст. обмежити через реалізацію певного комплексу правових заходів вживання населенням алкогольних напоїв, оскільки поряд із незначним зниженням кількості випадків пияцтва та алкоголізму це призвело до істотного скорочення доходів бюджету, значного поширення таких негативних явищ, як наркоманія та самогонування [2, с. 17].

Істотне значення для забезпечення ефективності правового регулювання має його поетапний аналіз, що дає змогу з'ясувати, які саме ланки механізму правового регулювання неповною мірою виконують своє призначення та усунути в подальшому ці недоліки. Ефективність правового регулювання може оцінюватися щодо певних правових норм, на рівні правових інститутів та галузей, права в цілому.

Причому, якщо при з'ясуванні ефективності окремих юридичних приписів достатньо використання емпіричних методів пізнання, вивчення конкретних проявів соціальної поведінки, то у всіх інших випадках це вимагає проведення комплексних досліджень, вивчення загальних тенденцій впливу правового регулювання на цілі масиви (сфери) суспільних відносин, стан упорядкованості всього суспільного життя.

Ефективність правового регулювання визначається багатьма чинниками, які можуть бути поділені на декілька груп. До першої з них належать чинники, які стосуються досконалості нормативної основи правового регулювання, а саме:

- відповідність юридичних норм загальносоціальним закономірностям та природі суспільних відносин, що утворюють предмет правового регулювання (зокрема, особливостям суб'єктів та об'єктів цих відносин, їх змісту, характеру обставин, які впливають на встановлення, зміну та припинення зазначених соціальних відносин);
- додержання при формулюванні і викладенні правових приписів всього комплексу правил та прийомів юридичної (законодавчої) техніки, спрямованих на прийняття логічних за будовою та доступних за змістом нормативно-правових документів; наявність відпрацьованих процедурних механізмів реалізації норм матеріального права (передусім через синхронний розвиток поряд з матеріально-правовими процесуально-правових галузей та інститутів);
- оптимальність організації системи законодавства, чим значно полегшується орієнтація у наявному масиві нормативно-правових актів як населення, так і фахівців юридичної професії; постійне вдосконалення та своєчасне оновлення законодавства, видання у разі необхідності правових актів інтерпретаційного характеру [3, с. 14].

Другу групу чинників ефективності правового регулювання утворюють різноманітні обставини, що характеризують стан юридичної практики, у тому числі: якість професійної підготовки та наявність достатніх стимулів для продуктивної роботи фахівців, що виконують обов'язки щодо здійснення правозастосовної та контрольно-наглядової діяльності, організації виконання судових та інших правових рішень; чіткий розподіл компетенції та узгодженість дій різних правових відомств, рівень їх матеріальної оснащеності та авторитету серед населення.

Третя група охоплює чинники, які визначають соціальні передумови правового регулювання, посилюючи або послаблюючи дію права, насамперед: ступінь відповідності інтересів учасників суспільних відносин, що піддаються правовому регулюванню, спрямованості останнього; стан правової поінформованості згаданих осіб; наявність або відсутність значних розбіжностей між правовими та іншими соціальними нормами.

Але, слід визнати той факт, що вибіркове формування сприятливих для правового регулювання умов, не призведе до значного підвищення рівня його ефективності. На нашу думку,

доцільно застосовувати комплексний підхід до перебудови об'єктивних та суб'єктивних умов функціонування правового регулювання й тільки в такому випадку від даного механізму слід очікувати позитивних результатів.

Список використаних джерел:

1. Теорія держави і права : підручник / кол. авт.; кер. авт. кол. канд. юрид. наук, проф. Ю.А. Ведерніков. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2015. – 468 с.
2. Копейчиков В. В. Проблема самоврядування і її розв'язання в західних демократіях і в Україні : [лекція] / В. В. Копейчиков. – К. : Національна академія внутрішніх справ України, 2000. – 32 с.
3. Фандалюк О. В. Правозастосувальні акти-дії в механізмі здійснення функцій органами внутрішніх справ.: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01.– Х, 1999. – 21 с.

**Князєв Юрій Вікторович, курсант
2-го курсу ННІФПМГБПСНГУ
Науковий керівник:
Завальний А.М., начальник
кафедри теорії держави і права
НАВС, кандидат юридичних наук,
доцент**

РОЗБУДОВА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА І ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ, РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНО-ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Розбудова України як демократичної, правової, соціальної держави матиме очікуваний результат за умови сприяння з боку держави формуванню розвиненого демократичного суспільства та його основних інститутів. Основним вектором розвитку нашої країни є європейський вибір, про що зафіксовано в основоположних документах. Становлення правової держави й утвердження громадянського суспільства – процес двоєдиний, і цьому присвячена наша робота. Правова держава, що є головним органом політичної влади в демократичному суспільстві, не може бути побудована без утвердження громадянського суспільства [1, с.444]. Взаємозв'язок правової держави і громадянського суспільства полягає саме в тому, що правова держава є формою організації громадянського суспільства.

Державно-правовою моделлю будь-якого суспільства, його основним законом є Конституція. Саме тому становлення правової державності, створення якісно нового державного механізму залежить від ступеня демократизації Конституції.

При цьому, Конституція України 1996 року не містить поняття «громадянське суспільство», оскільки Україна проголосила мету побудови правової демократичної держави, де громадянське суспільство виступає в якості обов'язкового елементу, хоча в проекті Конституції України в редакції від 01 липня 1992 року третій розділ мав назву «Громадянське суспільство і держава».

Правова держава — це така форма організації та діяльності публічно-політичної влади, яка функціонує згідно з принципом верховенства права, за якої діють усталені правові норми, встановлені у визначеному Конституцією порядку, гарантуються права й свободи людини, а владні структури не втручаються у сфери громадянського суспільства. Для правової держави характерні різні принципи правової поведінки громадян і державної влади. Якщо громадянам дозволено все, що не заборонено законом, то владним структурам, навпаки, дозволено лише те, що передбачено законом.

При розгляді питання становлення в Україні громадянського суспільства і правової держави головним завданням держави є насамперед реалізація прав і свобод особи. Але, аналізуючи цей конституційний аспект в сучасній Україні, є всі підстави стверджувати, що права і свободи особи, незважаючи на ґрунтовне їх закріплення та детальну регламентацію в Конституції України, поки що не стали дійсно вищою соціальною цінністю для держави, що, по-перше, зумовлено історією нашої

держави, яка упродовж тривалого часу була тоталітарною, а по-друге, нинішніми складними політичними, військовими та соціальними проблемами.

В свою чергу становлення та розвиток громадянського суспільства нерозривно пов'язані з новими політичними та економічними умовами життя країни. Це залишається одним із актуальних питань упродовж усього пострадянського періоду історії України. Воно є не стільки метою задекларованих реформ в нашій державі, скільки неодмінною умовою їх успішної реалізації.

Дивлячись на Україну, ми бачимо, що громадянське суспільство певною мірою слабке в політичній самоорганізації. Схоже, що українські політики міцно тримаються за владу, причому не заради країни, а заради себе та своїх кишень. Цікаво, що за останні двадцять років Україна отримала близько 5 млрд. доларів зі США на розвиток демократії. Однак, можемо спостерігати, що досягнення українського громадянського суспільства й демократії не відповідають цій сумі [2].

Сьогодні маємо в Україні незакінчену реформу системи органів виконавчої влади, започаткування реформи місцевого самоврядування та адміністративно-територіального устрою, а крім того, всенародне обговорення внесення змін до Конституції України, реформу судової влади, правоохоронних органів та ще низку реформ у різних сферах, які не завжди відбуваються в тісному взаємозв'язку з іншими реформами та процесами в самому суспільстві й світі в цілому.

Такі Європейські інститути, як Венеціанська комісія, ПАРЄ, висловлюють ряд зауважень до існуючої судової системи України, виду судів та порядку судочинства за новим законодавством. Ці зауваження і надані рекомендації однозначно свідчать, що без їх врахування судова система України не буде визнана такою, що відповідає демократичним стандартам, прийнятим і обов'язковим для європейських країн, і буде однією із перепон між Україною та її членством у Європейському Союзі.

Соціологи з'ясували, що зараз найбільшою недовірою українців серед державних інституцій користуються суди і прокуратура. Для прикладу, за результатами дослідження Фонду «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва довіра до судово-правової системі, починаючи з 2007 року і до 2014-го, була на найнижчому рівні в Європі. Якщо наприкінці 2013 року судам довіряло 16%, то наприкінці 2014-го року вже тільки 10%, повністю довіряло менше відсотка, а в цьому році ситуація ще гірше. Очевидно, що судова реформа є не просто серед пріоритетів, а найбільш пріоритетною, і громадська думка це розуміє.

Тому серед першочергових реформ, які необхідно впровадити повинна бути судова реформа, метою якої є утвердження такого правопорядку, який ґрунтується на високому рівні правової культури в суспільстві, діяльності всіх суб'єктів суспільних відносин на засадах верховенства права та захисту прав і свобод людини, а в разі їх порушення - справедливого їх відновлення в розумні строки. З цього приводу Указом Президента України від 20 травня 2015 року № 276/2015 схвалено Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки.

Важливою функціональною складовою громадянського суспільства є місцеве самоврядування. Саме через органи місцевого самоврядування бере початок реалізація всього того, що відноситься до поняття місцевої (локальної) демократії, яка є основою демократії в цілому.

Як відомо, 16 липня 2015 року Верховна Рада України направила до Конституційного Суду законопроект № 2217а «Про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади)», запропонований Президентом України та попередньо схвалений постановою Верховної Ради України № 656-VIII від 31.08.2015 року. Законопроектом, зокрема, передбачено передача повноважень від місцевих державних адміністрацій до місцевих рад та їх виконавчих комітетів, більш чітко визначена матеріальна та фінансова основа місцевого самоврядування, запровадження трирівневого адміністративно-територіального устрою: громада – район – регіон та інше.

Тому можна сподіватись, що найближчим часом будуть нарешті вирішені питання повноважень органів та територій відповідних територіальних громад, визначені податкові джерела формування місцевих бюджетів, створені необхідні механізми міжбюджетних відносин між суб'єктами місцевого самоврядування тощо.

Але у цьому процесі дуже важливо не допустити «профанації» муніципальної реформи, як це часто бувало та буває в нашому житті з багатьма прогресивними починаннями. Деякі вчені

небезпідставно побоюються, що місцеве самоврядування навряд чи перестане бути продовженням вертикалі державної влади.

Вкрай актуальним залишається питання реформування державної служби в Україні, особливо в контексті очікуваних змін до Конституції України. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18 березня 2015 року затверджено Стратегію реформування державної служби та служби в органах місцевого самоврядування в Україні на період до 2017 року, яка визначає проблеми, які потребують розв'язання, мету, шляхи реалізації, індикатори реформи державної служби та служби в органах місцевого самоврядування та містить комплекс першочергових завдань і заходів, спрямованих на забезпечення розвитку державної служби та служби в органах місцевого самоврядування. Однак аналіз цього документу свідчить про його декларативний характер, адже будь яка реформа починається з аналізу переваг та недоліків існуючої системи. Нині Україна має унікальний історичний шанс відбутись як держава, а українці – як державна нація. Зовнішня агресія зробила нашу державу монолітною, а громадянське суспільство зрілим.

Таким чином, враховуючи важливість приєднання України до європейських правових стандартів, важливе значення має прискорення правової реформи. Взагалі реформування правової системи України — це складний та багатогранний процес, що вимагає глибокого наукового аналізу державно-правової дійсності. Реформа в державному управлінні України значною мірою вимагає належний організаційний і правовий супровід, чіткості поставлених завдань, політичного консенсусу при її здійсненні, контролю за публічною адміністрацією та необхідності залучати всі соціальні фактори і можливості державного механізму.

Список використаних джерел:

1. Безродна В. І. Суспільна свідомість і становлення громадянського суспільства в Україні / В. І. Безродна // Держава і право. Юридичні і політичні науки. – 2002. – №16. – С. 440–444.
2. Ворожбит О. Проблеми українського громадянського суспільства // Український тиждень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/World/111590>
3. Конституція України: Прийнята на V сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30.
4. Конституційне право України /За ред. Ю. М. Тодики, В.С. Журавського. – К.: «Ін Юре», 2002. – С. 187. 5. Конституція незалежної України: Документи, коментарі, статті. Книга перша. – К., 1995. – С. 136.
6. Кратюк В. Правові та політичні аспекти взаємодії громадянського суспільства і демократичної держави //Держава і право. –№ 7. – С. 222–229.
7. Кресіна І. О. До питання про визначення поняття громадянського суспільства і української революції 2004 року / І. О. Кресіна// Політичний менеджмент. – 2005. – № 6 (15). 8. Потіха А. Конституційна Асамблея як одна зі складових реформування політичної системи / А. Потіха [Potikha A. Constitutional Assembly as one of the components of the political system reformation] – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://nbuviap.gov.ua/asambleya/reform_pol.php
9. Теория государства и права в вопросах и ответах: Учебно-методическое пособие /Под ред. Ю.Н. Обо ротова. – Х.: ООО «Одиссей», 2005. –С. 58.
10. Ярошенко В.М. Громадяни правової держави від виховання поваги до справедливості // Актуальні проблеми політики: Зб. наук. праць. –Вип. 9. – Одеса, 2000.

**Ковтун Олена Сергіївна студент 3го курсу ННІЗН НАВС
Науковий керівник:
Тихомиров Д.О. старший викладач кафедри теорії держави та права НАВС, кандидат юридичних наук**

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРИНЦИПІВ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОГО АПАРАТУ УКРАЇНИ

Нація і людина – їх вільне життя у єдності і демократії є найважливішим мірилом діяльності української влади. Докорінна зміна суспільних відносин потребують оновлення системи норм права й розвитку на їх фундаменті принципово нового державного апарату.

Для українського суспільства питання вдосконалення діяльності державного апарату поставили особливо гостро, що пояснюється наявністю таких проблем, як: економічний занепад; поглиблення політичної кризи; соціальна криза; нераціональна реалізація конституційного принципу поділу влади; відсутність демократичних традицій парламентської роботи (досвіду законотворчості, реалізації парламентом контрольної функції; процесуально-процедурних механізмів розв'язання конституційноправових конфліктів).

Єдність системи державних органів забезпечується за допомогою системи принципів. Саме вони забезпечують основу організації та функціонування державного апарату, мають динамічний характер, створюються чи змінюються відповідно до потреб суспільного розвитку та етапу функціонування держави і, як правило, закріплюються конституційно.

До основних принципів організації та діяльності державного апарату слід віднести:

1) оптимальність організації та функціонування державного апарату. Цей принцип має важливе значення для реалізації завдань держави. Саме він забезпечує вірне ставлення до структури апарату держави, формулювання його завдань і функцій. Адже громіздкий, ускладнений апарат не може забезпечити чіткості, якості і простоти управлінського впливу держави, а спрощений підхід до апарату держави не забезпечить комплексності та єдності процесу управління суспільством.

Змістом зазначеного принципу є:

- виваженість функціональної характеристики структур державного апарату;
- відповідність системи органів можливості вирішення поставлених завдань;
- доцільний зв'язок та взаємодія елементів апарату держави, що забезпечує його несуперечливість і цілісність;
- існування лише тих структур, які об'єктивно обумовлені рівнем розвитку суспільства та його потребами.

2) демократизм. Цей принцип передбачає широке залучення населення до активної участі у формуванні та організації діяльності державного апарату, створення рівних умов участі громадян в управлінні державою з урахуванням особистих якостей кожного;

3) ефективна діяльність державного апарату. Цей принцип має важливе практичне значення, який визначає ступінь реальності його функціонування. Він надає можливість:

- забезпечити прийняття апаратом тих рішень, які відповідають інтересам суспільства;
- досягти чіткості та повноти формулювання покладених на державні структури повноважень;
- визначити можливості реального впливу державних органів на суспільство з метою надання йому рис системності;
- визначити ступінь практичної реалізації функцій та завдань відповідних органів держави;
- обґрунтувати шляхи підвищення ефективності діяльності апарату держави як системної комплексної категорії.

4) гуманізм (пріоритет прав і свобод людини). Цей принцип передбачає конституційне закріплення прав і свобод людини, яка є найвищою цінністю суспільства та держави. Визначення у діяльності державних структур верховенства інтересів, прав і свобод людини. Закріплення засобів відповідальності владних структур держави та їх посадових осіб за порушення конституційно закріплених прав і свобод людини і громадянина;

5) єдність і розподіл влади. Цей принцип зумовлює належність державної влади народу та передбачає її розподіл на законодавчу, виконавчу та судову. Поділ влади має глибокий демократичний зміст, оскільки він спрямований, згідно з концепцією Ш. Монтеск'є, на недопущення концентрації державної влади в руках однієї людини, органу або класу, пов'язаного з цим можливого свавілля, а також на забезпечення політичної свободи людини і громадянина. Тобто без розподілу влади демократії бути не може.

Концепція розподілу влади законодавчо закріплена у ст. 6 Конституції України. Органи законодавчої, виконавчої і судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених Конституцією межах і відповідно до законів України. Єдиним органом законодавчої влади в Україні є парламент — Верховна Рада України. Кабінет Міністрів України розглядається як вищий орган у системі органів виконавчої влади, до яких входять також центральні органи виконавчої влади та місцеві державні адміністрації. Правосуддя, згідно з нормами Конституції, може здійснюватися виключно судами.

Реальність вказаного принципу забезпечується наявністю механізму стримувань і противаг, який протидіє сваволі, беззаконню з боку органів державного апарату, і тим самим створює певну конкуренцію між владними структурами. Так, органи законодавчої влади стримують виконавчу владу, оскільки остання не може виходити за межі прийнятих парламентом законів. Парламент формує або бере участь у формуванні вищого органу виконавчої влади — уряду, здійснює парламентський контроль за його діяльністю щодо виконання ним законів. У свою чергу вищі органи у системі виконавчої влади наділяються правом законодавчої ініціативи.

За парламентсько-президентської форми правління президент, за наявності певних, передбачених Конституцією України умов має право розпустити парламент і, навпаки, парламент теж за відповідних умов — усунути президента з посади у порядку імпічменту.

Органи судової влади захищають права і свободи людини і громадянина від будь-якого свавілля з боку державних органів. Окрім того, Конституційний Суд України може стримувати як законодавчу так і виконавчу владу шляхом визнання законів, прийнятих парламентом, і нормативно-правових актів вищих органів виконавчої влади неконституційними у разі, якщо вони не відповідають нормам Конституції України;

6) верховенство права. Цей принцип передбачає його конституційне закріплення та виражається у праві кожного громадянина оскаржити у судовому порядку будь-яке рішення державних органів, відшкодуванні шкоди, заподіяної їм незаконними діями посадових осіб;

7) законність. Цей принцип передбачає функціонування лише тих владних державних органів, які передбачені конституцією і у межах, визначених чинним законодавством. Їх діяльність спрямована на виконання конституції, законів та єдиним застосуванням нормативно-правових актів на всій території держави;

8) професіоналізм. Цей принцип визначає необхідність реалізації владних повноважень на професійній основі, наявність комплексу спеціальних знань суб'єктів владних відносин та можливість їх оптимального застосування для досягнення поставленої мети. У державних органах створюються сприятливі умови для добору і розстановки високопрофесійних службовців. Від того, якими засобами (анкетування, співбесіда, тестування, екзаменування) і відповідні до яких критеріїв здійснюється добір претендентів на посаду, залежить ефективність діяльності державного апарату.

До принципів організації і діяльності державного апарату також відносять:

- ієрархічність;
- поєднання виборності і призначуваності;
- поєднання колегіальності та єдиноначальності;
- гласність і урахування громадської думки;
- рівний доступ громадян до державної служби тощо.

Також хотілося б додатково відмітити принципи зазначені у законі України «Про Національну поліцію», як нормативно правового акту, який встановлює якісно нові засади у регулюванні правоохоронної частини державного апарату:

-дотримання прав і свобод людини;-відкритість та прозорість;-політична нейтральність.

Перераховані вище принципи формування і діяльності державного механізму як системи державних органів, що розглядаються у взаємозв'язку і взаємодії, надають механізму держави необхідні для його успішного функціонування цілеспрямованість, єдність і цілісність, забезпечують ефективне виконання владних повноважень.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Прийнята на 5 сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. – К., 1996. – 119 с.
2. Про національну поліцію: Закон України від 02 лип. 2015 р. № 580-VIII.
3. Загальна теорія держави і права : навчальний посібник/ С.Л. Лисенков . – Київ : Юрисконсулт : КНТ, 2006 . – 355 с.
4. Скакун О. Ф. Теорія держави і права / О. Ф. Скакун. – Харків: Консум, 2001. – 656 с.
5. Теорія держави і права: Навч. посіб. / А.М. Колодій, В.В. Копейчиков, С.Л. Лисенков та ін.; За заг. ред. С.Л. Лисенкова, В.В. Копейчикова. - К.; Юрінком Інтер, 2003. 368 с.
6. Теорія держави і права: Навчальний посібник / А.Ю. Олійник, С.Д. Гусарєв, О.Л. Слюсаренко. - К.: Юрінком Інтер, 2001 р. - 176 с.

Кожевніков Віктор Олександрович,
слухач 3 курсу ННІЗН
НАВС
Науковий керівник: Старицька
О.О., доцент кафедри теорії
держави та права НАВС, кандидат
юридичних наук

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОБМЕЖЕННЯ ПРАВА НА МИРНЕ ЗІБРАННЯ: УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

Згідно частини 1 статті 39 Конституції України та частини 1 статті 11 Конвенції прав і основоположних свобод людини від 1950 року громадяни мають право на мирні збори, мітинги, походи і демонстрації. Однак, до сих пір не прийнято окремого закону який би чітко здійснював регулювання питання мирних зібрань, існує лише його проект. Наявність такої законодавчої прогалини у свою чергу призводить до зловживань з боку органів державної влади в цій сфері. Однак, нині в Україні існують окремі нормативні акти, що опосередковано врегульовують дану проблему, а саме, рішення конституційного Суду України, практика Європейського суду з прав людини (надалі – ЄСПЛ), законодавчі акти УРСР, деякі положення Кодексу адміністративного судочинства.

Про необхідність законодавчого врегулювання питання щодо мирних зібрань в Україні висловив і ЄСПЛ у справі Веренцова, в якій суд зазначив, що ця справа: «виявляє структурну проблему, а саме законодавчу прогалину стосовно свободи мирних зібрань, яка залишається в Україні з часів розпаду Радянського Союзу. Дійсно, єдиним існуючим документом, який на сьогодні встановлює порядок проведення демонстрацій, є Указ, який був прийнятий у 1988 році в СРСР, який зазвичай не визнається українськими судами як такий, що підлягає до застосування. Тому, відповідно до статті 46 (обов'язкова сила рішень та їх виконання), Суд запропонував Україні терміново реформувати її законодавство та адміністративну практику з метою визначення вимог до організації та проведення мирних демонстрацій, так само як і підстави для їх обмеження» [1].

Звертаючись до міжнародної практики, можемо зазначити, що згідно частини 2 статті 11 Декларації прав і основних свобод людини від 1950 року, здійснення права на мирне зібрання не підлягає жодним обмеженням, за винятком тих, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб [3].

Згідно керівних принципів щодо свободи мирних зібрань ОБСЄ, будь-які обмеження зібрань повинні ґрунтуватися на положеннях національного законодавства, що повинно мати ясне і чітке формулювання для того, щоб кожен міг передбачити наслідки своїх дій. Недостатньо, щоб поведінка була просто образливою з погляду моральності; необхідно, щоб воно вважалося злочинною і визначалася законом як така.

Ця вимога правової визначеності в рівній мірі застосовується до всіх видів обмежень (накладаються до, під час і після проведення зборів), включаючи, наприклад, законодавчі положення,

що передбачають обмеження зібрань, що вважаються «шкідливими для суспільної моральності», а також адміністративні норми, (наприклад, що передбачають покарання за використання «вульгарних висловів у громадських місцях») [4].

При вирішенні питання щодо правового врегулювання права на мирні зібрання, необхідно враховувати деякі проблемні аспекти, що можуть постати при їх реалізації.

По-перше, необхідна більш детальна правова регламентація обмеження права на мирні зібрання, що унеможливить зловживання посадових осіб у відмові в проведенні таких заходів, тобто у порушенні конституційного права.

Відтак, згідно положень частини 2 статті 39 Конституції України впливає, що заборона судом мирних зібрань можлива в інтересах національної безпеки та громадського порядку з метою: запобігання заворушень чи злочинів; охорони здоров'я населення; захист прав і свобод інших людей.

Відповідно до частини 2 статті 64 Конституції України право на проведення мирного зібрання може бути також, обмежене у випадку введення надзвичайного чи військового стану. Стаття 3 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» гарантує кожному громадянину право на свободу совісті, що включає в себе, зокрема, свободу одноособово чи разом з іншими відправляти релігійні культу, відкрито виражати і вільно поширювати свої релігійні або атеїстичні переконання [2].

Так, згідно частини 5 статті 181 Кодексу адміністративного судочинства України, суд задовольняє вимоги позивача (у справі за позовом щодо обмеження реалізації права на мирні зібрання) в інтересах національної безпеки та громадського порядку в разі, якщо визнає, що проведення зборів, мітингів, походів, демонстрацій чи інших зібрань може створити реальну небезпеку заворушень чи злочинів, загрозу здоров'ю населення або правам і свободам інших людей. У постанові суду зазначається спосіб обмеження щодо реалізації права на мирні зібрання.

Причинами заборони проведення мирних зібрань бувають часто підстави, що суперечать практиці ЄСПЛ, через низьку суспільну небезпеку. Серед яких варто виокремити наступні:

1) зібрання можуть викликати порушення громадського порядку, призвести до заворушень, супроводжуватися вчиненням злочинів. У свою чергу ЄСПЛ з цього приводу зауважує, що заборона проведення зібрань з посиланням на можливі порушення громадського порядку, повинна бути заснована на достовірних доказах. При цьому такі порушення мають являти собою серйозну загрозу громадському порядку. «Вірогідність незначних інцидентів не може слугувати обґрунтуванням заборони на проведення мітингів...» [5];

2) зібрання, що призивають до сепаратизму, зміну конституційного устрою держави також не можуть бути заборонені лише через ці гасла та погляди. Європейський суд з прав людини зазначає: «той факт, що група осіб закликає до автономії або навіть пропонує відокремлення частини території країни, таким чином, вимагаючи фундаментальних конституційних та територіальних змін, не може автоматично виправдовувати заборону на її зібрання. Вимога територіальних змін у висловленнях та на демонстраціях автоматично не створює загрозу територіальній цілісності країни та національній безпеці... У демократичному суспільстві, заснованому на верховенстві права, політичним ідеям, які оспорожують існуючий порядок, реалізація яких здійснюється мирними засобами, має бути надана належна можливість їх вираження шляхом реалізації права на свободу зібрань, як і іншими законними способами».

Так, кримінальне законодавство України (частина 2 статті 109 Кримінального кодексу України) визначає злочинним лише безпосередні заклики до насильницьких дій з метою повалення конституційного ладу або захоплення державної влади. При відсутності цього політичні зібрання такого характеру не можуть бути обмежені.

Дискусійними є питання проведення зібрань, які підтримують ідеї, що є образливими для тих, хто їх чує. Судова практика США та Європи не бачить підстав для заборони такого заходу.

Європейський суд з прав людини зауважує: «... якщо будь-яка вірогідність напруження та палкого обміну думок між групами опонентів у ході демонстрації буде виступати підставою для її заборони, суспільство буде позбавлено можливості почути інші погляди з будь-якого питання, яке зазіхає на позицію більшості... Національна влада має проявити особливу пильність підчас

забезпечення можливості меншості висловлювати свої погляди, навіть якщо вони суперечать суспільній думці» [5].

Незважаючи на таке трактування ЄСПЛ, національний суд в цій сфері повинен керуватися і положенням статті 23 Конституції України, яка встановлює, що жодна людина не повинна порушувати права і свободи інших людей.

Таким чином, наразі в Україні існує необхідність щодо негайного прийняття законодавства про проведення мирних зібрань, використовуючи при цьому практику європейських країн. Неврегульованість цього питання призводить до неоднозначної та неефективної реалізації громадянами свого конституційного права, закріпленого в статті 39 Конституції України.

Список використаних джерел:

1. Європейський суд з прав людини закликав Україну законодавчо врегулювати свободу мирних зібрань // Українська гельсінська група з прав людини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://helsinki.org.ua/index.php?id=1365670748>
2. Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» від 23.04.1991, зі змінами та доповненнями від 01.01.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/987-12>
3. Декларація про захист прав людини і основоположних свобод від 01.11.1950 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JF1W200V.html.
4. Беляева Н. Руководящие принципы по свободе мирных собраний / Н. Беляева, Т. Булл. – Варшава: Бюро ОБСЕ по демократическим институтам и правам человека, 2010. – 194 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.osce.org/ru/odihr/83237?download=true>
5. Мельник Р.С. Право на свободу мирных зібрань через призму практики Європейського Суду з прав людини. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pravo.org.ua/files/pravo_na_svobodu1.pdf

**Кольцова Аріна Вікторівна, слухач
1-го курсу ННІЗН НАВС
Науковий керівник:
Тихомиров Д.О., старший викладач
кафедри теорії держави та права
кандидат юридичних наук**

ПРЕЗУМПЦІЯ ВИНИ, ЯК ГАЛУЗЕВИЙ ПРИНЦИП ПРАВА

Таке поняття як правова презумпція є поширеним явищем в більшості галузей та інститутів правових відносин. Якщо взяти кримінальне право, то можна побачити дію однієї з найбільш відомих презумпцій права - презумпція невинуватості. При цьому, вважається, що в цивільному праві діє поняття протилежного характеру - так звана презумпція вини. Слід коротко розглянути теоретичний аспект поняття правової презумпції взагалі і презумпції вини в розумінні цивільного права. Це дасть можливість побачити глибину проблем практичного характеру, що виникають при використанні відповідних норм законодавства, а також чинного Цивільного кодексу України. Незважаючи на відмінності в розумінні і різноманітність визначень такої категорії як “правова презумпція”, існує два основних підходи, а саме: процесуальний і матеріальний [1].

У відповідності з підходом процесуального характеру під терміном “презумпція” потрібно розуміти певні юридичні обов'язки відповідних державних органів і державних осіб, спрямовані на визнання презумованого факту встановленим. Висновок про існування того чи іншого факту як істинного впливає з іншого значимого факту юридичного характеру, який можна довести, або такого, який слід приймати як істинний. У разі подібного підходу судові органи, оцінюючи наявні докази і виносячи своє рішення, фактичну сторону даної справи визначають виходячи з принципу “доведено - не доведено”, а там, де законом визначено спростовані презумпції - “спростовано - не спростовано”. Більше того, сенс процесуальної презумпції полягає в правильному розподілі між відповідними сторонами зобов'язань по доведенню певних фактів, що презумуються. Якщо брати за основу трактування презумпції вини, згідно кримінального права, то обвинувач має

право спростувати припущення про невинність особи, що підозрюється у вчиненні злочину. Підозрюваний не зобов'язаний доводити власну невинність, але доказ провини є завданням для представника державного обвинувача.

Матеріальний підхід дає визначення юридичної презумпції, як допущення або припущення (з латині " praesumptio " - припущення), яке закріплене в нормах права . Згідно з цим, певний порядок речей у правових відносинах визнається як звичайне, нормальне явище, що не потребує подальшого доведення.

З вищевказаних визначень можна вивести основні ознаки презумпції :

1. Презумпція є засобом юридично - технічного характеру, що використовується в законодавстві.
2. Дане поняття завжди виступає припущенням. При чому, ймовірність істинності цього припущення може мати як високу ступінь, так і наближатися до повного нуля.
3. Юридичні презумпції закріплюються прямо або побічно в нормах права.
4. Поняття презумпції може бути спростовано або не спростовано.

У багатьох сучасних підручниках зазначено, що презумпція може створити відповідальність (без наявності вини), не передбачену законом чи договорами, і навпаки, безвідповідальність при наявності явної провини певної особи [2].

Це є фактичним значенням матеріального підходу презумпції вини, так як, в разі неможливості встановити провину або невинність, вона може мати значення певної підстави для настання відповідальності. З цього слідує, що особа буде нести відповідальність, яка ґрунтується на нормативному припущенні щодо її вини (навіть якщо особа невинна), оскільки не змогла (або не захотіла) скористатися законним правом, і, в той же час, обов'язком спростувати дану презумпцію. Спростування юридичної презумпції вплине на ступінь тягара в процесі доведення . Презумпція може бути спростована тією стороною, на яку вона спрямована і поширюється.

Якщо розглядати особливості поняття презумпції вини, то, згідно ст.614 ЦК України, закріплене таке формулювання, як: "відсутність своєї вини доводить особа, якою було порушено її зобов'язання" [3].

Згідно трактування Е. Голодницького поняття має підкатегорію, яка називається "презумпція винності". Від презумпції вини вона відрізняється в тому сенсі, що особа, яка несе відповідальність відповідає лише за порушення зобов'язань, але не за умисне заподіяння шкоди. Дана презумпція допускає наявність вини, але й чітко визначає сторону, що несе тягар за доведення невинності. Цей же автор пропонує розділити основне поняття на дві групи: презумпція вини для певної особи, яка не виконала свої обов'язки, виконала їх неналежним чином або проявила недбалість у виконанні і презумпція вини особи, яка умисно заподіяла шкоду [1].

До першої групи слід віднести загальноприйнятну доказову презумпцію, згідно ст.614 ЦК України, в якій вина (умисна або з необережності) відноситься до підстави для настання відповідальності за порушення певного зобов'язання, якщо це не спростовано відповідним законом або договором.

Дана презумпція складається з трьох складових елементів:

- Вина-як підстава для настання відповідальності за вчинення правопорушення,крімвипадків, які передбачає закон або договір - абз.1 ч.1 ст.614 ЦК України;
- Особа вважається невинуватою,якщо доведе,що з її боку було вжито всіх можливихзаходів для належного виконання зобов'язань - абз.2 ч.1 ст.614 ЦК України;
- Відсутність власної провини мусить довести та особа,яка порушила зобов'язання—ч.2ст. 614 ЦК України.

Очевидною особливістю, в загальному трактуванні презумпції згідно ст.614 ЦК України, є те, що в ній явно відсутній важливий елемент. Йдеться про вказівку на той факт, що особа спочатку вважається винною, поки не доведе протилежне . Візьмемо класичну ситуацію спору між боржником і кредитором. Наприклад, неможливою є ситуація, коли поняття презумпція вини стане вважатися підставою для несення відповідальності, якщо сторонами спору не був доведений факт провини або невинності боржника, як було б у випадку класичного трактування презумпції. Таким чином,

судновий орган, у разі коли особа, що порушила певне зобов'язання не виконає обов'язок довести свою невинність, все одно повинен робити висновок про наявність або відсутність провини, так як поняття провини, згідно ч.1 ст.614 є підставою для несення відповідальності . Можливо в даній ситуації орган судової влади зобов'язаний, за власною ініціативою, вимагати у боржника надати докази, що говорять про вчинення ним заходів для належного виконання своїх обов'язків. Тобто, презумпція вини, якщо посилається на ст.614 ЦК України, реально може мати значення лиш в тому випадку, коли судновий орган не вправі зажадати доказів, що визначають провину боржника перед кредитором, але в той же час, не позбавляє суд від необхідності довести відсутність або наявність факту провини, так як поняття провини є підставою для відповідальності. Особливість презумпцій вини в ЦК України в тому, що зазвичай, зазначено те, яким чином особа, яка порушила зобов'язання або заподіяла шкоду, повинна доводити свою невинність. Тобто, законодавча система дає можливість спростувати презумпцію. Абз.2 ч.1 ст.614 встановив загальне правило для всіх існуючих презумпцій - для того щоб особа, яка порушила зобов'язання, змогла довести свою невинність, слід довести прийняття всіх залежних від неї заходів для належного виконання зобов'язань.

Деякими нормами визначені спеціальні вимоги для доведення . Наприклад , ч.1 ст.906 ЦК України визначає, що виконавець, який порушив договір з надання певних послуг за плату при здійсненні підприємницької діяльності, щоб спростувати власну провину, зобов'язаний довести, що належне з його боку виконання зобов'язань було неможливим, з причин непереборної сили або форс мажорних обставин [3].

Якщо розглядати дане поняття у сфері цивільно-правових відносин, то, стає очевидним, що презумпція невинуватості направлена на те, щоб захищати громадян України, чи будь якої іншої держави (якщо розглядати цивільно-правові відносини міжнародного права), від неправомірного свавілля органів влади в особі уповноважених осіб чи державних установ. В країнах з розвинутою законодавчою системою, кожний громадянин має законне право оскаржити у судовому порядку будь яке рішення органів влади. В разі оскарження, можлива, навіть, матеріальна компенсація за моральну шкоду. Однак, слід зауважити, що не всі громадяни готові чесно слідувати закону в звичайному житті. Недоліком презумпції невинності для уповноважених органів влади в даному випадку, є ускладнення процедури доведення провини громадянина, який порушив закон і користується своїм винятковим правом презумпції невинуватості.

Список використаних джерел:

1. Голодницький Е. Презумпції і фікції в новому Цивільному кодексі України // Юридична практика. 2004. №48 (362). с. 6.
2. Цивільне право України: Підручник: У 2-х кн. // Ц58 Д.В. Боброва, О.В. Дзера, А.С. Довгерт та ін.; За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової. К.: Юрінком Інтер, 1999. с. 864.
3. Цивільний кодекс України. Прийнятий 16 січня 2004р. // Відомості Верховної Ради України. 2003. №40-44. с. 356.

**Крунь Вікторія Ігорівна, курсант 2 курсу ННПФЕКП НАВС
Науковий керівник: Власенко В.П.,
доцент кафедри теорії держави та права НАВС, кандидат юридичних наук**

ФОРМИ ТА МЕТОДИ ЗДІЙСНЕННЯ ФУНКЦІЙ ДЕРЖАВИ

Форми здійснення функцій характеризують зв'язок держави з правом як одним з основних засобів здійснення влади. Через право держава проводить в життя свої функції, свої економічні, політичні, ідеологічні завдання. В одних випадках держава видає юридичні норми, в других – організовує їх виконання, у третіх – забезпечує та охороняє їх. В залежності від цього й розрізняють три основні правові форми здійснення функцій держави:

1. Правотворча – державна діяльність, що знаходить свій вираз у розробці та прийнятті юридичних норм, в яких закріплюються програми діяльності людей. Вона полягає у виданні нормативних актів, тобто актів, які встановлюють нові норми, змінюють або відміняють старі.

2. Правовиконавча – державна діяльність, що виражається у прийнятті заходів щодо виконання норм права. Вона полягає головним чином у виданні індивідуальних актів, тобто актів, які розраховані тільки на даний, конкретний випадок (наприклад, видання одноразового планового акту на будівництво, призначення особи на посаду тощо).

3. Правозабезпечуюча (правоохоронна) – державна діяльність, яка має на меті контроль та нагляд за дотриманням і виконанням норм, а також застосовує примусові заходи до порушників встановлених норм. В процесі здійснення цієї функції вирішуються юридичні справи, пов'язані із застосуванням санкцій, спорами між окремими особами тощо [4].

Кожна окрема взята функція держави поєднує в собі ці форми, а також методи їх здійснення. Але кожна функція має свої певні особливості, які характерні для виконання тієї чи іншої функції держави. Для прикладу можна взяти охоронну функцію. Для виконання завдань цієї функції застосовуються такі форми:

1) правотворчість – виражається у правовому регулюванні шляхом видання відповідними державними органами нормативних актів щодо застосування норм права, спрямованих на забезпечення здійснення прав та свобод громадян;

2) безпосередня організаторська діяльність (правовиконавча форма) – виражається у проведенні конкретних заходів, що стосуються зазначених питань: розподіл кадрів, їх навчання, забезпечення технічними засобами, організація цієї роботи;

3) правозабезпечення – виражається у здійсненні нагляду за неухильним виконанням положень нормативних актів, контролі за виконанням норм права, у забезпеченні правопорядку, безпосередній охороні життя громадян, запобіганні порушенням шляхом застосування різних санкцій [1].

Методи при здійсненні цієї функції мають дещо особливий характер, як то переконання шляхом правового виховання населення, проведення різних попереджувальних заходів, агітації; заохочення шляхом пропаганди досвіду й надання різних пільг та нагород особам, колективам, які самі не допускають правопорушень і беруть активну участь у боротьбі з ними; метод примусу має на увазі застосування до суб'єктів, що скоїли правопорушення заходів покарання, перевиховання тощо [2, с. 135].

Метод переконання зводиться до заохочення суб'єктів суспільних відносин до певних дій (поведінки, діяльності), які відповідають їх волі без застосування силового тиску, таким чином забезпечуючи свободу вибору. Переконання в основному здійснюється через такі юридичні засоби, як суб'єктивні права, законні інтереси, пільги тощо.

Методи рекомендації і заохочення мають місце тоді, коли держава орієнтує й спонукає суб'єктів суспільних відносин до певного варіанту поведінки, який є бажаним, з її точки зору. Використовуючи ці методи, держава може досягти значних успіхів у стимулюванні суспільно корисної діяльності.

Метод примусу застосовується при порушенні правових норм та їх невиконанні. Він виражається в залученні суб'єктів суспільних відносин до певної поведінки за допомогою силового тиску (супроти волі тих, ким управляють), таким чином обмежуючи свободу їх вибору. Примус може здійснюватись через такі юридичні засоби, як міри припинення здійснення правопорушень, покарання тощо [3].

Іноді методи поєднують з формами діяльності держави. Так, В.В. Копейчиков виділяв методи в рамках видів діяльності, яку здійснює держава (правотворчої, управлінської (виконавчорозпорядчої), правоохоронної та організаційної). Методи правотворчої діяльності держави – засоби і способи підготовки, прийняття й оприлюднення законів та інших нормативно-правових актів, що забезпечують здійснення державних функцій. Управлінські методи – засоби і способи здійснення виконавчо-розпорядчої діяльності у сфері реалізації функцій держави. Правоохоронні методи – засоби і способи правоохоронної діяльності відповідних державних органів.

Організаційні методи – засоби і способи здійснення організаційного виду діяльності з забезпечення реалізації державних функцій. До них відносять: програмування; прогнозування; дослідження; здійснення оперативного аналізу та ін. [1].

У деяких випадках методи розрізняються в залежності від діяльності держави на міжнародній арені й усередині країни, іноді – у залежності від особливостей державного управління, що розуміється в широкому смислі цих слів, наприклад, методи адміністративної діяльності докорінно відрізняються від правосуддя. Розрізняються методи економічні, адміністративні та ідеологічні. До першого відносять використання економічних важелів у державному управлінні, наприклад, зниження податків на виробництво визначених товарів для його збільшення, інвестиції коштів держави в ті або інші галузі економіки, що відповідає розподілу витрат державного бюджету, на міжнародній арені – договори про преференційну торгівлю (для товарів різних країн взаємно встановлюються більш сприятливі умови імпорту та експорту) [4].

Адміністративні методи пов'язані з підпорядкованістю, обов'язком виконання законних вказівок державних органів, посадових осіб, примусом, організаційною роботою. Ступінь примусу може бути неоднаковим. Серед методів примусу може бути і догани по службі, і штрафи за порушення правил дорожнього руху, і конфіскація майна (наприклад, можлива конфіскація в державний бюджет усієї суми доходів, з яким не виплачені податки), і карні покарання за злочини у відношенні суспільства, держави, особистості.

Ідеологічні методи пов'язані з виховною діяльністю держави. Так само, як і при класифікації форм здійснення функцій, виділяють правові і неправові методи, розрізняють демократичні та авторитарні методи здійснення функцій держави (останні пов'язані з насильством).

З погляду особливостей волевиявлення держави розрізняють методи стимулювання (заохочення), дозволу, охорони, вимоги, заборони, репресії.

Стимулювання широко застосовується державною владою в будь-якій країні для орієнтації поведінки учасників суспільних відносин (громадян, юридичних осіб та ін.), їхньої діяльності в такому напрямку, яку держава вважає за необхідне і яке визначають її органи. Так, звільнення від податків тієї частки прибутку, що йде на добродійність, розвиток культури, скорочує витрати держави на цю мету і разом з тим сприяє підтримці малозабезпечених шарів населення, загальнодоступності культурних досягнень. Для стимулювання іноземних капіталовкладень держава звичайно на кілька років звільняє підприємства з іноземним капіталом від сплати податків; держава стимулює розвиток іноземного туризму, поповнюючи цим державну скарбницю; установлюючи високі мита на деякі види ввезених у країну зарубіжних товарів, воно заохочує цим розвиток відповідних галузей промисловості своєї країни.

Таким чином, спрямованість діяльності держави вимагає виокремлення та поєднання форм та методів забезпечення функцій держави, що обов'язково повинні ґрунтуватись на загальнолюдських, правових цінностях суспільства.

Список використаних джерел:

1. Загальна теорія держави і права: Навч. посіб. / А.М. Колодій, В.В. Копейчиков, С.Л. Лисенков та ін.; За ред. В.В. Копейчикова. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – 317 с.
2. Оксамытний В. В. Общая теория государства и права : учеб. для студ. вузов / В. В. Оксамытний. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2011. – 511 с.
3. Скакун О.Ф. Теорія права і держави [Текст] : підручник / О. Ф. Скакун. – Вид. 4-те, допов. і перероб. – Київ : Правова єдність : Алерта, 2014. – 524 с.
4. Теорія держави і права : підручник / кол. авт.; кер. авт. кол. канд. юрид. наук, проф. Ю.А. Ведерніков. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2015. – 468 с.

**Лещинська Анна Русланівна,
курсант 1 курсу ЦСФП НАВС
Науковий керівник:
Кривицький Ю.В., старший
викладач кафедри теорії держави**

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЯК ІНСТИТУТУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Проголошення незалежності України стало подією світового масштабу, з якою розпочався не лише новий відлік української державності, але майже водночас суспільство новопосталої держави поринуло у вируючі, глибинні соціальні перетворення. Саме такі, численні перетворення обнадіювали кожного, спокушаючи чекати на прогресивні дії та, донедавна недоступні, – демократичні суспільно-державницькі здобутки. Не залишилася осторонь реформаторських процесів юридична наука й освіта, котрі, порівняно з попередніми періодами існування українських держав, зазнали принципових оновлень, змінилися їх ідеологія, соціальна роль, зміст і нормативне закріплення [1, с. 18]. У цьому контексті особливої важливості набуває питання осмислення теоретико-правових засад розвитку місцевого самоврядування як інституту громадянського суспільства.

Місцеве самоврядування є складовою частиною організації управління суспільством [2, с. 186]. Розвинуте місцеве самоврядування є ознакою сильної держави. У період державних криз, беручи на себе питання життєзабезпечення на локальному рівні, місцеве самоврядування сприяє збереженню і зміцненню держави. У періоди між кризами місцеве самоврядування відіграє стабілізуючу роль, забезпечуючи надання місцевих послуг і знімаючи соціальну напругу в суспільстві [3, с. 162, 436].

За слушним твердженням В.В. Копейчикова, основи організації місцевого управління та самоврядування впливають на процеси, що пов'язані зі становленням громадянського суспільства, здійсненням режиму парламентаризму, захистом прав і свобод людини та громадянина [4, с. 4]. В юридичній енциклопедичній літературі під громадянським суспільством розуміється система взаємодії в межах права вільних і рівноправних громадян та їх добровільно сформованих об'єднань, що перебувають у відносинах конкуренції і солідарності, поза безпосереднім втручанням держави, яка створює умови для їх вільної участі в усіх сферах життєдіяльності суспільства. Громадянське суспільство має складну структуру. Воно охоплює економічні сфери й інститути (приватну власність, ринок, вільну працю, підприємництво), організацію і діяльність об'єднань громадян (територіальних громад, органів місцевого самоврядування, органів самоорганізації населення, політичних партій, профспілок, творчих асоціацій, релігійних громад, соціальних рухів), що добровільно сформувалися, сферу освіти, виховання, науки, культури, сім'ю, систему засобів масової інформації. Головним суб'єктом громадянського суспільства є автономна особа [5, с. 57].

У межах комплексного підходу О.В. Батанов місцеве самоврядування пропонує розглядати як: 1) інститут сучасного конституціоналізму; 2) елемент системи конституційного ладу; 3) право територіальної громади – жителів села або добровільного об'єднання в сільську громаду жителів кількох сіл, селища чи міста – самостійно вирішувати питання місцевого значення; 4) політикоправовий інститут демократії, який гарантує участь жителів територіальних колективів в управлінні публічними справами місцевого значення; 5) вид публічної (муніципальної) влади; 6) інститут громадянського суспільства; 7) вид соціального управління [6, с. 196].

У сучасній Україні на конституційному рівні визнається та гарантується місцеве самоврядування (ст. 7 Конституції України), яке визначається як право територіальної громади – жителів села, чи добровільного об'єднання в сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста – самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України (ст. 140 Основного Закону України). Місцеве самоврядування здійснюється територіальною громадою в порядку, встановленому законом, як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування: сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи. Система місцевого самоврядування в Україні включає територіальну громаду; сільську, селищну, міську раду; сільського, селищного, міського голову; виконавчі органи сільської, селищної, міської ради; районні та обласні ради, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст. Питання організації управління районами в містах належить до компетенції міських рад. При цьому сільські, селищні,

міські ради можуть дозволяти за ініціативою жителів створювати будинкові, вуличні, квартальні та інші органи самоорганізації населення і наділяти їх частиною власної компетенції, фінансів, майна.

Система місцевого самоврядування – визначена законодавством цілісна, структурно та функціонально впорядкована сукупність місцевих жителів, органів і посадових осіб місцевого самоврядування, органів самоорганізації населення, що існують і діють на єдиних принципах і разом складають таку специфічну форму організації місцевої влади як місцеве самоврядування. У вузькому розумінні – це певний організаційно-правовий механізм здійснення місцевого самоврядування в межах окремої адміністративно-територіальної одиниці – села, селища, міста – сукупністю суб'єктів місцевого самоврядування [6, с. 207]. У широкому розумінні категорія система місцевого самоврядування не обмежується її організаційною структурою та включає механізм взаємодії суб'єктів місцевого самоврядування, форми безпосередньої муніципальної демократії, правові, організаційні, бюджетно-фінансові, економічні відносини між ними та іншими суб'єктами громадянського суспільства та публічної влади, організаціями, установами, підприємствами тощо. Організаційна та функціональна єдність системи місцевого самоврядування побудована на інших засадах, ніж система державної влади. У загальному плані система суб'єктів місцевого самоврядування організовується та функціонує на трьох територіальних рівнях: територіальна громада, асоціації та інші форми добровільних об'єднань територіальних громад і районних, обласних рад, які ієрархічно не підпорядковуються одне одному, а діють згідно з принципом субсидіарності.

Правовий статус територіальних громад, а також органів і посадових осіб місцевого самоврядування порядок їх утворення та діяльності визначається Законами України: «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 р.; «Про службу в органах місцевого самоврядування» від 7 червня 2001 р.; «Про органи самоорганізації населення» від 11 липня 2001 р.; «Про статус депутатів місцевих рад» від 11 липня 2002 р.; «Про асоціації органів місцевого самоврядування» від 16 квітня 2009 р.; «Про місцеві вибори» від 14 липня 2015 р. тощо.

У сфері місцевого самоврядування в Україні існує низка проблем економічного, політичного, соціального та юридичного змісту, які слід вирішувати лише в комплексі. Засобом комплексного вирішення вказаних проблем є започатковані в Україні реформи, а саме: адміністративна, муніципальна, а також реформа територіального устрою [7, с.513]. Нагальними напрямками реформування сільських селищних, міських рад залишаються формування кадрового потенціалу та підвищення кваліфікації обраних депутатів місцевих рад і посадових осіб органів місцевого самоврядування, а також законодавче закріплення та вдосконалення механізмів контролю за діяльністю місцевих рад з боку територіальних громад, залучення громадськості до прийняття важливих рішень з питань, що перебувають у компетенції місцевого самоврядування [7, с.524].

Отже, якою б не була стратегія і тактика проведення реформи місцевого самоврядування в Україні, її головна мета – це побудова ефективної системи місцевої публічної влади як інституту громадянського суспільства, завданням якої є забезпечення соціально-економічних і культурних потреб членів територіальної громади.

Список використаних джерел:

1. Бевзенко В. М. Сучасні тенденції вітчизняного адміністративного права й адміністративного процесу / В. М. Бевзенко // Адміністративний процес: сучасний стан та шляхи вдосконалення : мат. круглого столу (м. Запоріжжя, 10 груд. 2013 р.) / за ред. В. М. Огаренка, А. О. Монаєнка та ін. – Запоріжжя : КПУ, 2013. – С. 18 – 21.
2. Основи конституційного права України : підруч. / [М. І. Козюбра, А. М. Колодій, В. В. Копейчиков (кер.) та ін.] ; за ред. В. В. Копейчикова. – Стер. вид. – К. : Юрінком Інтер, 2000. – 288 с.
3. Куйбіда В. С. Міське самоврядування України в контексті розвитку місцевої демократії : [монографія] / В. С. Куйбіда, М. С. Куйбіда, О. О. Бабінова. – Хмельницький : Вид-во ХУУП, 2008. – 468 с.
4. Копейчиков В. В. Проблема самоврядування і її розв'язання в західних демократіях і в Україні : [лекція] / В. В. Копейчиков. – К. : Національна академія внутрішніх справ України, 2000. – 32 с.

5. Скакун О. Ф. Юридический научно-практический словарь-справочник (основные термины и понятия) / О. Ф. Скакун, Д. А. Бондаренко ; под общ. ред. О. Ф. Скакун. – Х. : Эспада, 2007. – 488 с.

6. Мала енциклопедія конституційного права / [Ю. Л. Бошицький, О. В. Батанов, Н. П. Гаєва та ін.] ; за заг. ред проф. Ю. Л. Бошицького ; Київ. Ун-т права НАН України. – К. : Кондор-Видавництво, 2012. – 462 с.

7. Актуальні проблеми конституційного права України : підруч. / [В. В. Букач, О. І. Клименко, О. Г. Колб та ін.] ; за заг. ред. проф. А. Ю. Олійник. – К. : Центр учбової літератури, 2013. – 554 с.

**Лозова Тетяна Олегівна, здобувач
освітньогорівнямагістр
юридичнопсихологічного
факультету НАВС
Науковий керівник: Власенко В.П.,
доцент кафедри теорії держави та
права НАВС, кандидат юридичних
наук**

МІЖНАРОДНИЙ ТЕРОРИЗМ – ЗАГРОЗА ПРАВАМ І СВОБОДАМ ЛЮДИНИ

Світовий (міжнародний) тероризм перетворився на загальнолюдське лихо, що не знає кордонів. Він становить одну із найсерйозніших загроз для міжнародного миру і безпеки та є головною загрозою фундаментальним правам людини. Протистояти цій загрозі можна лише об'єднавши зусилля. Щоб запобігти тероризму, викоринити його джерела, треба детально розібратися з причинами, які його породжують і зрозуміти витоки цього страшного виклику сучасності. Тероризм як явище постійно і радикально змінює форми, обирає дедалі нові об'єкти і стосується майже кожної людини, у якому куточку планети вона б не жила [4].

Тероризм у всіх формах і проявах, своїми масштабами та інтенсивністю перетворився у одну з найбільш гострих і злободенних проблем глобальної значимості. Прояв тероризму включає у себе масовість людських жертв, руйнування духовних, матеріальних, культурних цінностей, які неможливо відтворити століттями, породжує ненависть і недовіру між соціальними і національними групами.

Масштабність проявів сучасного міжнародного тероризму, необхідність безупинної боротьби з ним, передусім правовими методами, зумовлює актуальність обраної теми.

Дослідженню питання тероризму присвячені праці зарубіжних вчених: С. Акуавіва “Герилья і революційна війна в Італії”, А. Минуччі “Тероризм і криза в Італії”, Л. Стортоні “Аналіз однієї терористичної організації: Прима Лінія”, Ж. Пакуіно “Походження і загальні риси: про одне дослідження італійського тероризму”, С. Анчел “Міфи враженої свідомості”, У. Лакера “Тероризм” та ін. У зазначених працях досліджуються причини, мотиви, механізми і психологія здійснення терористичних актів, прогнозується майбутнє і пропонуються конструктивні ідеї ефективної стратегії боротьби з тероризмом [4, с. 178]. Проблеми тероризму досліджували вітчизняні вчені, такі як: В. Антипенко, Б. Березовський, Т. Бояр-Созанович, В. Ємельянов, В. Романюк, В. Тихий. Праці цих авторів містять розробку кримінально-правового аспекту тероризму й аналіз норм про відповідальність за тероризм в українському законодавстві.

Таким чином, вищезазначені вчені привернули увагу не тільки до ступеня небезпеки проявів тероризму, але і заклали методологічний фундамент для плідного дослідження цього феномену, що є необхідною передумовою для його подолання та недопущення.

Враховуючи те, що існує велика кількість визначень поняття “тероризм”, ми виходимо з розуміння значення слова тероризм, що походить від латинського “terror” і означає “страх”, “жах” [1, с. 24]. А також притримуємось думки М.Бекмурзин, який тероризм визначає “як політику і практику досягнення політичної мети з допомогою терору, це практика залякування супротивника шляхом фізичного насильства, аж до його знищення” [1, с. 25]. Слід відзначити, що це ретельно спланована

дія або спроба, що реалізована, як правило, групою людей, за допомогою зброї, спрямована проти мирних громадян для здійснення своїх цілей (політичних, релігійних тощо), що знаходить відбиття, у засобах масової інформації.

Серед причин тероризму виділяють:

- існування значного дисбалансу потреб і інтересів різних соціальних груп і держав;
- поширення радикалізму й екстремізму в політичній ідеології й політичній боротьбі;
- відновлення й поглиблення в практиці міжнародних відносин економічної й політичної нерівності, тенденцій диктату й колоніалізму;
- становлення націоналізму й релігійного екстремізму як глобальних політичних факторів; – різка поляризація в розміщенні цінностей у світі [2, с. 34].

Оскільки існують причини, необхідно також і виробити шляхи їх усунення, методи боротьби. На сьогоднішній день світове співтовариство випрацювало багато методів боротьби з тероризмом (прийняття різноманітних законодавчих рішень щодо боротьби з терористами, нанесення превентивних ударів по базам їх підготовки, введення спеціальних підрозділів по боротьбі з ними), але цього недостатньо. У зв'язку з розширенням терористичної діяльності, винайденням нової зброї, призначеної для знищення людей (хімічна, біологічна, радіаційна), сприяє терористам підтримувати атмосферу страху й залякування, а теракти приводять до все більш руйнівних наслідків. Тому на сьогодні з'являється необхідність розбудови більш адекватної системи боротьби з тероризмом, у якій повинні приймати участь всі країни світу, не лише ті, що страждають від нападів [5, с. 87].

Міжнародний досвід показав, що проблему тероризму неможливо вирішити лише силовими методами. З огляду на (релігійно-ідеологічні, політичні, етнічні, економічні) особливості цього явища, людство повинне використовувати весь свій досвід, всю багатовікову мудрість у боротьбі із цією загрозою.

Список використаних джерел:

1. Бекмурзин М.С. Некоторые вопросы борьбы с терроризмом // Закон и право. – 2003. – № 1. – С. 38-43.
2. Богданов О. Високотехнологічний тероризм нової епохи // Проблеми безпеки особистості, суспільства, держави. – 2005. – № 4. – С. 34-37.
3. Доповідь Уповноваженого з прав людини «Захист прав людини у боротьбі з тероризмом» на міжнародній конференції «Притягнення терористів до суду: сприяння досягненню європейських стандартів та обмін передовим досвідом», 25 жовтня 2011 р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www1.ombudsman.gov.ua>
4. Рубан Л.С. Дилемма XXI века: толерантность и конфликт / Л.С. Рубан ; Моск. бюро по правам человека ; Ин-т социально-полит. исследований РАН ; Моск. ун-т МВД России. – М. : Academia, 2006. – 237 с. 5. Романюк В.О. Проблема тероризму в сучасному політичному процесі / В. О. Романюк, І. Б. Березовський // Науково-практичний журнал «Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://mndc.naiu.kiev.ua/Gurnal/8text/g8_05.htm

**Лопатюк Ольга Павлівна, курсант
1 курсу ННПФЕКП НАВС
Науковий керівник: Харченко Н.П.,
доцент кафедри теорії держави та
права НАВС, кандидат юридичних
наук**

МЕЖІ ТА СТАДІІ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ

Застосування права-це владна діяльність органів держави, їх посадових осіб та їх уповноважених суб'єктів [3, с.517]. Дане визначення вказує на дві обставини:

. суб'єктами застосування права виступають переважно державні органи та їх посадові особи, а в ряді випадків об'єднання громадян (і навіть окремі громадяни);

Застосування права носить владний характер. Це означає, що правозастосовні органи наділяються державно - владними повноваженнями, їх рішення обов'язкові для всіх, кому вони адресовані, забезпечуються примусовою силою. Застосування права відбувається у разі, коли реалізація юридичної норми вимагає втручання органів державної влади. Наприклад, вчинення злочину - юридичний факт, з яким норма кримінального права пов'язує реалізацію санкції, яку злочинець навряд чи прийме добровільно. При цьому застосування санкції є виключною прерогативою держави. Формою правозастосування може бути примус, тобто засноване на законі насильство над особистістю. Наприклад, для запобігання злочину може безпосередньо здійснюватися примус. При цьому відповідним державним органом видається правозастосовний акт, в якому і реалізуються його владні повноваження [1, с. 501]. Владний характер правозастосовних органів слід відрізнити від владних дій громадян та їх об'єднань: реалізації права на висунення кандидатів у депутати, участі в референдумі, вчинення громадянами односторонніх угод, реалізації ними права на страйк та ін. Владний характер подібних акцій громадян є безумовним.

Застосування права має наступні ознаки:

1. здійснюється органами чи посадовими особами, які наділені функціями державної влади;
2. має індивідуальний характер
3. направлене на встановлення конкретних юридичних наслідків — суб'єктивних прав, обов'язків, відповідальності;
4. реалізується в спеціально передбачених процесуальних формах;
5. завершується винесенням індивідуального юридичного рішення.

Застосування права — складний процес, що включає декілька стадій. Нижче вони подані на прикладі розслідування факту загибелі людини органами внутрішніх справ.

1. Установлення кола фактичних обставин. (Збір доказів. Установлення особи злочинця, часу, місця, способу вчинення злочину, мотивів тощо.)
2. Юридична оцінка фактичних обставин — юридична кваліфікація. (Кваліфікація вчиненого злочину як умисного вбивства, або умисного тяжкого тілесного ушкодження, що спричинило смерть потерпілого, — залежно від обставин.)
3. Винесення рішення в юридичній справі.

Потреба в застосуванні права виникає коли:

1. необхідно конкретизувати або засвідчити суб'єктивні права громадян, без чого не може виникнути правовідносини з приводу реального володіння цими правами (рішення органу соціального забезпечення про призначення пенсії);
2. необхідно засвідчити правомірний характер угод, інших дій, скоєних громадянами та їх організаціями (нотаріальне посвідчення акту купівлі - продажу земельної ділянки);
3. необхідно вирішити суперечку про право і усунути перешкоду до користування правами (такі ситуації виникають в авторському праві, майнових відносинах);
4. необхідно відновити порушене право внаслідок правопорушення, притягти правопорушника до юридичної відповідальності.

Вчені по-різному підходять до визначення стадій процесу застосування вдачі. Одні з них (А.Б. Венгеров, Н.А. Горбатов, А.С. Піголкін та ін) вказують на шість стадій процесу застосування норм права, інші (В. В. Лазарєв, В.М. Хропашок, А. Ф. Черданцев та ін) - на три [2, с. 228].

Основні стадії застосування норм права: встановлення та аналіз фактичних обставин справи; вибір (відшукування) правової норми, що підлягає застосуванню до даних фактичним обставинам; перевірка дійсності тексту правової норми; тлумачення правової норми, дозвіл можливих колізій; прийняття рішення у справі, видання акта застосування правової норми, доведення його змісту до відома виконавців; реалізація прийнятого акту.

Зміст кожної з названих стадій.

1. Встановлення та аналіз фактичних обставин справи. Як відомо, юридичні норми застосовуються до конкретних життєвих обставин, які і є тією основою, щодо якої здійснюється

правозастосування. Тому застосування правових норм передбачає ретельне дослідження, аналіз усіх обставин, що відносяться до конкретного факту і мають юридичне значення.

2. Вибір (пошук) правової норми, що підлягає застосуванню до даних фактичним обставинам. Ця стадія полягає у правовій кваліфікації конкретного життєвого факту, тобто у вирішенні питання про те, на підставі якої норми повинен розглядатися даний випадок. Це здійснюється на основі оцінки фактичних обставин справи та їх зіставлення з вмістом певної юридичної норми. У результаті такого зіставлення вирішується питання про те, чи підпадає даний випадок під її дію. При цьому уточнюється галузева приналежність норми, її системні зв'язки з іншими нормами, оскільки нерідко правову основу для вирішення справи можуть створити лише кілька норм в комплексі [2, с. 229]. У процесі відшукування правової норми правопріменитель може зіткнутися з прогалиною в праві, тобто відсутністю необхідної норми. У цьому випадку в рамках, що допускаються законодавством, він використовує прийоми аналогії, тобто способи подолання зазначених прогалин.

3. Перевірка дійсності тексту правової норми. Після вибору необхідної правової норми (комплексу норм) правопріменитель зобов'язаний переконатися в достовірності її тексту, відсутності в ньому помилок. Це стосується, насамперед, тих випадків, коли норма міститься в акті, вміщеному в неофіційному джерелі. Слід з'ясувати, не змінена чи норма права згодом. Щоб уникнути застосування недійсності норм і тим самим порушення законності, слід користуватися лише офіційними текстами нормативних правових актів. Далі необхідно перевірити норму з точки зору дії нормативних актів у часі, просторі і по колу осіб, тобто уточнити, Чи діє вона на момент застосування, діяла вона під час сталогося випадку, чи поширюється її сила на ту територію, де розглядається справа, і на осіб, щодо яких здійснюється правозастосування.

4. Тлумачення правової норми, дозвіл можливих колізій. Дана стадія застосування правової норми полягає у знаходженні, з'ясуванні її точного сенсу, змісту. Тільки на основі вірно понятих норми може бути правильно вирішено справу. Оскільки тлумачення правових норм як стадія процесу правозастосування досить специфічно, його доцільно детально розглянути в окремому питанні. У ході вибору, відшукування правових норм, що підлягають застосуванню, та з'ясування їх сенсу нерідко виявляється, що стосовно конкретного випадку діють кілька (дві або більше) норм, що суперечать один одному, тобто виявляється їх колізія. У таких випадках правоприменяючими орган повинен керуватися нормою, виданої вищим органом. Якщо ж зіштовхуються норми видані одним і тим же органом, то застосовується норма, видана пізніше. Якщо норми національного законодавства суперечать нормам міжнародного права, то пріоритет мають останні (ст.8 Конституції).

5. Ухвалення рішення у справі, видання акта застосування правової норми, доведення його змісту до відома виконавців. Винесення рішення по справі та видання акта, що закріплює це рішення, є за своєю суттю заключною стадією застосування норм права. Саме в цій діяльності і проявляється застосування права як особлива форма його реалізації. Всі попередні стадії націлені на забезпечення прийняття всебічно обгрунтованого рішення. Винесення останнього являє собою сполучну ланку між відповідною нормою права і конкретним життєвим випадком. При його допомозі дію норми поширюється на цей випадок, і таким шляхом реалізуються права і обов'язки конкретних осіб [2, с. 230].

6. Реалізація прийнятого акту. Останньою стадією процесу застосування норм права слід вважати забезпечення реалізації прийнятого акту. Так як бувають випадки, коли прийняте і доведене до відома виконавців рішення у справі не виконується. Іншими словами, сам факт видання акта застосування не завжди гарантує його проведення в життя. У зв'язку з цим принципово важливим є здійснення необхідних заходів для того, щоб приписи правозастосовчого акта були своєчасно виконані, реалізовані у фактичній діяльності суб'єктів права. Лише після цього процес реалізації норм права шляхом їх застосування можна вважати завершеним.

Застосування права має велике значення в механізмі правового регулювання суспільних відносин, так як для стабільного функціонування і розвитку суспільства необхідні обставини, які

потрібно використовувати в процесі правового регулювання заходів державно - правового характеру, що обґрунтовує потребу в спеціальній діяльності щодо застосування права.

Роль і місце правозастосовчої діяльності в механізмі правореалізації обумовлені наявністю об'єктивних передумов, які зумовлюють необхідність такої стадії. Головна мета правозастосовної діяльності - сприяння у реалізації суб'єктивних прав і юридичних обов'язків, а так само здійснення контролю з боку держави в особі її спеціальних органів за законністю при реалізації приписів правових норм. Основні права і свободи людини і громадянина є основою для юридично обов'язкових актів органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових осіб. Отже, застосування права як стадія загалом, механізми здійснення прав і свобод особистості повинно бути спрямоване на захист і забезпечення законних інтересів індивіда. У процесі застосування норм права органи державної влади і посадові особи здійснюють діяльність з управління суспільством. Застосовуючи приписи правових норм, держава тим самим забезпечує встановлення законності та правопорядку в суспільстві. Правозастосування повинно відповідати таким вимогам, як законність, справедливість, доцільність і обґрунтованість.

Список використаних джерел:

- 1 Венгеров А. Б. Теория государства и права : Учебник для юридических вузов / А. Б. Венгеров. – 3-е изд. – М. : Юриспруденция, 2000. – 501 с.
2. Вишневський А.Ф. Курс лекцій з загальної теорії держави і права. 4-е видання, виправлене і доповнене. 2009. – С. 228–230
3. Червонюк В. И. Теория государства и права: Учебник. – М.: ИНФРА-М, 2007.– С.517.

**МурзоЄвгеніяОлександрівна,
курсант1курсу ЦСФП НАВС
Науковий керівник: Власенко В.П.,
доцент кафедри теорії держави та
права НАВС, кандидат юридичних
наук**

ПРАВА ДИТИНИ В УКРАЇНИ

Однією із найважливіших функцій кожної держави є охорона прав та законних інтересів її громадян. Дитина, як і кожна людина, від народження має права, але на відміну від дорослих вона має бути забезпечена особливими правами, особливим захистом, які мають спеціальне призначення.

Проблема дитинства є важливою не тільки для України, а й для усього світу, бо діти – це його майбутнє. Але самі діти часто взагалі не розуміють та не знають, що мають якісь особисті права. Україна ще тільки формується як правова держава. Багато її громадян, навіть дорослих, є юридично необізнаними і не звикли захищати свої інтереси. Останні 20 років ми тільки чуємо про розбудову правової держави, але сучасному поколінню дітей хочеться нарешті жити в правовій державі, а не лише бути вічним її будівельником. Що ж стоїть на заваді цьому? Протиірччя в законодавстві, не дотримання його на практиці?

На початку ХХ століття права дитини розглядались, в основному, як міри по захисту від рабства, дитячої праці, торгівлі дітьми, проституції неповнолітніх, повної влади батьків, економічної експлуатації. У зв'язку з цим Ліга Націй (прообраз ООН) у 1924 році прийняла Женевську декларацію прав дитини. Після другої Світової Війни, ООН (створена у 1945 році) прийняла у 1948 році Загальну декларацію прав людини, в якій зазначалося, що діти повинні бути об'єктом особливого нагляду і допомоги. Конвенція ООН про права дитини, яка є основним документом, що визначає правові стандарти у сфері захисту прав дитини, була ратифікована Україною ще 27 лютого 1991 р. і набула чинності 27 вересня 1991 р.

Боротьба за прийняття Конвенції ООН про права дитини була складною і довгою. Це безцінний документ, який визначає курс на створення світу, де будуть реалізовуватися дитячі права. На щастя, в даний час забезпечення прав і законних інтересів дитини в Україні стає пріоритетом загальнодержавної політики. Норми Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного

викрадення дітей 1980 р., ратифікованої Україною у 2006 році, набули неоднозначного трактування та реалізації її положень в Україні.

За період застосування Конвенції, станом на сьогодні, судами України прийнято 12 рішень про повернення дитини до держави постійного місця проживання, з яких 3 виконано добровільно, 1 – примусово, триває виконання у примусовому порядку 7 рішень та 1 мирової угоди про повернення дитини. Також прийнято 18 рішень про відмову у поверненні дитини, триває розгляд 13 справ, досягнуто добровільне вирішення питання (повернення дитини або укладення мирової угоди) у 24 справах.

Аналіз звернень та скарг, які надійшли до Уповноваженого Президента України з прав дитини за період серпень 2011 – квітень 2014 рр. вказує, що основними порушеннями прав дитини є: неврахування думки дитини; нехтування інтересами дитини під час конфліктів між батьками або невиконання законних обов'язків стосовно дитини (несплата аліментів, викрадення дітей тощо); насильство щодо дитини (як в сім'ї, так і поза нею); порушення права дитини на охорону здоров'я та освіти.

Потужною силою у вдосконаленні політики із охорони дитинства та захисту конституційних прав дитини в Україні є Уповноважений Президента з прав дитини, хоча його основною функцією є моніторинг ситуації із дотримання прав дитини в Україні, а не реалізація політики. За оглядом Гельсінської групи з прав людини діяльність Уповноваженого щодо захисту прав дитини знаходиться на початковій стадії і ведеться в неповному обсязі.

Основною проблемою Сімейного та Цивільного законодавства України з огляду питання захисту прав та законних інтересів дитини є слабкий розвиток механізму реалізації задекларованих у них положень. Немає спеціальних органів, які б займалися захистом та реалізацією проблем охорони майнових, трудових та інших прав дитини, порушенням права дітей на захист від жорстокого, брутального поводження, знуцання.

Основними проблемами у сфері охорони здоров'я дітей залишаються відсутність якісного обстеження та надання об'єктивного діагнозу дитині; недоліки щодо матеріально-технічного забезпечення лікувальних закладів, що допомагають дітям-інвалідам тощо.

Існують системні проблеми щодо вирішення справ, що стосуються дітей, у судах. Недостатньо захищені кримінальним законом і майнові права неповнолітніх.

І тому проблема нашої країни в сфері захисту та охорони прав дитини є не відсутність законів, а відсутність механізмів реалізації та виконання на практиці їх положень.

**Натюшина Вікторія Валеріївна,
слухач 5-В курсу ННІЗН НАВС
Науковий керівник: Власенко В.П.,
доцент кафедри теорії держави та
права НАВС, кандидат юридичних
наук**

БЕЗПЕКА ОСОБИ – НАЙВИЩА ЦІННІСТЬ ДЕРЖАВИ

Трансформація суспільних потреб і цінностей, глобалізаційні процеси, інтеграція держав у світове співтовариство, кризові явища, які проявляються у різних сферах сучасного суспільного життя, актуалізують необхідність дослідження проблемних питань безпеки особи, суспільства та держави.

Переконаності у необхідності та важливості забезпечення безпеки особи додає зміст статті третьої Конституції України, де зазначено, що людина, її життя і здоров'я, честь та гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1].

Поняття «безпека» сьогодні є складним соціальним явищем, що містить такі аспекти: безпека як внутрішнє самовідчуття людини, безпека як необхідна умова індивідуальної свободи, безпека як умова розвитку соціуму і безпека як стан держави або міжнародного співтовариства держав.

Питання безпеки особи, як слушно стверджується у фаховій літературі, було завжди актуальним, починаючи з того моменту, коли вона почала активно взаємодіяти з природою, опанувавши вогонь та знаряддя праці [3, с. 6]. З часом кількість загроз безпечному існуванню соціуму та окремих індивідів невпинно зростала, що завдячувало як ускладненню суспільних відносин, так і появі та вдосконаленню численних небезпек технологічного характеру. Сучасному ж суспільству властиве стрімке примноження небезпек, що загрожують безпечному існуванню окремих людей та соціуму в цілому.

Сучасна юриспруденція містить наукові положення, що характеризують поняття «безпека особи» як: гарантована конституційними, законодавчими і практичними заходами захищеність і забезпеченість життєво важливих інтересів об'єкта від зовнішніх і внутрішніх загроз; стан захищеності людини, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх небезпек, який базується на діяльності людей, суспільства, держави, світового співтовариства щодо вивчення, виявлення ідентифікації, попередження та усунення небезпек, мінімізації дії негативних наслідків, здатних наразити на небезпеку фундаментальні цінності антропосоціокультурного середовища, зашкодити стійкому розвитку системи безпеки; стан управління небезпеками та загрозами; органічна система організації державної влади щодо реалізації потреб та інтересів людини, що є фундаментальною основою існування будь-якої системи [2, с. 45].

Таке широке розуміння поняття «безпека особи» відображає і зміст зазначеного явища, що неодмінно потребує врахування під час формування засад державної політики у будь-якій сфері суспільних відносин. Тобто має обов'язково враховуватися фактор безпеки та захищеності особистості. До того ж, у складних умовах сьогодення проблема захисту основоположних прав і свобод людини все більшою мірою переміщується з сфери державно-політичних відносин у соціетальну сферу. Національна держава вже не спроможна ефективно функціонувати в рамках традиційно відведених повноважень, зокрема належним чином забезпечуючи всебічні права і свободи громадян [5].

Для держав, що проголошують себе демократичними та правовими, безпека особи має стати смисловим центром, найважливішою цінністю, що пронизує усі сфери державно-правового розвитку. Тобто безпеку особи можна охарактеризувати як одну з головних цінностей суспільства, що визначає зміст і спрямованість спільної державної та недержавної діяльності.

На сучасному етапі суспільного розвитку проглядається тісний взаємозв'язок і взаємозалежність між державним розвитком та розвитком громадянського суспільства у сфері забезпечення безпеки. Це твердження ще раз підтверджує те, що забезпечення безпеки особи не можна розглядати як виключно напрям діяльності держави. Така діяльність спільна, у ній беруть участь як суб'єкти державної влади, так і суб'єкти, які такою владою не наділені. Звичайно, держава займає окреме місце в безпековій системі, оскільки, по-перше, реалізуючи свої безпосередні функції (у вузькому значенні обов'язки), володіє відповідним статусом – сукупністю, у першу чергу, обов'язків, та, по-друге, відповідними можливостями (правами), що надають достатньо широкі управлінські та регулятивні можливості в цій сфері. Держава є єдиним та, по-суті, унікальним суб'єктом, в потенціалі якого, поряд з економічними, політичними, ідеологічними засобами непрямого опосередкованого впливу, закладені можливості прямого владного впливу на суспільні відносини за допомогою правових засобів [4, с. 49].

Володіючи владно-державними повноваженнями, держава, маючи в своєму арсеналі найбільші можливості впливу на суспільні відносини, потенційно є найнебезпечнішим суб'єктом, але, водночас, і основним стимулятором та організатором покращення умов функціонування суспільства.

Отже, спробуємо узагальнити сутність безпеки особи та визначити роль держави у забезпеченні такої безпеки. Таким чином, все зазначене вище дає підстави вважати, що безпека особи займає високе місце у ціннісній ієрархії суспільства, її сутність, на нашу думку, полягає у забезпеченні захищеності особи від загроз її життю, здоров'ю, правам, свободам та законним інтересам шляхом спільної діяльності громадянського суспільства, держави та світового

співтовариства щодо попередження, виявлення (вивчення), усунення (ліквідації) внутрішніх та зовнішніх загроз, здатних згубно впливати на прогресивний розвиток суспільства та безпеку особи.

Держава як інститут в безпековій сфері відіграє ключову роль. Адже володіючи державновладними повноваженнями та маючи в своєму арсеналі державні інституції, що безпосередньо виконують функції із забезпечення безпеки суспільства та держави, автоматично стає головним суб'єктом по здійсненню контролю, дієвих заходів забезпечення стану в державі, що характеризується безпечним, прогресивним розвитком суспільства, особи та інших об'єктів безпекової сфери. Це покладає на державу особливу відповідальність і висуває найвищі вимоги до якості та ефективності її діяльності.

Список використаних джерел:

1. Конституція України [Електронний ресурс] : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>
2. Міжнародна поліцейська енциклопедія: У 10 т. / Відп. ред. Ю.І. Римаренко, Я.Ю. Тацій, Ю.С. Шемшученко. – К.: Концерн «Видавничий дім «Ін Юре», 2003. Т.1. 1232 с.
3. Мягченко О.П. Безпека життєдіяльності людини та суспільства. // Навч. Посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 384 с.
4. Тихомиров О.О. Забезпечення інформаційної безпеки як функція сучасної держави : моногр. заг. ред. Р.А. Калюжний. – Центр навч.-наук. та наук.-практ. Вид. НА СБ України, 2014. – 196 с.
5. Юрій Древаль. Безпека особистості як фактор сучасних державно-управлінських відносин // Наукові записки Інституту законодавства України. – 2015. – № 1. – С. 123-126

**Несінова С.В., к.ю.н., доц., доцент
кафедри права Дніпропетровського
університету імені Альфреда
Нобеля**

ПРО ДЕЯКІ АСПЕКТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПРАВОВОГО ІНСТИТУТУ - ПРАВ ЛЮДИНИ

Результатом наукової систематизації прав людини на основі генераційного підходу з'явилась

концепція трьох поколінь прав людини.

Права першого та другого покоління відносяться до тих, що належать окремо кожному громадянину. Стосовно третього покоління можна зазначити, що ці права розглядаються як спільні права людства, однак питання про зміст прав третього покоління є суперечливим та потребує подальшої розробки науковцями. Щодо виникнення ідеї нового четвертого покоління прав людини, то це є підтвердженням постійного наукового, технічного розвитку людського суспільства. Ці права викликані науково-технічним прогресом, виникли в зв'язку з розвитком науки та втіленням її розробок в життя. Дане покоління прав людини є закономірним етапом розвитку суспільства, пов'язане з віртуальним життям людства та може мати назву «права віртуального простору».

Більшість поглядів науковців зупиняються на виділенні зазначених трьох поколінь прав людини. Але у 1996 р. А. П. Семітко запропонував виділити права четвертого покоління – біологічні [1, С. 730]. Що ж стосується біологічних прав людини, які певні автори, зокрема М. А. Лаврік, А. П. Семітко, пропонують віднести до четвертого покоління прав людини, то вони мають право на існування як окрема категорія, група прав, які можна розглядати як базові, фундаментальні, невід'ємні, невідчужувані права, але які належать кожному за замовчуванням. По іншому їх можна назвати нормативно дозволені можливості поведінки людини.

Біологічні права (від грецького (bios) – життя, (logos) – слово, наука) - це права, які визначаються біологічною структурою організму людини, його біологічними потребами. Однак, не можна говорити, що такі права з'явилися тільки сьогодні, в умовах розвитку генетичних, медикобіологічних експериментів, що ці права притаманні безпосередньо людині нового покоління в

сучасній державі. Навпаки, ці права, як зазначає М. Тиріна, належать до природних, ідея яких виникла в Голландії в XVIII ст. [1, С. 730-731].

Відповідно до існуючої класифікації прав людини, розробленої М. А. Лавріком до біологічних (соматичних) прав людини і громадянина відносять такі права: право на смерть (включаючи евтаназію); права людини щодо її органів і тканин. Це так звані права людини на вільне розпорядження своїм тілом і тілами близьких людей, на клонування, як усього організму, так і окремих органів і трансплантацію органів; сексуальні права людини (можливість шукати, одержувати і передавати інформацію, що стосується сексуальності, сексуальна освіта, вибір партнера, можливість вирішувати, бути людині сексуально активним чи ні, самостійно вирішувати питання про добровільні сексуальних контактах, беручи шлюб, питання про легалізацію проституції, оборот порнографічної продукції та правове регулювання становища сексуальних меншин); репродуктивні права людини (позитивного характеру: штучне запліднення та негативного характеру: аборт, стерилізація, контрацепція); право на зміну статі і вибір статі дитини; право на вживання наркотиків і психотропних речовин та інші права, які, на думку деяких вчених, претендують на закріплення в законодавстві з подальшим розвитком генетики та медицини [2, С. 71].

Проте, можна сказати, що вище зазначені права не можуть бути віднесені до окремого покоління прав людини, хоча по своїй суті вони є унікальними і мають бути відокремлені і визначені як біологічні (соматичні) права, але вони не можуть набути статусу нового четвертого покоління прав людини.

Взагалі, щодо четвертого покоління прав людини між науковцями виникають дискусії. Ще П. І. Новгородцев помічав, що «час від часу поняття повинні перевертатися, щоб могло початися нове життя» [3]. Це добре демонструє сфера прав людини. Можна сказати, що сьогодні наукові дослідження в галузі прав людини знову відкриваються завдяки розвитку науки, техніки, виробництва. Однак науково-технічний прогрес має свої позитивні і негативні риси. З одного боку, розвиток науки і техніки принесли поліпшення рівня життя, нові робочі місця, але з іншого боку, досягнення медицини, генетики, біології та хімії поставили суспільство в якісно інший стан [2, С.69]. Тобто, людство опинилося на новій стадії розвитку, у зв'язку з чим вже давно виникла необхідність опрацювання нового - четвертого - покоління прав, які стануть викликом XXI ст., коли йтиметься мова «про виживання людства як біологічного виду, про збереження цивілізації, про космічну соціалізацію людства» [1, С. 730]. А. Б. Венгеров називає четверте покоління правами людства: право на мир, на ядерну безпеку, космос, екологічні, інформаційні права і т.п. [4, С.307]. Інші прирівнюють їх до прав, пов'язаним з біомедичними дослідженнями або правам, які з'являються з розвитком науки. Деякі науковці, наприклад Г. Б. Романовський, перелік прав четвертого покоління обмежує правом на самогубство, на евтаназію. При цьому, евтаназію і самогубство розглядає як елементи права на смерть [1, С. 730].

Ця різноманітність поглядів свідчить як про актуальність, так і про невизначеність світової доктрини щодо єдиної системи прав людини. Деякі із зазначених підходів, здається, є занадто вузькими, деякі – не відповідають сьогоденним умовам розвитку суспільства, необхідності, інші - об'єднують права третього покоління з четвертим.

Однак ми пропонуємо в якості четвертого покоління прав виділити права віртуального простору. Така думка обумовлена тим, що на початку XXI сторіччя у суспільстві досить широкого розповсюдження набуло інформаційне життя, зокрема, спілкування у соцмережах, створення та активне використання таких проєктів як Facebook, ВКонтакте, Однокласники, створення інформаційного простору щодо діяльності державних органів, формування електронних реєстрів прав на нерухоме манно, суб'єктів господарювання, виконавчих проваджень, судових рішень тощо, закріплення в законодавстві обов'язку для великих підприємств (мається на увазі публічних акціонерних товариств) розробки та висвітлення інформації про управління та діяльність товариства на власному сайті і т. ін.

У наш час можливо завдяки електронному інформаційному простору вирішити досить широкий спектр потреб людини, і саме завдяки розвитку Інтернет-життя людства.

Також на законодавчому рівні постійно вдосконалюються нормативні акти або створюються нові, які закріплюють ці права людини та встановлюють правову регламентацію їх реалізації та захисту. Зокрема, прикладом таких прав є інформаційні права. В контексті забезпечення особі її інформаційних прав державою вирішилися актуальні потреби людини сьогодення, а саме на вільний доступ до Інтернету, свобода слова в світовій мережі, вільний доступ до інформації через Інтернет. Крім того, 03 вересня 2015 р. Верховна Рада України прийняла Закон України «Про електронну комерцію», що покликаний законодавчо врегулювати сферу онлайн-торгівлі та використання електронних грошей, встановлює порядок здійснення електронних угод з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем і визначає права та обов'язки учасників відносин у сфері електронної комерції.

На відміну від біологічних прав права у сфері Інтернет, так звані «права віртуального простору», є більш врегульованими на міжнародному рівні і не мають суперечностей з внутрішньонаціональним правом та у суспільстві загалом. Права людини нового покоління врегульовані сьогодні і на міжнародному рівні. Крапку в міжнародних дискусіях поставили резолюції ООН, які задовольнили бажання суспільства у віртуальному просторі. Саме у результаті закріплення цих прав були забезпечені потреби суспільства і держави. Наприклад, Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 5 липня 2012 р., що закріпила права на свободу слова в Інтернеті, Конвенція ООН про використання електронних повідомлень в міжнародних договорах (Нью-Йорк, 2005 р.), Типовий закон ЮНСІТРАЛ про електронні підписи (2001 р.), Типовий закон ЮНСІТРАЛ про електронну торгівлю (1996 р.) тощо.

Зважаючи на те, що більшість проблем у сфері розвитку інститут прав людини виходить за межі норм моралі, наука не може передбачити, як реалізація цих можливостей особи позначиться на майбутньому поколінні людей [5, С. 101]. Але на наш погляд, наука може та, більш того, повинна прогнозувати наслідки, недоліки та перспективи будь-якого наукового «кроку» у сфері розвитку інститут прав людини. З цього приводу варто пригадати про «співпрацю» та взаємодію між науками, можливість проведення комплексних досліджень щодо розвитку інституту прав людини, враховуючи, що держава та право є результатом розвитку суспільства, створені саме для організації та життєдіяльності суспільства, що мають базуватися на цінностях моралі, культурних та природних потребах кожної людини.

При цьому, перш ніж говорити про будь-які нові права людини спочатку необхідно повною мірою науково дослідити – як будуть відбиватись нові можливості людей, чи варто ці можливості називати правами людини, чи визнавати їх державою як найважливішу цінність, як це вплине на подальше існування та розвиток суспільства та людства в цілому.

Список використаних джерел:

1. Тиріна М. Покоління прав людини: проблеми сучасної класифікації / М. Тиріна // Держава і право. – 2011. – № 52. – С. 728-732.
2. Абашидзе А. А. Солнцев А.М. Новое поколение прав человека: соматические права / А.А. Абашидзе, А. М. Солнцев // Московский журнал международного права. – 2009. – №1 – С. 69-82.
3. Новгородцев П. И. О своеобразных элементах русской философии права [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://iph.ras.ru/elib/Novgorodtsev_Rus_phil_prava.html
4. Венгеров А. Б. Теория государства и права: Учебник для юридических вузов. 3-е изд. – М.: Юриспруденция, – 2000. – С. 307.
5. Аврамова О. Четверте покоління прав людини: постановка проблеми / О. Аврамова, О. Жидкова // Право України. – 2010. – № 2. – С. 101-107.

**Николюк Лілія Сергіївна курсант 2
курсу ННПФПСКМ НАВС
Науковий керівник: Лазнюк Н.В.,
доцент кафедри теорії держави та**

КОРПОРАТИВНІ НОРМИ ТА ЇХ ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАКРІПЛЕННЯ

Корпоративні норми важливі, тому що вони регулюють насамперед відносини щодо виникнення, реалізації та припинення корпоративних прав. Це означає регулювання на рівні законів та підзаконних нормативно-правових актів, а також на локальному рівні. Закрити їх суто на внутрішньому характері неприпустимо. Корпоративні норми складають певну правову єдність, унаслідок чого вони становлять комплексне утворення, що тяжіє до цивільного права.

Також у регулюванні суспільних відносин значну роль відіграють норми об'єднань громадян або корпоративні норми. Йдеться про документи нормативного характеру, що розробляються політичними партіями, громадськими організаціями, профспілками, фондами, рухами та іншими організованими спільнотами з метою реалізації інтересів своїх членів.

Корпоративні норми (від лат. - співтовариство, об'єднання) - правила поведінки, встановлені статутами (положеннями) об'єднань людей, створених для досягнення якоїнебудь мети, а також рішеннями, прийнятими цими об'єднаннями для врегулювання внутрішніх відносин між їх членами.

Корпоративні норми комерційних об'єднань (корпорацій, асоціацій, консорціумів, концернів та інших об'єднань) розробляються органами управління цих організацій. Предметом їх упорядкування є відносини, що свідомо не врегульовані державою через недоцільність або неможливість такого регулювання. Як правило, корпоративними нормами регулюються лише ті відносини, що стосуються основи життя колективу (використання фінансів, встановлення умов праці, заохочення працівників, порядок застосування заходів відповідальності; відносини між працівниками Корпорації і кредиторами, працівниками корпорації і клієнтами тощо), тобто трудові й організаційно-управлінські. Корпоративні норми визначають правосуб'єктність названих організацій, встановлюють їх мету і завдання, умови членства, порядок формування і компетенцію їх органів, гарантії дотримання норм, специфіку санкцій і засади взаємодії з державою. [1]

Корпоративні норми за цілями об'єднань людей можна поділити на: а) норми, що містяться в документах громадських об'єднань (політичних партій, профспілок, добровільних товариств, фондів, рухів, що засновані на членстві і не ставлять за мету отримання прибутку); б) норми, що містяться в документах комерційних корпорацій, насамперед тих, котрі створюються на добровільних засадах для підприємницької діяльності (господарських товариств - повних, командитних, акціонерних товариств - відкритих, закритих та ін.) і мають на меті одержання прибутку.

Ознаки корпоративних норм громадських організацій:

- 1) предметом їх регулювання є відносини, які неможливо або недоцільно регулювати правом;
- 2) відображають особливості розвитку громадянського суспільства, в якому вони утворені;
- 3) формально виражені в статуті (положенні) певної громадської організації;
- 4) регулюють виключно внутрішні відносини: визначають мету, завдання, умови членства, порядок формування і компетенцію органів; встановлюють гарантії дотримання встановлених норм, санкції за їх порушення, порядок взаємодії з державою;
- 5) поширюються тільки на членів певного громадського об'єднання.

[2]

Механізм дії та ознаки норм громадських утворень мають значну схожість з правовими. Вони: — є правилами поведінки людей; — текстуально закріплені у відповідних актах-документах; — є системою норм; — приймаються за відповідною процедурою; — забезпечуються за допомогою організаційних заходів і санкцій.

Поряд з цим корпоративні норми суттєво відрізняються від норм права.

Розмежування між ними проводиться за такими критеріями. За суб'єктом, якому вони адресовані: корпоративні норми поширюються тільки на членів даної спільноти, мають локальний характер, тоді як правові норми характеризуються ознакою загальнообов'язковості.

За спрямованістю, корпоративні норми висловлюють волю членів організації або їх керівних органів, а правові норми — погоджені інтереси різних суб'єктів суспільних відносин. За способом встановлення набрання чинності: корпоративні норми створюються в процесі організації і діяльності спільності на відповідних з'їздах, зборах, конференціях, засіданнях і набувають чинності після їх легалізації; правові приписи встановлюються державними органами, що мають нормотворчу компетенцію і набувають чинності у встановлений законодавством термін. У формою зовнішнього вираження: корпоративні норми закріплюються в статутах, програмах, положеннях, рішеннях суспільних утворень, тоді як Правові норми фіксуються у відпо-відних нормативних актах — законах, указах, постановах, інструкціях і т. ін.

За ступенем визначеності заходів впливу: корпоративні норми на відміну від норм права безпосередньо не пов'язані з діяльністю держави і гарантуються на випадок порушення організаційними та примусовими заходами впливу, передбаченими статутами, положеннями цих недержавних організацій.

За специфікою санкцій: дотримання вимог корпоративних норм гарантується такими санкціями, як догана, зауваження, попередження, виключення з організації, а санкції правових норм передбачають штраф; виправні роботи, позбавлення волі та ін. При цьому право не передбачає можливості відторгнення суб'єкта правопорушення від суспільства. Рішення громадських організацій про накладання стягнення не підлягають оскарженню в судовому порядку.

Незважаючи на те що корпоративні норми поступаються перед правовими за юридичною силою, обов'язковістю, сферою дії, вони є дуже важливими для функціонування громадянського суспільства, оскільки виражають активність, ініціативу людей, поширюють свій вплив поза межами правового регулювання. [3]

Співвідношення вказаних груп норм визначається за такими напрямками. В окремих випадках корпоративні норм (наприклад, порядок призначення і виплати допомоги за державним соціальним страхуванням, порядок видачі застрахованим листків тимчасової непрацездатності і на цей час визначаються за нормами, прийнятими профспілковими органами). Як правило, в усіх нормах суспільних утворень є загальне зобов'язання дотримуватися вимог правових норм, боротися з правопорушеннями.

Нині замість застосування до правопорушників заходів державного примусу можливе застосування заходів громадського впливу (ст. 152 Кодексу законів про працю України). Крім того, до особи, яка вчинила правопорушення, мають застосовуватися заходи громадського впливу — оголошення догани або виключення з числа членів організації.[4]

Від дотримання статутних норм іноді залежить правильне застосування норм права. Наприклад, при звільненні працівника з ініціативи власника або уповноваженого ним органу потрібна попередня згода на це профспілкового органу (статті 40, 41, 43 Кодексу законів про працю України). Кворум на такому засіданні визначається за нормами статуту профспілкової організації. Корпоративні норми слід відрізняти від юридичних, які містяться у локальних нормативних актах підприємств, госпо-дарських товариств статутах, установчих договорах, положеннях). Порушення локальних нормативних актів підлягає захисту в судовому порядку і з допомогою інших заходів державного впливу.

Незважаючи на те, що корпоративні норми комерційних об'єднань діють усередині певної організації, як і норми громадських об'єднань, між ними є відмінності у забезпеченні. Норми комерційних об'єднань породжують права і обов'язки, забезпечені юридичним механізмом державних органів (їх можна захистити в судовому порядку і за допомогою інших заходів державного впливу), тоді як норми громадських організацій такого забезпечення не мають.[5]

Отже, корпоративна норма, як і всяка норма — це відоме веління з метою визначеного упорядкування громадського життя. Однак, не усяке веління є нормою, а тільки таке, яке розраховано на визначене число типових випадків, які мають загальний характер, звернене до всіх і кожного, хто може опинитися в умовах, передбачених нормою. Тобто, якщо людина прийнята на роботу на будь-яке підприємство, установу, організацію — вона відразу ж має підкорюватися тим корпоративним нормам, які встановлені на такому підприємстві, установі організації.

Без такого регулювання не можна уявити існування як окремого підприємства, так і суспільства в цілому. Усі соціальні норми мають між собою багато загального, але для науки і практики особливо важливого значення набуває дослідження специфічних ознак кожного виду норм.

Корпоративні норми, як один з видів соціальних норм формуються і утверджуються різними шляхами, але загальним є те, що вони відображують досвід різних варіантів поведінки суб'єктів у тих чи інших ситуаціях. При цьому в нормі закріплюється той варіант поведінки, що гарантує найкращий результат або завдає найменшої шкоди. Отже, норма, що регулює поведінку людей у суспільстві, — це своєрідний результат пізнання і переробки у свідомості людей відповідного досвіду поведінки, через який визначається той її варіант, що найшвидше веде до бажаних успіхів.

Ми можемо визначити їх як загальнообов'язкове правило поведінки, що приймається організацією, поширюється на її членів, учасників, працівників, виражає їх узгоджену волю, регулює внутрішні відносини та визначає правосуб'єктність організації, що нам дає зрозуміти, що корпоративні норми відіграють важливу роль для світу та загальної юриспруденції.

Список використаних джерел:

1. Кваленко А. И. Краткий словарь-справочник по теории государства и права / А. И. Кваленко. – Москва: Исток, 1994. – 96 с.
2. Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / О. В. Петришин, М. В. Цвік, Л. В. Авраменко. – Харків: Право, 2009. – 564 с. – (За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина.).
3. Алексеев С. С. Государство и право. Начальный курс/ С.С. Алексеев. – Москва: Юридическая литература, 1993. – 192 с.
4. Алексеев С.С. Теория государства и права/С.С. Алексеев. – Москва: Юридическая литература, 1985. – 480 с.
5. Венгеров А.Б. Теория государства и права/ А.Б Венгеров. – М.: Юриспруденция, 1998. – 528 с.

**Перушко Максим Олександрович,
курсант 1 курсу ЦСФП НАВС
Науковий керівник: Власенко В.П.,
доцент кафедри теорії держави та
права НАВС, кандидат юридичних
наук**

ГАРАНТІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ, СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ

Необхідними умовами існування і гармонійного розвитку кожного суспільства є узгодження інтересів різних його членів, встановлення і підтримування у стосунках між ними певного порядку, забезпечення охорони і захисту прав, свобод людини та громадянина. Частково це забезпечується за рахунок прямого впливу на поведінку людей різноманітних стихійно-природних, біологічних і соціальних чинників (наприклад, кліматичних умов, природного добору, демографічних процесів та ін.). Однак, основне навантаження в реалізації зазначених напрямів лягає на спеціально пристосовану до особливостей суспільного буття розгалужену систему соціальної регуляції, важливе місце в якій посідає правове регулювання як гарантія правопорядку в державі.

Що ж до гарантій охорони та захисту прав і свобод людини та громадянина, то останні можна поділити на нормативно-правові та організаційно-правові. Також ще виділяють конституційні гарантії, що поділяються на загальні, до яких відносять конституційний лад, державний захист прав та свобод людини і громадянина, самозахист прав і свобод, судовий захист, міжнародний захист та гарантії правосуддя. Також існує думка, що гарантії прав і свобод людини та громадянина слід поділяти на внутрішньодержавні та міжнародно-правові [4].

Зазначене вище дає можливість визначати гарантії прав та свобод людини і громадянина як передбачену Конституцією і законами України систему правових норм, організаційних засобів,

способів, умов та вимог, за допомогою яких здійснюється охорона і захист прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина.

Наприклад, у чинній Конституції України є такі положення щодо правових гарантій охорони та реалізації прав і свобод людини та громадянина в Україні:

- неможливість внесення змін до Конституції України, якщо ці зміни передбачають скасування чи обмеження прав та свобод людини і громадянина (ч. 1 ст. 157 Конституції України);
- одним із обов'язків держави є захист прав та свобод людини та громадянина (ч. 2 ст. 3 Конституції України);
- визнання прямої дії норм Конституції України в тому числі тих, які закріплюють права та свободи людини і громадянина (ч. 3 ст. 8 Конституції України);
- у нормах Конституції України закріплене положення щодо юридичної відповідальності громадян, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та посадових осіб за порушення прав і свобод людини та громадянина;
- конституційне визнання права кожного захищати свої права і свобод від порушень і протиправних посягань всіма засобами не забороненими законом (ч. 5 ст. 55 Конституції України);
- конституційне визнання права особи на правову допомогу (ст. 59 Конституції України);
- закріплено право кожного на судовий захист (ч. 1 ст. 55 Конституції України);
- закріплені демократичні принципи судочинства (ст. 58-63, 129 Конституції України);
- закріплено необхідність гуманного поводження з особами, які притягнуті до кримінальної та адміністративної відповідальності (ст. 28-29 Конституції України) [3].

Функцію парламентського контролю над додержанням реалізації прав та свобод людини і громадянина в Україні, відповідно до ст. 101 Конституції України, здійснює Уповноважений Верховної Ради України з прав людини.

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини досліджує та контролює відносини, що виникають при реалізації прав та свобод людини і громадянина між громадянином України, незалежно від місця його перебування, іноземцем чи особою без громадянства, які перебувають на території України. Також органами державної влади, органами місцевого самоврядування та їх посадовими і службовими особами [1; 3].

Уповноважений здійснює свою діяльність незалежно від інших державних органів та посадових осіб. Його діяльність доповнюють існуючі засоби захисту конституційних прав і свобод громадянина та людини.

Уповноважений здійснює свою діяльність на підставі відомостей про порушення прав і свобод людини і громадянина, які отримує:

- за зверненням громадян України, іноземців, осіб без громадянства чи їх представників; - за зверненням народних депутатів України; - за власною ініціативою [1].

Відповідно до ч. 4 ст. 55 Конституції України кожен має право після використання всіх національних засобів правового захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна [3].

Розрізняють універсальний та регіональний міжнародний захист прав людини. Універсальний захист здійснюється в межах ООН спеціалізованими установами, на яку покладался захист прав та основних свобод людини. Донедавна це була Комісія з прав людини при ООН, а нині її замінено Новою Радою, на яку покладається обов'язок здійснювати моніторинг ситуації щодо захисту прав людини та вимагати від окремих держав вдосконалення законодавства у цій сфері. Регіональний міжнародний захист прав людини здійснюється у межах міжамериканської, європейської та африканської систем. Європейська система вважається найбільш досконалою, вона ґрунтується на положеннях Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [2].

Органом, який розглядає скарги, відповідно до зазначеної Конвенції є Європейський суд з прав людини. Судовий процес, що ним відправляється, торкнувся практично всіх прав та свобод, передбачених Конвенцією, що призвело до змін національних законодавств. Щодо ситуації в

Україні, то 75% рішень, які ухвалює Європейський суд з прав людини, стосуються невиконання в Україні рішень національних судів. Майже десяту частину від загальної кількості справ проти України, в яких Європейський суд з прав людини констатував порушення Конвенції, становлять справи щодо тривалості судового провадження.

Аналіз нормативної бази України в галузі захисту прав та свобод людини і громадянина, на думку деяких науковців, яку ми також підтримуємо, дає підстави дійти висновків про необхідність прийняття Кодексу прав та свобод людини і громадянина в Україні або видання систематизованого законодавчого збірника чинних законів, що регулюють суспільні відносини у цій сфері.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини»: Закон від 23.12.1997 № 776/97-ВР (зі змінами) // [Електронний ресурс]. – Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, 03.09.1953 // [Електронний ресурс]. – Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>
3. Конституція України: Конституція, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР (зі змінами) // [Електронний ресурс]. – Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>
4. Копейчиков В.В., Колодій А.М., Лисенков С.Л. та ін.. Загальна теорія держави і права: Навч. посіб.; За ред. В.В.Копейчикова; Нац. пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова. – Стер. вид. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – 317с.

**ПікуляТетянаОлександрівна,
доцент кафедри теорії держави та
права НАВС, кандидат юридичних
наук, доцент**

ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ПОНЯТТЯ КРИЗОВА ДЕРЖАВА

Етимологічно слово «криза» походить від грецького слова, «crisis», яке означає – розклад, занепад, загострення (політичних, економічних, соціальних) протиріч, а також переломний момент хвороби, коли стан хворого поліпшується чи погіршується. Щодо організаційних систем, поняття «криза» формулюються як надзвичайне, найбільше загострення протиріч у соціально-економічній системі (організації), що загрожує її життєстійкості в навколишньому середовищі. Проте характеристика кризового становища здійснюється також за допомогою категорії «конфлікт».

Відомо, що у політичній та соціальній структурі суспільства конфлікти характеризуються рівнем, масштабами, гостротою, сферою конфліктів виникнення тощо. Об'єктивний історичний процес конфліктів як соціального явища може бути позитивним і продуктивним, і навпаки. У політичному аспекті найбільш значущі ті конфлікти, що водночас охоплюють всі рівні соціальної, економічної і політичної структури, порушують і втягують максимально можливе в конкретних умовах число учасників (загальні конфлікти). Такі конфлікти відбуваються в сфері суспільних відносин, зв'язаних з проблемами збереження або повалення влади, її зміцнення або підризу тощо. І допускають цілісне перетворення суспільства. До таких конфліктів застосовують категорію системна криза. Системна криза – це взаємна невідповідність економіки, соціальної сфери, політики, права та ін. тобто розбалансованість системи, яка не може бути подолана в рамках (без зміни) існуючого соціально-економічного ладу.

Причини системної кризи можуть бути різними: об'єктивні, пов'язані з циклічними потребами модернізації і реструктуризації; суб'єктивні, що відображають помилки і волюнтаризм в управлінні; природні, що характеризують явища клімату, землетрусу та ін.; зовнішні, що пов'язані з тенденціями і стратегією макроекономічного розвитку чи навіть розвитку світової економіки, конкуренцією, політичною ситуацією в країні; внутрішніми, що пов'язані з ризикованою стратегією маркетингу, внутрішніми конфліктами, недоліками в організації виробництва, недосконалістю управління, інноваційної та інвестиційної політикою.

Системна криза характеризується такими ознаками: тривалий, прихований або явний параліч державної влади, повна втрата державними структурами можливостей та потенціалу управлінського впливу, стратегічної ініціативи і творчості, часте застосування владними особами популістських обіцянок, зміні курсу, кадровій «чехарді», у цілому - «зигзагової» політики; підвищена критична активність, тиск незадоволених мас; абсолютне і відносне зубожіння значної частини населення, різке падіння рівня життя, руйнування звичного способу життя людей, що позбавилася роботи, добробуту.

Стосовно держави кризи можна розглядати як виникнення проблеми адекватності традиційних функцій держави сучасним вимогам управління.

Отже у загальнотеоретичному аспекті кризову державу можна визначити як таку форму (порядок) організації влади, за наявності якої держава в цілому, її окремі органи або інституції не в змозі якісно і своєчасно виконувати покладені на них функції та завдання відносно задоволення потреб розвитку та функціонування суспільства.

Дещо інше розуміння кризи держави у І. Фергюсона. Кризовість уряду пояснюється темпами змін, що відбуваються і фактичним характером проблем, з якими він стикається. Уряд відчуває глибоку невпевненість не тільки щодо того, яку політику він може проводити і яка політика була б найбільш успішною, але й до того, які дані слід збирати з метою інформаційного забезпечення рішень. У суспільстві розповсюджено переконання в безнадійній корумпованості державного апарату та нездатності уряду керувати розвитком державної системи.

Сучасні дослідники-державознавці відмічають, що криза державного управління – особливий переломний стан у розвитку і функціонуванні політичної системи суспільства, державно-владних структур, який характеризується нестабільністю, розбалансованістю діяльності політичних інститутів, зниженням рівня керованості соціально-економічними процесами, загостренням політичних конфліктів, наростанням критичної активності мас.

Криза державного управління розвивається поетапно:

Перший, початковий етап характеризується численними конфліктами в суспільстві.

Другий етап – розвиток конфліктних ситуацій у суспільстві до такого ступеня, коли вони вже не можуть бути вирішені шляхом компромісів і відображають функціональний розлад механізмів діяльності державної влади, громадських інститутів, невідповідність структур, форм і методів управління змінених соціально-економічних умов.

Третій етап – розвиток і загострення кризи, що включають розпад існуючих політичних структур і провідні до розсіювання, знецінення державної влади, втрати владними органами свого сутнісного якості - надавати управлінський вплив на суспільні процеси. У перехідний період розвитку суспільства в якості основної конфліктної домінанти виступає всеосяжний соціальнополітичний конфлікт, що пронизує всі найважливіші сфери суспільного життя. Кожен із етапів характеризується такими ознаками:

загострення економічних і соціальних конфліктів, що мають яскраво виражений політичний характер, тому що вимоги і запити адресуються структурам влади для зміни її політичного курсу, стратегії і методів управління;

нездатність державної влади керувати конфліктами, що розростаються, регулювати соціально-економічні процеси і відносини колишніми традиційними методами. Внутрішня і зовнішня державна політика більш виявляється як політика шарахання;

розбалансованість структурно-функціональної системи управління і політичних інститутів влади, розрив взаємодії конструктивних зв'язків з навколишнім середовищем; крах легітимності державної влади; напружений стан суспільства.

При перерахуванні причин кризи держави не можна робити акцент тільки на одну з них, оскільки сутність циклів і криз можливо проаналізувати лише з урахуванням сукупного аналізу. При цьому значення тієї чи іншої причини може виявитися більш актуальним для конкретної держави, ніж для іншої. У розумінні кризи велике значення мають не тільки її причина, а й різноманітні наслідки. Вони можуть вести до різких змін чи поступовому, тривалому і послідовному виходу. Різні

наслідки кризи визначаються не тільки її характером, але й антикризовим управлінням, яке може регулювати кризу чи загострювати її.

З метою запобігання кризи чи усунення її наслідків держава зобов'язана проводити антикризову політику, структура якої має охоплювати як заходи організаційного, економічного, політичного, так і правового змісту. Це пояснюється тим, що криза неминуче тягне за собою конфлікти, лівова частка яких набуває ознак правового, здійснюється за допомогою правових засобів та процедур.

Правовий конфлікт у свою чергу знаходиться у причинно-наслідковому зв'язку із правопорушенням. Це означає, що правова складова антикризової політики держави має передбачати не тільки заходи нормотворчого характеру, але й такі, що можуть забезпечити загальну та спеціальну превенцію правопорушень.

Посудевський Ілля Валерійович,
курсант 1 курсу ЦСФП НАВС
Науковий керівник:
Білозьоров Є.В., заступник
начальника кафедри теорії
держави та права НАВС, кандидат
юридичних наук, доцент

СУДОВИЙ ЗАХИСТ ПРАВ І СВОБОД ГРОМАДЯН УКРАЇНИ

Сьогодні правова система України знаходиться в стані кардинальної реформи з метою побудови демократичної, соціальної та правової держави. Фундаментальним принципом такої побудови повинен стати принцип всебічного захисту прав і свобод людини. Головним органом, що забезпечує захист гарантованих Конституцією та законами України прав і свобод людини і громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб, інтересів суспільства і держави, є суд. На забезпечення ефективного захисту прав та свобод людини направлені норми Конституції щодо розповсюдження юрисдикції судів на всі правовідносини, які виникають у державі [1].

З проголошенням України незалежною державою, право кожного на судовий захист стало одним із фундаментальних прав людини, гарантованих у конституційному порядку. Закріплене в конституціях більшості розвинутих держав, воно посідає чільне місце в структурі конституційноправового статусу людини та є необхідним фактором. Право на правосуддя відображається в основних засадах судочинства. Тому зміст цього права складається з наступних елементів: доступність правосуддя; право на апеляційне та касаційне оскарження судового рішення; незалежність і неупередженість суду; рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом; право на захист; публічність судового розгляду; розгляд справи в найкоротший строк, що передбачений законом [2, с.34].

Тенденції розвитку судової системи спрямовані на неухильну реалізацію нормативних положень Конституції України про суди загальної юрисдикції, їх організацію, порядок діяльності, систему та правовий статус суддів. Тобто Закон України «Про судоустрій і статус суддів» [3] визначив правові засади організації судової влади та здійснення правосуддя в Україні з метою захисту прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина, прав та законних інтересів юридичних осіб, інтересів держави на засадах верховенства права, визначає систему судів загальної юрисдикції, статус професійного судді, народного засідателя, присяжного, систему та порядок здійснення суддівського самоврядування і встановлює систему і загальний порядок забезпечення діяльності судів та регулює інші питання судоустрою і статусу суддів.

Ці нормативні положення були одними із найбільш демократичних на теренах колишніх радянських республік, але протягом багатьох років незалежності України залишалися нездійсненим ідеалом для українського суспільства та держави.

Право людини і громадянина на судовий захист відноситься до громадянських прав, причому, містить в собі юридичну гарантію від свавілля як з боку окремих осіб, так і держави водночас. Зокрема, Конституцією України передбачається низка гарантій, однією із яких є право судового

захисту, що передбачена статтею 55 Конституції України, згідно з якою права і свободи людини і громадянина захищаються судом. Це означає, що кожному гарантується захист прав і свобод у судовому порядку. Суд не може відмовити у правосудді, якщо громадянин України, іноземець, особа без громадянства вважають, що їх права і свободи порушені або порушуються, створено або створюються перешкоди для їх реалізації. Відмова суду у прийнятті позовних та інших заяв, скарг, оформлених відповідно до чинного законодавства, є порушенням прав на судовий захист, яке згідно зі статтею 64 Конституції України не може бути обмежене [1]. Також зазначеною статтею кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. Це означає, що кожен, тобто громадянин України, іноземець, особа без громадянства, має гарантоване державою право оскаржити в суді загальної юрисдикції рішення, дії чи бездіяльність будь-якого органу державної влади, органу місцевого самоврядування, посадових і службових осіб, якщо їх рішення, дія чи бездіяльність порушують або ущемляють права і свободи зазначених осіб чи перешкоджають їх здійсненню, а тому потребують правового захисту в суді. Такі скарги підлягають безпосередньому розгляду в судах незалежно від того, що прийнятим раніше законом міг бути встановлений інший порядок їх розгляду (оскарження до органу, посадової особи, що прийняли рішення, вчинили дії або допустили бездіяльність). Подання скарги до органу, посадової особи вищого рівня не перешкоджає оскарженню цих рішень, дій чи бездіяльності до суду [4, с. 42].

Таким чином, суд зобов'язаний поважати честь і гідність усіх учасників процесу і здійснювати правосуддя на засадах їх рівності перед законом і судом незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статті, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних та інших ознак.

Слід відмітити, що правозахисна функція, яка здійснюється судами загальної юрисдикції, є найбільш надійним та цивілізованим способом захисту прав і свобод людини та громадянина. З точки зору Т.І. Француза, у даному випадку поняттям «правозахисна функція» охоплюється не лише забезпечення прав людини від посягань з боку тих чи інших фізичних осіб, а й з боку органів державної влади. Тобто функціонування механізму захисту прав і свобод людини в Україні передбачає, що безумовному судовому оскарженню в судах загальної юрисдикції підлягають колегіальні та одноособові дії (бездіяльність) та рішення органів державної влади та місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, посадових осіб, у результаті яких порушені права і свободи людини чи створені перешкоди для їх реалізації [5, с. 183].

Розширення сфери судової правозахисної діяльності можна назвати критерієм демократизації суспільства, підтвердженням значимості в ньому загальнолюдських ідеалів, підпорядкування здоровому глузду і моральним цінностям. Основні засади судової влади – самостійність і незалежність – перетворює судову правозахисну діяльність на найбільш ефективний засіб забезпечення прав і свобод людини та громадянина. Разом із тим реалії сьогодення свідчать про глибоку кризу судової системи, пов'язану з тотальною корупцією в цьому правозахисному органі, а також про її неможливість виступати надійним гарантом захисту прав і свобод людини та громадянина. Тому найголовнішим сьогодні є завдання проведення тотального реформування судової системи та забезпечення її висококваліфікованими та порядними працівниками.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела :<http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=254%EA%2F96%E2%F0#Find>.
2. Погорілко В.Ф., Федоренко В.Л. Конституційне право України: Підручник / За заг. ред В.Л. Федоренка. – 2-ге вид., переробл. і доопр. – К. : Алерта; КНТ; Центр учбової літератури, 2010. – 432 с.
3. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 07 липня 2010 року // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 41, / № 41-42; № 43; № 44-45. – Ст. 529.

4. Кобилянський К.М. Роль Конституційного Суду України і Верховного Суду України у становленні права на судовий захист в адміністративних судах України / К.М. Кобилянський // Адвокат. – 2010. – № 4. – С. 40-43.

5. Француз Т.І. Роль і місце судової влади в процесі захисту прав людини і громадянина / Т.І. Француз // Держава і право. – 2001. – Вип. 9. – С. 179-185.

**Ремез Олена Леонідівна, слухач
ОКР«Магістр»ННІ
ПФПМГБПСНГУ НАВС
Науковий керівник:
Тихомиров Д.О. старший викладач
кафедри теорії держави та права
НАВС, кандидат юридичних наук**

ПРОТЕКТОРАТ - ЯК ФОРМА ДЕРЖАВНОГО УСТРОЮ

Внутрішній розподіл держави, правове становище її частин, їх взаємовідносини один з одним і з центральними органами влади охоплюються поняттям «територіальний устрій держави». Територіальний устрій – певний історичний результат передумови держави, що сформувався в результаті кровноспоріднених зв'язків із сусідніми країнами й еволюціонував в принцип поділу людей по проживанню на визначеній території, а не по їх походженню. Природно, що по тому же принципі повинні були будуватися і державні органи, що керують людьми.

Розглядаючи форми територіального устрою, теорія держави і права зіштовхується з таким їхнім різноманіттям, що дозволяє по-різному оцінювати ці форми, і тому змушена удаватися до їх класифікації по об'єктивним ознакам.

Складний державний устрій допускає існування держави, яка включає в себе інші державні утворення. Розглядаючи окремі територіальні устрої, теорія держави нічого не конструює, а лише фіксує в історії і сучасності окремі їх види (класи). В результаті виділились такі класи складних держав, як протекторат і унія.

Під протекторатом розуміється одна з форм колоніальної залежності, яка полягає в тому, що держава-протектор відбирає в залежній країні право на всі зовнішні відносини, оформляючи це відповідним договором, нав'язаним залежній країні. Інколи протекторат встановлювався одностороннім актом (наприклад протекторат Великобританії 1914 над Єгиптом), міг бути й одночасний протекторат двох і більше імперіалістичних держав, так званий кондомініум (наприклад протекторат Франції і Великобританії над Новими Гебридами). Згідно з Статутом ООН і Декларацією про надання незалежності колоніальним країнам і народам 1960 (див. Декларації ООН) угоди про протекторат визнаються нерівноправними і підлягають скасуванню. Протекторат є порушенням загально визнаних принципів міжнародного права. Іншими словами, протекторат являє собою форму залежності однієї держави від іншої або суспільства від якоїсь особи, коли основні питання суспільно-політичного життя регулює протектор (наприклад, протекторат О. Кромвелля).

В історії, термін протекторатом має два різні значення. З початку, термін прийнятий сучасним міжнародним правом, це автономний (самостійний), захищений у дипломатичному або військовому відношенні від третьої сторони сильнішою державою або юридичною особою. В обмін на це, протекторат зазвичай приймає конкретні зобов'язання, які можуть значно варіюватися, залежно від реальної природи їх відносин. Тим не менш, протекторат зберігає достатню міру суверенітету і залишається державою відповідно до міжнародного права.

Друге значення виникло в результаті європейської колоніальної експансії в дев'ятнадцятому столітті. Багато колонізованих теренів стали називати «колоніальні протекторати», але не розглядаються як окремі держави у рамках міжнародного права.

Протекторат відносять до числа різновидностей державного устрою лише згідно традиції, тому що після підписання міжнародної угоди про заступництво, нової («третьої») держави не з'являється, а відповідно, не виникає питання і про його територіальну організацію. Характеризується особливою формою взаємодії між метрополіями та колоніями. При цьому одна із

держав, яка була колишньою метрополією бере на себе зобов'язання підтримувати менш розвинуту державу як з політичної так і економічної точки зору. А минула колонія зобов'язується проводити власну політику лише у відповідності з інтересами інших держав, що створює їй міжнародну протекцію. Тобто держава над якою встановлено протекцію лише формально зберігає ознаки державності. До того ж ці ознаки взагалі зникають, якщо протекторат встановлюється в односторонньому порядку.

У протектораті беруть участь дві сторони — держава-протектор і підопічна держава. Це свідомо нерівноправний союз держав, своєрідна юридична форма підкорення однієї держави іншій. Причиною встановлення протекторату можуть бути насильницькі дії однієї держави щодо слабкішої, в результаті яких панівна сторона примушує підкорену націю до укладання нерівноправної угоди, зберігаючи, однак, державність останньої. Можливо також, що протекторат встановлюється над країнами, що в силу внутрішньої нестабільності, малочисельності населення, економічної відсталості та інших обставин не мають ресурсів для повноцінного здійснення всіх притаманних державі функцій.

Протекторат може бути встановлено як проміжний стан країни, що існує у період між її звільненням від колоніальної залежності та одержанням повної незалежності. Так, за конституцією 1959 р., Кот-д'Івуар була заснована як держава, залежна від Франції. Згодом вона одержала статус суверенної держави.

Міжнародний протекторат (опіка) встановлюється світовою співдружністю, міжнародними організаціями над територіями, що не мають своєї державності, в яких населення політичне не організовано. Він має зовнішню схожість з протекторатом держав, оскільки здійснення міжнародної опіки територій звичайно доручається конкретним державам. Наприклад, Східне Самоа перебуває під опікою ООН, а управління цією територією доручене США. Протекторат держав, навпаки, встановлюється над країнами, де існує суверенна державність. Наприклад, Каролінські, Маріанські та Маршаллові острови у Тихому океані раніше були під міжнародним протекторатом (опікою) ООН і управлялися Сполученим Штатами. Із сформуванням в них державних утворень вони вийшли з-під міжнародної опіки і, вже будучи державами, уклали із США угоди, якими оформлено відносини вже не міжнародного, а міждержавного протекторату («співдружності», «вільної асоціації»).

До середини ХХ ст. панували уявлення про необхідність суцільного адміністративного контролю над територією залежного світу. Це втілювалося у формуванні колоніальних імперій невеликої групи держав, які змогли встановити контроль над залежними країнами завдяки своїм технічним перевагам (наявність флоту, боєздатних армій, промислового виробництва) після Великих географічних відкриттів. Найбільшими були колоніальні володіння Великої Британії та Франції, а також Росії, Бельгії, Нідерландів, Португалії, Іспанії та ін. На початку ХХІ ст. у світі залишилося 34 колонії, протекторати та підопічні території загальною площею 2,6 млн. км² і населенням близько 13 млн. чоловік, тобто 1,6% площі та 0,25% населення Землі.

Звернемо увагу на те, що найбільші і за площею, і за населенням залежні території мають доволі невизначений статус. Гренландія вважається самоврядною провінцією Данії; Західна Сахара — спірна територія Марокко та Мавританії — місцевим рухом за незалежність називається Демократична Республіка Сахара, фактично територія окупована Марокко; Пуерто-Ріко — напіваавтономна територія, що "асоційована" договором у співдружність зі США; такі ж договори "асоціації" уклали зі США тихоокеанські території — о. Гуам та Північні Маріанські о-ви; клаптикові території західного берега р. Йордан та сектор Газа в Ізраїлі мають автономний режим самоврядування і розглядаються урядом Палестини як територія держави Палестина. Франція свої залежні території називає "заморськими департаментами". Це Французька Гвіана, Мартиніка, Гваделупа в Америці, Реюньйон біля Африки, Французька Полінезія та Нова Каледонія в Океанії та ін.

Політична карта світу постійно змінюється. Виникають і зникають держави, країни, території, змінюються кордони вже існуючих країн, з'являються нові назви. Не постійно на політичній карті була й Україна. Як незалежна держава вона була створена в 1991 р. А до цього Україна була у складі польсько-литовської Речі Посполитої, Австро-Угорської імперії, Російської імперії, СРСР. Згадаємо

часи правління Богдана Хмельницького, який вже після перших перемог 1648 р., за порадою з полковниками та ієрархічними православного духовенства, прийняв рішення про звернення по військову допомогу до Москви. Дедалі наполегливіше гетьман і його послі просили Москву взяти Україну під "високу государеву руку" і тримати її "від неприятелів в обороні". Проте російський цар не наважувався подати військову допомогу Україні, побоюючись війни з Польщею. З іншого боку, царя лякала перспектива зближення гетьмана з Кримом і Туреччиною. Україні було дозволено лише безмитно купувати в Росії хліб і сіль, відкрити кордон для українських біженців. Наприкінці 1653 р. Росія досить зміцніла, щоб вступити у війну з Польщею. Вже в червні цар сповістив про свою згоду взяти під свій протекторат Військо

Запорозьке. Земський собор 1 жовтня 1653 р. прийняв рішення про розірвання договору з Польщею і про те, що "гетмана Богдана Хмельницького и все Войско Запорожское с городами их и землями принять под свою государеву высокую руку...". Отже, союз України з Росією був об'єктивно обумовленим, неминучим. На цей крок гетьман погодився, коли всі інші дипломатичні зусилля захисту суверенітету України виявилися непродуктивними. Богдан Хмельницький і козацька старшина не були впевнені, що усна домовленість виконуватиметься російською стороною. Вони бажали юридичного оформлення договору, письмового закріплення прав і обов'язків сторін, збереження суверенітету Української держави. Тож, рішення Земського собору від 1 жовтня 1653 р. і Переяславської ради від 8 січня 1654 р. були закріплені письмовим договором. Укази царя під пунктами Б. Хмельницького і три жалувані грамоти за своєю юридичною природою є ратифікаційними актами. Уряд Олексія Михайловича та його наступники, і навіть такі руйнівники прав України, як Петро I та Катерина II, розглядали ці документи як договір, а Березневі статті називали договірними статтями.

Існують так звані спірні території, на які претендують кілька держав. Як правило, такі «гарячі точки» є наслідком штучного проведення кордонів, які не враховують національних ознак. Часто це пов'язане з колоніальним минулим країн. Звідти беруть початок регіональні збройні конфлікти. Можливо, саме тому, сучасний стан на території України по відношенню такої держави як Російська Федерація є доволі напруженим.

**Сасаця Катерина Вартанівна,
курсант 2 курсу ННІПФ ПСКМ
НАВС**

**Науковий керівник:
Тихомиров Д.О. старший викладач
кафедри теорії держави та права
НАВС, кандидат юридичних наук**

ФЕДЕРАЦІЯ ТА ЇЇ ВИДИ

Форма державного устрою — це елемент форми держави, який визначає територіальну

організацію держави, спосіб поділу території держави на складові частини та порядків взаємовідносин між собою і з державою у цілому.

Форма державного устрою показує:

з яких частин (адміністративно-територіальні одиниці, автономії чи суверенні держави) складається внутрішня структура держави; який правовий статус цих складових частин і характер їх співвідношення; як будуються відносини між центральними і місцевими державними органами; в якій формі виражаються інтереси кожної нації, яка проживає на території країни.

Федерація - союзна держава, що поєднує кілька держав або державних утворень (землі, кантони, штати, автономні республіки і т.д.), кожне з яких має свої органи державної влади (законодавчі, виконавчі і судові). На відміну від конфедерації вона володіє своїм власним суверенітетом, федеративними органами державної влади, федеративною конституцією, армією, системою федеративних податків. При цьому не можна забувати, що федерація - саме союзна держава, і її суверенітет вторинний стосовно суверенітету вхідних у неї державних одиниць.

Для федерації притаманні такі основні ознаки:

1. наявність спільної території, яка складається із територій — суб'єктів федерацій, які мають власний адміністративно-територіальний поділ;

2. наявність загальної конституції федерації та конституцій її суб'єктів, які наділені правом видавати нормативно-правові акти, зміст яких повинен відповідати законодавству федерації, а дія поширюватися виключно на їх території;

3. наявність федерального двопалатного парламенту та парламентів суб'єктів федерацій, федерального уряду та відповідних органів управління суб'єктів федерацій;

4. наявність подвійного громадянства (якщо інше не передбачено конституцією), тобто кожний громадянин вважається одночасно і громадянином федерації, і громадянином суб'єкта федерації;

5. наявність трьох рівнів повноважень органів влади, а саме виключних повноважень федерації, виключних повноважень суб'єктів федерації та сумісної компетенції;

6. державні утворення об'єднані у федерацію на підставі союзного договору, зберігаючи при цьому право на самовизначення і вихід із федерації;

7. наявність загальнофедеральної податкової, митної та фінансово-грошової систем;

8. наявність загальних збройних сил;

Суб'єкти федерації можуть мати зовнішні ознаки суверенітету (гімн, герб, прапор), але вони не володіють повним суверенітетом і не можуть бути суб'єктами міжнародного права, хоча у випадках договірних міжнародних відносин федерація може виступати як в цілому, так і кожний із її суб'єктів самостійно.

Вони можуть бути формально (юридичне) визнаними, а фактично втратити певні свої суверенні права. До федерацій відносяться США, Російська Федерація, ФРН. До останнього часу в світі існувало 18 федерацій, три з них розпались: СРСР, Чехословаччина, Югославія.

Нині у світі налічується більше двох десятків федеративних держав. Вони утворені на різних підставах, мають різний устрій, різний ступінь розвитку тощо (Російська Федерація, США, ФРН, Індія, Бельгія, Австрія, Швейцарія, Мексика, Канада та ін.). Розрізняють федерації, побудовані за національною і територіальною ознаками.

У федеративних державах на конституційному рівні розмежовуються повноваження між центральними органами влади й органами влади суб'єктів федерації. Це сприяє (поряд із поділом державної влади на три "гілки") децентралізації та поділу влади, що запобігає її концентрації. Як правило, до відання загальнофедеральних органів влади належать зовнішня політика, оборона країни, економічна, соціальна й ідеологічна політика, прийняття загальнофедерального законодавства, регулювання торгівлі, транспорт і комунікації; до компетенції органів влади суб'єктів федерації входить вирішення питань формування органів влади на своїй території, прийняття свого законодавства, іноді податкова політика. У рамках федерації різними способами вирішується питання про належність природних ресурсів і, відповідно, про право на регулювання й одержання доходів від цих об'єктів. Під юрисдикцію федерації природні ресурси потрапляють у Швейцарії й Мексиці, під юрисдикцію субнаціональних утворень — у Канаді й Австралії. У сфері бюджетних відносин у федеративних державах є величезна різноманітність національних систем, які часто суперечать стандартній теорії оптимальної моделі. Причини цього криються у сильному впливі політики, історичних особливостей формування держав. Види федерацій

За особливостями конституційно-правового статусу суб'єктів федеративної держави виділяють:

- Симетричні
- Асиметричні

У симетричних федераціях суб'єкти мають однаковий конституційно-правовим статусом (наприклад, Федеративна Демократична Республіка Ефіопія, Сполучені Штати Америки), в асиметричних - конституційно-правовий статус суб'єктів різний (наприклад, Республіка Індія, Федеративна Республіка Бразилія, Російська Федерація). Абсолютно симетричних федерацій на сьогоднішній день не існує: всі вони володіють тими чи іншими ознаками асиметричності. За особливостями формування федерації виділяють:

- територіальні
- національні
- змішані

При формуванні територіальних федерацій використовується територіальний географічний ознака (наприклад Сполучені Штати Америки, Німеччина), в національних - за національною ознакою (наприклад колишні Союз Радянських Соціалістичних Республік, Чехословаччина, Югославія). У змішаних федераціях формування йде за обома ознаками (наприклад Росія). Способи формування федерації в значній мірі визначають характер, зміст, структуру державного устрою.

За способом утворення федерації поділяються на:

- договірні
- конституційні

Конституційні федерації виникають на базі раніше існуючого єдиної держави. Всупереч поширеній помилці, в конституціях таких держав, як правило, прописаний принцип територіальної цілісності країни і суб'єкти федерації не мають права вільного виходу зі складу держави (наприклад Німеччина, Бразилія, Росія).

Договірні федерації виникають в результаті об'єднання раніше незалежних держав в одну, для чого підписується договір про об'єднання. У такому договорі навіть можуть бути прописані умови входу (наприклад, в Конституції США) і виходу (сецесії) держав зі складу федерації (наприклад, в договорі про освіту СРСР).

ступінь централізації:

- централізовані (Аргентина, Індія)
- децентралізовані (Швейцарія, США)

Загалом, не зважаючи на різноманітність федеративних устроїв, можна зробити висновок, що така форма державного устрою є ефективною у вирішенні низки проблем загального характеру: суверенітету; розмежування предметів відання й повноважень між федерацією та її суб'єктами; створення механізму підтримання балансу інтересів у середині федерації; економічного вирівнювання регіонів і умов життя людей; формування єдиної правової системи федеративної держави та механізму реалізації права; збереження цілісності союзної держави тощо.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]/ Верховна Рада України.–Режим доступу:
<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80>.
2. Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / О. В. Петришин, М. В. Цвік, Л. В. Авраменко. – Харків: Право, 2009. – 564 с. – (За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрНУ України М. В. Цвіка, дра юрид. наук, проф., акад. АПрНУ України О. В. Петришина.).
3. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник / Пер. з рос. — Харків: Консум, 2001. — 656 с.
4. Зайчук О. В., Заєць А. П., Журавський В. С., Копиленко О. Л., Оніщенко Н. М. Теорія держави і права. Академічний курс : підручник / О. В. Зайчук (ред.), Н. М. Оніщенко (ред.). – 2-ге вид., переробл. і доп. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 688с.

**Симоненко О.В., курсант 2 курсу
ННПФСКМ НАВС
Науковий керівник: Тюріна О.В.,
професор кафедри теорії держави та
права НАВС, кандидат
юридичних наук, доцент**

ДЕМОКРАТИЧНА, ПРАВОВА ДЕРЖАВА У ПОЛІТИЧНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Специфіка сучасної ситуації в Україні зводиться до того, що відбувається двоєдиний процес формування й громадянського суспільства, й правової держави, де громадянські права людини

підпорядковуються нормам міжнародного права. Держава концентрує в собі різноманітні політичні інтереси, регулюючи явища політичного життя через призму "загальнообов'язковості". Саме в цій якості держава відіграє особливу роль у політичній системі, надаючи їй свого роду цілісність і стійкість. Вона виконує основний обсяг діяльності по управлінню, користуючись ресурсами суспільства і впорядковуючи його ужиттєдіяльність.

Серед усіх елементів політичної системи лише виключно держава:

- а) володіє суверенною владою як суб'єкт, що уособлює суверенітет народу і суверенітет нації, а також є результатом реалізованого народом права на самовизначення; б) виступає офіційним представником усього народу;
- в) забезпечує і захищає права своїх громадян, а також інших осіб, що на законних підставах перебувають на її території;
- г) здатна задовольняти загальнолюдські потреби, виконувати соціальну та інші функції;
- г) має спеціальний апарат управління і примусу, який забезпечує виконання державних функцій;
- д) може встановлювати загальнообов'язкові правила поведінки і з їх допомогою регулювати суспільні відносини [4, с.49].

Місце і роль держави в політичній і системі суспільства визначаються такими основними моментами:

- 1) держава організує та формалізує політичну систему. Конституційному регулюванню піддається або вся політична система, або, як мінімум, головний її елемент — держава;
- 2) держава має у своєму розпорядженні розгалужену систему юридичних засобів, що впливають на найбільш значущі суспільні відносини. Держава не тільки видає нормативно-правові та індивідуальні акти, а й забезпечує їх реалізацію. Інші суб'єкти політичної системи теж можуть мати у своєму розпорядженні юридичні важелі впливу (наприклад, політичні партії володіють правом контролювати виборчий процес). Проте такі засоби впливу виникають не із природи суб'єктів політики, а в результаті того, що держава наділила їх відповідними правами;
- 3) державна влада є центром, навколо якого обертається світ політичних явищ. Сучасна держава є одночасно й ареною політичної боротьби за владу, і метою цієї боротьби;
- 4) держава є політичною самоорганізацією всього суспільства. Якщо партії та громадські організації представляють інтереси окремих соціальних груп, то держава виражає загальний інтерес;
- 5) держава здійснює узгодження та інтеграцію різнорідних інтересів шляхом видання нормативно-правових актів, які встановлюють загальнообов'язкові правила поведінки. Індивіди, соціальні групи, громадські організації у своїх взаєминах керуються цими правилами поведінки;
- 6) вплив держави на суспільство здійснюється за допомогою спеціального апарату управління: законодавчих, виконавчих, судових, контрольно-наглядових органів. Політичні партії та громадські організації також мають свої постійно діючі апарати, покликані забезпечувати їх нормальне функціонування. Проте на відміну від державного апарату вони не мають у своїй структурі органів легального примусу;
- 7) держава представляє суспільство на міжнародній арені, від його імені проводить зовнішню політику, є його офіційним представником у міжнародних справах [3, с.95].

Таким чином, держава, спираючись на такі методи здійснення влади, як примус і переконання, керує і спрямовує діяльність інших суб'єктів політичної системи в тому обсязі, який, з її точки зору, необхідний для вирішення загально-соціальних завдань. Досягається це шляхом визначення і закріплення у нормативних актах і, насамперед, у законах, що приймаються уповноваженими органами держави, прав і обов'язків інших суб'єктів політичної системи, всіляким сприянням з боку держави розвитку демократичних суспільних відносин, забезпечення обов'язкового дотримання всіма учасниками суспільних відносин вимог закону, інших правових актів. Держава здійснює облік і контроль за діяльністю об'єднань громадян, передбачає відповідальність як організацій, так і індивідів за порушення законодавства [2, с.48].

З вищевикладеного можна дійти висновку, що держава є організацією безпосередньо політичного владарювання. Всі інші організації, що входять у політичну систему суспільства, беруть участь у здійсненні влади опосередковано, через державу, застосовуючи різні форми співробітництва з нею.

До того ж держава, особливо демократична, правова, здійснюючи політичні функції, надає можливість і заохочує громадян та їхні об'єднання брати участь у державних справах, вирішувати найважливіші загальносуспільні проблеми.

Враховуючи викладене, треба визнати, що сучасна демократична держава є своєрідним центром тяжіння всіх політичних сил і є виразником і реалізатором їхніх інтересів.

Розвиток демократії в Україні гальмують такі основні проблеми:

- посилення протистояння владних інститутів і конфліктність у політичній системі держави;
- відособленість органів державної влади та їх посадових осіб від виборців, наслідком чого є суттєва відірваність від нагальних потреб державного та суспільного розвитку;
- руйнування традиційного типу комунікації між виборцями та обраними до Верховної Ради України і місцевих рад депутатами;
- відхід політичних партій, представники яких посіли місця в органах державної влади, від положень передвиборчих програм;
- непрозорість процесів підготовки та ухвалення рішень виборними органами державної влади;
- ухвалення законів, підзаконних, а також локальних нормативно-правових актів, які прямо чи опосередковано ускладнюють чи скасовують процедури, спрямовані на максимальне залучення громадян до процесів прийняття рішень;
- фактична відсутність механізмів політичної відповідальності депутатів рад різного рівня перед своїми виборцями;
- стрімке зниження довіри до органів представницької влади та суспільна апатія [1, с. 60].

У наш час в Україні питання про довіру до держави, до її провідних інститутів – це найболючіше питання, що потребує свого негайного вирішення. Нова стратегія курсу держави повинна бути спрямована на максимальний політичний консенсус, суспільну консолідацію населення, його згоду відносно основних цілей і механізмів реалізації базових принципів демократії.

У зв'язку з розвитком процесів інтеграції України у Європейський Союз дієвим чинником політичної реформи стає вплив на українську політичну систему європейських цінностей. Рух України в Європу має супроводжуватися подоланням істотних розбіжностей українських та європейських реалій, ідей, цінностей, механізмів і динаміки розвитку, що потребує не просто спеціальних зусиль держави, принципово іншої державно-управлінської моделі.

Список використаних джерел:

1. Зайка В.М. Проблеми розвитку демократії в сучасній Україні / Зайка В.М., Чорна Н.М. // Віче. — 2012. — № 4. — С. 56-62
2. Миколюк І. В. Розвиток політичної системи українського суспільства та шляхи її модернізації / Миколюк І. В. // Держава та право. — Вип. 15. — 2011. — С. 45-49
3. Москалець Н.В. Досвід і проблеми реформування політичної системи в Україні на сучасному етапі / Москалець Н.В. // Державне управління: удосконалення та розвиток. — № 7. — 2012. — С. 91-98
4. Політична система сучасної України: особливості становлення, тенденції розвитку / За ред. Ф. М. Рудича : Навч. посіб. для студ. вищих закладів освіти. — К. : Парламентське вид-во, 2010. — 327 с.

**Науковий керівник: Харченко Н.П.,
доцент кафедри теорії держави та
права НАВС, кандидат юридичних
наук**

ПРОГАЛИНИ В ПРАВІ

Наше суспільство постійно розвивається, виникають нові правовідносини, які не врегульовані правом. Це називається прогалиною. Ця тема сьогодні є актуальною, тому що всі відносини потребують контролю з боку держави, оскільки вони можуть бути порушені. Законодавець не може передбачити виникнення чи розвиток, що тягне за собою зміну цих відносин. Тому потрібні способи ліквідації цих дефектів – усунення. Усунення прогалин є нагальною потребою, адже держава не може попередити чи зупинити їх утворення, однак може позбутися їх після виникнення.

Прогалини у праві — це повна чи часткова відсутність у чинному законодавстві необхідних юридичних норм, якими, виходячи з принципів права, мають бути врегульовані певні суспільні відносини (один із найпоширеніших видів юридичних дефектів).

Причини прогалин:

- 1) невміння законодавця відобразити в нормативних актах усе різноманіття життєвих ситуацій, які вимагають правового регулювання (первісна прогалинність);
- 2) невміння законодавця передбачити появу нових життєвих ситуацій у результаті постійного розвитку суспільних відносин, здійснити щодо них певні законодавчі дії (подальша прогалинність);
- 3) технічні помилки законодавця, допущені при розробці законів і у використанні прийомів юридичної техніки. [1, с. 13]

Види прогалин в законодавстві за часом виникнення:

- первинні - виявляються у момент видання нормативного акта (законодавець або не знав про існування правовідносин, що потребують врегулювання, або не усвідомлював важливість їх врегулювання);
- вторинні - виникають після видання нормативно-правового акта у зв'язку з появою нових суспільних відносин або в результаті виникнення потреби врегулюванні явищ і процесів, які раніше не викликали необхідності регламентації.

Залежно від можливості подолання прогалин під час правозастосування виділяють:

- переборні
- непереборні.

Залежно від того, чи охоплюється існування прогалин умислом законодавця :

- навмисні (коли законотворець навмисно робить «пробіл» в законодавстві, залишаючи те чи інше питання на власний розсуд практиків)
- ненавмисні (прогалини, пов'язані з розвитком, появою нових суспільних відносин і у зв'язку з цим неможливістю законотворця передбачити ці зміни)

Залежно від ступеня відсутності законодавчої регламентації певної групи суспільних відносин:

- повні;
- часткові [2, с. 21].

В аспекті сприйняття європейського правового досвіду цікавим виглядає поділ на прогалини формулювання, які мають місце тоді, коли в дослівному тексті закону відсутня повна регламентація поведінки в тій чи іншій ситуації, та оціночні прогалини, що мають місце тоді, коли тільки буквальний зміст слів, якими сформульовано ту чи іншу норму права, говорить про необхідність її застосування, однак очевидна несправедливість, що матиме місце внаслідок її застосування, вимагає коригування цієї норми. Ураховуючи сучасні підходи до розуміння права, до вирішення проблеми букви і духу права, слід погодитися з тим, що в останньому випадку фактично має місце прогалина в законодавстві: неможливість застосування явно незадовільного законодавчого припису має ті самі наслідки, що й безпосередня відсутність відповідного правила в законодавстві.

У будь-якому випадку, прогалини мають бути усунені, якщо ж цей процес буде відсутнім - почнеться хаос. Адже будуть реально існувати правовідносини, які нерегульовані законом і право втратить свій авторитет як найголовнішого регулятора суспільних відносин.

Розглядаючи питання прогалин в законодавстві доцільно вказати і шляхи їх усунення. Так, в ч. 6 ст. 4 ЦПК зазначено: "Забороняється відмова в розгляді справи за мотивами не повноти, не ясності, суперечливості або відсутності законодавства, що регулює спірні відносини"[3].

Прогалини у праві можуть бути усунені шляхом їх ліквідації чи подолання.

Усунення прогалин відбувається через нормотворчу діяльність шляхом внесення змін і доповнень у закони, видання нових, досконаліших юридичних актів чи створення юридичного прецеденту, або укладання нормативного договору. Однак цей процес є тривалим і складним. Тому, для оперативного рішення застосовується другий варіант, що полягає в подоланні.

Подолання прогалин можливе під час правозастосовного процесу за допомогою застосування аналогії, а також субсидіарного застосування права (міжгалузевої аналогії).

Аналогія закону і аналогія права як засоби усунення прогалин в законодавстві передбачені в ст. 11 ЦПК України: "В разі відсутності закону, який регулює спірні відносини, суд застосовує закон, який регулює подібні відносини, а за відсутності такого суд виходить із загальних засад і змісту законодавства України"[3].

Розрізняють аналогію права та аналогію закону.

Аналогія закону — рішення конкретної юридичної справи на основі правової норми, розрахованої не на даний, а на подібний випадок.

Аналогія закону дає можливість вирішувати конкретну життєву ситуацію при відсутності норми, яка її безпосередньо регламентує, на основі іншої норми цієї ж або іншої галузі права, яка регулює аналогічні чи близькі за змістом відносини.

У процесі застосування аналогії закону має бути дотримано ряд вимог:

- 1) спочатку потрібно визначити, що ситуація, яка потребує вирішення має юридичний характер та повинна бути розв'язана за допомогою правових засобів;
- 2) необхідно переконатись, що у законодавстві відсутня норма, яка безпосередньо може регулювати даний випадок та на основі якої можна вирішити справу;
- 3) визначити норму права, яка регулює аналогічні випадки, та на її основі вирішити справу;
- 4) дати мотивоване обґрунтування причин застосування аналогії саме у даному конкретному випадку.

Застосування аналогії закону повинно здійснюватись з дотриманням певних принципів: застосування аналогії закону не є способом довільного вирішення справи. Прийняття рішення здійснюється відповідно до державної волі, яка відображена як у правовій системі в цілому, так і в окремих правових нормах, що регламентують аналогічні відносини. За допомогою аналогії закону органи правозастосування не ліквідують прогалини у праві, а лише їх долають.^[2] Аналогія права - застосування до суспільних відносин, не врегульованих нормативноправовими актами, принципів права, загальних засад і змісту законодавства ("духу" права). Це означає використання таких принципів права, як справедливість, гуманізм, рівність перед законом і судом, відповідальність за вину тощо, які закріплені в конституції держави або в законах, у їх загальних положеннях.

За наявності прогалин у законодавстві, законодавець пропонує правозастосувачу різну поведінку:

- 1) у галузі кримінального законодавства і законодавства про адміністративні правопорушення аналогія не допускається. У цьому разі потрібно керуватися принципом, відомим ще з часів римського права: "Немає злочину і немає вини, немає покарання і немає стягнення, якщо немає закону". Однак це не означає, що не існує прогалин в цих галузях. Прикладом є вбивство, вчинений групою малолітніх осіб, які не досягли 14-річного віку. Це надзвичайно рідкісна, однак можлива ситуація, при виникненні якої ніхто не буде нести відповідальність за вчинене, адже відсутній склад злочину.

2) у галузі цивільного, сімейного, трудового законодавства прогалини переборюються такими способами: аналогія закону; аналогія права; субсидіарне застосування норм права (міжгалузева аналогія). Субсидіарне застосування норм права – вирішення справи або окремого юридичного питання за відсутності норми в певній галузі права відбувається за допомогою додаткового використання норм іншої спорідненої галузі права (міжгалузева аналогія). Наприклад, у ст. 8 Сімейного кодексу субсидіарність виражається в такому: майнові відносини між подружжям, батьками та дітьми, іншими членами сім'ї та родичами, які не врегульовані Сімейним кодексом, регулюються відповідними нормами Цивільного кодексу України, якщо це не суперечить суті сімейних відносин. У ст. 12 Сімейного кодексу

також закріплюється необхідність використання права застосуванням приписів Цивільного кодексу при визначенні строків, установлених у Сімейному кодексі. Тут міжгалузева аналогія не забороняється.

Потрібно знати, що в деяких галузях права субсидіарне застосування норм цивільного права скасовано самим законодавцем, а в інших випадках, незважаючи на відсутність прямої заборони в законодавстві, воно неприпустиме. Так, до норм власне трудового, сімейного, екологічного права загальні положення цивільного права в порядку субсидіарності не можна застосовувати. Субсидіарне застосування можливе лише до правових норм, включених як додаткові до приписів законодавчих актів про сімейні, трудові і деякі інші відносини.

Практика свідчить, що регулювання суспільних відносин будь-якою галуззю права здійснюється здебільшого лише власними галузевими засобами. Субсидіарне застосування норм права є винятком із загального правила [2, с.21].

Однак варто пам'ятати, що рішення, прийняті на підставі аналогії права або аналогії закону, не можуть відігравати роль загальної норми права, яка застосовується для всіх. Воно стосується винятково даного конкретного випадку.

Прогалини в законодавстві повинні усуватися в процесі правотворчості шляхом внесення змін і доповнень до законів, видання нових, досконаліших юридичних актів.

Прогалини в праві є неминучим явищем у сучасному суспільстві, адже виникає велика кількість правовідносин, які потребують регулювання, а законодавство не може йти в ногу з часом.

Тому виникли такі поняття, як аналогія права і аналогія закону, які вважають шляхами подолання цих проблем. На практиці виникають такі ситуації, коли суд не може знайти нормативно-правовий акт, який регулює той чи інший спір. Звичайно, виходом з даної ситуації може бути створення нового акту, однак це складна і довга процедура, а справа потребує негайного вирішення. Тому застосовується аналогія права або аналогія закону, що полягає у використанні норм права або нормативно-правового акту, що регулює подібні відносини. Але це має бути аргументоване рішення.

Отже, прогалини в праві є невід'ємною складовою сучасного правового життя, однак цю проблему, як і всі інші можна вирішити.

Список використаних джерел:

1. Погребняк С. Прогалини в законодавстві та засоби їх подолання / С. Погребняк. // Загальні проблеми правової науки. – 2013. – №1. – С. 13.
2. Клім С. І. Аналогія закону у цивільному праві України : автореф. дис. на здоб. наук.ступ. канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 / С. І. Клім. – Одеса, 2012. – 21с.
3. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV (Редакція станом на 01.09.2015) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/161815>
4. Шевченко Т. В. Прогалини в законодавстві, способи усунення і подолання / Шевченко Т. В. // Розбудова держави і права: питання теорії та конституційної практики. – 2013. – С. 4.

**Совтан Юлія Василівна курсант 2
курсу ННПФПСКМ НАВС
Науковий керівник: Лапка О. Я.
доцент кафедри конституційного та**

СУЧАСНИЙ ТИП ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Політична система України перебуває на стадії розвитку всіх її компонентів, наповнення її функцій новим змістом, що відповідає статусу незалежної самостійної держави. Суперечливий характер її розвитку виявляється в повільних темпах політичної структуризації суспільства, незавершеності процесів виникнення багатопартійності та партійних систем, прагненнях використати політичні цінності минулого без урахування змісту і специфіки політичного розвитку України на сучасному етапі.

Сьогодні у нашій державі відбувається активний процес становлення нового типу політичної системи. Для політичної системи України притаманні такі ознаки: перехід від не правового до правового типу; легітимність для більшості населення; миролюбство та не агресивність; система, яка поки що не здатна забезпечити зростання рівня й якості добробуту усіх основних верств населення, але яка зберігає елементи «соціальної держави»; світськість (на відміну від релігійної чи атеїстичної); етатизованість (одержавлена); система з недостатньо високим інтелектуальним рівнем політики; система з політичним домінуванням олігархічних соціальних верств.

Основні причини недосконалості політичної системи полягають у наступному:

1. Істотною ознакою владно-політичної функції політичної системи України є *недорозвинутість форм політичної конкуренції і конструктивної співпраці* внаслідок збереження рецидивів тоталітарної політичної культури, незрілих елементів громадянського суспільства, мафіозних каналів розподілу ресурсів на базі державного монополізму в економіці і державного протекціонізму в політиці.

2. Дестабілізаційні процеси, що виявляються через конфлікти між гілками влади, політичними блоками, центром і регіонами, а також через різку майнову диференціацію, свідчать про *низьку стабілізаційну спроможність* політичної системи в Україні.

3. Політична система в Україні визначається дуже *низькою здатністю до соціальних новацій*, і як наслідок цього, реформи в державі проходять повільно, незбалансовано і супроводжуються великими соціальними втратами. Державні органи та політичні організації часто стають заручниками інтересів могутніх номенклатурних угруповань.

4. *Управлінська функція політичної системи в Україні неефективна* з огляду назбереження, в більшості випадків, структури і функцій старого апарату, принципів і методів старої кадрової політики, а також мотиваційного механізму до праці.

Політична система лише тоді може забезпечувати вільний розвиток особи і суспільства, коли її інститути функціонують у рамках правової системи.

5. *Відсутня цілісна концепція реформування правової системи* (у правовій системі домінують інтереси державної бюрократії, фінансової і комерційної олігархії, а не суспільні).

Незважаючи на усі недоліки формування та функціонування нинішня політична система не тільки покликана забезпечити реформування усіх сфер суспільного життя, а й сформувати модерну політичну націю. В Україні цей процес перебуває на початковій стадії, тому що: поперше, Україна ще не витворила власної моделі національної економіки; по-друге, не сформувалась владна еліта як суб'єкт модерних національних цінностей; по-третє, не створено політичний механізм національної консолідації; по-четверте, не відтворені в повному обсязі традиційні національні цінності, не освоєні модерні процедури культуротворчості у галузі науки і освіти.

Тому пріоритетними у політиці владних структур в царині формування модерної української нації повинні стати проблеми її консолідації навколо цінностей громадянського суспільства, поєднаних з сучасною українською культурою. Акцент на етнокультурних пріоритетах у їхньому традиційному вигляді, поза контекстом реформування економічної, політичної, правової і культурної систем, може призвести тільки до дискредитації національної ідеї.

Основними, конституційно-правовими напрямками формування і розвитку політичної системи України на сучасному етапі залишаються: побудова демократичної соціально-правової держави;

утвердження громадянського суспільства; подальший розвиток і вдосконалення політичних відносин, політичних принципів та норм; зростання політичної свідомості та політичної культури суспільства і особи; вдосконалення діяльності засобів масової інформації.

Проаналізувавши сучасний стан політичної системи в Україні, можна визначити її типологічні ознаки. З погляду формаційного підходу, політична система України є посткомуністичною, де в еkleктичній формі поєднуються елементи старої командноадміністративної, олігархічної та сучасної демократичної систем.

До елементів командно-адміністративної системи можна віднести: збереження структури і функцій старого адміністративного апарату; пристосування ряду форм і процедур радянської системи права до ринкових умов.

До елементів політичної олігархічної системи можна віднести тіньові доходи можновладців за рахунок створення пільгових податкових, кредитних та інших умов для паразитичного збагачення номенклатурних кланів, залежність засобів масової інформації не від масового споживача, а від кланових угруповань.

До нової демократичної системи слід віднести конституційні засади функціонування органів влади, поступове створення механізму противаг і стримувань та правове забезпечення можливості судового захисту прав громадян, розвиток громадських і політичних організацій.

За культурологічним підходом політична система України набула пріоритетних рис східноправославної цивілізації, де сильно була розвинута державна бюрократія та ідеологічна обробка населення церквою і державою, а широкої громадської ініціативи не було. Політичні системи інших країн (Болгарії, Сербії, Росії, Білорусії), котрі також вирости на ґрунті даної культурної традиції, проявляють значно менший реформістський потенціал, ніж політичні системи країн, що своїми традиціями сягають у західну (католицько-протестанську) культуру, але зате масштабно мафізуються.

З погляду масштабу і характеру реалізації основних функцій у суспільстві політична система України поєднує елементи адміністративно-командної, змагальної і соціопримирливої систем. Конституція закріпила ідеал соціопримирливої системи. Однак на практиці здійснити його в нинішніх умовах надзвичайно важко, оскільки затягнувся процес ринкових трансформацій і збереглися радянські механізми соціального захисту населення, дещо модифіковані до нових умов.

**Торяник Андрій Сергійович,
курсант 3 курсу ФПФСП НАВС
Науковий керівник: Пендюра М. М.
доцент кафедри загальноправової
та гуманітарної підготовки
ФПФСП НАВС, кандидат
юридичних наук, доцент**

ЕТНІЧНИЙ СЕПАРАТИЗМ І ПРЕДЕНТИЗМ ЯК ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НАЦІЙ НА САМОВИЗНАЧЕННЯ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

У сучасному світі існує багато поліетнічних держав, тому перед державною владою постає складна проблема врахування етнонаціональних особливостей. Кожен етнос прагне до реалізації своїх інтересів у багатьох сферах економічній, політичній, культурній. Характер інтересів етнічних спільнот та інтенсивність у їх досягненні визначається статусом місцем, яке займає етнос у суспільстві. Якщо етнічна група відчуває себе ущемленою в тих чи інших правах, вона прагне підвищити свій статус, таким чином реалізуючі право на самовизначення. Іноді достатньо здобуття автономії у складі держави чи усунення дискримінації за етнічною ознакою у всіх сферах суспільства.

Сучасний світ продукує багато ідентичностей, серед яких однією з найбільш усталених і найменш підвладних трансформаціям є етнічна ідентичність. Належність індивіда до певного етносу усвідомлюється змалку, а прагнення захистити інтереси свого етносу найчастіше актуалізується у кризові періоди. Етнополітичні процеси багато в чому визначають динамічну картину сучасного

світу, і особливу роль у цьому відіграє конфліктна взаємодія між представниками різних етносів. В окремих випадках, коли етнос вже не пов'язує своє майбутнє з життям у даній державі, вимоги етносоціальних спільнот набувають радикального характеру, і етнічна група висуває сепаратистські або іредентистські вимоги. Як сепаратизм, так і іредентизм є досить поширеними явищами у сучасному світі, але найчастіше оцінюються негативно і викликають занепокоєння світової спільноти у практичному сенсі яким чином реагувати на вимоги сепаратистів і іредентистів? З огляду на це дані процеси вимагають від науковців серйозного вивчення і аналізу.

Сепаратизм визначається як прагнення до відокремлення однієї частини держави від цілого з метою досягнення повної незалежності. Однак вихідні мотиви сепаратистів за своєю природою можуть бути політичними, економічними, етнічними, конфесійними, територіальними, у зв'язку з чим виділяють кілька видів сепаратизму. З-поміж багатьох його видів найбільш поширеним у сучасному світі є етнічний сепаратизм, оскільки практично кожна етносоціальна спільнота намагається використати право на самовизначення і реалізувати його у тій чи іншій формі, зокрема, створити власну державу. Особливістю етнічного сепаратизму є те, що фактично він породжений багатьма причинами, зокрема, дискримінацією етнічної групи у таких сферах, як політична, економічна, релігійно-конфесійна, культурна та інших.

Ще одним шляхом самовизначення етнічних спільнот є приєднання до сусідньої держави, якщо там проживають їхні «етнічні родичі», які є титульним етносом. Дане явище отримало назву «іредентизм». Термін сформувався в Італії в кінці XIX ст. і вживався у словосполученні *Italia irredenta*, тобто "незвільнена Італія". Таку назву мала політична партія, яка вимагала приєднання до Італії всіх земель, що перебували під іноземним пануванням і населення яких розмовляло італійською мовою.

Іредентизм як одна з форм буття етносу в політичних реаліях найбільш плідно досліджується представниками етнополітології. Напрацювання у дослідженні феномену іредентизму мають зарубіжні науковці Е. Гелнер, Дж. Гоксек, Д. Горовіц, Д. Ландау, Н. Чейзен та інші. Серед російських науковців іредентизм знайшов відображення у працях А. Аклаєва,

Р. Бараш, О. Садохіна, В. Тураєва, В. Шабаєва та інших науковців. Українські вчені розглядають іредентизм як один з проявів етнополітичної поведінки.

Великий розвиток сепаратизм набув в Україні в період з 2014 року по нинішній час. На сході і півдні України сепаратизм завжди був присутній, але це явище існує в багатьох країнах — Умланд. Згідно з опитуваннями незалежних інститутів тільки 12-15% населення на південному сході України морально готові для приєднання до Росії, 30% називають себе про-Майданними. У ролик «Лідери від п'єми» ТСН вказується на «кримінальний хвіст» сепаратистських лідерів з «бандитських 90-их» і написані «під копірку» заяви-месиджі.

Виявом сепаратизму зразка 2014. року є вторгнення, керування сепаратистським рухом з боку розвідувально-диверсійних частин РФ за координації з політичними колами (див. сучасний етап). Формою протесту служить мережева організація. Ватажками і провідниками є люди з неясною орієнтацією і життєвим шляхом.

Історичний досвід руху етнічних спільнот до самовизначення показує, що сепаратистські рухи, хоч є більш радикальними за характером, але також і більш успішні, у той час як іредентистські рухи рідко коли досягають мети. Кожний випадок сепаратизму розцінюється державою як загроза її цілісності і супроводжується втручанням світової спільноти, яка найчастіше виступає на боці національних держав.

Вагома перепона на шляху до успішної реалізації вимог іредентистів пов'язана з можливим порушенням етнічного балансу у державі, яка приймає нову групу. На етнічну групу, яку увійшла до складу сусідньої держави, можуть чекати багато труднощів як культурного, так і соціально-економічного характеру.

Спільна риса іредентизму і етнічного сепаратизму полягає у тому, що на їх ґрунті можуть розвиватися гострі етнотериторіальні міждержавні конфлікти. У випадку іредентизму за умови проживання одного етносу у різних країнах конфлікт неминуче набуває політичного характеру. Прикладом може слугувати міждержавний конфлікт між Вірменією і Азербайджаном щодо

Нагорного Карабаху, де сформувалися глибокі протиріччя між вірменами-християнами і азербайджанцями (іредентизм). На появу сепаратистських рухів оперативно реагують сильні сусідні держави, які, виходячи з власних інтересів, підтримують або не підтримують сепаратистів, наприклад, російсько-грузинський конфлікт 2008 року з приводу самовизначення Південної Осетії і Абхазії.

У будь-якому випадку задоволення іредентистських і сепаратистських вимог призводить до зміни державних кордонів, зменшення території національної держави, від якої відокремився регіон, що складає певну загрозу для територіальної цілісності держави, у зв'язку з чим набула поширення думка про те, що право націй на самовизначення і принцип територіальної цілісності держави суперечать один одному і їх важко узгодити.

Таким чином, іредентизм і етнічний сепаратизм виступають як ідеології і рухи етнічних спільнот, які прагнуть реалізувати право на самовизначення. Вони мають ряд спільних рис: поштовхом для початку обох процесів є незадоволення етнічних груп своїм статусом; важливою умовою є етнополітична мобілізація групи на досягнення поставлених цілей.

Відмінності полягають у меті і характері вимог, які висуваються до влади. Етнічні сепаратисти налаштовані на створення власної держави, іредентисти на приєднання до сусідньої держави, де проживає більшість етнічної групи. В історичному контексті досягнення поставленої мети етнічними сепаратистами свідчить про те, що цей рух має більше прикладів успішної реалізації. Етнічний сепаратизм і іредентизм не єдині шляхи самовизначення народів, адже на початку ХХІ століття значного поширення набуває надання етнічним групам внутрішніх компенсацій у вигляді територіальної автономії або інших формах, що дозволяє їм підвищити свій статус у суспільстві.

Проведення розмежування між сепаратистськими і іредентистськими рухами має практичний сенс і необхідне з метою вироблення рекомендацій щодо адекватного реагування держав на їхні вимоги. Подальші наукові розвідки даної проблеми можуть стосуватися вивчення етнічного сепаратизму і іредентизму у контексті регіональних політичних процесів з використанням методологічних підходів політичної регіоналістики, а також вивчення потреби приймати участь влади у боротьбі з сепаратистськими та іредентистськими рухами.

Список використаних джерел:

1. Аклаев А. Р. Этнополитическая конфликтология : Анализ и менеджмент / А. Р. Аклаев. – М. : Дело, 2005. – 472 с.
2. Бараш Р. Ирредентизм как категория дискурса и политической практики / Р. Бараш // Вестник Российской нации. – 2012. – № 2-3. – С. 151-171.
3. Бернадський Б. В. Іредентизм як джерело міжнародних конфліктів [Електронний ресурс] / Б. В. Бернадський. – Режим доступу: <http://www.kyumu.edu.ua/vmv/v/06/bernadskiy.htm>
4. Голунов С. В. Проблема ирредентизма : ситуация в российском пограничье на фоне мирового опыта [Электронный ресурс] / С. В. Голунов. – Режим доступа : <http://ashpi.asu.ru/ic/?p=2110>

**Тюріна Оксана Володимирівна,
професор кафедри теорії держави та
права НАВС, кандидат
юридичних наук, доцент**

ПРАВОВИЙ СТАТУС ОСОБИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Правовий статус людини і громадянина становить самостійний правовий інститут в рамках конституційного права як правової системи кожної держави-учасниці ЄС, так й правової системи Європейського Союзу в цілому. Даний правовий інститут має системний вимір і охоплює такі базові компоненти, як інститут громадянства ЄС, принципи правового статусу особи, сукупність основних прав, свобод та обов'язків людини і громадянина, а також їх гарантії.

Згідно положень установчих договорів (Договір про діяльність Європейського Союзу) громадянство Європейського Союзу поширюється на всіх осіб, що мають громадянство будь-якої держави-члена ЄС, тобто кожен громадянин держави-члена є громадянином Союзу. Тим самим

громадяни держав-членів ЄС автоматично набувають статусу громадян ЄС, при цьому громадянство ЄС доповнює, а не замінює національне громадянство, тобто носить додатковий, а не подвійний характер. Тому порядок набуття національного громадянства регламентується кожною державою-членом окремо, залишаючись сферою конституційної компетенції національного рівня. Так, як дана сфера не належить до виключної компетенції Європейського Союзу, ЄС не може вимагати гармонізації національного законодавства у даній сфері, і в різних державах-учасниках ЄС це питання регламентується по різному.

У 1999р. на вищому політичному рівні Європейська Рада створила Європейський Конвент як тимчасовий орган, що складався з представників глав держав та урядів, Голови Єврокомісії, членів Європейського Парламенту та національних парламентів країн-членів ЄС, головним завданням якого було розробити проект Хартії основних прав ЄС відповідно до основоположних документів Європейського Союзу як документ, що містить фундаментальні права і свободи, процесуальні права, гарантовані Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод, що відносилися б саме до громадян Європейського Союзу.

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод була підписана Радою Європи – регіональною міжнародною організацією у 1950р., і ратифікована на сьогодні 47 державами-учасниками Ради Європи, що визначає її статус як загальноєвропейського Біля про права, імplementованого у національні правові системи країн-учасниць Ради Європи. Маастрихтським Договором даний документ був певним чином рецептований у правовий простір ЄС, а Лісабонським Договором було визначено про приєднання ЄС до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. З боку Ради Європи був прийнятий протокол, згідно з яким Європейський Союз може приєднатися до Конвенції. Для набрання чинності протоколу необхідно його ратифікацію

з боку всіх держав-учасниць Ради Європи, процес якої триває.

Розроблений проект Хартії основних прав ЄС був схвалений Європейською Радою, а потім Європейським Парламентом, Радою ЄС та Єврокомісією у 2000р. В подальшому Хартія основних прав ЄС була включена до Лісабонського Договору (2007р.), що надало їй обов'язкової юридичної сили на території Європейського Союзу.

Текст Хартії основних прав ЄС складається з преамбули та семи розділів, в яких систематизовані основні права людини і громадянина ЄС щодо цінностей, на захист яких вони спрямовані, а саме гідність, свобода, рівність, солідарність. Право на людську гідність передбачає заборону катувань та нелюдського чи такого, що принижує людську гідність, поводження і покарання; право на життя; заборону смертної кари; право на цілісність особистості. Право на свободу та особисту недоторканість передбачає свободу особи здійснювати свою життєдіяльність без примусу і втручання з боку інших; заборону рабства, примусової праці, торгівлі людьми. Свобода особи охоплює широкий спектр особистих, політичних та соціально-економічних прав і свобод індивіда, зокрема право на повагу до приватного та сімейного життя; захист персональних даних; право укладати шлюб та створювати сім'ю; свободу думки, совісті та віросповідання; свободу слова та інформації; свободу пересування і вибору місця проживання; право на притулок; свободу зборів та асоціацій; свободу підприємництва; право власності; свободу обирати заняття та право на працю; право на освіту; свободу мистецтва та науки. Право рівності осіб передбачає рівність всіх перед законом; заборону дискримінації; культурну, релігійну та мовну різноманітність; статеву рівність; права дитини, літніх осіб, інвалідів; право на правовий, економічний та соціальний захист сім'ї. Права солідарності охоплюють зокрема, право на охорону здоров'я; права споживачів; право на безпечне навколишнє середовище. Окрім зазначеного, в Хартії основних прав ЄС закріплюється виборче право громадян ЄС; право доступу до офіційної документації; право на петицію, а також права в сфері юстиції. Отже, право Європейського Союзу не містить власних, особливих стандартів прав людини, воно сприйняло та захищає ті досягнення у сфері прав і свобод людини, які є спільними для конституційних традицій держав-членів та відтворюються в їхніх правових системах.

Обов'язки громадян Європейського Союзу викладені у Хартії як похідні від основних прав, головним з яких визначено повага та захист людської гідності інших осіб.

**Фещенко Лілія Михайлівна,
курсант 2 курсу ННІПФПСКМ
НАВС**

**Науковий керівник:
Осауленко А.О., доцент кафедри
теорії держави та права НАВС,
кандидат юридичних наук, доцент**

ПРАВОВІ ПРЕЗУМПЦІЇ, ПРАВОВІ ПРЕЮДИЦІЇ, ПРАВОВІ АКСІОМИ ТА ПРАВОВІ ФІКЦІЇ: АСПЕКТ СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ

Право – явище досить багатовимірне, оскільки в його розумінні можна виявити різні грані. Одна з них відображає поєднання типових і нетипових правових регуляторів. Мова йде про правову презумпцію, правову преюдицію, правову фікцію та правову аксіому. У дореволюційний період їх недооцінювали, вважаючи «пережитками минулого». В радянський період становище лише погіршилося. Вони потрапили в ряд тих юридично-технічних засобів, які були небажані в соціалістичному законодавстві з ідеологічних міркувань. Тільки в останні роки ситуація дещо змінилася.

У найзагальнішому вигляді сучасної юриспруденції правову презумпцію визначають як закріплене в нормах права припущення про наявність або відсутність юридичних фактів, засноване на зв'язку між ними. Оскільки презумпції встановлювали наявність фактів або подій з різних сфер дійсності, то для визначення точного значення їх поділили на фактичні і юридичні. Таким чином, сучасна юридична наука виділяє і використовує термін «правова презумпція», який є правовим аспектом загального поняття припущення. В.К.Бабаєв визначає презумпцію як закріплене в нормах права припущення про наявність або відсутність юридичних фактів, засноване на зв'язку між ними і фактами, що підтвержені попереднім досвідом [1, с.323].

Термін «преюдиція» розуміють як заздалегідь прийняте рішення, вирішене наперед питання. Преюдиції – виключення заперечення юридичної вірогідності факту, що був раз доведений судом або іншим юрисдикційним органом. Це означає, що обставини, які закріплені в рішенні суду або іншого юрисдикційного органу, можуть бути покладені в основу наступного рішення без їх повторного дослідження [2, с.250].

На думку В.М. Горшеньова, преюдиція – це нормативний припис, сутність якого полягає в проголошенні встановлення про те, що виключається яке-небудь оскарження наявності вже раз доведеного факту, що отримав оцінку та закріплений в юридичному акті, що набрав законної сили. Нормативний характер преюдиції полягає в наступному: якщо ті чи інші обставини вже були предметом юридичного дослідження та знайшли закріплення у правозастосовному акті, що набрав законної сили, то висновки, отримані при попередньому розгляді справи, вважаються обов'язковими та такими, що не підлягають оскарженню, для іншого органу, в якому дана обставина стала предметом дослідження. Тобто, надавалась, так би мовити, заборона повторної оцінки вже доведених та оцінених фактів. Отже, преюдиція – це нормативний припис, який надає органу, що розглядає юридичну справу, можливість звільнити себе від необхідності займатися доведенням обставин, встановлених раніше, які були закріплені у відповідному правовому акті (рішенні, вироку) [3, с. 113, 116].

Науковець О.А. Курсова правову фікцію визначає як засіб юридичної техніки, за допомогою якого конструюється свідомо не існуюче положення (відношення або стан), визнається існуючим і володіє імперативністю, яке виконує роль відсутнього юридичного факту в ситуації непоправною невідомості, закріплене нормою права [4, с. 452].

Загальними ознаками правової фікції є такі:

- 1) полягає у конструюванні неіснуючого у дійсності;
- 2) використанню фікції передують невизначеність;
- 3) є уявною юридичною конструкцією різних ступенів складності;
- 4) може використовуватись у доктрині права, правотворчості;
- 5) використовується з метою заповнення певного сегменту у правовому полі;

- б) категоричність і неспростовність;
- 7) обмежена в обсязі застосування соціально-юридичним контекстом;
- 8) здатність фікцій викликати одна одну;
- 9) зовнішнім проявом є норма-фікція, інститут права;
- 10) існування взаємозв'язку діалектичного розвитку наукової думки і сприйняття фікції у праві.

Правові аксіоми – це вироблені юридичною наукою і практикою загальні положення, які через свою простоту, ясність і багатократне підтвердження практикою сприймаються як самоочевидні істини, що не вимагають доказів. Для більш повного та широкого розуміння аксіом, їх змісту у праві необхідно виділити їх основні ознаки. Відносно цього, як вже зазначалось, у вчених-юристів немає єдиного переліку ознак. Серед найбільш розповсюджених є такі:

- укладені в них положення приймаються як істинні без доведення;
- не підлягають сумніву в силу їх очевидності;
- універсальні в процесі пізнання;
- неспростовні;
- зміна аксіоми можлива тільки зі зміною умов існування суспільства;
- змістом аксіом є достовірні знання, що виражаються у формі загальностверджувальних (загальнозаперечних) суджень[5, с. 102].

На перший погляд, правові презумпції, преюдиції, фікції та аксіоми можуть здаватися надзвичайно близькими явищами. Вони отримують нормативне закріплення, виступають в якості засобів юридичної техніки і застосовуються в ситуації, коли інші засоби вичерпані. Однак, в результаті дослідження виявлено істотні відмінності. Вони відрізняються за ступенем ймовірності, часом доведення, складністю та необхідністю доведення, можливістю нівелювання припущення, сферою застосування. Тобто, правові презумпції, преюдиції, фікції та аксіоми – явища подібні в окремих моментах, але не тотожні.

Таким чином, правові презумпції, правові преюдиції, правові фікції та правові аксіоми – це нетипові нормативні регулятори, які найчастіше використовуються в «нестандартних ситуаціях». Їх не типовість пов'язана з іншою внутрішньою структурою, ніж та, що притаманна класичній нормі права. Крім того, на відміну від правової норми, вони виконують у правовому регулюванні другорядну роль, представляючи собою доповнення, зв'язки елементів права в єдину систему. Ця роль може мати як позитивний так і негативний характер. Позитивне значення полягає в тому, що вони допомагають ліквідувати проблеми в праві і вирішити юридичну колізію, сприяють процесуальній економії. Негативне значення цих явищ полягає в тому, що вони можуть обмежувати свободу внутрішнього переконання судді.

Отже, будучи продуктом досвіду, досліджувані правові явища відіграють важливу регулятивно-організуючу роль у сфері правотворчості, правозастосування, судової, прокурорської і слідчої діяльності, чинять вплив на становлення і розвиток правосвідомості, зміцнення законності.

Список використаних джерел:

1. Бабаев В.К. Презумпции в российском праве и юридической практике / В.К. Бабаев // Проблемы юридической техники / В.К. Бабаев. – Н. Новгород, 2000. – С. 323–330.
2. Дворецкий И.Х. Латинско-русский словарь / Дворецкий И.Х. – Изд. 2-е, перераб. и доп. – М., 1976. – 1096с.
3. Горшенев В.М. Нетипичные нормативные предписания в праве / В.М. Горшенев // Советское государство и право. – 1978. – № 3. – С. 113–117.
4. Курсова О.А. Юридические фикции современного российского права: Сущность, виды, проблемы действия / О.А. Курсова // Проблемы юридической техники / О.А. Курсова – Н.Новгород, 2000. – С. 450–459.
5. Гудзь Д.С. Історія виникнення правових презумпцій та розвиток поняття про них / Д.С. Гудзь // Держава і право. – 2006. – Випуск 32. – С. 99–105.

**Хелпа Яна Сергіївна, слухач
магістратури ННПФПСКМ
НАВС; Науковий керівник:
Тихомиров Д.О., старший
викладач кафедри теорії держави
та права НАВС, кандидат
юридичних наук.**

СОЦІАЛЬНІ ВІДХИЛЕННЯ ТА ЗЛОЧИННІСТЬ

У будь-якому соціальному суспільстві завжди існують соціальні норми, прийняті в даному суспільстві, тобто правила (писані і не писані) по яких це суспільство живе. Відхилення або недотримання цих норм є соціальним відхиленням. Термін «соціальне відхилення» або «девіація» означає поведінка індивіда або групи, яке не відповідає загальноприйнятим нормам, у результаті чого ці норми ними порушуються. Сутність девіантної поведінки полягає в недотриманні вимог соціальної норми, у виборі іншого, ніж вона прописує, варіанту поведінки в тій чи іншій ситуації, що призводить до порушення ступеня взаємодії особистості й суспільства, групи й суспільства, особистості й групи.

Пильну увагу вчених привертає питання про причини виникнення девіантної поведінки.

Існують три основних підходи, що пояснюють причини виникнення девіацій:

1) біологічний підхід; 2) психологічний підхід; 3) соціологічний підхід.

1. Біологічний підхід. Його прихильниками були Ч. Ломброзо й У. Шелдон. Суть цього підходу в тому, що девіантна, зокрема злочинна поведінка, обумовлена певними фізичними рисами. Біологічні особливості організму, безумовно, впливають на поведінку людини (ріст, зовнішність, наявність фізичних недоліків).

2. Психологічний підхід – причину виникнення девіації бачить у психологічних конфліктах, проблемах і травмах, особливо пережитих у дитинстві. Його основоположником вважається З. Фрейд.

3. Соціологічний підхід – пояснює виникнення девіації через пошук соціальних і культурних факторів, що впливають на людей. Перше соціологічне пояснення відхилу дав Еміль Дюркгейм, який запропонував теорію аномії. Слово "аномія" буквально означає "відсутність норм", "відсутність нормативності". Цим терміном Дюркгейм позначив ситуацію, що складається для індивідів та суспільства, коли соціальні норми стають взаємно суперечливими, втрачають ясність або навіть (для деяких аспектів соціальної діяльності) взагалі зникають. [4, с. 9].

Девіація забезпечує рівновагу системи, тим самим її змінює. Ці зміни діалектично протилежні – можуть мати як і позитивний так і негативний характер.

Позитивна девіація – відхилення від норм, які заохочуються в даному суспільстві. Геній, герой, духовний лідер – позитивні девіанти. Позитивні функції девіації, які розкриваються в соціальній творчості, в різних формах соціальної активності і новаторства, які можуть перечити або не відповідати нормам, шаблонам, стандартній поведінці суспільства в конкретних умовах, але в той же час містити в собі величезний прогресивний початок, який громадська думка схвалює або має нейтральне відношення. Ці форми відхилень можуть містити в собі високий етичний, політичний початок, який відображає в собі цінності більш високого рівня.

Хоча позитивна девіація має місце в будь-якому суспільстві, найбільшу увагу соціологів викликає девіація негативна.

Негативна девіація – поведінка, що засуджується суспільством і спричиняє покарання.

Як різновиди негативних девіацій найчастіше визначають наступні:

- Делінквентна поведінка - антисуспільна протиправна (протизаконна) поведінка індивіда, втілена в його вчинках (діях чи бездіяльності), що спрямована на нанесення шкоди окремим громадянам чи суспільству в цілому.

- Залежна поведінка - найпоширеніший вид девіантної поведінки, що характеризується прагненням до кого-небудь чи чого-небудь з метою отримання задоволення чи адаптації.

- Аддиктивна поведінка - зловживання однією або декількома хімічними речовинами, що протікає на фоні зміни свідомості (наркоманія, токсикоманія, алкоголізм і т. ін.).
- Сексуальні девіації - відхилення від соціальних та моральних норм у сексуальній поведінці здорової людини (розбещення, перверзії, гомосексуалізм, транссексуалізм, педофілія, зоофілія, фетишизм, трансвестизм та ін.).
- Суїцид (самогубство) - свідоме позбавлення себе життя. Суїцидна поведінка - поняття більш широке і включає в себе не лише суїцид, а й суїцидальні спроби і прояви.
- Бродяжництво - переміщення впродовж тривалого часу з одного населеного пункту до іншого або у межах одного населеного пункту особи, яка не має постійного місця проживання чи залишила його. Бродяжництво є характеристикою певного способу життя.
- Жебрацтво - систематичне випрошування грошей, речей, інших матеріальних цінностей у сторонніх осіб з метою отримання прибутку, часто супроводжується бродяжництвом.

Життя будь-якого суспільства характеризується наявністю відхилень, які присутні в кожній соціальній системі. Визначення причин девіації, їх форм і наслідків є важливим для виявлення сутності і причин такого суспільно-негативного явища як злочинність.

Злочинність - найнебезпечніший прояв негативної поведінки, що відхиляється, яка наносить найбільший збиток суспільству. Слово "злочинність" похідне від слова "злочин", що в українській мові завжди означало "беззаконня", "злодіяння". Злочин - це суспільно небезпечне винне діяння, передбачене кримінальним кодексом. Це явище соціальне, тому що корениться в надрах суспільних відносин, відбиває особливості соціального життя, виступає як крайнє вираження протиріч і недоліків розвитку суспільства. Воно викликає важкі наслідки для суспільства і його членів як ні одне з інших негативних явищ суспільного розвитку. [2, с. 60].

Злочинність, як явище завжди цікавила спеціалістів різних напрямків. Людство живе в страху перед злочинністю і стільки скільки воно існує, шукає методи і засоби боротьби з нею. Успішна боротьба зі злочинністю передбачає глибоке вивчення злочинів різних категорій з розкриттям їх рівня, структури, динаміки, причин і умов їх вчинення, а також розробку на цій основі системи ефективних заходів профілактики. [3, с. 78].

Різкі відхилення від середньої норми як в позитивну, так і в негативну сторони погрожують стабільності суспільства, яка в усі часи цінувалася понад усе.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України. // № 2341-III. – 2001.
2. Іванов Ю.Ф. Кримінологія / Ю.Ф. Іванов, О.М. Джужа. – Київ: ПАЛИВОДА А. В, 2006. – 264 с.
3. Литвак О. М. Державний вплив на злочинність. Кримінологічно-правове дослідження / О. М. Литвак. – Київ: Юрінком Інтер, 2000. – 278 с.
4. Дюркгейм. О разделении общественного труда. Метод социологии / Дюркгейм. – М: Наука, 1991. – 572 с.
5. Теорії, що пояснюють причини виникнення девіації [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://studopedia.com.ua/1_290958_teorii-shcho-poyasnyuyut-prichini-viniknennya-deviatsii.html.

**Хижняк Євген Сергійович, доцент
кафедри криміналістики
Національного університету
«Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук**

СУДОВІ ЕКСПЕРТИЗИ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ СТАТЕВИХ ЗЛОЧИНІВ ЩОДО МАЛОЛІТНІХ

При розслідуванні кримінальних проваджень про статеві злочини щодо малолітніх, своєчасне призначення судово-медичних і криміналістичних експертиз є запорукою розкриття зазначених злочинів і найважливішим способом доведення провини злочинця. Зволікання у проведенні цих

експертиз призводить до безповоротної втрати слідів злочину. Наприклад, призначення потерпілій судово-медичної експертизи доцільно лише в межах до 3 діб з моменту вчинення статевих злочинів. Також необхідно враховувати, що згідно з нашими дослідженнями 92% статевих злочинів щодо малолітніх було вчинено в умовах неочевидності.

Вивчення кримінальних проваджень показало наступне: судово-медична експертиза потерпілої призначалася у всіх випадках; аналогічна експертиза підозрюваному – в 71% випадків; судово-біологічна експертиза речових доказів – в усіх випадках; судово-психіатрична експертиза підозрюваному – у всіх випадках; судово-психологічна експертиза потерпілої – в 74% випадків. Інші експертизи проводилися набагато рідше.

При призначенні експертиз необхідно дотримуватися певних вимог при направленні речових доказів на дослідження. Вони повинні бути ретельно упаковані, і не піддаватися будь-яким змінам. Типовими помилками, що допускаються при упаковці речових доказів, є: ненадійний пакувальний матеріал; пересилання вологого (непросушеного) одягу і т. п.

Слідчий також повинен звертати увагу на порядок призначення різних експертиз. Так, перед призначенням комплексної судово-біологічної та медико-криміналістичної експертиз, проводиться дослідження слідів крові, а потім – наявних пошкоджень. Якщо предмет дослідження містить сліди сперми і мікрочастинки, то останні повинні бути спочатку вилучені на липку стрічку. В іншому випадку одне експертне дослідження знищить сліди, які призначаються для іншої експертизи.

При призначенні судово-медичної експертизи потерпілої ставляться наступні питання: чи є у потерпілої в піхві і задньому проході ушкодження, які свідчать про вчинення відносно неї статевих актів; порушена цілісність дівочої пліви; давність порушення; чи є у потерпілої в піхву, задньому проході і ротовій порожнині сліди сперми, крові; чи є у неї тілесні ушкодження, їх давність, тяжкість, характер, локалізація, механізм утворення; чи страждає потерпіла венеричними захворюваннями або ВІЛ-інфекцією?

При призначенні судово-медичної експертизи підозрюваному ставляться наступні питання: чи є у підозрюваного тілесні ушкодження, їх давність, тяжкість, характер, локалізація, механізм утворення; чи здатний він за своїми фізіологічними особливостями до вчинення статевих актів; чи є у нього в області статевих органів сліди крові, вагінального епітелію?

Поряд із судово-медичною експертизою живих осіб найважливішим видом експертизи при розслідуванні статевих злочинів щодо малолітніх є судово-медична (біологічна) експертиза речових доказів. Ця експертиза здатна відповісти на питання: чи є на наданих предметах сліди сперми, крові, поту, піхвового епітелію; якщо так, то їх видова, родова і статева приналежність, чи не належать вони зазначеним особам; регіональне походження слідів крові (менструальна, з статевих органів при пошкодженні дівочої пліви), на які хвороби страждає дана особа?

Аналіз кримінальних проваджень показав, що генетична експертиза ще не отримала достатнього поширення. Проведення зазначеного виду експертизи можливо з мінімальною кількістю матеріалу, навіть частково зруйнованим (кров, сперма). Питання до експерта формулюються таким чином: чи належить кров на одязі підозрюваного, на предметі, вилученому з місця події потерпілій особі; чи належить сперма на одязі потерпілої особи підозрюваному та ін. Призначення подібних експертиз нами не відзначено, що є мінусом при розслідуванні кримінальних проваджень даної категорії, так як проведення біологічних експертиз не дає результатів, на підставі яких слідчий міг би зробити однозначний висновок про належність того чи іншого об'єкта конкретній особі. Між тим, відповідно до кримінального процесуального законодавства, будь-який сумнів трактується на користь підозрюваного. Крім того, імовірнісні висновки можуть призвести до засудження невинних. Щоб уникнути цього, пропонуємо впровадження в практику розслідування статевих злочинів щодо малолітніх проведення генетичних (генотипоскопічних) експертиз. Однак, враховуючи той факт, що проведення даних експертиз далеко не завжди можливо через значну грошову вартість останніх, дана пропозиція носить рекомендаційний характер.

При розслідуванні статевих злочинів малолітніх виникає необхідність у проведенні різноманітних видів криміналістичних експертиз. Наприклад, може виникнути потреба в призначенні почеркознавчої експертизи документів. На вирішення експертів ставиться питання про те, ким із

числа осіб, зразки почерку яких представлені для порівняння, виконаний текст досліджуваного документа. Якщо ж злочинець не встановлений, то можуть бути поставлені питання про вік особи, яка писала текст, фізичний і психічний стан, рівні грамотності, умови та час написання документа, чи написаний документ звичайним або зміненим почерком, чоловіком чи жінкою?

У зв'язку з тим, що при статевому злочині щодо малолітнього злочинець і жертва безпосередньо знаходяться в контактній взаємодії, часто на їх одязі залишаються мікрочастинки. У таких випадках слід проводити експертизу мікрочастинок.

При розслідуванні статевих злочинів щодо малолітніх на місці злочину можуть залишитися сліди зубів, залишені злочинцем, наприклад, на залишках їжі. Дані сліди є об'єктом криміналістичного дослідження. Перед експертом необхідно поставити такі питання: чи придатні дані сліди для ідентифікації; який механізм їх утворення; чи не залишені вони конкретною особою; чи можна судити по слідах зубів про звички цієї особи.

При розслідуванні кримінальних проваджень даної категорії виникає необхідність у проведенні потерпілій особі судово-психологічної експертизи. Слідству необхідно встановити, чи перебувала потерпіла особа в безпорадному стані, чи розуміла вона значення вчинених із нею дій, чи могла чинити злочинцеві опір. При цьому потрібно враховувати, що малолітня особа може давати згоду на вступ у статевий зв'язок, але, при цьому, не розуміти суть відносин, на які вона погоджується.

В даний час доцільно проводити потерпілій комплексну психолого-психіатричну експертизу (КПШЕ). Її мають проводити фахівці, що володіють знаннями в галузі судової, дитячої та підліткової психіатрії і психології. Перед експертами повинні бути поставлені питання: чи могла потерпіла особа за своїм психічним станом правильно сприймати обставини, що мають значення для провадження, і чи може давати про них правильні показання; враховуючи рівень психічного розвитку та індивідуальних психологічних особливостей (або емоційного стану) чи могла потерпіла особа правильно сприймати обставини, що мають значення для провадження; чи виявлені у потерпілої ознаки підвищеної (патологічної) фантазії; чи володіє вона підвищеною (патологічною) сугестивністю.

**Чижико Борис, курсант 1-го курсу
ННПФЕКП НАВС
Науковий керівник – Заяць Н.П.,
професор кафедри теорії держави та
права НАВС, доктор юридичних
наук**

ВИБОРИ ЯК ТЕСТ НА ДЕМОКРАТІЮ.

Усі демократичні держави проголошують своєю головною цінністю людину, а єдиним джерелом влади – народ. Це означає, що доля країни залежить від думки кожного громадянина, адже саме громадяни вирішують, кому делегувати своє право керування державою. Механізмом реалізації такого рішення виступають **вибори**.

Кожному громадянинуві по досягненні певного віку надане право обирати і бути обраним до органів державної влади і місцевого самоврядування. Позбавити цього права можуть громадян, що визнані судом недієздатними або утримуються в місцях позбавлення волі. В більшості країн, зокрема в Україні, віковий ценз для одержання права голосувати становить 18 років. Для набуття права обиратися віковий ценз зазвичай є вищим. Наприклад, в Україні обиратися народним депутатом можна з 21 року, Президентом – при досягненні 35 років. Кожен громадянин має однаково з іншими громадянами можливість впливати на підсумки виборів. Громадяни голосують безпосередньо за кандидата (партійний список).

Аби забезпечити виборцеві повну свободу волевиявлення на виборах голосування є таємним. Дотримання принципу таємності голосування досягається шляхом використання бюлетенів, що опускаються в скриньку для голосування після позначення прізвища кандидата або назви партії (блоку партій); бюлетені заповнюються у спеціально відгородженому приміщенні (кабині для

голосування), де виборець знаходиться наодинці. В деяких країнах голосування відбувається без бюлетенів – за допомоги спеціальних виборчих машин або комп'ютерів. Проте принцип таємності дотримується неодмінно.

Лише за умов застосування зазначених принципів в тій чи іншій країні можуть бути проведені демократичні вибори.

Крім того, **головними ознаками демократичних виборів є:**

1. Конкурентність – наявність опозиції, яка має вільний доступ до виборця та засобів масової інформації.
2. Альтернативність – народ обирає з-поміж кількох кандидатів (партій), що мають різні погляди на розвиток країни.
3. Законність – влада і опозиція неухильно дотримуються законодавчо закріплених “правил гри”.
4. Періодичність – не довічне, а строкове обрання владних осіб, що є важливим елементом у системі стримувань та противаг.
5. Остаточність – обрані народом представники не повинні бути виконавцями волі когось, окрім народу-суверена.

Таким чином, вибори загалом і сама процедура голосування зокрема є обов'язковими умовами існування демократичного режиму.

Коли люди позбавлені можливості голосувати, демократії не існує.

Принципи виборчого права конкретизуються як міжнародними нормами, так нормами окремих держав, що віддзеркалюють основоположні права і свободи.

Серед згаданих норм найважливішими є такі:

1. Атмосфера поваги до прав людини і відсутність будь-якого залякування або тиску.
2. Самовизначення – право на вільні і справедливі вибори.
3. Право на участь в управлінні.

Ст. 21 Загальної Декларації прав людини, що є обов'язковою для всіх країн-членів ООН, говорить: “Кожна людина має право брати участь в управлінні своєю країною безпосередньо або через посередництво вільно обраних представників...”.

4. Відсутність дискримінації.
5. Свобода переконань і висловлювання цих переконань.
6. Свобода об'єднань, мирних зборів і пересувань під час виборчих кампаній.
7. Право на безпеку особистості і належний судовий захист.

Бучин М. у своїй праці «Демократичні принципи виборів: суть та типологія» виділяє наступні **принципи демократичних виборів:**

Принцип вільних виборів. Згідно з цим принципом виборець повинен сам вирішувати питання про участь чи неучасть у виборах, а у разі участі – про міру залучення до виборів. Принцип вільних виборів передбачає, що в процесі їхньої організації і проведення повністю виключається будь-який примус щодо участі або неучасті як у виборах в цілому, так і власне у самій процедурі голосування, а також виключається тиск на виборця при визначенні ним, як йому голосувати на виборах;

Принцип рівних виборів. Суть цього принципу полягає в тому, що виборці повинні мати рівні можливості впливу на результати виборів, тобто кожен громадянин, що бере участь у виборах, незалежно від віку, статі, раси, національності, майнового стану, соціального походження і т.д., має однакову з іншими виборцями кількість голосів на виборах, а також у всьому іншому бере участь у виборах на рівних засадах;

Принцип загальних виборів. Суть цього принципу полягає у залученні до виборів максимально широкого кола людей;

Принцип прямих виборів. Передбачає формування органів державної влади та органів місцевого самоврядування безпосередньо виборцями. Згідно з принципом прямих виборів між виборцями і кандидатом на виборну посаду немає ніяких проміжних інстанцій, що опосередковують волевиявлення виборців;

Принцип таємного голосування. Згідно з цим принципом передбачається недопустимість будь-якого нагляду і контролю за волевиявленням виборців, реальна свобода акту голосування.

Тому будь-яка спроба порушити принцип таємного голосування має на меті

Підсумовуючи, варто зазначити, що базові демократичні принципи виборів є тією платформою, основою, що дає змогу формуватися і функціонувати демократії, є необхідною умовою демократичного політичного режиму.

Україна беззаперечно є демократичною державою:

1) Згідно ч. 2 ст. 5 Конституції України носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ, який здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування;

2) Згідно ч. 1 ст. 6 Конституції України державна влада здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову;

3) Згідно місцеве самоврядування визнається і гарантується ст. 7 Конституції України;

4) громадяни України мають право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів, за винятком обмежень, встановлених законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей (ч. 1 ст. 36 Конституції України). Правовий статус громадських об'єднань, що діють у державі, визначають закони України "Про об'єднання громадян" від 16 червня 1992 року, "Про політичні партії в Україні" від 5 квітня 2001 року;

5) громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Громадяни користуються рівним правом доступу до державної служби, а також до служби в органах місцевого самоврядування (ч. 2 ст. 38 Конституції України); 6) громадяни мають право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про проведення яких завчасно сповіщаються органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування (ч. 1 ст. 39 Конституції України);

7) усі мають право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, що зобов'язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк (ст. 40 Конституції України);

8) вибори до органів державної влади та органів місцевого самоврядування є вільними і відбуваються на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування. Виборцям гарантується вільне волевиявлення (ст. 71 Конституції України);

9) народ безпосередньо бере участь у здійсненні правосуддя через народних засідателів і присяжних (ч. 4 ст. 124 Конституції України).

Зараз Україна проходить мабуть найважчий етап свого розвитку. Фактичне перебування у стані війни, внутрішні конфлікти, економічна криза ускладнюють рух до формування процвітаючої України. У надскладних умовах **25 жовтня 2015 року в Україні пройшли вибори**, які були визнані такими що відбулися демократично і у відповідності до міжнародних норм, прийнятих у демократичних країнах.

Місцеві вибори, що відбулися 25 жовтня 2015 року – це чергові вибори депутатів обласних, районних, міських, сільських та селищних рад, міських, селищних, сільських голів. Попередні вибори органів місцевого самоврядування відбувалися у жовтні 2010 року.

За попередніми оцінками міжнародних спостерігачів неурядових організацій, на місцевих виборах в Україні, що пройшли 25 жовтня, був відсутній адміністративний ресурс.

Про це заявив президент України Петро Порошенко, після зустрічі з міністром торгівлі США Пенні Пріцкер в понеділок 26 жовтня 2015 року в Києві.

"Мені приємно констатувати, що, за попередніми оцінками міжнародних спостерігачів неурядових організацій, - вони констатували відсутність адміністративного ресурсу та адміністративного впливу в ході волевиявлення громадян", - сказав він.

Він заявив, що українці продемонстрували на місцевих виборах 25 жовтня висока виборчу культуру. Президент назвав відсутність адміністративного впливу головною ознакою демократичності місцевих виборів. «Головна оцінка – це оцінка міжнародних спостерігачів і наших неурядових організацій, що впливу адміністративного ресурсу на цих виборах не було. Це була перша подібна оцінка, яка мотивує, підтримує зусилля української влади з організації прямого волевиявлення громадян», – заявив Глава держави. Порошенко також підкреслив, що голоси більшості українців отримали демократичні політичні сили, у зв'язку з чим місцеві ради можуть бути сформовані з проукраїнської більшості. Президент також зазначив, що сприймає волевиявлення громадян на місцевих виборах як крок до підтримки реформ, децентралізації, збільшення повноважень і відповідальності місцевих рад. «Українська правда» (Заснована

Георгієм Гонгадзе у 2000 році) 26 жовтня 2015р

"Це є обличчя України, і ми маємо світові продемонструвати, що Україна є вільна і демократична держава. І ми боремося за те, аби проведення виборів відповідало найкращим світовим стандартам", - сказав Порошенко. (сайт еспресо ТВ)

Спостерігачі місії вважають українські місцеві вибори демократичними, але вимагають реформ. Про це повідомляє Еспресо.TV з посиланням на українську службу BBC. "Місцеві вибори в Україні були конкурентними і добре організованими, і кампанія в цілому продемонструвала вірність демократичним процесам", - стверджується у заяві спостерігачів, які працювали під час виборів.

Однак в ОБСЄ відзначають складність нормативно-правової бази, що забезпечувала проведення цих виборів, а також перевагу на них потужних фінансових груп, погрози і атаки у бік кандидатів. Місія також заявила, що "практично усе висвітлення виборчої кампанії у медіа було проплачене".

У зв'язку із цим ОБСЄ закликає до подальших реформ у виборчій сфері. Згідно з інфографікою організації ОПОРА, найпоширенішими порушеннями були випадки видачі бюлетеня без паспорта.

Місцеві вибори в Україні пройшли добре "за винятком деяких відхилень від правил". Про це заявила керівник місії спостерігачів від ПАРЄ Гудрун Мослер-Торнстром, передає BBC. За її словами, на більшості дільниць виборчим комісіям вдалося ефективно виконувати свої обов'язки, незважаючи на складність законодавства. За її словами, спостерігачі від ПАРЄ отримували повідомлення про купівлю голосів і можливість підкупу членів комісій, особливо там, де різниця між голосами була маленькою.

Нагадаємо, раніше ОБСЄ назвала місцеві вибори демократичними.

Підсумовуючи вищевикладене, хотів би сказати, що немає в Україні і її народу іншого шляху, ніж шлях до демократії, економічного і соціального розвитку, єдності та цілісності.

**Яценко Сергій Сергійович курсант
3 курсу ФПФСП НАВС
Науковий керівник: Пендюра М. М.
доцент кафедри загальноправової
та гуманітарної підготовки
ФПФСП НАВС, кандидат
юридичних наук, доцент**

ПРАВОВА ПОВЕДІНКА: АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ

Правова поведінка служить формою вияву свободи особи, найважливішою формою існування будь-якої професійної діяльності, здійснюваної в державі. Без правової поведінки не відбудуться правовідносин, не реалізуються права і свободи громадян, оскільки правова поведінка виступає як юридичний факт, що визначає характер поведінки: правомірна поведінка викликає виникнення регулятивних правовідносин, неправомірна — охоронних. Будь-яка юридично значима поведінка суб'єктів права є правовою, оскільки вона перебуває в сфері правового впливу.

Ознаки правової поведінки:

1) є соціально значимою, характеризується соціальною корисністю (правомірна поведінка) або соціальною шкідливістю (правопорушення), що впливає на розвиток суспільних відносин;

2) має свідомо вольовий характер, залежить від психічних властивостей особи, здібностей усвідомлено контролювати негативні емоційні вияви і стримувати їх зусиллями волі, керувати своїми вчинками, тобто правова поведінка є вольовою стороною правосвідомості, за допомогою якої здійснюється процес перенесення правових норм, що містяться в нормативноправових актах, правових прецедентах, нормативних договорах та інших джерелах (формах) права, у реальну правову поведінку;

3) має зовні виражений характер у вигляді дії чи бездіяльності, що піддаються правовому регулюванню. Дія безпосередньо впливає на відносини між суб'єктами. Бездіяльність, як правило, є вербальною (словесною), яка складається з різних висловлювань, суджень і оцінок, що виражають внутрішній стан суб'єкта;

4) характеризується «юридичністю», регулюється юридичними нормами, вираженими в нормативних приписах законодавчих і підзаконних фактів, які або прямо описують умови і ознаки правових вчинків, або передбачають будь-які заходи моделювання правової поведінки. Це відрізняє правову поведінку від інших типів соціальної поведінки;

5) має спричиняти юридичні наслідки, оскільки пов'язана з: а) реалізацією суб'єктом своїх інтересів (задоволення потреб і інтересів, досягнення особистих цілей, зазначення певних втрат); б) реакцією держави на результати правової поведінки (стимулювання, охорона соціально корисних дій або вжиття заходів юридичної відповідальності за соціально шкідливі дії). Однак правова поведінка не завжди викликає правовідносини.

Оцінка поведінки суб'єкта права може бути юридичною і соціальною. Якщо з юридичної точки зору поведінка є правомірною і неправомірною, то із соціальної — соціально корисною і соціально шкідливою. З огляду на юридичну і соціальну оцінки.

Всі інші дії можна назвати юридичне байдужими, індиферентними стосовно права, що не потребують будь-якого правового виправдання.

Багатозначність поняття «поведінка» в суспільних науках значною мірою позначилася на його тлумаченні у правознавстві. Правова наука і практика правового регулювання відносять до поведінки тільки ту людську активність, яка має певне соціальне значення, а тому певним чином упорядковується (врегульовується) тими чи іншими соціальними нормами.

З цих позицій найбільш широким є поняття нормативної поведінки, під якою розуміють таку поведінку людей, що регулюється будь-якими соціальними нормами-звичаями, релігійними або корпоративними нормами, нормами права та нормативна поведінка людей, що регулюється нормами права, називається правовою поведінкою. Оскільки норми права є одним з видів соціальних норм, то правова поведінка є одним з проявів нормативної поведінки, одним з її видів.

Будь-яка юридично значима поведінка суб'єктів права є правовою, оскільки вона перебуває в сфері правового впливу. Правова поведінка служить формою вияву свободи особи, найважливішою формою існування будь-якої професійної діяльності, здійснюваної в державі. Без правової поведінки не відбудуться правовідносин, не реалізуються права і свободи громадян, оскільки правова поведінка виступає як юридичний факт, що визначає характер поведінки: правомірна поведінка викликає виникнення регулятивних правовідносин, неправомірна — охоронних.

Більшість індивідуальних і колективних суб'єктів права діють у правовій сфері правомірно. Завдяки правомірній поведінці право функціонує, поза нею воно мертво. Правомірна поведінка виступає як загальна форма реалізації суб'єктивних прав і юридичних обов'язків. Вид і міра правомірної поведінки встановлені диспозиціями норм права. Шляхом правомірної поведінки відбувається управління суспільством, здійснюється його життєдіяльність.

Список використаних джерел:

1. Конституція України із змінами, внесеними Законом України від 8 груд. 2014 р. № 2222-IV : Офіц. видання.- К.: Міністерство юстиції України, 2006.- 124 с.
2. Андрусак Т.Г. Теорія держави і права.- Львів : Фонд "Право для України", 2014. – 236 с
3. Білозьоров Є. Юридична відповідальність як передумови правомірної поведінки особи : теоретичні аспекти // Право України. - 2014. - № 1.- С. 50-54.

Дибкалюк Каріна Сергіївна,
студентка групи б-КС навчально-наукового інституту заочного навчання Національної академії внутрішніх справ;
Науковий керівник: **Заїка Ю.О.,**
професор кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук

ВИЗНАЧЕННЯ РОЗМІРУ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ)

Питання відшкодування моральної шкоди, завданої особистим немайновим правам фізичної особи мають особливе значення, оскільки їх вирішення забезпечить ефективний захист порушених прав та інтересів потерпілих осіб.

Відповідно до ч. 1 ст. 1166 ЦКУ майнова шкода, завдана неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю особистим немайновим правам фізичної або юридичної особи, а також шкода, завдана майну фізичної або юридичної особи, відшкодовується в повному обсязі особою, яка її завдала.

Відповідно до ч. 1 ст. 1167 ЦКУ моральна шкода, завдана фізичній або юридичній особі неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю, відшкодовується особою, яка її завдала, за наявності її вини, крім випадків, встановлених частиною другою ст. 1167 ЦКУ.

У цивільному праві проблеми компенсації моральної шкоди досліджували у своїх працях С. А. Беляцкій, О. В. Грищук, І. М. Забара, М. С. Малєїн, О. В. Крикун, В. Д. Примак, Р.О. Стефанчук, В. Д. Чернадчук, М. Я. Шминова та ін.

В юридичній літературі відсутній єдиний підхід до критеріїв визначення розміру відшкодування моральної шкоди.

В. Д. Примак виділяє групу чинників, що характеризують ступінь порушення основних моральних цінностей суспільства крізь призму засад справедливості, розумності й добросовісності, як: а) суспільна значимість особистого немайнового блага, яке стало об'єктом протиправного посягання, та істотність завданих потерпілому втрат; б) ознаки об'єктивної і суб'єктивної сторони поведінки правопорушника; в) індивідуальні особливості потерпілого, які мав усвідомлювати правопорушник або врахування яких має виняткове значення для утвердження в суспільстві ідеалу справедливості; г) юридична або фактична нерівність становища сторін, підвищена вразливість однієї із них або посідання певною стороною особливого правового статусу, що визначає відмінні від звичайних межі правомірного втручання у особисту немайнову сферу потерпілого; д) добровільне вжиття правопорушником або іншою особою, яка відповідає за завдану шкоду, розумних заходів, спрямованих на усунення чи істотне ослаблення вияву негативних наслідків учиненого правопорушення; е) загальні критерії коригування розміру деліктної відповідальності, до якої належать зустрічна вина потерпілого у виникненні або збільшенні обсягу завданої шкоди, а також врахування майнового стану боржника – фізичної особи [3, с.394–395].

В. Д. Примак розглядає справедливість, як критерій визначення розміру належної потерпілому компенсації за завдані йому нематеріальні втрати. Він вважає, що тільки оцінка взаємозв'язку морально-правових імперативів справедливості, розумності, добросовісності, порушення особистого немайнового блага і вчиненого правопорушення здатна допомогти визначити: 1) ступінь порушення згаданих морально-правових вимог як особливих об'єктів правової охорони 2) місце порушеного особистого немайнового блага в суспільній ієрархії цінностей 3) достатність превентивного впливу, що забезпечується певним розміром компенсації.

М. С. Малєїн вважає, що по кожній справі слід вираховувати такі критерії суспільну оцінку порушеного права, ступінь вини правопорушника, життєві умови потерпілого, сферу поширення неправдивих відомостей, тяжкість тілесних ушкоджень, матеріальне становище сторін тощо [2, с.35]

В. Д. Примак зазначає, що також слід враховувати добровільне вжиття правопорушником або іншою особою, яка відповідає за завдану шкоду, розумних заходів, спрямованих на усунення або істотне ослаблення вияву негативних наслідків учиненого правопорушення. А психологічну експертизу слід розглядати як шлях, щодо дозволяє уникнути зловживань з боку потерпілих осіб для одержання «без докладання значних зусиль у доказуванні факту завдання моральної шкоди та обґрунтованості розміру затребуваної компенсації» [3, с. 397]. Вона дозволяє у найповнішій мірі оцінити наявність та глибину фізичних і душевних страждань потерпілої особи. [1, с. 70]

Також критерії визначення розміру компенсації моральної шкоди визначені в Постанові N 4 Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про компенсацію моральної (немайнової) шкоди» від 31.03.1995 р., згідно п. 9 якої суд визначає розмір відшкодування моральної шкоди залежно від характеру та обсягу страждань (фізичних, душевних, психічних тощо), яких зазнав позивач, характеру немайнових втрат (їх тривалості, можливості відновлення тощо) і з урахуванням інших обставин. [5, с. 1]

Відповідно до ст. 360—7 ЦПКУ висновок Верховного Суду України щодо застосування норми права, викладений у його постанові, прийнятій за результатами розгляду справи з підстав, передбачених п. 1 і 2 частини першої статті 355 ЦПКУ, є обов'язковим для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, що містить відповідну

норму права. Висновок щодо застосування норм права, викладений у постанові Верховного Суду України, має враховуватися іншими судами загальної юрисдикції при застосуванні таких норм права. Суд має право відступити від правової позиції, викладеної у висновках Верховного Суду України, з одночасним наведенням відповідних мотивів. [4, с. 10] Тому наводимо рішення Верховного Суду України з питань визначення розміру відшкодування моральної шкоди:

1) Ухвала Верховного Суду України від 23 листопада 2015 року. Суддя Верховного Суду України Сенін Ю.Л., розглянувши заяву позивача, який діє в своїх інтересах та в інтересах малолітніх осіб про перегляд рішення Приморського районного суду м. Одеси від 8 травня 2015 року, ухвали Апеляційного суду Одеської області від 15 липня 2015 року та ухвали Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 17 серпня 2015 року в справі за позовом позивача, який діє в своїх інтересах та в інтересах малолітніх осіб до страхового товариства з додатковою відповідальністю «Гарантія», про стягнення страхового відшкодування, пені, відшкодування матеріальної та моральної шкоди, витрат на правову допомогу та оплату судового збору, встановив: ухвалою судді Верховного Суду України від 20 листопада 2015 року відкрито провадження у справі за позовом позивача, який діє в своїх інтересах та в інтересах малолітніх осіб до страхового товариства з додатковою відповідальністю «Гарантія», про стягнення страхового відшкодування, пені, відшкодування матеріальної та моральної шкоди, витрат на правову допомогу та оплату судового збору за заявою позивача, який діє в своїх інтересах та в інтересах малолітніх осіб про перегляд рішення Приморського районного суду м. Одеси від 8 травня 2015 року, ухвали Апеляційного суду Одеської області від 15 липня 2015 року та ухвали Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 17 серпня 2015 року. Керуючись частиною першою статті 3601 Цивільного процесуального кодексу України, ухвалив: витребувати із Приморського районного суду м. Одеси справу за позовом позивача, який діє в своїх інтересах та в інтересах малолітніх осіб до страхового товариства з додатковою відповідальністю «Гарантія», про стягнення страхового відшкодування, пені, відшкодування матеріальної та моральної шкоди, витрат на правову допомогу та оплату судового збору.

2) Ухвала Верховного Суду України від 18 листопада 2015 року. Суддя Гуменюк В.І., розглянувши заяву позивача про перегляд рішення Апеляційного суду Волинської області від 14 серпня 2015 року та ухвали Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 4 вересня 2015 року в справі за позовом позивача до державного підприємства «Волинський науково-виробничий центр метрології та сертифікації» про поновлення на роботі, стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу та відшкодування моральної шкоди, встановив 17 листопада 2015 року до Верховного Суду України звернувся позивача із заявою про перегляд рішення Апеляційного суду Волинської області від 14 серпня 2015 року та ухвали Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 4 вересня 2015 року, посилаючись на неоднакове застосування судами касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права, а саме частини другої статті 32 та пункту 6 частини першої статті 36 КЗпП України, що спричинило ухвалення різних за змістом судових рішень у подібних правовідносинах. Заява про перегляд відповідає вимогам статей 357, 358 ЦПК України. Згідно зі статтею 360 ЦПК України є підстави для відкриття провадження в справі. У порядку підготовки справи до розгляду необхідно витребувати справу. Керуючись ст. ст. 357 - 358, 360, 361 ЦПК України ухвалив: Відкрити провадження у справі. Справу за позовом позивача до державного підприємства «Волинський науково-виробничий центр метрології та сертифікації» про поновлення на роботі, стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу та відшкодування моральної шкоди витребувати з Луцького міськрайонного суду Волинської області.

Отже, враховуючи немайновий зміст моральної шкоди та відсутність її майнового еквівалента, відшкодування моральної шкоди є найбільш дієвим засобом для визначення справедливого засобу правового регулювання відносин з відшкодування моральної шкоди, здатним забезпечити спрямування практики правозастосування та присудження суб'єктам порушених особистих немайнових прав дійсно справедливих і розумних за розмірами компенсацій. Зазначене спонукає до використання у ролі критеріїв визначення розміру відповідальності за заподіяння моральної шкоди

таких чинників, як соціальне значення порушеного особистого немайнового блага, істотність його порушення, ступінь виявленої ним вини.

Список використаних джерел:

1. Беляцкин С. А. Возмещение морального (неимущественного) вреда/ С. А. Беляцкин. – М.: ОАО «Издательский Дом «Городец, » 2005.–64 с.
2. Малеин Н. С. О моральном вреде/ Н. С. Малеин// Советское государство и право. – 1993. – № 3.– С. 32–39.
3. Примак В. Д. Відшкодування моральної шкоди на засадах справедливості, розумності й добросовісності : монографія / В. Д. Примак. – К.: Юрінком Інтер, 2014 – 432 с.
4. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 року [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>
5. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 31 березня 1995 року № 4 "Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди" [Електронний ресурс]/Верховна Рада України. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95>

**Тихомиров Денис Олександрович,
доцент кафедри теорії держави та
права НАВС**

ЗНАЧЕННЯ ПРАВОВОЇ ІДЕОЛОГІЇ В ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ СУСПІЛЬСТВА

В умовах реформування та вдосконалення правової системи суспільства України, особливо в контексті процесів інтеграції правової системи в Європейський союз, сприйняття принципів та правових цінностей даного об'єднання, та в умовах процесів глобалізації в світі, зростає значення структурного елемента правової системи – права ідеологія.

Одним з варіантів поділу правової системи суспільства на складові являється розмежуванням на статичні та динамічні елементи.

Так до статичних відносять:

- систему права;
- систему законодавства;
- правові принципи;
- правову культуру;
- юридичні установи;
- юридичну техніку;
- юридичні терміни;
- правову політику.

Відповідно до динамічних:

- правоутворення;
- правові відносини;
- правореалізація;
- юридична практика.

Правова ж ідеологія, як надзвичайно складне та системне явище, зазвичай, не відображається окремим елементом, проте це не означає, що дане явище не входить та не має впливу в рамках правових систем суспільства. Так в юридичній науці правову ідеологію розглядають як:

- вищий рівень правосвідомості, що становить собою систематизовану, виражену у правових категоріях (законності, справедливості, рівності, єдності прав та обов'язків і т. Ін.), правових і наукових документах та втілену у об'єктивному праві науково обґрунтовану та схвалювану державою концепцію про роль права й способи використання його можливостей в інтересах розбудови правової держави, гарантованого забезпечення прав громадян і розвитку суспільства як гуманного і правового;
- ідеї, теорії, погляди, які відображають та оцінюють правову реальність;

- це сукупність правових поглядів, заснованих на певному соціальному досвіді і наукових знаннях, тощо

При цьому велика кількість визначень розуміння явища правова ідеологія не заперечує, а здебільшого і напряду відносить його до структурного елемента правової системи суспільства – правової свідомості, як, відповідно, його складову.

Такий підхід до розуміння правової ідеології дещо звужує значення даного явища в умовах функціонування та існування правової системи суспільства, для обґрунтування даної тези доцільно звернутись аспектів існування та функціонування правової ідеології.

Так, у науковій літературі виділяють наступні аспекти правової ідеології:

- системність;
- духовно-практична освіта;
- змістовний аспект;
- функціональний аспект;
- цільовий аспект.

Особливого значення, в контексті розглядаємого питання, представляє собою змістовний та цільові аспекти правової ідеології, оскільки саме вони розкривають її значення у правових системах суспільства.

Так, змістовний аспект правової ідеології полягає в тому, що вона відображає систематизовану сукупність знань, поглядів теорій, концепції, уявлень, принципів, юридичних понять, суджень про правову дійсність, стосується всіх сторін життєдіяльності як суспільства так і держави, що знаходяться в межах правового регулювання, а також і межах впливу права на суспільні відносини, оскільки існування типів правового регулювання «загальний дозвіл» і «загальна заборона» (або «спеціальний дозвіл») дає можливість вважати, що правова ідеологія та її вплив на суспільні відносини, може виходити за рамки прямого правового регулювання суспільних відносин з боку держави.

Цільовий же аспект правової ідеології відображає певні напрямлення правових та суспільних перетворень в державі, створює передумови панування тієї або іншої форми влади, дає можливості сформулювати та здійснити напрями їх перетворення, або навпаки закріплення їх існування у існуючих формах та ще більше їх закріплення.

Що ж до функціонування правової ідеології, то в науковій літературі вирізняють наступні напрями:

а) формування бажаного образу країни, держави і суспільства, що склався в колективній пам'яті народу, його менталітеті, прагненнях і сподіваннях, досягненнях та очікуваннях тощо;

б) утвердження соціально необхідних правових норм, законів, що “працюють” на інтеграцію суспільства, його перспективу, “поріднення” з довкіллям, сприяють реалізації функцій ціледосягання, відтворення структури та зняття напруги;

в) формування відношення до чинних законів, їх схваленням чи, скажімо, неприйняттям, їх оцінкою як соціально ефективних, доречних чи соціально “мертвих”, декларативних, а також сприяючих удосконаленню законопроектної діяльності

Процес формування функціонування правової ідеології в Україні має бути підпорядкований завданням утвердження України як правової, соціальної, суверенної, демократичної країни, що можливо на засадах поєднання зусиль суспільства, держави та її громадян, відродження традиційних засад української державності та правопорядку, формування правосвідомості в її єдності з морально-етичними засадами функціонування суспільства. Саме тому правову ідеологію цілком слушно розглядають, з одного боку, як ідейну протипагу, обмеження й заборону щодо неправомірних явищ і дій, а з іншого, – як сукупність концептуально обґрунтованих ідей, принципів і положень, стимулів і мотивів, що сприяють зміцненню й утвердженню правомірних засад функціонування суспільства.

Отже, правова ідеологія як системне багатоаспектне явище є, одночасно як елементом правової свідомості так і включає в себе і впливає на інші елементи правової системи : правову поведінку, принципи права, юридичні терміни правову культуру тощо. Так, розвиток відповідного

напряму правової ідеології, може викликати і докорінні зміни як в суспільстві в цілому, так і в правових та державних процесах.

